

КАЛЕНДАР

для

Американських Русинів

на рік

1912

Зладив А. Цурковський

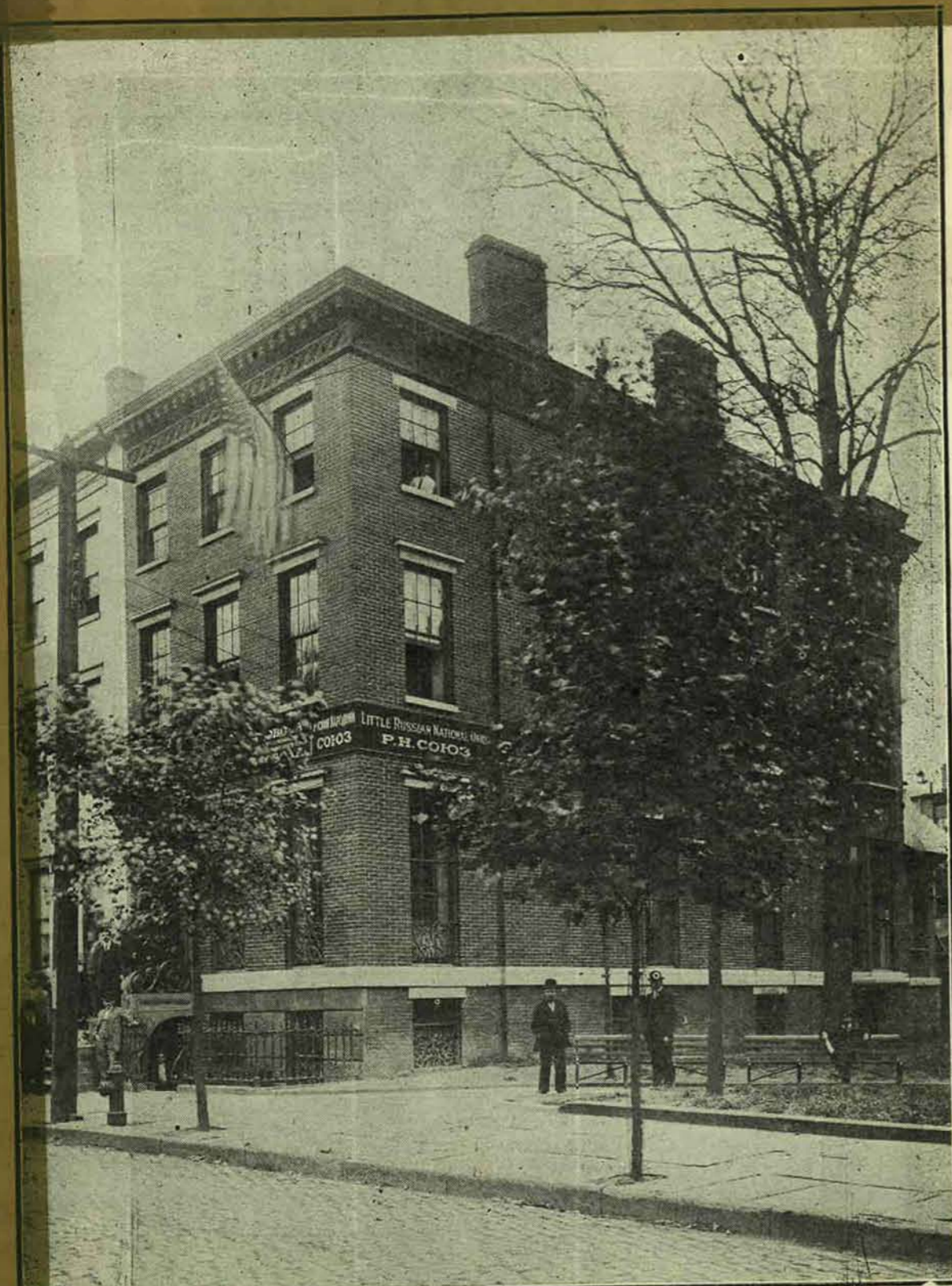

Наклад Руського Народного Союзу

JERSEY CITY, N. J.

з ДРУКАРНІ „СВОБОДИ“ — 83 GRAND ST.

1911

Власний дім Руського Народного Союзу (83 Grand St., Jersey City, N. J.), в яким містять ся канцелярії Головного Уряду Руськ. Народн. Союзу, редакції та друкарня „Свободи”.

Головний Виділ Руського Нар. Союзу на роки 1910—1912.

- I-ий ряд (від лівого боку): В. Левчик, радний; О. Стеткевич, редактор „Свободи”; І Глова, радний; Ів. Мартон, містопредс.; А. Стефанович, радний; Т. Лабовський, гол. рек. секр.; Ілля Моравєв, гол. організат. р.
- II-ий ряд: С. Маркевич, ради; Т. Каськів, член контр. комісії; о. В. Балог, прѣдс. контр. ком.; Конст. Поступак, член контр. комісії.
- III-ий ряд: С. Ядловський, гол. фінанс. секр.; Дм. Капітула, гол. прѣдс.; о. Мих. Балог, дух. управ.; М. Черемшак, головна містопредсідателька; Й. Ялечко, радний.
- IV-ий ряд: Алекс. Шаршонь, гол. кас.; А. Добош, ради.; А. Гела, ред. „Свобод-и”; К. Кирчів, менадж. друкарні.

Руський Народн.

Союз в Америці

се одинока наша правдиво руська організація, основ. 1894 р., числить около 15 тисяч членів і складає ся з висше 300 місцевих поважних братств.

„Руський Народний Союз“ видав на посмертне, запомоги в разі каліцтва, неспосібности до праці і т. п. в протягу послідних двох літ суму 208.739.36 дол.

Р. Н. Союз платить:

В разі смерти члена кляси „А“ (ціле посмертне) \$1.000.00.

В разі смерти члена кляси „Б“ (половину посмертного) \$500.00.

Посмертне за жінку або мужа члена кляси „А“ \$400.00.

Посмертне за жінку або мужа члена кляси „Б“ \$200.00.

Посмертне за діти від \$15.00 до \$300.00.

В разі утрати: а) обох очий, ніг, або рук \$1.000.00, б) одної руни, ноги або ока \$200.00.

Если отець родини в шпиталю божевільних, Союз платить що року родині \$150.00.

— — Записуйте діти — —

до „Руського Молодечого Союзу“.

* Русини, вступаєте до Р. Н. Союзу! *

Рік 1912.

КАЛЕНДАР.

Календар — се власне зібране відомостей про рахубу часу, поділ часу, показчик свят, постів і т. д. Але з давніх давен, окрім того всего до календарів додавали ся ще всякі відомости, потрібні для життя людського, так що тепер календар — се книга, котра цілий рік не сходить зі стела кожного чоловіка, бо що дні треба туди щось подивити ся. Та що не можна що року помістити всіх потрібних інформацій, тому практичні люди зберігають календарі з року на рік і мають тоді під рукою все, що їм потрібно.

Але поговоримо трохи про календар, про поділ часу. Доба — се час, в котрий земля обертаєть ся довкола своєї осі, місяць — се час, за котрий місяць обхедить довкола землі і рік — се час, за котрий земля обходить довкола сонця. Здаєть ся просто, але поррахувати час після того всего зовсім не так легко, як здаєть ся.

Насамперед земля довкола сонця обходить не цілком рівно за 365 днів, але за трошечка довший час, властиво 365 днів 5 годин 48 минут та 46 секунд. Але ми все рахуємо кругло 365 днів тільки, а аби дігнати час, що 4-ри роки додаємо ще один день і беремо вже не 365, а 366 днів. Так власне і було здавна, ще від Юлія Цезаря римського, котрий ще в році 46 перед Різдом Христовим запровадив отсе додаване одного дня через чотири роки. Такий четвертий рік називаєть ся у нас переступним, і в такім році місяць лютий числить місто звичайних 28 днів, 29 днів.

Але вертаймо ся до зміни календаря Юлієм. Додаючи до кожного четвертого року один день, він таким чином рахував кождий рік властиво 365 днів і 6 годин (то за чотири роки, чотири рази по 6 годин власне і збираєть ся 24 години, себ то ціла доба). Але як ми казали сонішний рік має 365 днів, 5 годин, 48 минут, 46 секунд. Отже юліанський рік

більший від астрономічного на 11 минут і 14 секунд; значить він спізнняєть ся на 11 минут 14 секунд супротив дійсних змін сонця. А за 128 літ набереть ся такого спізння ціла доба, а за 1280 літ уже мати мемо 10 днів спізння, а за 3840 уже 30 днів. Отже значить зима календарова приходила би на місяць пізнійше, ніж правдива зима, а згодом прийшло би й до того, що Різдво пришло би в літі, а Петрівка в зимі.

Отже, щоби того не було, папа Григорій XIII постановив поправити календар, що й зробив в році 1582, від коли то й розпочинаєть ся новий григоріанський календар, який ми й уживаємо тепер. Після сього календара також є роки переступні і то власне ті, яких число ділить ся на чотири (як і в юліанськім) лиш з тою різницею, що в григоріанськім календарі роки, які кінчають ся двома нулями і не ділять ся на 400 — такі роки не є переступними. А що календар юліанський того не має, отже через кождих 400 літ юліанський календар відстає від григоріанського на один день. Рахуючи від початків нашого числення (від Різдва Христового) спізння винеє 13 днів. До 1900 було лиш 12 днів, а що по юліанському (старому) календару сей рік був переступний, а по григоріанському (новому) ні, то різниця збільшилась на один день.

А тепер скажемо ще дещо про рахубу часу. За початок року ми беремо 12 годину вечи з 31-го грудня на 1-го сїчня; день 1-го сїчня рахуємо за перший день року. Але так було не завжди: довгі часи люди ніяк не могли рішити ся звідки починати новий рік. Одні народи починали його з 25-го марта, себ те з дня Благовіщення, другі з 25-го грудня, себ то від Різдва Христового; треті брали рік жидівський, четверті Нарвходоносора, вавилоського цагя і т. д. Лише тепер всі згодили ся на 1-го сїчня і так є всюда.

Місяць наш календаровий є тимчасовим, коли місяць (небесний) обходить довкола землі; але знов то не випадває так рівно. Бо ми ділимо рік на 12 місяців, а в дійсності як брати хід місяця довкола землі то їх буде 12 та ще 11 днів. Стже тому повні квадрі і т. д. місяця припадають в кождім році на різні дні. Але є ще народи, котрі перший день місяця починають від тоді, як місяць на небі вперше показується, але у нас 1-ший день не стоїть ні в якій звязи з об'явами місяця.

Тиждень наш, відповідаючи більшому квантам місяця, знов не є досучасним.

є до них вповні, бо головні відміни місяця наступають одна по одній пересічно в протязі 7 днів $5\frac{1}{4}$ годин, а ми рахуємо рівно 7 днів на тиждень.

Доба наша, містичи в собі день і ніч, починається від півночі, себ то від хвилі, коли сонце находити ся як найнижше під землею. У Жидів же, напр. день кінчається з заходом сонця.

От в коротких словах де що про рахубу часу. Докладно все розповісти трудно, бо то складає цілу науку, але прочитавши се, чоловік, бодай поняте буде мати що воно й як.

Насхаліа:

Ключі граничний Г.
 Перше літо до Марта є, в Марта 3.
 Масовіа 5 неділя і день.
 Трійда починається Іаннуаріа 15.
 Масовіа бєанк, Іаннуар. 29.
 Неділя сьропсєтна Фєврєар. 5.
 Вудокіи єх Четвертокх 4-а нед. поста.
 40 МСч. єх Пат. 5-а нед. поста.
 Неділя єх Сьвєтлє Мазарєкє
 Пасха Хрїстока марта 25.

Благосєщенїє єх Неділя Пасхи.
 Прєполовєнїє Април. 18.
 Гєургіа по нед. 5-а нед. по Пасцї.
 Вознесєнїє Маїа 3.
 Іванна Богосл. во Вторникх 7-а нед. по П.
 Пятьдєсятниця Маїа 13.
 Петровєх масовіа Маїа 20.
 Праздникх Прєєв. Сьвєтлєтїи Маїа 24.
 Петрова поста 5 нед. и 4 днн.
 Петра єх Среда.

Запрєщенїє торжєствє брака:

1. ☹ 15. Поемєрїа до 6. Іаннуарїа сьвєтлє бєанкнш.	3. ☹ Понєдїаннїка по неділях Вєсєх Сьвєтлєтїи до 29. Ієн. сьвєтлє бєанкнш.
2. ☹ Понєдїаннїка сьропсєтн. до неділях Фамїннїи сьвєтлє бєанкнш.	4. ☹ 1-гш до 15-гш Аугустєа сьвєтлє бєанкнш.

Разрїшєнїє в постєвкє:

Вєх Сєдмїцєх єсєх Постєвкєх и Сьрнїцїи, Сьвєрх задрєжєтєх постє токєш єх трєх днєх нєх, Сьрїчє єх Понєдїаннїкє, Среда и Патокє, Сєх разрєшєнїєлєх на нєвїлєх; єх прочїа жє днн нєх на масє, разєтї 1-шєх кєл. 40-цїи, и сєдмїцїи Стратїннєх; нєо на Понєд., Среда и Патокє нєх заповїдєлєтє сьвєтлєтїє, прочїа жє днн нєх разрєшєлєтє на нєвїлєх. Загалнїцє жє задрєжєтєх: 1: мєжєд Рєждєствєм Хр. и Богослє. 2: єх Сєдмїцїи в Мїлт. до Вєднєгш. 3: єх Сєдмїцїи Сьвєтлєтїи. 4: єх Сєдмїцїи по Бєшєствїє. На Чєст. Крєстє и на Сьвєтлєтїє разрєшєлєтє на нєвїлєх.

Порї року.

Рік 1912 є роком переступним, чїєлїтє 366 днїв, та є 137-м роком від часу оголошеня незавїсїмостї Злучєнїх Дєржав.

Весна почїнає ся днє 21-го марта, дєнь і нїч рївнї.

Лїто почїнає ся днє 21-го чєрвнєа, нєйдєвїннї дєнь, нєйкорєтнїа нїч.

Осєнє почїнає ся днє 23-го вєрєснєа, дєнь і нїч рївнї.

Зїма почїнає ся днє 22-го груднєа, нєйкорєтннї дєнь а нєйдєвннїа нїч.

Затїмї сонцє і мїсєцєа в 1912-їм роцї.

В роцї 1912 наступнїтє двї затїмї сонцє і двї затїмї мїсєцєа, з котрїх бєдуть вїднї в Пївнїчнїй Америкї першєа затїмєа сонцє і другєа затїмєа мїсєцєа.

Першєа затїмєа сонцє, обрєчєковєа, дєлє 17-го цьвїтнєа. Бєдє вїднєа у сєхїднїй частї Пївнїчнїй Америкї, в пївнїчнє-сєхїднїй частї Полуднєвїй Америкї, на Атлєнтїйськїм океанї, в пївнїчнє-захїднїй полєвїнї Аفرїкї, в Європї і в захїднїй частїнї Азїї.

Другєа затїмї

10-го жєвтє луднєвїй пол. пєршєа затїмї сонцє і другєа затїмї мїсєцєа.

1-го жєвтє Австралїї, в Європї, Азїї і в Полуднєвїй Америкї.

Другєа затїмї мїсєцєа, дєлє 26-го вєрєснєа, в Пївнїчнїй Америкї, на Тїлїпєнїсї, в Австралїї і сєхїднїй частїнї Азїї.

даго, Люїзіана
 Каролайна, Т
 Давїса: Ф
 Міссїсїпї
 ланна.
 4. незав
 2. нї

Сьвєтєа в Злуч. Дєржавєх.

а) НАЦІОНАЛЬНІ СЬВЄТЄА:

1. сїчнєа — Новїй Рїк.
12. лєтєгє — урєдннє Лїнколнєа.
22. лєтєгє — урєдннє Вашингтонєа.
7. і 8. цьвїтнєа — Вєлїкдєнь.
30. має — дєнь укрєшєвєнєа грєбїв.
4. лїпнєа — рїчнїцєа проклємєвєнєа незавїсїмостї.
4. вєрєснєа — рєбїтнїцькїй дєнь.
28. пєдєлєстєа — дєнь подєкн.
25. груднєа — Рїздво.

б) СТЕЙТОВІ СЬВЄТЄА:

- 1 сїчєнь: Новїй Рїк, сьвєтєкує ся в уєїх стєйтєх вїнєвнїшї: Мєссєчєтє, Мїнєсєтє, Міссїсїпї і Нє Гємнїшї, та дїстрїктї: Колємбїєа, Арїзонєа і Нє Мєксїк.
- 8 сїчєнь: Рїчнїцєа бїтвї пїд Нєу Орлїнє: в Лєузіанї.
- 19 сїчєнь: Урєдннє гєнєрєлє Лї: Флорїдєа, Джорджїєа, Норт і Сєвт Каролайнєа, Вїрджїнїєа і Алабєа.
- 12 лєтїй: Урєдннє Лїнколнєа: Колєрєдєо, Колєктїкут, Дєлєвєр, Ілїноїсє, Кансєсє, Мїнєсєтє, Нєу Джєрзї, Нєу Йєрк, Норт Дєкєтє, Пєнсїлвєнїє, Вєшїнгтон, Вєйємїнїє.

22. лєтїй: Урєдннє Вашингтонєа: В уєїх стєйтєх і дїстрїктєх, вїнєвнїшї Міссїсїпї, дє урєчїєтїєтє обхєдєлєтє лїпнє по шкєлєх.

Трєтїй вївторєк у лєтїм: Вєснєнїє прєвїборнї: Пєнсїлвєнїє.

2. мєрєцє: Рїчнїцєа незавїсїмостї Тєксєсє: Тєксєс.

Цьвїтєнь (Вєлїкє Пятїцнєа): Алабєа, Дєлєвєр, Лєузіанєа, Мєрїлєнд, Пєнсїлвєнїє, Тєнєсї.

19 цьвїтєнь: Дєнь патрїєтїв: Мєйн, Мєссєчєтєсє.

21. цьвїтєнь: Рїчнїцєа бїтвї пїд Сєн Джєсїнтє: Тєксєс.

26 цьвїтєнь: Дєнь памєтєк: Алабєа, Флорїдєа, Джорджїєа, Міссїсїпї.

10 має: Дєнь памєтєк: Норт і Сєвт Каролайнєа.

Має (другєа пятїцнєа): Дєнь звязкєвнїй: Тєнєсї.

Має: Рїчнїцєа пїдпїсєнєа мєклєнбєрґськїй дєклєрєцїї незавїсїмостї: Норт Каролайнєа.

Має (пєслїднєа пятїцнєа): Дєнь пїєрїв: Монтєнєа (у шкєлєх).

30 має: Дєнь прїукрєшєнєа грєбїв: В уєїх стєйтєх, тєрїторїєх і дїстрїктєх, вїнєвнїшї: Флорїдєа, Джорджїєа, Аї-

даго, Люїзіана, Міссіссіпі, Норт і Савт Каролайна, Тенесі, Тексас.

3. червень: Уродини Джеферсона Давіса: Флоріда, Джорджія, Алабама, Міссіссіпі, Тенесі, Тексас, Савт Каролайна.

4. червень: Річниця проклямовання незалежності: Загально.

24 червень: День піонірів: Юта.

16 серпня: Річниця битви під Бенінгтон: Вермонт.

6 вересень: День робітників: В усіх стейтах і територіях, з винятком: Норт Дакота.

Вересень (перший вівторок): Правовибори: Вісконзін. В Мічіган лиш в літах з паристим числом.

12 вересня: „Олд-Дефендерс Дей“: в Балтімор, Мд.

1 падолист: Всіх святих: Люїзіана.

Падолист: Загальні вибори: в Арізона, Каліфорнія, Колорадо, Делевар, Флоріда, Айдаго, (Іллінойс лишень в Шікаго, Спрінгфілд і Іст Ст. Люїс), Індіана, Айова, Кензас, Кентокі, Люїзіана, Меріленд, Мічіган, Міннесота, Мізурі, Монтана, Невада, Нью Гемпшир, Нью Джерзі, Нью Мексіко, Нью Йорк, Каролайна, Норт Дакота, Огайо (від 5.30 рано лишень до 9 год. рано), Оклагома, Орегон, Пенсильвенія, Род Айленд, Савт Каролайна, Савт Дакота, Тенесі,

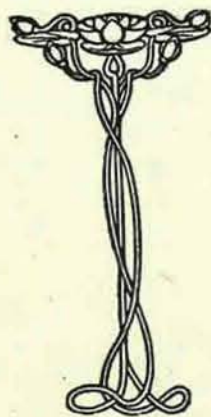
Тексас, Вест Вірджинія, Вашингтон, Вісконзін і Вайомінг — в літах, в яких відбуваються вибори. В році 1912 в стейтах, в котрих відбуваються вибори, сям днем є 7-ий падолист.

Падолист: День подяки (Тенкесівінг Дей) — звичайно четвертий четвер в місяці падолисті: Загально.

25 грудень: Різдво: Загально.

„Арбор Дей“ є святком в: Арізона, Мейн, Меріленд, Нью Мексік, Вісконзін, Вайомінг; дату свята означає гвернер. — В Тексас: 22 лютий: Небраска: 22 півітень; Юта: 15 май; Монтана: другий вівторок в маю; Джорджія: перша п'ятниця в грудню; Оклагома: п'ятниця по другим понеділку в місяці марти; Аркензас: перша субота в марти.

Кожда субота від 12-ої години в полудне є стейтовим святком: Каліфорнія: в публичних урядах. Іллінойс: (в містах з 200.000 або більше мешканцями), Меріленд, Мічіган, Нью Йорк, Нью Джерзі, Огайо, Пенсильвенія, Род Айленд, Вірджинія, Колумбія, Люїзіана і Мізурі: в містах з 100.000 або більше мешканцями. Тенесі: для стейтових і повітових урядів. Колорадо: підчас місяців червень, липень і серпень. Індіана: від першої суботи в червню до останньої суботи в жовтню включно для всіх публичних урядів в містах з 100.000 або більше мешканцями.

Січень. — January.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Свята гр.-кат.	Свята латинські
Понед.	1	19	Груд. 1911. Бонифатія	Новий рік
Второк	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макарія
Середа	3	21	Юліана муч.	Даниїла
Четвер	4	22	Анастасії	Тита і Евгена
П'ятниця	5	23	10 муч. в Криті	Еміліяна
Субота	6	24	Навеч. Рожд. (Свят. веч.)	Трох Королів
Неділя	7	25	Рождество Христове	1. Нед. по 3. Корол.
Понед.	8	26	Собор Пр. Богородиці	Северина
Второк	9	27	Св. Стефана Првмуч.	Мартиани
Середа	10	28	20.000 муч. в Ником.	Вільгельма
Четвер	11	29	14.000 дітей убит.	Гібінія
П'ятниця	12	30	Анизії муч.	Гонорати
Субота	13	31	Мелянії преп.	Лярія і Верон.
Неділя	14	1	Січ. 1912. Н. п. Бог. Н. Р.	2. Нед. по 3. Корол.
Понед.	15	2	Сильвестра н. Пер. Бог.	Павла пуст.
Второк	16	3	Малахії прор.	Маркелія
Середа	17	4	Собор 70 апост.	Антонія
Четвер	18	5	Навечере Богоявл.	Приски
П'ятниця	19	6	Богоявлене (Йордан)	Фердин, і Генрика
Субота	20	7	Собор св. Івана Хрест.	Фабіяна і Себаст.
Неділя	21	8	Нед. по Бог. і 32. по Сош.	3. Нед. по 3. Корол.
Понед.	22	9	Полієвкта	Вінкент. і Анаст.
Второк	23	10	Григорія еп.	Обруч. Пр. Д. М.
Середа	24	11	† Теодозія преп.	Тимотея
Четвер	25	12	Татіяни муч.	Наверн. Павла
П'ятниця	26	13	Єрмила і Стратон.	Полікарпа
Субота	27	14	Отців в Синаї. Отд. Бог.	Івана Хризост.
Неділя	28	15	Нед. о мит. і фарис.	4. Нед. по 3. Корол.
Понед.	29	16	Поклон. вер. св. Петра	Францішка Саль.
Второк	30	17	† Антонія вел.	Якинт. і Март.
Середа	31	18	Атаназія і Кирила	Петра з Нолі

Січень

Повня 4-го
Последна чверть .. 11-го
Нів 19-го
Перша чверть 27-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 7.25
31-го — 7.11

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 4.44
31-го — 5.17

Правдоподібна погода.

1., 2., зимно; 3. зміна; 4., 5. сніг;
6., 7., 8. погода і зимно; 9., 10. погода;
11., 12. сніговиця; 13. зимно; 14., 15.,
16. гарно; 17., 18. змінно; 19., 20., 21.
вітер; 22., 23. погода і зимно; 24., 25.,
26. гарно; 27., 28. буря; 29., 30. 31.
гарно.

даго, Люїзіана, Міссісіпі, Норт і Савт Каролайна, Тенесі, Тексас.

3. червень: Уродини Джеферсона Давіса: Флоріда, Джорджія, Алабама, Міссісіпі, Тенесі, Тексас, Савт Каролайна.

4. червень: Річниця проклямована незалежності: Загально.

24 червень: День піонерів: Юта.

16 серпня: Річниця битви під Бенінгтон: Вермонт.

6 вересень: День робітників: В усіх стейтах і територіях, з винятком: Норт Дакота.

Вересень (перший вівторок): Правовибори: Вісконзін. В Мічіган лиш в літах з паристим числом.

12 вересня: „Олд-Дефендерс Дей“: Балтімор, Мд.

1 падолист: Всіх святих: Люїзіана.

Падолист: Загальні вибори: в Арізона, Каліфорнія, Колорадо, Делевар, Флоріда, Айдаго, (Іллінойс лишень в Шікаго, Спрінгфілд і Іст Ст. Люїс), Індіана, Айова, Кензас, Кентокі, Люїзіана, Меріленд, Мічіган, Міннесота, Мізурі, Монтана, Невада, Нью Гемпшир, Нью Джерзі, Нью Мексіко, Нью Йорк, Каролайна, Норт Дакота, Огайо (від 5.30 рано лишень до 9 год. рано), Оклагома, Орегон, Пенсильвенія, Род Айленд, Савт Каролайна, Савт Дакота, Тенесі,

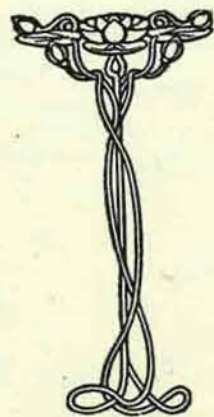
Тексас, Вест Вірджинія, Вашингтон, Вісконзін і Вайомінг — в літах, в яких відбуваються вибори. В році 1912 в стейтах, в котрих відбуваються вибори, сим днем є 7-ий падолист.

Падолист: День подяки (Теннесівінг Дей) — звичайно четвертий четвер в місяці падолисті: Загально.

25 грудень: Різдво: Загально.

„Арбор Дей“ є святом в: Арізона, Мейн, Меріленд, Нью Мексік, Вісконзін, Вайомінг; дату свята означає гвернер. — В Тексас: 22 лютий: Небраска: 22 півітень: Юта: 15 май: Монтана: другий вівторок в маю: Джорджія: перша п'ятниця в грудню: Оклагома: п'ятниця по другім понеділку в місяці марти: Аркензас: перша субота в марти.

Кожда субота від 12-ої години в полудне є стейтовим святом: Каліфорнія: в публичних урядах. Іллінойс: (в містах з 200.000 або більше мешканцями), Меріленд, Мічіган, Нью Йорк, Нью Джерзі, Огайо, Пенсильвенія, Род Айленд, Вірджинія, Колумбія, Люїзіана і Мізурі: в містах з 100.000 або більше мешканцями. Тенесі: для стейтових і повітових урядів. Колорадо: підчас місяців червень, липень і серпень. Індіана: від першої суботи в червню до послідної суботи в жовтню включно для всіх публичних урядів в містах з 100.000 або більше мешканцями.

Січень. — January.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Свята гр.-кат.	Свята латинські
Понед.	1	19	Груд. 1911. Бонифатія	Новий рік
Второк	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макарія
Середа	3	21	Юліяна муч.	Даніїла
Четвер	4	22	Анастазії	Тита і Евгена
П'ятниця	5	23	10 муч. в Криті	Еміліяна
Субота	6	24	Навеч. Рожд. (Свят. веч.)	Трох Королів
Неділя	7	25	Рождество Христове	1. Нед. по 3. Корол.
Пс нед.	8	26	Собор Пр. Богородиці	Северина
Второк	9	27	Св. Стефана Првмуч.	Мартиани
Середа	10	28	20.000 муч. в Ником.	Вільгельма
Четвер	11	29	14.000 дітей убит.	Гібінія
П'ятниця	12	30	Анізії муч.	Гонорати
Субота	13	31	Мелянії преп.	Іларія і Верон.
Неділя	14	1	Січ. 1912. Н. п. Бог. Н. Р.	2. Нед. по 3. Корол.
Понед.	15	2	Сильвестра н. Пер. Бог.	Павла пуст.
Второк	16	3	Малахії прор.	Маркелія
Середа	17	4	Собор 70 апост.	Антонія
Четвер	18	5	Навечере Богоявл.	Приски
П'ятниця	19	6	Богоявлене (Йордан)	Фердин, і Генрика
Субота	20	7	Собор св. Івана Хрест.	Фабіяна і Себаст.
Неділя	21	8	Нед. по Бог. і 32. по Сош.	3. Нед. по 3. Корол.
Понед.	22	9	Полієвкта	Вінкент. і Анаст.
Второк	23	10	Григорія еп.	Обруч. Пр. Д. М.
Середа	24	11	† Теодозія преп.	Тимотея
Четвер	25	12	Татіяни муч.	Наверн. Павла
П'ятниця	26	13	Єрмила і Стратоп.	Полікарпа
Субота	27	14	Отців в Синаї. Отд. Бог.	Івана Хризост.
Неділя	28	15	Нед. о мит. і фарис.	4. Нед. по 3. Корол.
Понед.	29	16	Поклон. вер. св. Петра	Францішка Саль.
Второк	30	17	† Антонія вел.	Яконт. і Март.
Середа	31	18	Атаназія і Кирила	Петра з Нолі

Січень

Повня 4-го
Послідна чверть .. 11-го
Нів 19-го
Перша чверть 27-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 7.25
31-го — 7.11

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 4.44
31-го — 5.17

Правдоподібна погода.

1., 2., зимно; 3. зміна; 4., 5. сніг;
6., 7., 8. погода і зимно; 9., 10. погода;
11., 12. сніговиця; 13. зимно; 14., 15.,
16. гарно; 17., 18. змінно; 19., 20., 21.
вітер; 22., 23. погода і зимно; 24., 25.,
26. гарно; 27., 28. буря; 29., 30. 31.
гарно.

Лютий. — February.

Має 29 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Четвер	1	19	Січень. Макарія архиеп.	Ігнатія еп.
Пятниця	2	20	Евфимія преп.	Марії Громнічної
Субота	3	21	Максима іспов.	Власія єпископ.
Неділя	4	22	Нед о блуд. сині. Тимот.	Нед. староз. Андр.
Понед.	5	23	Климентя еп.	Агати панни
Второк	6	24	Ксенії преп.	Дороти панни
Середа	7	25	† Григорія Богосл.	Ромуальда еп.
Четвер	8	26	Ксенофонта преп.	Івана з Мальти
Пятниця	9	27	† Перенесене моц. Ів. Зл.	Апольонії
Субота	10	28	Евфрема Свб. задушна	Схолястики
Неділя	11	29	Нед. м'ясоп. Ігнатія	Нед. м'ясоп. Сатурн.
Понед.	12	30	Трох Сьвятителів	Модеста і Евлял.
Второк	13	31	Кира і Йоана без.	Юліяна і Катар.
Середа	14	1	Лютий. Трифона муч.	Валентія сьвщм.
Четвер	15	2	Стрітенс Госп.	Фавстина
Пятниця	16	3	Симеона і Анни	Юліяни панни
Субота	17	4	Ізидора Преп.	Алексея патр.
Неділя	18	5	Нед. сироп. Агати м.	Нед. запуст. Симеона
Понед.	19	6	Вукола пр. (Поч. посту)	Конрада і Мапев.
Второк	20	7	Партевія еп.	Леона папи
Середа	21	8	Теодора страт.	Середа попельцова
Четвер	22	9	Никифора	Стол. сьв. Петра
Пятниця	23	10	Харламія муч.	Фльорент. і Романа
Субота	24	11	Власія сьвщм.	Матея ап.
Неділя	25	12	1. Нед. пост. Мелетія	Нед. Вступна
Понед.	26	13	Мартиніяна	Александра
Второк	27	14	Авксентія	Нестора
Середа	28	15	Онисима еп.	Леандра і Гонор.
Четвер	29	16	Памфіла	Романа і Авел.

Лютий

Повня 3-го
Послідна чверть .. 10-го
Нів 18-го
Перша чверть 25-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 7.10
29-го — 6.35

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 5.18
29-го — 5.51

Правдоподібна погода.

1., 2. гарно і мороз; 3., 4. похмурно;
5., 6. сніг; 7., 8., 9. зимно; 10. змінно;
11., 12. дощ; 13., 14., 15. гарно; 16., 17.,
18. зимно; 19. вітер; 20., 21. гарно; 22.,
23. зміна; 24., 25., 26. гарно і лагідно;
27., 28. погода; 29. змінно.

Марець. — March.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Пятниця	1	17	Лют. Теодора тир.	Альбіна еп.
Субота	2	18	Льва пап.	Єлени і Симпліц.
Неділя	3	19	2. Нед. посту. Архипа ап.	Нед. суха. Кунегунд.
Понед.	4	20	Льва єписк.	Казимира
Второк	5	21	Тимотея преп.	Вацлава і Фридер.
Середа	6	22	Обріт. муч. Евгена	Колети і Марціяна
Четвер	7	23	Поликарпа муч.	Томи і Феліц.
Пятниця	8	24	Обріт. глави Івана Хр.	Івана Божого
Субота	9	25	Тавасія архиеп.	Францішки
Неділя	10	26	3. Нед. посту. Крестопкл.	Нед. глуха. 40 муч.
Понед.	11	27	Прокопія	Константина
Второк	12	28	Василія іспов.	Григорія
Середа	13	29	Касіяна преп.	Катар. і Крест.
Четвер	14	1	Март. Евдокії преп.	Климентя і Лонг.
Пятниця	15	2	Теодата сьвщм.	Матильди і Леона
Субота	16	3	Евтропія і Клеоніка	Киріяка діяк.
Неділя	17	4	4. Нед. посту. Гарасима.	Нед. середоп. Гертр.
Понед.	18	5	Конона	Евдокії пр.
Второк	19	6	42 муч. в Аморії	Йосифа обр.
Середа	20	7	Василія (Поклоні)	Евфрема і Клявд.
Четвер	21	8	Теофілякта преп.	Бенедикта, Філем.
Пятниця	22	9	40 муч. в Себаст.	Катарини
Субота	23	10	Кондрата муч.	Віктора і Пеляг.
Неділя	24	11	5. Нед. посту. Софрон.	Нед. чорна. Симеона
Понед.	25	12	Теофілякта іспов.	Благовіщенє Пр. Д. М.
Второк	26	13	Никифора патр.	Теодора
Середа	27	14	Бенедикта пр.	Івана пуст. Ліди.
Четвер	28	15	Ромиса і Агафія	Сикста папи
Пятниця	29	16	Савина папи	Евстахія і Вікт.
Субота	30	17	Алексея чол. Божого	Квінна і Івана
Неділя	31	18	Нед. цвітна (Вай)	Нед. цвітна.

Марець

Повня 3-го
Послідна чверть .. 10-го
Нів 18-го
Перша чверть 26-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 6.34
31-го — 5.44

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 5.52
31-го — 6.23

Правдоподібна погода.

1., 2., 3. дощ; 4., 5., 6. погода і зимно;
7., 8. зміна; 9., 10., 11. лагідно; 12.,
13., 14., 15. слота; 16., 17., 18. гарно і
лагідно; 19., 20. зміна; 21., 22., 23. ві-
тер; 24., 25. зимно і дощ; 26., 27. пого-
да; 28., 29. гарно; 30., 31. тепло.

Цьвітень. — April.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	ст.ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Понед.	1	19	Март. Хризанта	Гугона еп. Теод.
Второк	2	20	Отців в обит. Сави	Францішка з Павл.
Середа	3	21	Якова преп.	Рихарда еп.
Четвер	4	22	Василія сьвщм.	Ізидора еп. Вел. Четв.
Пятниця	5	23	Велика Пятниця	Велика Пятниця
Субота	6	24	Захарія і Якова	Келестина
Неділя	7	25	Воскр. Христ. Благов.	Великдень
Понед.	8	26	Понед. сьвітлий	Понед. сьвітлий
Второк	9	27	Второк сьвітлий	Марії і Клеон.
Середа	10	28	Іляріона преп.	Езекиїла прор.
Четвер	11	29	Марка еп.	Леона папи
Пятниця	12	30	Марії. Івана ліств.	Констант. Юлія
Субота	13	31	Іпатія еписк.	Германа і Юстина
Неділя	14	1	Цьвіт. 2 Н. по Пасці (Томи)	1. Нед. по Вел. біла
Понед.	15	2	Тита преп.	Людвіни і Анаст.
Второк	16	3	Никити іспов.	Лямберта, Марк.
Середа	17	4	Йосифа і Георгія	Рудольфа
Четвер	18	5	Теодула і Агати	Апольонії Богум.
Пятниця	19	6	Евстихія преп.	Емми, Тим. Георг.
Субота	20	7	Григорія преп.	Агнішки Сульн.
Неділя	21	8	3. Нед. по Пасці. (Мир.)	2. Нед. по Вел. Анд.
Понед.	22	9	Евтихія муч.	Сотера і Кая
Второк	23	10	Терентія і проч. муч.	Войтїха еп.
Середа	24	11	Антипи пат.	Григорія, Фідем.
Четвер	25	12	Василія ісп.	Марка еп.
Пятниця	26	13	Артемона еп.	Маркел. і Клита
Субота	27	14	Мартина пап.	Теофілія і Тертул.
Неділя	28	15	4. Нед. по Пасці. (0 роз.)	3. Нед. по Вел. Витал.
Понед.	29	16	Агафія і Ірини	Петра і Роберта
Второк	30	17	Симеона препод.	Катарини і Маріяни

Цьвітень

Повня 1-го
Последна чверть .. 9-го
Нів 17-го
Перша чверть 24-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 5.43
30-го — 4.59

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 6.24
30-го — 6.55

Правдоподібна погода.

1., 2. гарно; 3., 4., 5. хмарно; 6., 7., 8. нестала погода; 9., 10. вітри і зимно; 11., 12., 13. дощ; 14., 15., 16. погода; 17. вітер; 18., 19. лагідно; 20., 21. тепло; 23., 24. вітер і дощ; 25., 26. погода; 27., 28. гарно; 29., 30. змінчиво.

Май. — May.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	ст.ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Середа	1	18	Цьвіт. Івана	Филипа і Якова ап.
Четвер	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназ. і Зигмунта
Пятниця	3	20	Теодора, Тріхона	Знайдене Ч. Креста
Субота	4	21	Януарія сьвщмуч.	Фльоріяна і Мон.
Неділя	5	22	5. Нед. по Пасці. 0 самар.	4. Нед. по Вел. Пія п.
Понед.	6	23	† Георгія великомуч.	Івана в Олію
Второк	7	24	Сави муч.	Флявії, Дом.
Середа	8	25	† Марка єванг.	Станіслава еп.
Четвер	9	26	Василія сьвщмуч.	Григорія Богосл.
Пятниця	10	27	Симеона сьвщмуч.	Ізидора орача
Субота	11	28	Ясона і Сосіпатра	Беатрикси
Неділя	12	29	6. Нед. по Пасці. 0 сліпор.	5. Нед. по Вел. Панкр.
Понед.	13	30	† Якова ап.	Сервата
Второк	14	1	Май. Єремїї прор.	Бонїфата
Середа	15	2	Атаназії арх. Отд.	Софії і 3 доч. } Хрестні дні
Четвер	16	3	Вознесенє Госп.	Возн. Господне
Пятниця	17	4	Пелягії. Перепол.	Пасхалія
Субота	18	5	Ірини муч.	Фелїкса
Неділя	19	6	7. Н. по Пас. сьв. 0. Ник.	6. Нед. по Вел. Петра
Понед.	20	7	Акакія. Зявл. Ч. Креста	Бернарда Сен.
Второк	21	8	† Івана Богосл.	Віктора
Середа	22	9	† Перен. мощ. сьв. Ник.	Єлени і Юлії пан.
Четвер	23	10	† Симеона, Зилота ап.	Дезидерія
Пятниця	24	11	Мокія сьвщмуч.	Іванни і Зузанни
Субота	25	12	Еміфанія, Суб. Задушна	Урбана, Григорія
Неділя	26	13	Зелені Сьвята Пятдс.	Зелені Сьвята
Понед.	27	14	Понед. Пр. Тройці	Понед. зел. Сьвят.
Второк	28	15	Пахомія	Емілія і Август.
Середа	29	16	Теодора і Модеста	Теодор. Макс.
Четвер	30	17	Андронїка ап.	Фелїкса папи
Пятниця	31	18	Теод. Конс. Юлії і пр.	Анелї і Петронелї

Май

Повня 1-го
Последна чверть .. 9-го
Нів 16-го
Перша чверть 23-го
Повня 30-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 4.59
31-го — 4.32

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 6.56
31-го — 7.22

Правдоподібна погода.

1., 2., 3. дощі; 4., 5., 6. гарно; 7., 8. непевна погода; 9., 10., 11. холодно; 12., 13., 14. гарно; 15., 16., 17. тепло; 18., 19., 20. сухо; 21., 22., 23. непевна погода; 24., 25., 26. гарно і тепло; 27., 28. хмарно; 29., 30. буря; 31. тепле.

Червень. — June.

Має 30 днів.

Дні	п.ст.	ст.ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Субота	1	19	Май. Патрікія сьвщмч.	Никод., Якова еписк.
Неділя	2	20	1. Н. по Сош. Всіх. Сьв.	1. Н. по 3. С. Пр. Тройці
Понед.	3	21	† Конст. і Єлени (Поч. п.)	Кльотильди
Второк	4	22	Василиска муч.	Квірилна Фр.
Середа	5	23	Михайла існ.	Боніфата
Четвер	6	24	† Сим. преп. Пр. Евхар.	Боже Тіло
Пятниця	7	25	Обріт. глав. Ів. Хрест.	Роберта і Теод.
Субота	8	26	Карна апост.	Медарда еписк.
Неділя	9	27	2. Н. по Сош. Пр. Евхар.	2. Нед. по 3. С. Феліц.
Понед.	10	28	Никити преп.	Маргарет. і Виктор.
Второк	11	29	Теодозія преп.	Варнави ап.
Середа	12	30	Ізаака обит. дальм.	Онуфр. пуст.
Четвер	13	31	Єрмія ап. Єрмія м.	Антонія з Падви
Пятниця	14	1	Черв. Юст. † Состр. Пр. Б.	Василія Вел.
Субота	15	2	Никифора преп.	Віта і Модеста
Неділя	16	3	3. Н. по Сош. Лукіліяна	3. Нед. по 3. С. Юстина
Понед.	17	4	Митрофана преп.	Адольфа еп.
Второк	18	5	Дорошея сьвщмч.	Марка
Середа	19	6	Висаріона преп.	Гервазія і Протазія
Четвер	20	7	Теодата сьвщмч.	Фльор. п. Сильв.
Пятниця	21	8	Теодора страт. м.	Альойзія, Гонз.
Субота	22	9	Кирила архиеп.	Павліна еп.
Неділя	23	10	4. Нед. по Сош. Тимотея	4. Нед. по 3. С. Ванди
Понед.	24	11	† Вартоломея	Рожд. Івана Хрест.
Второк	25	12	Онуфрія пуст.	Лукії і Просп.
Середа	26	13	Акилини муч.	Івана і Павла
Четвер	27	14	Єлисея прор.	Володислава
Пятниця	28	15	Амоса прор.	Леона пап. Ірм.
Субота	29	16	Тихона преп.	Петра і Павла ап.
Неділя	30	17	5. Нед. по Сош. Мануїла	5. Нед. по 3. С.

Червень

Послідна чверть ... 8-го
Нів 15-го
Перша чверть 21-го
Повня 29-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 4.32
30-го — 4.31

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 7.24
30-го — 7.35

Правдоподібна погода.

1., 2. гарно і тепло; 3., 4., 5. ясно;
змінчиво; 22., 23., 24. вітри; 25., 26.,
6. змінчиво; 7., 8. дощі; 9., 10., 11. гар-
но і тепло; 12., 13. спека; 14., 15., 16.
тепло; 17. мрачно; 18., 19. дощ; 20., 21.,
27. сухо; 28., 29. змінчиво; 30. буря і
громовиця.

Липень. — July.

Має 31 днів.

Дні	п.ст.	ст.ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Понед.	1	18	Черв. Леонтія муч.	Теобальда і Теодора
Второк	2	19	† Юди Тадея	Посіц. Пр. Д. М.
Середа	3	20	Методія сьвщмч.	Геліодора і Альфр.
Четвер	4	21	Юліяна муч.	Йосифа Каляс.
Пятниця	5	22	Євсевія сьвщмч.	Фільомен. Ант.
Субота	6	23	Агрипіни муч.	Ісаї прор. Домінік.
Неділя	7	24	6. Н. по Сош. Ів. Крест.	6. Н. по 3. С. Кирила і М.
Понед.	8	25	Февронії преп.	Єлсавети Корол.
Второк	9	26	Давида прор.	Вероніки д.
Середа	10	27	Кира і Івана	Амалії і 7 брат.
Четвер	11	28	Самсона преп.	Івана з Дуклі
Пятниця	12	29	Петра і Павла ап.	Івана і Гвальберта
Субота	13	30	Собор 12 Апост.	Маргарити
Неділя	14	1	Лип. 7. Н. п. Сош. Косми	7. Нед. по 3. С. Бонавент.
Понед.	15	2	† Полож. ризи Пр. Д. М.	Генрика і Розіел. Ап.
Второк	16	3	Якинта муч.	Пр. Д. М. Шкапл. Андр.
Середа	17	4	Андрея критск.	Алексея
Четвер	18	5	† Кирила і Метод.	Симеона і Фрид.
Пятниця	19	6	† Атаназія атонськ.	Вінкентія з Павл.
Субота	20	7	Томи і Акакія преп.	Євоніма і Чеслава
Неділя	21	8	8. Нед. по Сош. Прокоп.	8. Нед. по 3. С. Пракседі
Понед.	22	9	Панкратія сьвщмч.	Марії Магдал.
Второк	23	10	† Антонія печерск.	Аполінар. і Теоф.
Середа	24	11	Євфимії муч.	Христини д.
Четвер	25	12	Прокла і Ілярія	Якова ап.
Пятниця	26	13	Собор Архистр. Гавр.	Успеніє сьв. Анни
Субота	27	14	Акили апост.	Панталеймона
Неділя	28	15	9. Н. п. С. О. 6. С. † Волод.	9. Нед. по 3. С. Інокент.
Понед.	29	16	Антиногіна муч.	Марти дів.
Второк	30	17	Марини муч.	Абдон і Юліт.
Середа	31	18	Єміліяна муч.	Ігнатія з Льюїолі

Липень

Послідна чверть ... 7-го
Нів 14-го
Перша чверть 21-го
Повня 29-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 4.32
31-го — 4.55

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 7.35
31-го — 7.16

Правдоподібна погода.

1., 2., 3. ясно і тепло; 4., 5. гарно;
6., 7., 8. тепло; 9., 10. хмарно; 11., 12.
понура; 13., 14. зливи; 15., 16., 17. яс-
но і гарно; 18., 19., 20. тепло; 21., 22.,
23. ясно і парно; 24., 25. змінчиво; 26.,
27. бурі; 28., 29., 30., 31. гарно.

Серпень. — August.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Четвер	1	19	Лип. Макрини	Петра в Оков.
Пятниця	2	20	† Лії прор.	Пр. Д. М. Анельск.
Субота	3	21	Івана і Симеона пр.	Стефана м. і Лідії
Неділя	4	22	10. Н. по С. Марії Магд.	10. Нед. по З. С. Домінік.
Понед.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. М. Свіжної
Второк	6	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Господне
Середа	7	25	† Успеніє сьв. Анни	Кастана муч.
Четвер	8	26	Єрмолая сьвщмч.	Еміліяна і Кир.
Пятниця	9	27	† Панталеймона	Романа і Юліяна
Субота	10	28	Прохора і Ніканора	Лаврентія муч.
Неділя	11	29	11. Нед. по С. Калиника	11. Нед. по З. С. Сузання
Понед.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри і Лярії
Второк	13	31	Евдокима преп.	Іполіта і Кас.
Середа	14	1	Серп. † Проісх. Ч. Крест.	Евзевія і Анаст.
Четвер	15	2	Перен. моц. сьв. Стефана	Внебовз. Пр. Д. М.
Пятниця	16	3	Ізаакія Дальмат.	Роха іспов.
Субота	17	4	7 Отрок в Єфезі	Ліберата і В.
Неділя	18	5	12. Н. по С. Евсигнія	12. Нед. по З. С. Аґаніт.
Понед.	19	6	Преображенє Госп.	Веніґни і Юлія
Второк	20	7	Дометія преп.	Бернарда, Самуїла
Середа	21	8	Еміліяна еп.	Кириака і Івана
Четвер	22	9	† Матея ап.	Тимотея і Філ.
Пятниця	23	10	Лаврентія муч.	Закхея і Филипа
Субота	24	11	Евіла діяк. муч.	Вартоломея ап.
Неділя	25	12	13. Нед. по С. Фотія муч.	13. Нед. по З. С. Людвик.
Понед.	26	13	Максима преп.	Зефірини і Рожи
Второк	27	14	Михея прор.	Пр. сьв. Казим.
Середа	28	15	Успеніє Пр. Д. М.	Августина еп.
Четвер	29	16	Нерук. образ. Госп.	Усікн. Ів. Хрест.
Пятниця	30	17	Мирона муч.	Фелікса муч.
Субота	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда муч.

Серпень

Послідна чверть ... 6-го
Нів 12-го
Перша чверть 19-го
Повня 27-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 4.56
31-го — 5.26

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 7.16
31-го — 6.35

Правдоподібна погода.

1. похмурно; 2., 3. перед бурею; 4. буря; 5., 6. гарно і тепло; 7., 8., 9. тепло; 10., 11. ясно; 12., 13. змінчиво; 14., 15. буря; 17., 18., 19. ясно і тепло; 19., 20. дощ; 21., 22., 23. хмарно; 24., 25., 26. гарно; 27., 28., 29. ясно і тепло; 30., 31. вітер.

Вересень. — September.

Має 30 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Неділя	1	19	Серп. 14. Н. по С. Анд. м.	14. Нед. по З. С. Іди
Понед.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор.
Второк	3	21	Тадея ап.	Броніслави Зен.
Середа	4	22	Аґатоніка муч.	Розалії діви
Четвер	5	23	Лука муч., Іринея	Йоахима Вікт.
Пятниця	6	24	Евтихія сьвщмч.	Захарії прор.
Субота	7	25	Вартолом. і Тита	Регіни діви
Неділя	8	26	15. Нед. по С. Андріяна м.	15. Нед. по З. С. Р. Пр. Д.
Понед.	9	27	Шімена преп.	Северина і Горґ.
Второк	10	28	Августина і Мойс.	Никол. з. Толь.
Середа	11	29	† Усікнов гл. Ів. Крест.	Прота і Якова
Четвер	12	30	Александра і Павла	Валер. Гвідон.
Пятниця	13	31	† Полож. пояса Пр. Д. М.	Токії і Филипа
Субота	14	1	Верес. Симеона апост.	Воздв. Ч. Креста
Неділя	15	2	16. Нед. по С. Маманта	16. Нед. по З. С. Никод.
Понед.	16	3	Антима сьвщмч.	Людмили і Корнил.
Второк	17	4	Вавили сьвщмч.	Знак сьв. Франц.
Середа	18	5	Захарії прор. Елиз.	Томи і Йосифа
Четвер	19	6	Чудо архистр. Мих.	Януарія еп.
Пятниця	20	7	Созонта муч. Преп.	Евстахія м.
Субота	21	8	Рожд. Пр. Д. Марії	Матея ап.
Неділя	22	9	17. Н. по С. і пер. Ч. Крест.	17. Нед. по З. С. Томи
Понед.	23	10	Минодори і проч.	Теклі діви
Второк	24	11	Теодори преп.	Герарда еп. Волод.
Середа	25	12	Автонома сьвщмч.	Клеофа муч.
Четвер	26	13	Корнилія муч.	Кипріяна і Юстин.
Пятниця	27	14	Воздв. Ч. Креста	Косми і Даміяна
Субота	28	15	Никити муч.	Вацлава і Евстах.
Неділя	29	16	18. Нед. по С. і по Воздв.	18. Нед. по З. С. і Мих.
Понед.	30	17	Софії, Віри, Надії і Люб.	Єроніма діяк.

Вересень

Послідна чверть ... 4-го
Нів 11-го
Перша чверть 18-го
Повня 26-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 5.27
30-го — 5.55

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 6.23
30-го — 5.45

Правдоподібна погода.

1. тепло; 2., 3. ясно; 4., 5. змінчиво; 6., 7., 8. гарно; 9., 10., 11. гарно і парно; 12., 13., 14. хмарно; 16., 17., 18. дощ і холодно; 19., 20., 21. гарно і холодно; 22., 23., 24. тепло; 25., 26. змінчиво; 27., 28. хмарно; 29., 30. дощ.

Жовтень. — October.

Має 31 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Второк	1	18	Верес. Евменія преп.	Ремігія еп.
Середа	2	19	Трофима і Саватія	Ангела і Леопольда
Четвер	3	20	Евстахія і Плакід.	Кандида муч.
Пятниця	4	21	Кондрата ап. Отд.	Францішка Сер.
Субота	5	22	Фоки м. Йони прор.	Плакида муч.
Неділя	6	23	19. Нед. по Сош. † Зач. Ів.	19. Нед. по 3. С. Брунона
Понед.	7	24	Теклі первомучен.	Юстини дівки
Второк	8	25	Евфрозини преп.	Бригіди і Пеляг.
Середа	9	26	† Івана Богосл.	Дионізія еп.
Четвер	10	27	Калістрата муч.	Франца Борм.
Пятниця	11	28	Харитона преп.	Германа еп.
Субота	12	29	Кирика преп.	Максиміліяна
Неділя	13	30	20. Нед. по С. Григорія	20. Нед. по 3. С. Едвард.
Понед.	14	1	Жовт. Покров. Пр. Д. М.	Калікста папи
Второк	15	2	Кипріяна еп.	Ядвиги і Тереси
Середа	16	3	Дионізія сьвщмч.	Галя і Флора
Четвер	17	4	Єротей сьвщмч.	Маргарети
Пятниця	18	5	Харитини муч.	Луки єванг.
Субота	19	6	† Томи ап.	Петра з Альєати
Неділя	20	7	21. Нед. по С. Сер. і Ванха	21. Нед. по 3. С. Ірини
Понед.	21	8	Пелягії преп.	Уршулі муч.
Второк	22	9	† Якова ап.	Кордулі муч.
Середа	23	10	Євлямпія муч.	Івана Капістр.
Четвер	24	11	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
Пятниця	25	12	Прсва і Андроніка	Криспи і Криспіни
Субота	26	13	Карпа і Папили	Евариста папи
Неділя	27	14	22. Н. по С. і Сьв. От. 7 С.	22. Нед. по 3. С. Ів. Кап.
Понед.	28	15	Лукіяна пресв.	Симеона і Юди
Второк	29	16	Льонгіна муч.	Наркиза і Евзев.
Середа	30	17	Осії прор.	Маркила
Четвер	31	18	Луки апост. і єванг.	Вольфганга

Жовтень

Послідна чверть .. 3-го
Нів 10-го
Перша чверть 18-го
Повня 26-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 5.56
31-го — 6.29

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 5.43
31-го — 4.58

Правдоподібна погода.

1., 2. хмарно; 3., 4. змінчиво; 5., 6., 7. тепло; 8., 9. гарно; 10., 11. змінчиво; 12., 13. гарно; 14., 15., 16. хмарно; 17., 18. дощ; 19., 20. гарно; 21., 22., 23. вітри; 24. хмарно; 25., 26. дощі; 27., 28., 29. ясно і холодно; 30., 31. гарно.

Падолист. — November.

Має 30 днів.

Дні	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Пятниця	1	19	Жовт. Йоїла прор.	Всіх Сьвятих
Субота	2	20	Артемія влмуч.	День задушний
Неділя	3	21	23. Нед. по С. Іларіона	23. Н. по 3. С. Губерта
Понед.	4	22	Аверкія і 7 отрок в. Еф.	Кароля Бором.
Второк	5	23	Якова апост.	Захарія і Єліс.
Середа	6	24	Арети муч.	Леонарда Вел.
Четвер	7	25	Маркіяна і Март.	Геркуліана
Пятниця	8	26	Димитрія влмуч.	Севера і Готфр.
Субота	9	27	Нестора муч.	Теодора і Ореста
Неділя	10	28	24. Н. по Сош. Параскев.	24. Н. по 3. С. Андрея
Понед.	11	29	Анастазії муч.	Мартина еп.
Второк	12	30	Зиновія і Зиновії	Мартина папи
Середа	13	31	Стахія Амп. і Урван.	Дидака
Четвер	14	1	Падол. Косми і Дам.	Йосафата еп.
Пятниця	15	2	Акадина і проч.	Леопольда
Субота	16	3	Акепсими Йосифа	Едмунда еп.
Неділя	17	4	25. Н. по Сош. Йоаникія	25. Нед. по 3. С. Григор.
Понед.	18	5	Галактіона	Романа і Одона
Второк	19	6	Павла архиеп.	Єлісавети корол.
Середа	20	7	Єрона і Лазаря	Фелікса і Вол.
Четвер	21	8	Михаїла Арханг.	Вовед. Пр. Д. М.
Пятниця	22	9	Онисифора муч.	Килікії і Марка
Субота	23	10	Ераста і Олимпа	Климентя папи
Неділя	24	11	26. Н. по Сош. Мини і Вік.	26. Н. по 3. С. Івана
Понед.	25	12	† Йосафата сьвщмч.	Катарини дівки
Второк	26	13	† Івана Златоуст.	Петра і Сильвестр.
Середа	27	14	† Филипа ап.	Валеріяна
Четвер	28	15	Гурія і Сим. (Поч. пост.)	Руфуна
Пятниця	29	16	† Матей ап.	Сатурна і Фил.
Субота	30	17	Григорія еп.	Андрея ап.

Падолист

Послідна чверть .. 2-го
Нів 9-го
Перша чверть 16-го
Повня 24-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
1-го — 6.30
30-го — 7.04

Захід сонця (Нью Йорк)
1-го — 5.43
30-го — 4.35

Правдоподібна погода.

1., 2. гарно; 3., 4., 5. ясно і зимно; 6., 7. змінчиво; 8., 9., 10. дощ або сніг; 10., 11., 12. гарно і зимно; 13., 14. змінчиво; 15., 16., 17. лагідно; 18., 19., 20. тепло; 21., 22. вітер; 23., 24., 25. дощ або сніг; 26., 27. похмурно; 28., 29. ясно; 30. гарно і тепло.

Дні	к. ст.	ст. ст.	Св'ята гр.-кат.	Св'ята латинські
Неділя	1	18	Пад. 27. Н. по Сош. Плят.	1. Нед. Адвент. Елі'
Понед.	2	19	Авдея і Варлаама	Баб'яни д.
Второк	3	20	Прокія і Григорія	Франц. і Ксав.
Середа	4	21	Воведеніє Пр. Д. М.	Варвари муч.
Четвер	5	22	Филимона і Кикил.	Сави еп.
П'ятниця	6	23	Амфілоха і Григ.	Николая еп.
Субота	7	24	Катарини і Меркур.	Амброзія еп.
Неділя	8	25	28. Н. по Сош. Климент.	2. Нед. Адв. Зачат. П. Д.
Понед.	9	26	Алипія столп.	Валерії і Левкад.
Второк	10	27	Якова муч.	Пр. Д. М. Льорет.
Середа	11	28	Стефана первом.	Дамазія папи
Четвер	12	29	Парамона і Філ.	Синезія муч.
П'ятниця	13	30	† Андрея ап.	Лукії муч.
Субота	14	1	Грудень. Наума пр.	Ізидора Діоскура
Неділя	15	2	29. Н. по Сош. Авакум. пр.	3. Нед. Адвент. Евзев.
Понед.	16	3	Софронія прор.	Аделяйди
Второк	17	4	Варвари муч.	Лазаря і Олімп.
Середа	18	5	† Сави сьвщмч.	Граціяна еп.
Четвер	19	6	Николая Чудотв.	Фавста
П'ятниця	20	7	Амброзія еп.	Теофіля і Ам.
Субота	21	8	Потапія Предпр.	Томи Ап.
Неділя	22	9	30. Н. по С. З. Пр. Д. М.	4. Нед. Адв. Спирид.
Понед.	23	10	Міни і Єрмогена	Вікторії панни
Второк	24	11	Даниїла столп.	Вігілья, Адама і Еви
Середа	25	12	Спиридїона пр.	Рожд. І. Хр.
Четвер	26	13	Евстрат. і Евген.	Стефана первомуч.
П'ятниця	27	14	Тирса і Левкія	Івана ап. і еванг.
Субота	28	15	Елевтерія сьвщмч.	Дітий убитих
Неділя	29	16	Нед. Праотець Аггея	Нед. по Рожд. Томи
Понед.	30	17	Даниїла прор.	Давида кор.
Второк	31	18	Севастіяна м.	Сильвестра папи

Грудень

Послідна чверть ... 1-го
 Нів 8-го
 Перша чверть 16-го
 Повня 24-го
 Послідна чверть .. 30-го

Всхід сонця (Нью Йорк)
 1-го — 7.05
 31-го — 7.24

Захід сонця (Нью Йорк)
 1-го — 4.34
 31-го — 4.42

Правдоподібна погода.

1., 2. вітри; 3., 4. гарно; 5., 6. ясно;
 7., 8., 9. сніг або дощ; 10., 11., 12. ясно;
 13., 14., 15. гарно і лагідно; 16., 17., 18.
 ясно; 19., 20., 21. зимно; 22., 23. мороз;
 24., 25. сніг; 26., 27. ясно; 28., 29. гар-
 но; 30., 31. гарно і лагідно.

Коротка хронологія нашої історії.

860. Похід Русинів на Царгород.
 955. Крещенє княгині сьв. Ольги.
 967. Князь Святослав завойовує Болгарію над Дунаєм.
 988. Крещенє Володимира і всеї Руси.
 1028. Ярослав Мудрий видає „Руську Правду”.
 1054. Розділ Руси по смерті Ярослава.
 1097. З'їзд руських князів в Любечі над Дніпром.
 1140. Князь Володимирко робить Галич столицею галицького князівства.
 1145. Основанє галицького єпископату.
 1153—1187. Ярослав Осмомисл, князь галицький.
 1169. Андрій Боголюбський здобуває і ограблює Київ.
 1148—1205. Роман Мстиславович; сполучив київську землю з галицькою.
 1224. Перший напад Татар на Україну.
 1228—1264. Данило Романович; при нім наше княжество стало наймогутнійшим і простягало ся від Карпат до Дніпра і від Сяну аж до Чорного моря.
 1240. Зруйнованє Татарами Києва.
 1253. Данило приймає титул короля.
 1258. Перші згадки про Львів.
 1270—1301. Князь Лев, син Данила.
 1303. Заснованє галицької митрополії.
 1324. Вимерли послідні Романовичі.
 1340. Польський король Казимір зачинає війну з галицько-руськими князями.
 1342. Русини відбили напад Казимира і прогнали його в Краків.
 1351. Папа писав до своїх біскупів, щоби на місце шести руських єпископів (в Перемишлі, Галичі, Холмі, Турові, Володимирі й Києві) постановити латинських.
 1352. Румунський воєвода Драгел вступав до південної Галичини.
 1375. Латинське арцибіскупство в Галичі.
 1377. Латинське біскупство в Перемишлі.
 1386. Перша Унія Литовської Руси з Польщею.
 1387. Поляки загортають під себе Галицьку Русь.
 1399. Литовсько руський князь Витовт беть ся з Татарами на р. Ворсклі.
 1409. Знесенє руської митрополії в Галичині.
 1412. Ягайло відобрав перемиську владичу церков і віддав її латинникам; тоді руський єпископ переніс ся до Самбора.
 1414. Латинське арцибіскупство перенесено з Галича до Львова.
 1415. Розділенє церкви на дві митрополії: київську і московську.
 1431. Ягайло наложив на Русинів десятину для латинських костелів.
 1438. Напад Татар на Волинь і Галичину.
 1450. Татари напали на Галичину, спустошили Белзьську землю, були аж під Городком. Белзьського князя Болеслава, спасли від смерти селяни; він за те дав їм землю, де вони заснували Любичі-княжі (Любичан і досі зовуть „князями”).
 1453. Татари напали на Галичину, були аж під Львовом.
 1456. Віленський Сойм видав постановленє підписанє польським королем Казиміром, що: 1) справи Литви й Руси мають рішати лиш Литовці та Русини і то на підставі лиш своїх а не польських законів; 2) на Поділю й Волині Поляки не мають права ані набувати маєтків ані діставати жадних урядів.
 1471. Злука князівства Київського з Литовським.
 1491. В Кракові видруковано „Часослов” по славянськи.
 1513. Остап Дашкович з'організував 1-ків, поділив їх на полки й сотні.

1519. Татари зруйнували Польщу аж по Краків, розбили польське військо під Сокалем і взяли 60.000 людей в неволю.

1522. Польські пани не хотіли пустити до Союму князя Острожського тому, що він Русин.

1526. Татари напали на Русь, але князь Острожський розбив їх і багато освободив невільників. А козаки під проводом Дашковича, ще й далі гнали Татар і ще побили їх під Черкасами та Каневом.

1539. Засноване руського єпископату у Львові.

1556. Дмитро Вишневецький, отаман козацький, прозваний Байдою. Одна часть Волохів покликкала його собі на князя, а друга вибрала якогось Томсу; той Томса зловив Байду підступом і віддав Туркам, а ті повісили його ребром за гак.

1569. Люблинська Унія Руси, Литви й Польщі.

1572. Король Жигмонт Август видав грамоту, в якій потверджував Русинам рівні права з Поляками.

1573. Перша руська друкарня у Львові.

1574. Козацький гетьман Свирговський іде на Молдавію.

1575. Татари напали на Галичину і загнали ся аж по Перемишль.

1576. Гетьман Запорожський Хведір Богданко напав на Крим, освободив багато невільників і вернув ся з богатою добичюю.

1577. Похід гетьмана Підкови на Молдаву.

1578. Поляки скарали на смерть Підкову у Львові на ринку.

1580. Друковане Біблії в Острозі.

1583. Польський король Баторій приказав Русинам святкувати празники разом з латинськими, але нарід так сильно повстав проти того, що Баторій відкликав свій приказ. В тім же році латинський арцибіскуп у Львові під Різдво напав збройною силою на руські церкви, розганяв людей і опечав церкви своєю печаткою.

1586. Константинопольський патріарх Єремія надав Успенській церкві у Львові привілей Ставропігії.

1588. Засноване Духовної школи в Києві.

1589. Патріарх Єремія висвятив для Москви окремого патріарха Йова; з тої пори Московщина підлягала своєму патріархови, а Україна константинопольському.

1591. Повстанє Косинського проти Польщі за віру і руськість, а побивав Косинського хто? син князя Острожського.

1594. Встали проти Польщі Київ, Переяслав, Лубні.

1595. Повстанє Наливайка. Наливайко побив Поляків під Чигирином. Потім обманом Поляки заманули Наливайка до себе, схопили і відправили у Варшаву.

1596. Церковна Унія з Римом.

1597. Наливайка спалили в мідянім бику.

1611—1622. Гетьман Сагайдачний.

1626. Умер у Львові один Русин, котрого ховали з урочистостію, а львівський магістрат за те, що Русини йшли з хоругвами через місто, скарав Русинів грошево і вязницею.

1628. Гетьман Тарас Трясило побив Поляків.

1633. Петро Могила митрополитом київським.

1634. Кошовий Сулима збурих польську кріпость Кодак.

1637. Гетьман Павлюк замирив ся з Потоцьким, але Потоцький підступом схопив Павлюка й других старшин і відправив у Варшаву, а там їм відрубали голови; тіла-ж возили по Україні на пострах людям.

1638. Повстанє Острияниці й Гуні.

1646. Смерть Петра Могили.

1648. Хмельницький побив Поляків при Жовтих Водах, потім під Корсунем, потім під Пилявою. Облога Львова і Замостя.

1649. Зборівський договір.

1651. Битва під Берестечком, Білоруський мир.

1652. Битва під Батогом.

1653. Богун розбив Поляків під Монастирищами.

1654. Злука України з Москвою.

1657. Смерть Богдана Хмельницького.

1658. Виговський. Галяцька умова.

1663. Чорна Рада. Бруховецький гетьманом.

1667. Андрусівська умова, після котрої Задніпряньська Україна і Київ перейшли до Росії.

1668. Гетьман Многогрішний.

1672. Гетьман Самойлович.

1673. Напад Турків на Україну.

1675. Дорошенко складає гетьманські клейноди.

1678. Похід Юрія Хмельницького під Чигирин.

1684. Смерть Інокентія Гізеля, архимандрита Київської Лаври.

1687. Гетьман Мазепа.

1691. Перемиський єпископ Інокентій Винницький приймає унію.

1698. Смерть бувшого гетьмана Дорошенка.

1700. Львівський єпископ Йосиф Шумлянський прийняв унію.

1709. Битва під Полтавою.

1710. Львівська Ставропігія прийняла унію. Смерть гетьмана Івана Мазепи.

1722. Смерть гетьмана Івана Скоропадського. Скасоване гетьманства Петром Великим і засноване „Малоросійської коллегії“.

1768. Повстанє Гонти й Залізняка.

1772. Прилученє Галичини до Австрії, а Буковини в 1775 році.

1775. Скасованє Запорожської Січи Катериною II.

1783. Заведенє кріпацтва на Україні Катериною II.

1786. Скасованє останнього православного монастиря в Галичині (Скит Манявський).

1793. Прилученє Волині та Поділя до Росії.

1795. Смерть Герсія Кониського, єпископа білоруського.

1803. Смерть останнього гетьмана Кирила Розумовського.

1804. Заснованє університета в Харкові.

1807. Поверненє Галицької Митрополії у Львові.

1809. Тернопільщина переходить до Австрії.

1811. Величезна пожежа у Києві.

1811. Родив ся Маркіян Шашкевич.

1814. Родив ся Тарас Шевченко.

1817. Заснованє університета у Львові.

1819. Смерть Івана Котляревського. Заснованє університета у Києві.

1843. Умер Грицько Квітка-Основнянко.

1848. Знесене панщини в Галичині.

1851. Заснованє „Народного Дому“ у Львові, неправно потому захопленого москвофілами.

1861. Смерть Тараса Шевченка. Перше засіданє Галицького Союму.

1862. Затвердженє руських капітул в Перемишлі і у Львові.

1863. Заснованє руського театру у Львові.

1867. Заведенє польської мови в середних школах Галичини.

1870. Смерть Метлинського.

1875. Смерть М. Максимовича. Заснованє „Товариства імени Шевченка“.

1876. Указ про заборону української мови в Росії.

1882. Єзуїти забрали василіянський монастир в Добромилі.

1885. Смерть М. Костомарова. Затвердженє Станиславівськ. єпископства.

1887. Трупа Кропивницького в Петербурзі перед царем.

1888. Смерть Ю. Федьковича. Святкованє 900-літя крещеня Руси.

1889. Голод в Галичині.

1893. Правительство закрило руську віденську духовну семинарію.

1895. Смерть М. Драгоманова.

1897. Криваві вибори до парламенту. Смерть П. Куліша.

1903. Відкрите пам'ятника Котляревському в Полтаві.

1904. Смерть М. Старицького.

1905. Українські часописи в Росії.

1906. Засноване „Просвіти” на Україні.

1907. Перший вибір послів до парламенту на підставі загального голосування

1908. Смерть Б. Антоновича.

Коротка хронологія всесвітньої історії.

Десь коло 3000 літ перед Різдом Христа заснувала ся стара держава єгипетська зі столицею в Мемфісі.

Коло 2300 — середна держава єгипетська.

Коло 1600 — нова держава єгипетська зі столицею Теби. За короля Тутмосе III. Єгипет дійшов до найвисшої могутности.

Коло 1320 — Мойсей вивів Жидів з Єгипту.

Коло 980 — цар Давид зробив Єрусалим столицею жидівського царства.

776 — початок грецького календаря.

722 — Асирийці покорили ізраїльське царство.

753 — засноване римської держави. Від сего року по 510 Рим управляв ся царями.

558 — засноване перського царства Киром.

550 — Будда проповідує свою віру в Індії.

515 — Жиди вернули з вавилонського полону знов до Єрусалима.

Від 510 до 30 — Рим республікою.

500 — 449 війни Греків з Персами: перший похід Персів в 493 році під проводом Мардонія; другий похід в 490 — славна битва під Маротоном, третій похід в 480 — тоді Леонід з 300 Греками засіли між горами і два дні відбивали ся від величезної армії Персів, аж поки не погинули всі; в 479 році — четвертий похід.

445 — 429 найкращий розцвіт грецької держави.

431 — 404 великі пельопонезькі війни в Греції.

356 — родив ся великий цар Александр Македонський; 336 — вступив

на престол, 339 — заснував місто Александрію, 327 — пішов походом на Індію, 321 — помер.

146 — Рим покорив Грецію.

64 — Рим узяв під себе Юдейське царство.

30 — Рим покорив Єгипет. Від сего року аж по 476 по Р. Хр. Рим під пануванем цісарів. Під час панування цісаря Октавіяна, на прізвище Августа, (30 пер. Хр. до 14 по Р. Хр.) родив ся Ісус Христос.

По Різді Христовім.

54 — 68 лютий цісар Нерон, що убив свою матір і жінку; в 64 році запалив Рим, а сказав, що се зробили християни — і розпочав перше переслідуване християн.

70 — Тит зруйнував храм Єрусалимський.

79 — вибух Везувій і заляв місто Геркуліанум, а попелом засипав місто Помпеї. Тепер се місто відкопують і знаходять багато цікавих річий.

95 — друге переслідуване християн.

107 — третє, за цісаря Траяна.

118 — четверте, за Адріяна.

132 — 135 Жиди повстали проти Риму, але Рим їх побідив і від сього часу Жиди розбили ся по всьому світі.

303 — п'яте гонене християн за Діоклеціана.

305 — вступив на престол Константин Великий, котрий признав християнську релігію державною; в 313 зупинив всякі переслідування християн; в 325 — скликав перший церковний собор проти еретика Арія, а в 337 — помер.

375 — початок великої вандрівки народів по Європі: одні за другими йдуть Гунни, Вандали, Свеби, Алляни, Готи.

381 — другий вселенський собор, на котрому було докінчене зложене символа віри.

395 — римська держава розділила ся на дві часті: східну й західну.

410 — готський король Алярих збу- рив Рим.

450 — Атіля, король Гунів пройшов з вогнем і мечем аж до теперішньої Франції.

455 — друге зруйноване Рима Гейзеріхом.

476 — західна римська держава упадає.

496 — Франки приймають християнство.

571 — родив ся в Меці мусулманський пророк Магомет, котрий учив людей нової віри; в 622 році він втікав з Меки до Медини — і від сего року Магометани числять свій календар.

636 — дике племя Сараценів заволодіває Єрусалимом.

768—814 великий король Франків Карло; в 800 році папа Лев III. коронував його на римського цісаря.

827 — Егберт, перший король Англії.

870 — перший розлам церкви на східну й західну.

987 — Гуго Капет починає у Франції династію Капетингів.

1054 — цілковитий розділ церкви на грецьку й римську.

1096 — перший хрестоносний похід — так звали ся походи добровільного війська для визволення Єрусалима з під власти Мусулман. Таких походів було сім: в 1046, 1147, 1189, 1202, 1212, 1248 і 1270. В 1099 році хрестоносці взяли Єрусалим і зробили там страшну різанину; в 1212 році відбув ся похід дитий — і тоді тисячі-тисячі дитий погинуло в поході або дістало ся в неволю.

1215 — початок конституції в Англії.

1273 — Рудольфа I. з Габсбургів вибрали королем німецьким — від тоди зачинає ся династія Габсбургів.

1308 — папський престол з Риму зістав перенесений до Авіньону.

1384 — татарський хан Тамерлян завойовує Азію.

1414—1418 церковний собор в Констанції, котрий присудив (в 1415 р.) спалити живцем Івана Гуса, професора пражського університета.

1419 — початок гуситських війн під проводом Жижки.

1453 — Турки здобувають Константинополь (володіють ним аж доси).

1483 — початок інквізиції в Іспанії.

1492 — відкрите Америки.

1512 — відкрите Фльориди.

1517 — реформація в Німеччині. Лютер повстає проти відпустів.

1524—1525 хлопська війна в Німеччині хлопи домагали ся знесеня панщини.

1540 — засноване ордена Єзуїтів.

1572 — Вартоломейська ніч: католики вирізали в самім Парижі 2000 протестантів, а в цілій Франції більше чим 30.000.

1609 — Відкрите ріки Гудзон.

1618—1648 тридцять літня війна католиків з протестантами.

1667 — Голландці займають край, де нині стоїть Нью Йорк.

1683 — облога Відня Турками.

1706 — уродив ся Бенямін Франклін.

1718 — умер Вілїям Пен.

1725 — появила ся перша часопись в Нью Йорку.

1732 — уродив ся Вашингтон.

1740—1780 Марія Тереса, послїдна з роду Габсбургів.

1765 — перший амер. Конгрес зібрав ся.

1773 — Папа Климент XIV. зносить орден Єзуїтів.

1776 — тринадцять північно-американських степів проголошують себе незалежними.

1780—1790 цісар миси^x II; став ся зломити власть п'ляхти та духовенства.

1783 — англійські війська опускають Нью Йорк.

1789 — Вашингтон вибраний перший раз президентом. Зібранє першої Палати Послів в Нью Йорку.

1789—1795 велика французська революція; в червни 1789 р. нарід збу- рив париську тюрму Бастилю, в 1791 король Людвик XVI, приймає конституцію, в вересни 1792 проголошує ся

республіка, в 1793 покарано смертю короля, в 1795 на чолі війська стає генерал Бонапарте.

- 1790 — умер Б. Франклін.
- 1798 — смерть Г. Вашингтона.
- 1799 — Бонапарте першим конзулем.
- 1804 — Наполеон I. цісарем.
- 1808 — заборонено в цілім світі торгувати людьми.
- 1809 — знесені інквізиції.
- 1809 — перший пароплав Фултона на ріці Гудзон.
- 1812 — похід Наполеона до Росії.
- 1814 — повернене прав Єзуїтам.
- 1815 — заслане Наполеона на острів св. Єлени, де він і вмер в 1821 році.
- 1816 — Індіяна прийнято як стейт до Юнії.
- 1819 — Алябама прийнято як стейт до Юнії.
- 1830 — революція в Парижі.
- 1833 — перша желізниця в Злучених Державах.
- 1845 — Техас прийнято як стейт до Юнії.
- 1846 — Айова прийнято як стейт до Юнії.
- 1846 — Анектоване Нью Мексика Зл. Державами.

1848 — революційний рік майже в цілій Європі.

- 1849 — розігнане першого парламенту в Австрії.
- 1850 — Каліфорнію прийнято як стейт до Юнії.
- 1854 — битва під Маджентою і Сольферіно.
- 1860 — повстане в Італії під проводом Гаррібальді.
- 1863 — битва під Гетисбургом.
- 1865 — капітуляція генерала Лі. Замордоване Лінкольна.
- 1876 — Колоредо прийнято як стейт до Юнії.
- 1869 — початок німецької соціально-демократичної партії.
- 1897 — страйк 100 тисяч робітників в Англії.
- 1898 — затоплене „Мейн“. Початок амер.-іспанської війни.
- 1900 — величезний страйк углекопів (майнерів) в Пенсильвенії.
- 1905 — революція в Росії.
- 1907 — криза в Нью Йорку і Зл. Державах.
- 1910 — проголошене республіки в Португалії.
- 1911 — революція в Мексику.

Вступайте в члени Р. Н. Союза в Америці.

До найшляхотніших помислів людського ума безперечно мусимо зачислити асекурацію на жите. Чоловік асекуруючи ся на жите, не дбає, як при всіх інших випадках про себе, але тільки і виключно про добро своєї родини. Тільки для нбої він хоче безпеки на случай своєї смерти, тільки для своєї рідні він відкладає часть свого доходу, коли, відмовляючи собі нераз і приятний платить асекурацію. І він тоді є певний, що по його смерти його найблизша родина не буде примушена ви-

тягати руку ради Христа, але найде средства до жита. І він хоч мертвий, хоч у холодній могилі, буде вічно добродієм своїх рідних. Тільки чоловік крайно легкодушний, недбалий, або самолюб, якого доля його родини зовсім байдужна не старає ся забезпечити її будучности.

Деякі все таки говорять, що є ліпше шадити, як обезпечувати себе на жите. „Шадити“ тимчасом а обезпечувати ся на жите се суть два понятя зовсім рівні ще до свого ества, але зовсім від-

мінні що до своїх наслідків. Хто складає гроші „на процент“, може свою ціль осягнути по довгих літах, а хто приступає до асек. товариства осягає свою ціль сейчас, як лиш дістане грамоту до рук. Найліпше подивім ся на примір. Двох людей в трицятім році починає шадити. Один складає річно по 100 дол. на процент, другий записав ся до Р. Н. Союза і платить пересічно 15 дол. на рік. Оба були майнерами і по п'ятих роках хотіло нещасте, що наступила експлозія і оба погибли. Родина першого відібрала з банку 663.00 дол. — на яких вложила 500 — а родина другого, хоть вложила до Р. Н. Союза всего лишень около 75 дол. дістала цілих 1000 дол.

Але, як сказано висше, смерть не дасть ся обчислити. Коли-б отже так сі два майнери згинули не по 5-ох літах але по 6-ох місяцях. Тоді родина першого дістає лишень не цілих 60 дол. а родина другого 1000 дол. Котрий отже ліпше забезпечив свою рідню?...

А смерть нігде, в ніякім другім краю на світі не косить так страшно, як тут в Америці. І якже назвати такого батька, який знаючи про се, байдужно махає рукою на долю своєї рідні?

І ми маємо свою асекурацію. Є нбою Русько Народний Союз і Руський Молодечий Союз. Тут найдете всі користи, про які говорило ся попередно.

Що більше, Руський Народний Союз не лиш помагає родинам в разі смерти свого члена, але і помагає своїм членам в разі недуги, в разі каліцтва, бо платить в разі смерти члена 1000 доларів а в разі смерти жінки члена 400 дол.

Дальше на случай каліцтва дістають члени:

- в разі утрати одного ока 200 доларів
- ” ” ” одної руки 200 ”
- ” ” ” одної ноги 200 ”
- ” ” ” руки і ноги 1000 ”
- ” ” ” двох ніг 1000 ”
- ” ” ” двох рук 1000 ”
- ” ” ” двох очей 1000 ”

Дальше, Руський Молодечий Союз, до якого можуть належати діти почавши від 1-го до 16-ти літ за малесеньку місячну вкладку, бо всего за 25 цнт. дає більшу заpomогу, як якенебудь инше асекураційне товариство. Руський Молодечий Союз виплачує посмертне після поданої нисше табельки.

Сума грошей, яку заложать „Р. Молод Союз“ родинам, если умре дитина, належавна до „Р. Молод. Союза“.

Если дитина вступила до „Р. М. Союза“, маючи вік:	то дістане доларів:														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
30 днів	15	17	20	24	29	35	42	50	60	75	95	106	118	131	145
1 рік	18	21	25	30	36	43	51	61	76	96	107	119	132	146	300
2 ”	22	26	31	37	44	52	62	77	97	108	120	133	147	300	
3 ”	27	32	38	45	53	63	78	98	109	121	134	148	300		
4 ”	33	39	46	54	64	79	99	110	123	135	149	300			
5 ”	40	47	55	65	80	100	111	124	136	150	300				
6 ”	48	56	66	81	101	112	124	137	151	300					
7 ”	57	67	82	102	113	125	138	152	300						
8 ”	68	83	103	114	126	139	153	300							
9 ”	84	104	115	127	140	154	300								
10 ”	105	116	128	141	155	300									
11 ”	117	129	142	156	300										
12 ”	130	143	157	300											
13 ”	144	158	300												
14 ”	159	300													
15 ”	300														

Чи Ви єсьте членом Р. Н. Союза?

Коли ні, то чому? Чи сльози вдів і сиріт, яких недбалі батьки і мужі лишили дідами-прошаками не досить голосно до Вас кличуть:

Вступайте до Р. Н. Союза!

Чи Ваша совість не ворухить ся, чи любов до своїх найблизших не шепче Вам безвпинно:

Вступайте до Р. Н. Союза!

Бо Союз, се одинока наша народна організація в Америці.

ГОЛОВНИЙ УРЯД „Р. Н. СОЮЗА.”

Духовний управитель: **о. Мих. Балог**,
R. 9, Box 8, Butler, Pa.

Предсідатель: **Дмитро Капітула**,
McAdoo, Pa.

Місто-предсідателька: **Марія Черемшак**,
Trenton, N. J.

Місто-предсідатель: **Іван Мартон**,
Whiting, Ind.

Секретар рекорд.: **Теодозій Лабовський**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Секретар фінанс.: **Семен Ядловський**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Касієр: **Алексій Шаршонь**,
524 Pine and Franklin Sts., Shamokin, Pa.

Контрольна Комісія: **о. В. Балог**, Вай-
тінг, Інд. — **Конст. Поступак**, МкАду,
Па. — **Теодозій Каськів**, Ньюарк, Н. Дж.

Радні: **Іван Глова**, Шамокін, Па. — **А.
Стефанович**, Ембрідж, Па. — **Й. Ялечко**,
Реймі, Па. — **С. Маркевич**, Нью Алек-
сандрія, Па. — **В. Левчин**, Елізабет, Н.
Дж. — **А. Добош**, Лансфорд, Па.

Організатор: **Ілько Моранець**,
1441 Emma Street, Chicago, Ill.

Управ. друкарні: **Константин Кирчів**,
83 Grand St., Jersey City, N. J.

**ДО „РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА
В АМЕРИЦІ”**

належать слідуючі відділи:

(Числа відділів, імена місцевостей
і братств).

1. Шамокін, Па. Бр. сьв. Андрея.
2. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Димитрія.
3. Оліфант, Па. Бр. сьв. Володимира.
4. Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
5. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
6. Бравнсвіл, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
7. МекАду, Па. Бр. Покр. Пресьв. Богородиці.
8. Елмайра Гайтс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
9. Ст. Клер, Па. Бр. Пресьв. Богор.
10. Ансонія, Конн. Бр. Ап. Пет. і Пав.
11. Ватербурі, Конн. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
12. Йонкерс, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
13. Трой, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
14. Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Арх. Мих.
15. Бофало, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хр.
16. Лансфорд, Па. Бр. Рожд. Пресьв. Богородиці.
17. Вест Павлет, Вт. Бр. Рожд. Пресьв. Богор.
18. Сеймор, Конн. Бр. сьв. Йоана Хр.
19. Гомер, Па. Бр. Возн. І. Христа.
20. Джесуп, Па. Бр. сьв. Пет. і Павла.
21. Мейфілд, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
22. Менави, Па. Бр. сьв. О. Николая.
23. Гомстед, Па. Бр. сьв. О. Николая.
24. Шамокін, Па. Бр. сьв. Йосифа Обр.
25. Травгер, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
26. Белл Вернон, Па. Бр. Пресьв. Богородиці.
27. Глен Лайон, Па. Бр. сьв. Ап. Пет. і Павла.
28. Маганой Плейн, Па. Бр. сьв. Про-рока Ілї.
29. Рон, Па. Бр. сьв. Христа Спаса.
30. Бреслав, Па. Бр. сьв. Ап. Андрея.
31. Ілінор, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
32. Травгер, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
33. Нортгемптон, Па. Бр. Усп. Пр. Бо-городиці.
34. Олд Фордж, Па. М. Р. Н. С.
35. Витней, Па. Бр. Трех Сьвятителів.
36. Скатдейл, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
37. Чісголл, Мінн. Бр. сьв. О. Ник.
38. Авбурн, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
39. Сиракюз, Н. Й. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
40. Едвардсвіл, Па. Бр. сьв. Волод.
41. Вестмореленд, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
42. Пасаік, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.
43. Сімсон, Па. Бр. сьв. Василя Вел.
44. Мт. Кармел, Па. Сестр. Пресьвятої Богородиці.
45. Філядельфія, Па. Тов. „Любов”.
46. Плимавт, Па. Бр. сьв. Пет. і Пав.
47. Ембрідж, Па. Бр. сьв. Пет. і Павла.
48. Мікіспорт, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
49. Павгетен, В. Вір. Бр. Пресьвятої Богородиці.
50. Деслодж, Мо. Бр. сьв. Йоана Хр.
51. Сйтсборо, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
52. Голїюк, Масс. Бр. сьв. Йоана Хр.
53. Пітсбург, Па. Бр. сьв. О. Николая.
54. Терривіл, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.
55. Карнегі, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
56. Вілінг, В. Вір. Бр. сьв. Йоана Хр.
57. Когус, Н. Й. Бр. сьв. Пет. і Павла.
58. Рамей, Па. Бр. сьв. Володимира.
59. Лейсенрінг, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
60. Балтімор, Мд. Сестр. сьв. Анни.
61. Дунло, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
62. Лопез, Па, Сест. Покрова Пр. Ді-ви Марії.
63. Форд Сіти, Па. Бр. сьв. О. Ник.
64. Градатім, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
65. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.
66. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
67. Бутлер, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
68. Ансонія, Конн. Бр. сьв. Григорія.
69. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зоря”.
70. Джерзи Сіти, Н. Дж. Р. М. Клюб Поступовий.

- 71. Френклин Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
- 72. Алден Стейшн, Па. Бр. сьв. Володимира.
- 73. Провіденс, Р. Ай. Бр. Кн. Данила.
- 74. Гренвіл, Н. Й. Бр. сьв. Георгія.
- 75. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Володимира.
- 76. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 77. Йорквіл, О. Бр. сьв. Стефана.
- 78. Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. О. Никол.
- 79. Майерсдейл, Па. Бр. сьв. Юрія.
- 80. Плезент Валей, О. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
- 81. Балтімор, Мд. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 82. Нью Александрія, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 83. Карнегі, Па. Сестр. „Любов”.
- 84. Кенонсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 85. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 86. Олифант, Па. Бр. Пр. Богор.
- 87. Ланкестер, Н. Й. Бр. сьв. Василия.
- 88. Тонаванда, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 89. Сімпсон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 90. Сентралья, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 91. Мікісракс, Па. Бр. сьв. Димитрія.
- 92. Тейлор, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 93. Ньюбург, О. Бр. сьв. Йосифа Обруч.
- 94. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Тройці.
- 95. Бівер Медовс, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
- 96. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 97. Марйон Гайтс, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 98. Шенандоа, Па. Бр. сьв. Володим.
- 99. Вілкес Беррі, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 100. Мікіспорт, Па. Сестр. сьв. Ольги.
- 101. Кенонсбург, Па. Сестр. Пр. Бог.
- 102. Клівленд, О. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 103. Експорт, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 104. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
- 105. Найставн, Па. Бр. сьв. Володимира.
- 106. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. О. Николая.
- 107. Сейр, Па. Бр. Бл. Пресьв. Богор.

- 108. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Волод.
- 109. Елсворт, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 110. Літдейл, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 111. Аллегені, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 112. Клівленд, О. Сестр. Пр. Діви Марії.
- 113. Нью Флоренс, Па. Бр. сьв. Василия.
- 114. Донмор, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 115. Нью Філядельфія, Па. Бр. сьв. Михаїла.
- 116. Чісголл, Минн. Бр. сьв. Михаїла.
- 117. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”.
- 118. Пітсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.
- 119. Лейтроб, Па. Бр. сьв. Михаїла.
- 120. Спанглер, Па. Бр. Пр. Богор.
- 121. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 122. Трентон, Н. Дж. Сестр. Пр. Діви Марії.
- 123. Скрентон, Па. Бр. Пр. Діви Марії.
- 124. Ормрод, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 125. Шікаго, Ілл. Сестр. Бл. Пр. Богор.
- 126. Бівер Дейл, Па. Бр. сьв. Михаїла.
- 127. Бофало, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
- 128. Лорейн, О. Бр. сьв. Андрея.
- 129. Сайксвіл, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 130. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Фльора і Лавра.
- 131. Бофало, Н. Й. Тов. „Заокеанська Україна”.
- 132. Мікіспорт, Па. Тов. „Зап. Січ”.
- 133. Ньюарк, Н. Дж. Тов. Богдана Хмельницького.
- 134. Ернест, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 135. Смок Рон, Па. Бр. сьв. Георгія.
- 136. Карнегі, Па. Тов. „Січ”.
- 137. Вест Сенека, Н. Й. Бр. сьв. Геор.
- 138. Філядельфія, Па. Тов. „Згода”.
- 139. Ойл Сіті, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
- 140. Юнг’ставн, О. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 141. Літл Фалс, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
- 142. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Ар. Мих.
- 143. Віндбер, Па. Бр. сьв. Димитрія.
- 144. Нью Йорк, Н. Й. Тов. Тисьмениця.
- 145. Алтуна, Па. Бр. Пр. Богор.
- 146. Детройт, Міч. Тов. ім. Січинського.
- 147. Алентавн, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 148. Каліфорнія, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 149. Вест Сенека, Н. Й. Бр. Пр. Богор.

- 150. Пітсфілд, Масс. Бр. сьв. Димитрія.
- 151. Алентавн, Па. Сестр. Пр. Діви Марії.
- 152. Гомстед, Па. Сестр. Покров. Пр. Богородиці.
- 153. Бервік, Па. Бр. сьв. О. Николая.
- 154. Донмор, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 155. Перт Амбой, Н. Дж. Тов. „Запор. Січ”.
- 156. Шефілд, Па. Бр. сьв. Антонія.
- 157. Донора, Па. Бр. сьв. Димитрія.
- 158. Кріксайд, Па. Бр. сьв. Петра і П.
- 159. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 160. Джемейка, Н. Й. Бр. сьв. Юрія.
- 161. Тавер Сіті, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 162. Скрентон, Па. Бр. сьв. Володим.
- 163. Кріксайд, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
- 164. Н. Гадлей, Масс. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
- 165. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Петра і Пав.
- 166. Барнесборо, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
- 167. Кумбола, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 168. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. Василия Великого.
- 169. Скрентон, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 170. Чансей, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 171. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ”.
- 172. Фредеріктавн, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
- 173. Клівленд, О. Сестр. сьв. Ольги.
- 174. Оксфорд Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
- 175. Дітройт, Міч. Бр. сьв. О. Николая.
- 176. Нью Бург, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.
- 177. Веґревіл, Алта. Тов. Ів. Франка.
- 178. Манчестер, Н. Г. Бр. Пр. Богор.
- 179. Ст. Люїс, Мо. Бр. сьв. Володим.
- 180. Скарбо, В. Вір. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 181. Манвіл, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
- 182. Діксонвіл, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
- 183. Сондерленд, Масс. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 184. Вайтінг, Інд. Бр. Покрова Пр. Богородиці.
- 185. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
- 186. МекАду, Па. Сестр. сьв. Ольги.

- 187. Форд Сіті, Па. Тов. „Зап. Січ”.
- 188. Гінтер, Па. Сестр. сьв. Анни.
- 189. Савт Форк, Па. Бр. Усп. Пр. Бог.
- 190. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.
- 191. Трой, Н. Й. Бр. сьв. Володимира.
- 192. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
- 193. Ред Стар, В. Вір. Бр. Усп. Пр. Богородиці.
- 194. Міннеаполіс, Минн. Бр. Усп. Пр. Богородиці.
- 195. Пекскіл, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 196. Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Тройці.
- 197. Своєрс, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 198. Порт Джервіс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
- 199. Вайтінг, Інд. Сестр. Усп. Пр. Д. Марії.
- 200. Сиракюз, Н. Й. Сестр. Непор. Зач. Пр. Д. Марії.
- 201. Вішпані, Н. Дж. Бр. сьв. Михаїла.
- 202. Обурн, Н. Й. Сестр. Пр. Д. Марії.
- 203. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. Тройці.
- 204. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Українська Просьвіта”.
- 205. Емералд, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 206. Вунсокет, Р. Ай. Тов. „Зап. Січ”.
- 207. Дженет, Па. Бр. сьв. Димитрія.
- 208. Кінг’стон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 209. Картерет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
- 210. Вестчестер, Н. Й. Тов. „Українська Згода”.
- 211. Стейпелтон, Н. Й. Бр. сьв. Мих.
- 212. Клівленд, О. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 213. Байон, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
- 214. Мікісракс, Па. Сестр. сьв. Надії.
- 215. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Поміч”.
- 216. Гейзелтон, Па. Сестр. Покр. Пр. Богородиці.
- 217. Рочестер, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
- 218. Юнг’ставн, О. Тов. „Сокіл”.
- 219. Бейкертон, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
- 220. С. С. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Петра Павла.
- 221. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Стефана.
- 222. Маганой Сіті, Па. Бр. сьв. О. Николая.

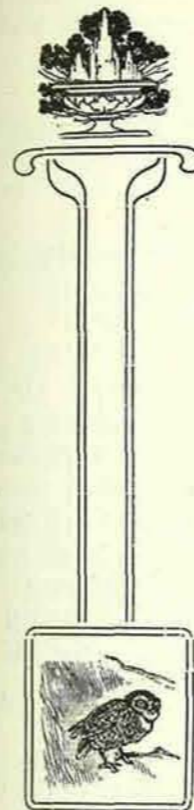
223. Порт Бовклей, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
 224. Белл Валей, О. Бр. сьв. О. Николая.
 225. Деслодж, Мо. Бр. сьв. О. Николая.
 226. Гемонд, Інд. Бр. сьв. Йоана Хрест.
 227. Деррі, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
 228. Ст. Клер, Па. Сестр. сьв. Анни.
 229. Скрентон, Па. Бр. сьв. Василя.
 230. Монесен, Па. Сестр. Неп. Зач. Пр. Діви Марії.
 231. Сентралія, Па. Бр. сьв. Йосафата.
 233. Нью Йорк, Н. Й. Тов. ім. Богородчани.
 234. Елізабетпорт, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”.
 235. Росфорд, О. Бр. сьв. Михаїла.
 236. Ембрідж, Па. Сестр. Неп. Зач. Пр. Діви Марії.
 237. Честер, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
 238. Нью Александрія, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
 239. Філядельфія, Па. Бр. сьв. Георгія.
 240. Фініксівил, Па. Бр. сьв. Волод.
 241. Ньюарк, Н. Дж. Сестр. сьв. Ольги.
 242. Гавторн, Ілл. Бр. сьв. Михаїла.
 243. Вест Пулман, Ілл. Бр. сьв. Мих.
 244. Белфонг, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
 245. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Петра і Павла.
 246. Кромптон, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
 247. Вілмінгтон, Дел. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
 248. Ковтесвіл, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
 249. Нантікок, Па. Бр. сьв. О. Николая.
 250. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Георгія.
 251. Клівленд, О. Тов. „Січ”.
 252. Нортгемптон, Па. Сестр. Н. Зач. Пр. Д. Марії.
 253. Лопез, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
 254. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Петра і Павла.
 255. Вест Нютон, Па. Бр. сьв. О. Николая.
 256. Ронко, Па. Бр. сьв. О. Николая.
 257. Спрінг Валей, Н. Й. Тов. „Українська Просвіта”.
 258. Пітсбург, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
 259. Шікаго, Ілл. Бр. Пр. Д. Марії.
 260. Тейлор, Па. Бр. сьв. Кир. і Мет.
 261. Тейлор, Па. Сестр. Пр. Богор.
 262. Ансонія, Конн. Сестр. сьв. Єлени.
 263. Мікісраке, Па. Тов. „Зап. Січ”.
 264. Джулет, Ілл. Бр. сьв. Йоана Хр.
 265. Тейлор, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
 266. Глен Лайон, Па. Сестр. П. Д. Мар.
 267. Кінгстон, Па. Сестр. Преп. Мелян.
 268. Дукейн, Па. Бр. сьв. Стефана.
 269. Іст Шікаго, Інд. Бр. сьв. Михаїла.
 270. Юнгстайн, О. Сестр. сьв. Тройці.
 271. Трой, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”.
 272. Делано, Па. Бр. сьв. Михаїла.
 273. Гудсон, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
 274. Юнгстайн, О. Бр. сьв. Пет. і Павла.
 275. Перт Амбой, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії.
 276. Ембрідж, Па. Бр. сьв. О. Николая.
 277. Гартфорд, Конн. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
 278. Вілкес Барре, Па. Бр. сьв. Васил.
 279. Глен Кембел, Па. Бр. сьв. Димитрія.
 280. Стакстон, Па. Бр. сьв. Антонія.
 281. Менчестер, Н. Й. Бр. сьв. Кузьми і Дамяна.
 282. Сиракюз, Н. Й. Тов. „Укр. Січ”.
 283. Обурн, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”.
 284. Ром, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хрест.
 285. Глеспорт, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
 286. Лорейн, О. Бр. Преобр. Господа колая.
 287. Карнегі, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
 288. Савт Бетлегем, Па. Бр. сьв. Дмитрія.
 290. Клексбург, В. Вір. Бр. сьв. О. Николая.
 291. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.
 292. Детройт, Міч. Бр. сьв. Йоана Хр.
 293. Дубойс, Па. Сестр. Покр. Пр. Бог.
 294. Мадера, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
 296. Нью Кенсінгтон, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
 297. Дравосбург, Па. Бр. сьв. Ар. Мих.
 298. Голден, В. Вір. Бр. сьв. О. Ник.
 299. Кент, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
 300. Джанстайн, Па. Бр. сьв. О. Ник.
 301. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Димитрія.

З Новим Роком.

Гей, Рік Новий молодий гість
 У нашу хату йде.
 Гей, та яку він доленьку
 з собою приведе?
 Чи рожи цвіт, чи остру тернь,
 сльозу, чи ясний сьміх?
 Чи радість з ним, чи біль спливе
 до наших низьких стріх.

Питає гість: „А ви чого
 бажалиб, люди мати?”
 Яке добро, який талан,
 вам кинути до хати?”
 А йому в одвіт з під могил,
 що мріють в даль степову,
 замучених дідів гуде
 могутнє, віще слово:

„Рукам їх дай чарівню міць,
 не чути ран, мозолів,
 і серед терня рідний лан
 справляти в ріднім полі.
 Очам дай зір, соколин зір,
 щоб в сонце сьміло мчали,
 на блиск ідей будуччини,
 очий не замикали.
 Душам їх дай завзяття гарт,
 щоб спину в низ негнули,
 своїм шляхом, до своїх мет,
 як в вирей птах, линули.
 А в серця влий їм віри здрій,
 на кращеє будуче,
 хай нині шлях мостять вони
 для поколінь грядучих.
 Ся віра крила їм припне,
 як лицар той завзятий
 перелетять крізь пекло мун
 у соняшні палати.
 А прийде день, обнови день
 для народів родини,
 відродять ся новим житєм
 і діти України.”

На Святий Вечір.

Сніг паде звільна, лїново. День кінчить ся, а вечірний сумерк нишком находит на землю.

У великій кімнаті Андрея Заставного повно усяких людей. Самі робітники великої лїярні желїза, самі свої люди, Русини. Є там і від Самбора, із Поділя, від Зборова а й з Коломиї. Жінки з дітьми, старші і парубки — усі привандрували до Америки за хлібом. От як перелетні птахи; за рік-два назад муть вертати.

Нині усі зібрались у Заставного, що їх аж три родини в однім домі, щоб разом Святий Вечір відсвяткувати, спільну вечеру з'їсти, як се і в тамтїм році робили. Спільно зійшовшись, хотять забути хотїй-би на час, що вони на далекїй чужинї.

Жінки вештають ся коло печі, та заходять ся коло приладженя святачних страв. Гомін їде по кімнаті, що аж годї кого розумїти. Дїти ходять, нетерпеливо дожидаючи вечері, мужчини сидять, де хто може, та говорять про старого Олексу, що ось-ось згине марно, не дїждавшись може і спільної вечері; курять файки, спльовують та розказують собі свої пригоди з краю. От тїлько й розради людям, що зїйдуть ся разом та поговорять. Жінка Андрея, Настя, добуває білий, лянний обрус, який привезла з собою, накриває стіл, та що хвилі обтирає сльози, які мимохїть тиснуть ся до очей. І знов їде до печі заглянути до страв.

— Данилку! — кликнув один зі старших — заглянь-но до нєня, чи не заснули?

Хлопчина зіскочив з вікна і вибїг по сходах на гору, до комнатки, де лежав майже умираючий дїдо, Олекса, що ще давнїйшими роками зайшов був в Америку.

В кімнаті було темно.

— Дїду... спите? — запитав скоро, сїгнувши старого за рукав.

— Ні!... Оттак лежу, та думаю...

Здрїмав ся трохи... говорив молитву — сказав старий слабим голосом і почав підніматись.

Данилко побачив худі, висохлі лиця дїда, сиве волосє коло уший і запавші ся груди.

— Данилку!... То нині Святий Вечір!?... А багато там наших зібралось? — прошепнув.

— Всї, дїдусю. Вставайте!

— І щож там, Данилку? — промовив за хвилю.

— А щож, дїду?

— Паде сніг?

— Паде, але вже менше. На дворі вже темно!

— Данилку!... ми не в краю?

— Ні, дїдусю!

— А як там у нас, сину?... От бачиш усе снігом закрите, Дністер замерз, лїси засипало... всюди білієсь... говорив Олекса тихо. Очи йому засьвітили і водив ними по пустїй кімнаті, начеб шукав чого. На блїді лиця упало трохи свїтла, так що Данилкові видавсь дїдо дуже веселим і здоровим, яким його передше не бачив ніколи.

— Данилку! — заговорив знов старий тихо — мабуть на Дністрі не так скоро лїд пустить... лїси замерзли... під ногами скрипить... мороз аж іскрить ся... вітер гудить по змерзлих соснах... чуєш, Данилку?...

А Данилко мовби не умів говорити, така туга його обняла. Хоч йому ледви вісім лїт, а так тяжко стало, так сумно, що видалось йому, що пташкою полетїв-би у ті любі сторони, до своїх, до того Дністра, до тих лїсів замерзлих. Чомуж він не може? Серце товчесь йому в груди, в очах станули сльози, так що ось-ось заплаче... І чомуж він так далеко від свого рідного краю, чому так далекий свїт?... А старий раз у раз говорить, хоч Данилко давно його не слухає.

.... певно над ранком прийде... Темно ще на свїті, мороз шипає, пов-

но снігу... Хати заперті, лиш де-не-де блимає свїтло... А ми... ось вже близько... Вітер задуває очи, в лїсах вітер свище... мовби весільна музика... чуєш Данилку? То лїси говорять, лиш не знаю, що?... Розумієш!...

Замкнув очи і почав знов говорити.

— Звїзди згасли... треба готуватись... Катре, ходи ближше!... бачиш, огонь... тепло... Данилку! говори молитву!... І знов свище вітер... а ось хтось під вікном ходить, заглядає... стукає... Заглянь, Данилку... ох, як страшно!...

Данилко спамятав ся. Мороз йому пішов по тїлі.

— Дїду, що ви говорите!... Ніхто не ходить, ми в Америці. Наш край далеко відси, ген, за водою... Дїдусю, що вам?... — говорив Данилко переляканий, сїпаючи старого за рукав.

Іди, іди, Данилку! — бачиш? Хтось ходить — повтаряв старий, незрозуміло — іди, поглянь, може його треба в хату пустити. Але старий сам не оглядавсь на вікно, лиш дивив ся прямо перед себе.

— Чуєш, Данилку, сніг скрипить... під ногами...

Замкнув очи і усміхавсь, мов дитина у сні.

....От і уже гарно, всюди зелено, товар вертає... Ходи, Данилку, підемо...

Данилко мигом скочив в долину людий призвати.

В одній хвилі усі були коло старого. Громадою обступили його лїжко, та дивились з пожалуванєм на згасаюче життя. Найбільше бідкалась Настя.

— Стрику!... Що робите, бійте ся Бога! Таж ми уже до вечері сїдаємо! Пождїть-но хоч на свята вечерю, спожийте з нами! — говорила, глядячи голову старого.

— Гей, люди! ратуйте! Та-ж вони справді уже умирають, душа їх поки-

дає! Усміхаєсь ще бідняга, на останку. Ісусику маленький, ратуй, ратуй, помилуй нас! І почала ревно плакати.

Хтось побїг по хрест і свїчку, а прочі поклякали коло старика та почали шептати молитви.

— Видно, що заслужив собі на те, коли на сам Святий Вечір умирає, в таку свята ніч поклонить ся Христови в вертепї.

— Бідняга, на чужині умирає! Сохнув, аж зовсім висох, самі кости остали.

І на хвилю стало тихо. Неодин подумав, що і йому прийдєсь може голову у чужу землю покласти, що і йому прийдєсь спочити далеко від рідної землиці.

— Ой тужив він, тужив за рідною стороною! Не мїг жити без неї! — говорили другї.

Жовте свїтло свїчки упало на блїде лице старого. Воно було усміхнене, спокійне а блудні очи дивились десь далеко. Мабуть чи не там, за море, до рідної країни, до широкого Дністра, до змерзлих лїсів. Він не бачив ні чув нікого, не чув навіть, як плакав Данилко, що аж тряс ся від плачу. Йому здавалось, що він у своїй хаті, засїдає із своїми до святаї вечері.

— Данилку! Данилку!... гляди... Данилку... Ісус народив ся... сьпївайте... голосно — гомонїв старий незрозуміло.

— Не чую, не чую... — кликнув ще раз голосно і глядїв по кімнаті, мовби чогось шукав...

І видно, що найшов, бо усміхнув ся радісно і добувши послїдних сил, затягнув не своїм голосом:

Бог предвїчний народив ся.

Більше сили вже йому не стало. Обертав лиш устами, мовби хотїв щось сказати. Та в кінци очи замкнулись, а голос урвав ся нечаяно. Душа Олекси полетїла там, де сеї ночі „Христос народив ся”.

Е. Г.

Страшний їздець.

(Образець з диного западу).

Моя хата, збита з грубих, необтісаних пнів дерев, стояла високо у горах, в стейті Вайомінг, недалеко гірського просмику, названого іменем колишнього, могутого індіанського племені Сітоке. Крім моїх двох товаришів та двох стрільців, що в віддаленій о п'ять миль дороги долині наставляли свої частки на бобрині, не бачив я від місяців білого чоловіка. Була остра зима, так що навіть індіанці, що розтаборилися по другім боці просмику, дуже не радо покидали свої теплі вігвами та навідувалися до мене далеко рідше, як в осени, мимо того, що знали, що могли в моїй хаті завсїгда наїстися до несхочу. Ми заосмотрилися в поживу на довший час; головною нашою поживою було м'ясо, якого недалеко ліси достарчали нам незвичайно обильно. І я кілька разів в тиждень виходив зі стрільбою у ліси, на гори покриті грубою верствою снігу, сам, або в товаристві котрогось із моїх людей. Прогульки сї завсїгда відбувалися кінно; на наші, звиклі до гірських доріг коні ми могли зовсім полягати.

Одного дня я опять полював з одним з моїх товаришів, іменем Андерсон Пікет. Власне вблизьмо антильону і хотїлисьмо її випатронити, як нараз почулося далеке іржане коня. Здивовані сим незвичайним в нашій околиці в сїю пору явищем, ми оглянулися і побачили в віддалі яких триста кроків, на вершкунку горбка, чоловіка на коні. Зразу видалося мені, що се один зі знайомих мені індіанців, позаяк їздець не мав на голові ніякого накриття, а його довгий волос літав на всі боки, розбурхуваний острим вихром; сейчас однак я побачив, що я помилився. Се був, о скільки мож було бачити, худий, високий, білий чоловік на коні, рівнеж незвичайно висохлаім.

Кілька хвилин їздець стояв неподвижно; нараз нечаянно кудись пропав.

„Волокит” — сказав Андерсон Пікет шепотом, боязко оглядаючи ся.

„Та за чим йому туди волочити ся?” — відповів я з сумнівом. „В проміри триста до чотирьох миль, винявши нас і стрільців, наших сусїдів, не найде він тут і живої душі, пригожої до обробованя. Ходїм переконатися, кудю подівся отсей дивогляд, для якого, як видно, являє ся приятністю в отсей мороз волочити ся з відкритою головою.”

Скоро всіли ми на свої коні і лишивши антильону на снігу, вихром пігнали в сторону, де зник загадочний їздець.

З горбка, на яким він стояв перед хвилиною, розлягався широкий вид. Однак, як далеко лиш можна було досягнути оком, стояли пусті горбки, покриті блискучим снігом.

Ще хвилиною, і ми побачили нашого їздця; він повільним кроком їхав на північ.

„Бу Josy!” Богато їди та спочинку не бачила отся шкапа уже від місяців” — засьміявся мій товариш. „Йду о заклад, що вона не має більше як десять фунтів стерва на своїх кістках.”

Андерсон Пікет, здаєсь, говорив правду. Кінь дивного їздця представляв собою невеселий вид.

„Цікаво-б дізнати ся, що се за людина, та за чим вона глядає в сїх пустих горах,” — сказав я зацікавлений. „Ходїть! Заберемо нашу антильону та доженемо отсего чоловіка.”

Сказано, зроблено. За хвилину антильона була привязана з задю, до сїдла Андерсона і ми чвалом пустилися за їздцем, якого кінь витоптав у снігу добре видний слід.

По півгодинній їзді ми його опять побачили. Їхав яких сто кроків перед нами.

„Гей, чоловіче добрий!..” закричав я на все горло. „Куди Бог веде?..”

Лишень кінь їздця звернув в наш бік свою голову. Сам їздець ані ворухнув

ся; лиш за мить пігнав гальоном в перед.

„Се зовсім певно розбишака”, сказав Андерсон з переконанем. „Втікає, бо боїть ся, що його зловимо. В перед, пане! Йому се зовсім не зашкодить, коли хоть раз набере ся страху.”

Пустилисьмо коні чвалом. Їздець зник з наших очей поміж горбами. Ми однак скоро їхали видним по снігу слідом. Коли однак слід звернув у вузке, заросле густими корчами провалле, що лежало на боці від витиченого передше напруму, минула мене зовсім охота гонити дальше за втікачем; і мій товариш також зовсім слушно запримітив, що волоцюга, сховавши ся в корчі між скелями, міг легко почастивати нас кулею; ще заки ми-б його могли доглянути. І тому ми завернули з поворотом до нашої хати, до якої доїхалисьмо в несповна годину.

Другий з моїх людей вибіг нам далеко на зустріч.

„Добре, що вернулисьєте!” — закликав.

„Господи! Що стало ся?” запитав я неспокійно, бачучи його блїде наче полотно лице і його перестрах. Він весь тремтів, наче осиковий лист.

„Се було щось страшного! Страшного! До смерти не забуду тої хвилини!”

„Але-ж говоріть вже раз!” — закликав я нетерпеливо; а Андерсон докинув:

„Лиш без довгих передмов! Що стало ся? Був тут гість, чи не так? Волоцюга?..”

„Звідки про се знаєте?” — кликнув він здивовано, перериваючи товаришеви. „Дійсно був тут хтось; однак се зовсім не був ніякий волоцюга, лишень — дух.” При сїм весь затрусив ся і боязко оглянув ся на боки.

„Алеж майте розум” — засьміявся я. „Розкажіть-же до ладу, що тут такого скоїло ся.”

Ми станули власне перед хатою. Заки я зсїдав з коня, він дріжучою рукою вказав на землю.

„Тут, тут бачите ще слїди кінських копит сего страшного їздця” — почав

він боязко. „Я сидів у хаті перед ватрою, коли нараз на дворі почув ся шелест. Я гадав, що се ви вертаєте з ловів і тому вийшов назустріч. І нараз я наче скаменїв. Передімною, на шкапі, — кажу вам — сама шкіра і кости, сидів їздець з відкритою головою, о довгих, чорних волосях. Сидів прямо, не ворухаючи ся. Його лице, обросле чорною бородою, було сїре, як земля, а з нього непорушно гляділо на мене двоє розкритих широко очей, так недвижимо, а притім так страшно, як се лиш один дух може глядіти. Я хотїв кричати, але мое горло наче шнуром щось здавило. Я чув, як на моїй голові волося підняло ся дубом. І нараз дух звернув свого коня, і чвалом пігнав ся в даль. Я чув докладно, як кістки духа і його коня страшно хрупотїли і дзвонили.” І він опять весь затрусив ся на саму лиш згадку страшного, пережитого.

„Се той самий, що ми його стрїнули” — закликав Андерсон Пікет і я йому притакнув.

Ми зі своєї сторони розказали тепер про нашу пригоду, та впевнили його, що в тїм случаю не міг се бути ніякий дух, лиш звичайний чоловік, з тіла і костей.

Цїлу днину про нічо инше не було бесїди, як лиш про загадочного їздця і виринали найдивнійші теорії, толкуючі його загадочну появу серед сїх пустих гір.

Вечером, сего дня, як я се завсїгда робив перед снатьом, вийшов я з хати, аби заглянути до коний. Я пройшов ледви пару кроків, як нараз мої ноги задеревїли. Ледви пару кроків передімною, озарений ясним, місячним сяйвом, стояв загадочний їздець.

Ще днесь бігають мені мурашки поза спину, коли згадаю про се; ручу, що навіть чоловікови найнебоязливїшому на сей вид сталоб нараз горячо.

У дикім неладї звисало його чорне, довге волосє з голови, та в части закривало блїде, як полотно лице; очі його лежали у глибоких, чорних ямах. Уста були широко розкриті і з під чорних, густих вусів біліли ся зуби. Лївою

рукою, здавало ся, держав поводи коня, а права рука недвижимо звисала у діл. Наче викутий з каменя сидів він на коня. Ні одна жилка не ворухнула ся у нього.

Я хотів крикнути, та не мав сили; лиш глухий стогін добув ся з горла; відрухово, сама собою, рванула моя рука за револьвер, що висів коло пояса. Заскреготав відводжений курок і поволи звернув я смертоносне оружє проти страшного явища. Тепер вернула мені мова.

„Хто ви? Відповідайте, або стріляю!”

Одним шаленим скоком кінь їздця звернув ся у бік; дійсно, його годі було навіть назвати конем: се була лиш одна шкіра і кости; нім я отямив ся, їздець шаленим гальопом почвалував. Зовсім докладно чуло ся якийсь дивний шелест; а потім, лиш десь в віддалі загуділи скелі під копитами коня, щоби за хвилину зовсім змовкнути.

З розбурханими до краю нервами вернув я в хату.

Перестрашені зірвали ся з своїх місць оба мої товариші, побачивши мене в дверох.

„Що з вами стало ся?” закликали оба нараз.

„Загадочний їздець був опять тут” — відказав я беззвучним голосом.

Станули на мить наче скамянілі. Їх руки мимоволі хватили за стрільби.

Сеї ночі ніодин з нас не замкнув ока. Лежачи на своїй постели з буйволових шкір, даром я висплював мозок над тим, аби найти якусь розумну розвязку сеї загадочної події. Коли наконець заснув ранок, рішив ся я поїхати до сусідів, стрільців і засягнути їхньої ради.

Зараз по сході сонця я рушив в дорогу.

Була чудова погода. Покриті снігом гори і скелі мінили ся від сонця, наче-б були політі розтопленим сріблом і золотом. Весело скрипів сніг під копитами мого коня, а з його ніздрів бухала густими клубами пара. Уважно розгля-

дав ся я по околиці, сподіючи ся кожної хвилини, що між скелями або корчами побачу страшного їздця; він однак не показував ся. В віддалі бачив я лиш стадо сарен та декілька оленів і пару малих, сірих вовків, що боязко втікли, побачивши чоловіка.

То в гору, то на долину, вела моя дорога, через провалля, поуз бездонних пропастих та стромих скель. По двогдинній, утяжливій їзді добив ся я до Чортового Потока, досить широкої, гірської ріки, з берегами, зарослими високою, степовою травою, та густими корчами, якої плесо було покрите грубою поволокою леду; в недалекій віддалі видніла ся колиба моїх сусідів, приліплена, наче ластівоче гніздо, до сірої скелі.

Зі стрільбами готовими до вистрілу виїшли вони мені назустріч.

Се були кремезні мужчини, оба в п'ятидесятих літах. Їх лицям вихри та сонце надали темну, майже аж бронзову краску. Скіряна сорочка та такі-ж штани були цілим їх одягом, який доповняв широкий пояс, чусто набитий патронами; від нього на реміни, у шкіряній піхві висів довгий ніж, та великий револьвер на шість стрілів. Ширококрисий, сірий капелюх, пересунений на ліве ухо, надавав їм завадіяцький вигляд.

„Щастє, що наші очи звикли пізнавати у далечині, та що днесь воздух є незвичайно чистий, бо інакше ви, а принайменче ваш кінь, дісталибисьте вже оловяну галку в дарунку,” — сказав один зі стрільців, коли я приблизив ся до них і витягнув, витаючись, свою руку.

„Дійсно так булоб” — докинув другий зовсім серіозно, стискаючи мою руку.

„Чарл сказав правду. Наші стрільби були вже на вас вимірені; на щастє, досить ще вчасно ми спостерегли нашу помилку.”

„Отже ви когось надієте ся?” запитав я цікаво, злізаючи з коня.

„Від вчєра вже, безперестанку, я і Джек стоїмо на переміну на чатах”, відповів зі злостю Чарл. Уже досить довго дозволилисьмо водити себе за ніс. Тепер уже мусимо зробити кінець.”

„То і до вас навідував ся сей страшний їздець?” — закликав я з найбільшим здивованєм.

Вони з переляком глянули на мене. „То ви знаєте сєго драба?” — запитав скоро Джек.

„Ні, я його не знаю, однак через нього я приїхав сюди,” — відповів я і розказав їм про мою пригоду.

Уважно прислухували ся кождому мому слову.

„Безперечно! Се є той самий драб, що і нас пошив в дурнів, сказав один з них, киваючи головою. „Перший раз бачилисьмо його вчєра з раня. Власне ставилисьмо пастки над рікою, як він в недалекій віддалі переїхав по при нас. На наші кликаня не звертав ніякої уваги. Виглядало, наче-б був глухий. Коло полудня задержав ся опять на своїм висохлім кони ось тут, напротів нашої хати. „Гей! Чого тут хочете?” — закликав я до нього. Він не відізвав ся ні слівцем, та в одну мить кудись пронав. Вечером опять станув на отсїм горбку. Коли знова не відповів мені, моя терпеливість вичерпала ся. Я хватив за стрільбу; заки однак я зміг зложити ся до вистрілу, драбуга опять зник. Днесь не буду вже довго надумувати ся. Як лише покаже ся, сейчас або він або його шкапа дістане від мене кулею.”

„Але, Бога ради, скажіть мені, за чим він тут глядить?” — сказав я. „Прецінь годі подумати, щоб він зовсім без ніякої ціли волочив ся по горах, та ще під таку пору.”

„Се і є власне, над чим ми від вчєра даром ломимо собі голови,” — відповів Джек задумчиво. „Чарл думає, що сей хоче лиш нас настрашити. Се, гадаю, не так легко йому удасть ся, бо страх, се таке чувство, з яким ми хіба найрідше звикли стрічати ся у своїому житю; інакше, то хіба дуже сумно виглядалоб наше ремєсло.”

Мовчки, роздумуючи, стояли ми хвилину на місци.

„Мені видить ся”, почав я опять, — „що се найпевнїйше буде якийсь божевільний. Його цілий вигляд, відкрита голова, довге, розпатлане волосє хіба найбільше промавляють за моїм поглядом.”

Джек стиснув раменами. „Можливе і се. На всякий случай, його барліг находит ся десь тут близько, в горах; бо при його сідлі не бачив я ні кітла до варєня, ні накривала або шкіри, які тепер суть необхідні в ночі. Се взагалі якась дуже непевна історія!”, додав по хвилині, чіхраючи ся за лівим ухом.

Я охотно згодив ся на запросини стрільців, і порішив лишити ся на всю днину у них. Наша розмова обертала ся майже виключно тільки довкола дивного незнакомого.

По обіді пішлисьмо в трійку оглянути пастки. Підчас коли мої товариші оглядали їх, я проходжував ся понад потоком, держачи стрільбу на рамени. Ми порішили, як лиш покаже ся їздець, сейчас стріляти в його коня і в сей спосіб дістати в руки загадочного сєго чоловіка. Але даром видивляв я свої очи на всі боки. Не видко було ні живої душі.

Два бобри зловило ся в пастку. Обтягнули з них шкіру і з ньою пішлисьмо з поворотом у хату. День клонив ся ід вечеру. Шпилі гір уже начали багрянити.

„Драб певно занюхав, що дальші жарты сталиб для нього небезпечні”, — сказав Джек, натягаючи шкірки з бобрів на обручі і вішаючи їх під крищу хати. „А жаль мені було-б, як-би він так легко висовгнув ся з наших рук; бо як раз тепер здійняла мене шалена цікавість перекопати ся, що се за личина...” Слова застрягли йому в горлі. З широко розкритими очима глядів він на протилежний від хати горбок.

На самім вершкє, озарений рожевим сьйвом заходячого сонця, стояв непорушно загадочний їздець.

І я, нездібний ворухнути ся, глядів рівнож на дивне явище.

Нараз, тут-же коло нас, гримнув вистріл. Кінь дивного їздця, наче підкошений, звалив ся до долу.

„Вперед! щоб нам драбуга не втік,” — закликав Чарл; з револьверами у руці, пігналисьмо що сил через замерзлий потік, на горбок, де перед хвилиною бачилисьмо їздця.

Джек дошав перший і одним скоком станув коло лежачого на землі коня. Їздець лежав недвижимо на кони, судорожно тріпаючим в агонії ногами; ноги їздця сильно обняли коня.

„Тримайте, тримайте його!” — кликав задиханий Чарл, спішачи що духу за товаришом.

„Зовсім вже непотрібно,” відповів Джек здивовано. „Ти його вбив.”

„Дурниця!” — відповів Чарл зі злостю, похилиючи ся над вбитим конем. „Завсігди знаю точно, куди летить моя куля.” І показуючи на ліве око мертвого коня додав: „Ось тут вона.”

Джек тимчасом став пильно оглядати їздця.

„Що се!” — закликав здивований. „Чоловік сей є до коня привязаний; ось тут є навіть ланцух.” Перелякано нараз здригнув ся. „Дивіть, дивіть! Він має мотуз на шиї! Господи Боже! Та се повішений! Трупа посаджено на сю шкапу і вона з ним блукала.”

Зі здивованем і острахом переконалисьмо ся, що Джек говорив правду. Шнур глибоко врізав ся в жилаву шню сего чоловіка та ще і тепер ключка була сильно стягнена.

Чарл підніс голову мерця.

„Я знаю сего чоловіка,” сказав повагом. „Се є Чорний Сем, найнебезпечніший кіньський злодій в отсих горах, в цілім Вайомінґ. Се був дикий, страшний опришок. І ось стрінула його така кара. Дуже легко завсігди вилітала куля з його стрільби, та неодній людині він вкоротив житє. Господь знає, як довго він вже так їздить по своїй смерті. В отсих горах трупи розкладають ся дуже поволи; звичайно висохвають на

тріску. Я се часто бачив на вбитих звірах.” З обмерзінєм відвернув ся. Небіщик, зі своїм викривленим лицем представляв дійсно страшний вид.

„Що з ним тепер почати?” запитав Джек по хвилині мовчанки.

Чарл роздумував часок; потім, розтинаючи шнури, якими зовсім вже задеревілий труп був привязаний до коня, відповів: „Бери його! Нашим обовязком є віддати сему чоловікови послідню прислугу. Недалеко відси находить ся печера. Там його мож погребати.”

За кілька хвилин мертвяк зістав відв'язаний. Чарл взяв його за рамена, а ми оба за ноги, і занеслисьмо його на вказане місце.

Стрільці принесли сокири і джаган, і злученими силами викопалисьмо яму, у яку зложилисьмо небіщика. На засипаний землею гріб накидалисьмо ще каміня і відломків скель, щоби часом вовки не вигребали трупа.

Уже ніч була, як ми скінчили роботу. Сьвяточна тишина царила довкруги. Не чути було ніодного звука. Відкривши голови, прошепталисьмо тиху молитву. „Боже! Змилуй ся над нещасним грішником!” додав Джек; мовчки вернулисьмо в хату.

Вчасно поклалисьмо ся спати. Ще раз явив ся мені страшний їздець у сні. Увесь облитий потом пробудив ся я зі сну. Голосне вите розлягало ся серед нечи. Се вовки жерли ся над кістями вбитого коня.

Другого дня, ранком, вернув я домів. З острахом слухали мої люди оповіданя про кінець страшного їздця.

* * *

Чотири місяці пізнійше — кругом цвила чудова весна — найшов ся я в одинокій, стоячій ще хаті, у колишній кріпости Меккінней. У ній був склеп разом з шинком. Крім стрільців і кавбоїв часто можна було тут стрітити всякого рода волоцюгів, злодіїв, розбишаків, словом людей, що мали поважні

причини з далека обминати військові станції.

Уже добре смеркало, як я завів свого коня до находячої ся побіч стайні і ввійшов до середини шинку, лиш слабо освіченого звисаючою зі стелі нафтовою лампою.

Зараз передімною прибуло тут товариство, зложене з трьох мужчин, яких дикий вигляд і сильне уоружене вказувало на їх не дуже чисте ремесло. Крім мене, сих трьох, та властителя шинку, який поздоровив мене сердечно, як старого знакового, находив ся в шинку ще один подорожний. Сей сховав ся за кількома мішками з рижом, і спокійно сів. Перед ним стояв малий столик і він схрестивши на нім руки, поклав на них свою голову, так, що його лица не було зовсім видно. Властитель склепу розказав мені, що сей гість приїхав вже смерком і дещо попоївши, сейчас заснув.

Підозріла трійця стрітила мене в влізливий, не дуже приятний спосіб. Щоб їх не спровокувати, волею-неволею мусів я прийняти їх влізливість з чемністю, та сісти в їхнім товаристві. Що було ділати? Я находив ся прецінь „на диких вестах.”

Три добі сидів я на сідлі; тому почував страшне змучене та обоятно сидів у немилім товаристві волоцюгів, які пильно пошивали „круговую” зі стоячої перед ними фляшки з горілкою. В душі я сердечно завидував незнакомому у темному кутку. Він лиш один раз, на хвилинку підвів свою голову, щоб опять, як здавало ся, твердо заснути.

Нараз незвичайно зацікавила мене розмова, почата мою трійцею.

„Jesus Christ and General Jackson!” засьміяв ся один і вдарив долонею по коліні, що аж пішов лоскіт кругами. „Се була чортівська забава; яку ми мали з Чорним Семом. Ми йому справили ходячий гріб. Так! Не дивіть ся так на мене, немов-би то я хотів вам розказувати якусь казку. Так дійсно було, як говорю. Він дістав живий гріб. Прецінь для нього повинно се

бути о много приятнійше, як вічно колихати ся, наче маятник при годиннику; а се власне робив Чорний Сем, коли ми його стрітили.”

„Чекайте, я вам про все розкажу,” перебив сьміючись другий. „А історію сю варто послухати. Се було минувшої осени, якось при кінци жовтня. Джінґо — він вказав пальцем на третого товариша. — Джінґо і я їхалисьмо з кількома кіньми, нужденними шкапами, які ми случайно нашли, в напрямі, як на північ. Власне переїздилисьмо через глибоке, заросле густим лісом, гірське провалле, як нараз Джінґо вхопив мого коня за поводи і тихо кликнув: „Чи ти уже коли видів висільника, Джеф? Диви, там один висить.” — The devil! Джінґо сказав правду! Колиханий вітром, ледви яких двацять кроків перед нами, причіплений до гиялки після усіх вимогів штуки, пишно висів драбуга; та хто се був? — Чорний Сем! — Переконавши ся, що кругом був чистий воздух, підіхали ми ближше. Ви його певно знаєте, буйволе? Гарним ніколи не мож було назвати Чорного Сема; повішене однак зовсім не піднесло його уроди. Ми, передовсім, відтяли його з гилі. Сарака задеревів уже, наче дошка. Тепер виринуло питанє: що з ним почати? Загребати його у землю, не було в нас ні часу, ні знарядів. І нараз приїшла мені — або Джінґови, бо ми на тій точці не можемо ніяк погодити ся — чудова гадка до голови.

„Се мій помисл” — закликав гордо Джінґо.

„Про мене, чий би він і небув, досить, що ми посадили Чорного Сема на найгіршого коня та привязали його до нього так штучно, що він не міг ані ворухнути ся, не то щоб спасти. Коня гналисьмо цілої пів днини перед собою, а потім нагнали його в безвісти. Шкапа пігнала з ним через прерії, на схід. Кажу вам, злодій пишно виглядав на кони. Навіть по смерті не забув їздити верхом,” додав оповідаючий, вьсміхаючи ся з вдоволенєм.

Всі три аж лягали зі сьміху. „Джеф

і Джінго”, закликав третій — „ви єсте добрі злодії! Подумайте: які очі мусіли робити люди, коли стрітили ся з тим дивним їздцем. Се була-б правдива потіха, коли-б нам вдало ся ще раз його стрітити.

„Не викликуй вовка з ліса!” — закликав Джінго з перестрахом. „Хиба про се знаєш, Джеф, що люди говорять: Чорний Сем зовсім не вмер. То тут, то там бачили його живого, на кони.”

„Се дурна балачка забобонних баб!” відповів Джеф зі згідливою насмішкою. „Більшим небіщиком, як був повішений, не може хиба ніякий чоловік бути. Буде вже з сім місяців, як ми його посадили на коня. Чи ти гадаєш, що він з ним буде бігав аж до судного дня? Ні, друже! Коли Чорний не злетів з коня, то сей певно здох під ним найдальше за яких вісім до десяти тижнів; коли не скорше. А тоді, то вже вовки про се постарали ся, щоб з їздця і з коня не лишило ся ні сліду.”

„В такім случаю Чорний віджив”, — сказав Джінго — або його душа блукає по світу тому, що не має в гробі спокою.”

Глумливий сьміх обох других був відповідю на сі слова.

„Чи бачили ви дурня, що вірить в страхи?” закликав Джеф, а його товариш додав:

„Дайте собі трохи сильніше набити обручі на голові, бо інакше вона вам розсохне ся!”

„Сьмійте ся, кілька хочете. А я сьвято в се вірю, що Чорний Сем, а властиво його дух, вганяє по світу,” — сказав Джінго з лютостю. „Одно тільки бажаю, щоб він колись станув перед вами, а тоді певно інакшої засьпіваєте!”

„Ба!...” засьміяв ся Джеф з насмішкою. „Я не такий страшків син, як ти. Ти часто за сям жалував — я про се знаю — щось помагав мерця саджати на коня, мимо того, що хвалиш ся, начеб се був твій помисл. Я до смерти буду чванити ся сим вчинком....”

„І кара тебе за нього не мине, дра-

бе!” загремів грубий голос за нашими плечима.

Перелякані оглянулисьмо ся, і зі страхом кожний з нас зіскочив з свого місця. Властитель шинку, який до сеї пори сперши ся на оба лікті, та пакаючи коротеньку люльку, з вдоволенем прислухував ся оповіданю, притьмом пропав десь за барою.

Освітлений сьйвом лямпи, стояв — я не хотів вірити своїм власним очам — зі стрільбою готовою до вистрілу ніхто иньший, як — Чорний Сем.

Так! се був він, котрого я перед чотирма місяцями помагав гребати. Лиш його лице не було тепер викривлене, а з нього, жаріючи наче вугле, гляділа пара чорних очий.

Ніодин з нас не міг здобути ся хочби на слово.

„Проклятий драбуго!” заревів з лютостю. Поволи підніє стрільбу до ока і вицілив її на Джефа.

„Ласки, ласки!” простогнав сей, падаючи на коліна; його лице посіріло зі страху.

„Покажи мені місце, де находить ся гріб Чорного Сема, або інакше вмереш!” — сказало опять страшне явище.

З розпучкою, ожидаючи певної смерти, повів Джеф блудним зором довкруги. „Ласки, ласки!” — простогнав ще раз.

„Пане!” — закликав я боязко, бачучи, що чужинець готовить ся стрілити. „Задержіть ся! Я можу вам показати гріб Чорного Сема.”

Оруже знизло ся і з запитом звернули ся на мене чорні очі.

„У гірським проваллю, в горах, девятьдесять до сто миль відси находить ся його гріб,” почав я скоро, а коли чужинець все ще недовірчиво глядів на мене, розказав я короткими словами, як нас настрашив дивний їздець, та як його коня застрілено.

Коли я скінчив, чужинець приступив до мене і подав мені руку.

„Ваш вигляд, пане, вказує на се, що ви не маєте нічо спільного з отсими злодіями. Вірю вам і сердечно дякую.

А ви, волсцюги — тут він звернув ся до трійці — платіть, що завинили і гоніть відси на веї вітри, бо...” і опять підніє свою стрільбу.

Наче оголомшені покотили ся до барри і кинули на ню, не числячи, кілька долярів; а потім, наче гнані вихром, вилетіли у чорну пітьму ночі. За хвилину чути було, як відіхали диким гальопом.

Опять звернув ся чужинець до мене.

„Мое імя є Герри Гальфорд, пане!” — сказав, легко склонюючи ся. „Я є братом отсеї людини, яку тут прозвано Чорним Семом, та яку за її жите стріла заслужена кара. Я веду в Монтані годівлю худоби і нароком приїхав сюди, щоб шукати гріб мого брата, бо дійшла до мене чутка, що кавбої приловили його на крадежи коний, що було його ремеслом. і повісили. В отсеім шинку хотів я відпечатити по моїх даремних трудах і ось в тім кутку, збудивши ся, став я мимовільним слухачем оповіданя отсех волоцюгів. Чи не за багато буде, коли вас просити-му, завести мене на отсе місце, де находить ся гріб мого брата? Зробіте мені неосцінену прислугу і я осьвідчаю ся готов до кожного рода віддяки.”

Я заявив, що з найбільшою охотою годжу ся йому товаришити, бо і так мущу вертати до моєї хати, в горах.

Містер Гальфорд був сим вельми врадуваний.

По кількох днях виїхалисьмо разом в дорогу. Підчас їзди я дізнав ся, що Чорний Сем уже змалку був скрайним очайдухом. Маючи шістнайцять літ втік з дому і довго волочив ся по всім усюдам, аж наконець став кінським злодієм і тут його постигла заслужена кара.

Коли я з товаришем добив ся до моєї хати, і тут він завдяки своїй незвичайній схожості з помершим, викликав серед моїх людей переполох і боязнь; однак вони успокоїли ся, дізнавши ся про цілу правду.

Мої оба приятелі, стрільці, уже давно потягнули зі своїми пастками у инші околиці. Але крім своєї колишньої хати, лишили по собі ще одну памятку. На гробі нещасливця, до якого ми сей час пішли, находив ся грубий, деревляний хрест, з напсю: „Тут спочиває по своїй безцілевій блуканині загадочний їздець, прєзваний: Чорний Сем.”

НЕВМІРАКА.

Історична фантазія.

ОСОБИ.

Дівчина.
Улан.

Гренадир.
Козак-Невмірака.

Улани, Гвардисти, Народ.

Річ діє ся над Дніпром, в минувшости, теперішности та будуччині.

(В глубані степ, на яким роалив ся широко Дніпро. На лівій стороні замок з тяжкою, кованою брамою. На право, серед вишневого садка богацька хатина, пошита соломою. Чудні звуки несуть ся над околицею: між тихим журчанем срібного потока чути коротке, уриване лацане соловейка і веселе п'ятьліт'якане перепелиці. Довколо сон шно, любо).

Дівчина.

(Виходить з хати убрана пишно у розкіпний український стрій. На голові каліновий вінець. Вона стає і сьпіває:)

Сонце на обрії, ранок встає, —
брата, вставайте,
Сонце стрічайте:
ранок встає.

Сестри, збирайтесь і зносьте квітки:
будем сьпівати,
Сонце квітчати, —
зносьте квітки.

Братя, бандури і кобзи беріть:
будемо грати,
ранок витати, —
кобзи беріть.

Сонце на обрії, ранок встає, —
грайте-ж, сьпівайте,
Сонце стрічайте...
Ранок встає.

Улан.

(Виходить з палати. За ним улани.)

Що тут за крики?...
Що за пригода?...
А, се сусідка...
Пишная врода.
Ходи дівчино,
ходи калино
в мій пишний двір.
Тебе ожидає
в пещеному раї
престіл з золотих зір.

Чому усе лавш,
усе зневажаєш
дівчино мене?
Хиба твоя врода
як твоя незгода
по вік не мине?

Хиба твої брови
рівненькі, шовкові
тревати-муть в вік?
Хиба твої очи
блискучі, дівочі
не згаснуть за рік?

Дівчино-розмаю,
в зеленому гаю,
в раї заживеш,
як що мене палко
Дніпрова русалко
до серця пригнеш.

Дівчина.

Не мені тебе мій пане,
не мені тебе любить! —
Не мені в отсій палаті
у раю з нелюбом жить.

Є в мене иньше кохання...

Улан.

Ти не хочеш!... Так провчу я,
як гордить моїм коханням!
Ти слугою мені будеш!
Зніму пишне се убрання,
у неволі сьвіт забудеш!

Дівчина.

Не буду тобі слугою,
Хоть знущай ся, хоть катуї!

Улан.

Ти пручаєш ся зі мною?...
Гей, там варта! тут, ратуї!

(Виходять з замку гайдуки).

Беріть дівку сю до замку,
буде в нас діти плекати,
як зробите з ньої мамку;
буде нам пісней сьпівати
по обіді, до дрімоти,
а як наберем охоти,
то розкажем танцювати!

Дівчина.

Невміраче, мій козаче!
Дай ратунку: любка плаче!
(Гайдуки заволікають її у замок.)

Улан.

Ходіть до хати, розбийте скриню
і самі справтесь за господню!
(Гайдуки відходять до хати.)

Улан.

Бісова дівка, як репетує,
невже-ж то справді її почує,
той невмірака, страшний козак,
що за ним згинув вже слід і знак?
Хайби явив ся осьде, в сю хвилю!
На нім покажу я свою силу!
(Побачив, що хтось надходить з за хати дівчини.)

Пробі! Що бачу! Чи се мана!
Якась стать суне сюди страшна!
Се велит дужий. Може невмірака,
сей сподіваний козак-забіяка?
Треба в безпечне місце заховатись.

Гренадир.

Хтось кричав тут: дай ратунку!
Може се причулось з трунку?
Уф, как душно, сонце гріє
то й від водки чуб п'яніє!

Улан (з за угла).

А, він п'яний, то й наскочу,
юху з нього як стій сточу!
(вискакує і замакує ся карабелею)

Гренадир.

Га! машенік! Ти зо мною
ставш до борби в двобою!
(замакує ся могутним мечем і переколює Улана, який паде на землю з застромленим в грудях мечем.)
Ось тобі за се заплата!

Улан (умираючи)

Гідна ката, гідна ката!

Гренадир.

Гей, а деж моя дружина?
(надходить ватага гренадирів)
Ставте столи, точіть вина,
миж прийшли в південний край —
се обіцяний нам рай!
Йдіть в палату — всьо здирайте,
най нічо ся не остане —
йдіть у хату, забирайте,
а людям — вложіть кайдани!

(гренадири йдуть в палату і до хати;
остають два).

Сего трупа, геть тепер
киньте у ріку Дніпер,
най про нього згине слух,
по вік щезне його дух!

(два гренадири виносять на ліво трупа з застромленим мечем.)

Дівчина.

(вибігає з палати бліда, з розпущеним волосем, убрана убого, драно.)
Дайте, батечку, ратунку
захистіть ви сироту!

Гренадир.

Має досить вже частунку,
той, що кривдив тебе ту!

Дівчина.

Його люди ограбили
з всього, що мене сімя
обдарила, багатила.
Твої люди збещестили
мою честь, моє імя!

Гренадир.

Що я спас тебе з неволі,
то за те така подяка!?

Дівчина.

В мене муж є, невмірака,
він шукає в сьвіті долі.
Як найде, сюди приплине
він безсмертний, він не згине!

Гренадир.

В дуби я його закую,
під три замки запроторю,
змушу його пить отрую,
руку наложить у горю,
вщплю холеру і рака,
й згине марно невмірака!

Дівчина.

Страшно, лячно! Хто се ти?...
Я боюсь!...

Гренадир.

(гордо, спокійно)
Так і слід!

Я з півночи твій сусід!
З півночи прийшов погрітись
меду хмільного напшиться,
закусити колачом.

Дівчина.

Коли так, то просим в хату.

Гренадир.

Не халайсь перед часом!
Ми уже там розгостились.

Дівчина.

В моїй хаті!? Се-ж напад!

Гренадир.

Се новий, державний лад!
Всім ми тут розпорядились.
Тобі хати й так не треба....
Стільки степу, стільки неба!
Будеш нам отару пасту,
жати жито, льони прясти,
можеш часом і співати, —
лише для начальства знати
треба наш язик! Тож вчи ся!
А будучим не жури ся!

Дівчина.

Піду степом сиротою
оплакувать долю свою....

Гренадир.

Вишумлять тобі ті речі,
як нагайка споре плечі!
(відходить до замку.)

Дівчина.

Доле, моя доле,
як дитятко голе,
без батька, без неньки,
пущене маленьке,
у світ, мов на море,
на бездонне горе!

Нещасна країно,
свята Україно,
тричи твоє тіло
кровю обкіпіло,
тричи серед муки,
конаєш з розпуки!

Чи нема вже ліку
на рани, до віку?
Нема в степу зілля,
щоби біль вкоїло,
щоби сил додало,
надію підняло?

Піду в степ широкий
над байрак глибокий,
хоть не найду долі,
скину свої болі,

кину їх у воду
як тяжку колоду,
кину їх на філі,
бо носить не в силі!

(Стає над рікою і глядить пильно в даль,
на ліво, заслонюючи очі від сонця.)

Хтось пливе... Знакомий наче!
Чи се ти?.. Гей, невміраче!...

(На байдаку скоро прибиває до берега
Невмірака, убраний по козацьки.)

Невмірака.

Дніпре мій, глибокий Дніпре,
та хто твої філі зіпре?
Ти широкий, плідний луже,
хто чорнозем твій зіструже?
Чи ж українське, тепле сонце,
в кожне сяєш ще віконце,
й ніхто тебе не заслонить,
садкам цвисти не зборонить,
соловіям щebetати,
і бжілкам меди збирати?
Україно, рідний краю,
знову я тебе витаю
і знов, як перед віками,
чистими славлю устами!

Дівчина.

Хоть оглянй ся, невміраче,
за тобою любка плаче,
за тобою плаче дуже,
дай розраду, ти, мій друже!

Невмірака.

(бере її за руку)

Аж з далекої чужини
до моєї йду дівчини,
до моєї, до царівни,
що нема їй в світі рівні.
Через море, через гори,
й полями, і лісами
між селами і містами
ріжних людей бачив всюди
а тебе носив у груди.

Дівчина.

Ти ціла моя надія!

Невмірака.

Знаю, що з тобою діють!
Ти свята, всетерпелива,
моя любко нещаслива!
Задля тебе, що лиш зможу
я в борбі у жертву зложу.

Дівчина.

Мій гнобитель весь у зброї
а ти, бачу, й без шаблюки.

Невмірака.

Все-ж таки він не устоїть
перед молотом науки.

(Скидає з себе козацький жупан і яв-
ляє ся з молотом у правій руці і з гру-
бою книгою під лівою, в синій, робіт-
ницькій сорочці, підперезаній ремнем,
з вишитою пазухою виразистим, ріж-
нобарвним, цвітистим взором.)

Ані списом, ні мечем
ми на тирана підем,
а піднесем увесь люд,
нехай зробить над ним суд!

(Десь гень, далеко, чуть гуртову пісню:
„Шалійте, шалійте скажені кати!...” що
раз мовкне, то опять могутніє...)

Дівчина.

О, вже йдуть тебе витати,
хтож так дав їм скоро знати?

Невмірака.

Я листи слав голубами,
вістки передав вітрами,
на могилі грізну віху
запалив людям на втіху.

Люди.

Слава тобі, невміраче,
з радости нам серце скаче,
що до нас ти загостив
волю, долю нам звістив!

Невмірака.

Волю нам ще тра здобуть!
Випрямім сильне плече,
най рабство від нас втече.

насталімо свою грудь,
щоб гучний свободи спів
з ляку в нас не занімів!
Серце й руки підоймім
до гори й присягнім!

Люди.

Присягаєм!

Невмірака.

За Україну
Мем боротись до загину!

Люди.

Присягаєм!

Невмірака.

Для народу
ми здобудем жизнь-свободу!

Люди.

Присягаєм!

Невмірака.

(Показує на дівчину, у якої над голо-
вою засіяла ясна зоря).

Ось глядять:

Се почувань ваших світ!
Се понимань ваших сила
так в одно ядро злучилась,
що на дівчині засяла,
як жива, України слава!

Дівчина.

Та хто-ж велита подужа
без війни і без оружа?

Невмірака.

Найдем спосіб без війни,
одшукайте лиш човни!

(Дехто біжить до човна і приносить від-
там різні знаряди).

Нумо, розложіть костир,
хай спече ся гренадир!

(Інші розкладають костир, з якого від-
разу бухає сильний стон і дим).

Наложіть сухого кілля,
щоб жарке було вугілля,
ним посишлем весь рундук,
щоб на них він впав і пук!
Щоби грубе його тіло
на вугілля околїло.

А самі рядом ставаймо
най нам се сьвяте дівча
своїм сьвітлом присьвіча,
пїснь свободи засьпіваймо!

(Підчас сьпіву молодші набирають лопатами жаркого вугілля з костра і розсицують густо перед брамою замку.)

„Не пора, не пора, не пора,
і т. д. і т. д.

(З брами замку виходить ґренадир.)

Гренадир.

Що за крики, що за сьпів!
Не викликуйте-ж мій гнів!
Сю голоту навїжену,
я нагайкою розжену!
А як ні — велю стрілять!
Гетьте відси — і малчать!
Не вам сее знати тра,
що пора, — що не пора!

Дівчина.

Так, пора є вже на суд,
що сповнить на тобі люд!

Гренадир.

В тебе знов над головою
дивний жар блистить звіздою?
Щоб товпі значить дорогу,
на бунт, морди і пожогу!

Невмірана.

Сам вбивав ти день за днем,
нищив край, людей гнобив!
Потом й кровю запліднив
український чорнозем!
Ти орав — а ми піжнем!

Гренадир.

Га, се ти той невмірака,
що про тебе вічно крака,

отся дівчина хахлацька?
Се лиш інтриґа є ляцька!
Ми їх тут разом застали,
як обоє женихались!

Невмірана. *

Женихав ся й ти так само:
забрав край, свободу, мову,
їмено, військо, церков, школу
й козака змінив у хама!
Кров сееш нашу, як опир,
ти, неситий ґренадир!

Люди.

Нашу кров сееш як опир
ти, неситий ґренадир!

Гренадир.

Бунт підносиш, невмірако,
український гайдамако!
Засічу тебе нагаєм,
у тюрмі вмреш, у кайданах!

Народ.

Ми відіпрем кожний замах!
Права людського жадаєм!
Землі й волі! Землі й волі!

Гренадир.

Волі дати вам, землі?...
(кричить до замку)
Ану варта! Сальва, плі!
(Варта виступає)

Люди.

Землі й волі!.. Землі й волі!...

Гренадир.

Я вас, внутренних врагів,
сам би перебить ще всьпів!

(кидає ся з нагайкою наперед, але попадає на вугілля, підскакує зразу комічно, відтак паде на коліна — жарке вугілля чіпає ся його ніг, — в страшних муках він пручає ся на підмінованім ґрунті, встає і назад падає замахаючи нагайкою на народ, аж паде на костир і гине.)

Ох, ах, ох! Болить!.. Пече!..
Ноги... руки... і плече!..
крижі... груди... голова...
смерть у вічи... за...гля...да...

Офіцир.

(Вступив тимчасом з вартою і комендирує.)

Зворот в ліво, стройтесь в ряд!

Невмірана.

(до війська)

Братя! Не пора стрілять!
Не пора йти на народ,
що жада своїх свобод,
жада волі і землі!

Офіцир.

Плі!

(Жовніри не стріляють)

Невмірана.

Се-ж батьки ваші й брати!
Пора й вам до них пристать
і за правду сьвяту стать!

Офіцир.

Плі!... Праклятії чорти!
(Жовніри не стріляють)

Невмірана.

Гляньте: тиран околів
на огни своїх гріхів!
Вчуйте людо велий клич!

Офіцир.

Плі!... Мужицькая ти дич!

(Жовніри опускають карабіни, дальше виступають з ряду і з лоскотом відкидають оруже; офіцир зі страху втікає, гублячи шпаду і замикає за собою ворота замку).

Невмірана.

Скиньте, братя, мундір геть,
а тюрму отсю звалїть,
най щезає страшний гнет,
що давив нас стільки літ.

А пірвавши враз окуви,
засьпівавм пїснь обнови!

(Невмірака виступає з молотом наперед і валять ним в ворота замку; ворота валять ся. Часть вояків скидає з себе мундур і по скиненю чака і кабата являють ся в червоних, кацапських сорочках — московськими мужиками; друга часть кидає ся відразу зі всіх сторін до тюрми а дехто із дружини Невміраки йде їм помагати і всі валять її. Мури розлітають ся в румовище. Народ частю на румовищах, частю на передї сцени творить живописну групу; подають собі руки і сьпівують.)

„Бо пора се послїдняя есть...“
і т. д. і т. д.

Невмірана.

Ось, дивїть ся, добрі люди,
на се дивне, Боже чудо:
самовладства страшне тіло,
земля носить не схотїла,
темні челюсти розкрила
і на віки поглотила!

(вказує на ґренадира, який западає ся враз з рештками костира під землю.)

Вже нема його й не буде!
Мир, осанна, добрі люди!
Йдїть домів звістити волю,
Правду, рівність, поступ й долю!

Народ.

(розходячись групами)

Слава тобі, невміраче,
слава, безсмертний козаче,
що помїг нам добуть волю,
правду, рівність, поступ й долю!

(Відходять)

Дівчина.

Без війни, без струїв крови
вічні ти розбив окуви!

Невмірана.

Сила правди і науки
дала зброю мені в руки.
(Оставши ся самі.)

А тепер веди, дівчино,
та під рідну нашу стріху,
занесемо у хатину,
щастє, мир, гаразд і втіху!

Дівчина.

Ох, мій славний невірако,
я тебе люблю однако!
За труди і за страждання
і за вічнез кохання.

На крилах думки.

Нараз, з блискавочною швидкістю стала западати ся земля у прірву; наче сонне марєво зникли копули і вежі, імлою розвіяло ся велитенське місто. Звільна, легенько, підношені дивною, магічною силою підносимо ся у гору, висше і висше. Ось — видно вже лиш зариси Европи: Франція, Австрія, Італія, Середземне море, Іспанія, Атлантийський океан, Канал, Англія. Однак сей дрібнесенький образ зменчує ся незвичайно скоро. Ось вже ціла земля, не більша, як місяць в повни; ще мить і вона стала знова менча.

Глядїть! Отсе є ся славна, могуча наша земля, на якій верхні кишить стільки людських пристрастей, яка на своїм дрібнесеньким кружку замикає стільки мільонів животи. Як скоренько вона дрібніє-маліє, в міру того, як ширшає наш виднокруг. Вже годі відрізнити Европу від Америки, затерли ся зовсім границі Европи і Азії. Яке се все дрібнесеньке!

А ми линемо на крилах думки у заворотну даль. Вже наша земля не більша від дрібненької зірки, що моргає до нас у погідні ночі із небесного зводу. Звертаємо ся ід сонцю. У чорних розтворах всесвіта, не гріючи ані не освітлюючи їх, відбиває ся воно наче палаюча, огненна пляма на чорному оксаміті. Побіч нього сяють зорі, ясно-ясно. Се все світи, землі, належачі до од-

Невірака.

Що я вічний, що я дужий,
се твоя заслуга, крале,
в тебе дивлюсь тільки, друже,
веди-ж мене, ідеале!

(Задержують ся при вході хатки, творячи поетичну групу; занавіс спадає.)

ної сімїї з сонцем, так сказатиб, його рідні діти. Ось планета Меркур, що кружить близенько довкола сонця, а ось тут Венера, наша вечірня, чи рання зоря, а там рівна її блеском наша далека вітчизна, Земля; за ньою, порізаний велитенськими каналами Марс, дальше Юпітер, з своїми чотирма величезними місяцями, за ним Сатурн, Уран....

Усі ті світи держать ся у всесвітній пустці силою притягання сонця, довкруги якого кружать з шаленою швидкістю. Земля наша, се лиш дрібнесенький, плаваючий острівець, одна порошокина у сій великій, соняшній вітчизні, яка опята є лиш малою провінцією у незміримім царстві зір.

Безвизину летимо у даль. Сонце з усіма, кружляючими довкруги нього планетами зникає швидко у віддалі; наша земля виглядає вже лиш як дрібнесенька, ледви достижна для ока порошокина. Ось ще хвилинка, та і сонце, ся велитенська, блискуча куля, стало дрібною зіркою, тратячи весь свій маєстат, усе свою перевагу над армією звичайних зір. Думка губить ся, маліє у тій зоряній безконечности; стараємо ся розпізнати знамі нам групи; сі однак наслідком нашого лету на крилах думки, у перспективі попересували ся до непізнання; молочна дорога розсипала ся кудись в бездну грізним водопадом блискучих жемчугів-зір; звізди, до яких наближу-

ємо ся, стрічають нас срібними і золотими лучами, осліпляючи очи блискавичним сяйвом.

Нараз, десь гень, з віддалі паде на нас слабеньке, синяве сяйво. Світло се не нагадує ніяку земську появу, не є подібне до ніодного зі штучних світел, що мають свій початок на нашій далекій вітчизні. Се дивне синяве світло стає однак з кожною хвилиною що раз більше і більше синім, одначе не через се, немовби воно відбивало ся від синяви неба, але зовсім, начеб саме сонце було синє.

І як здивуємо ся, побачивши, що ми зближуємо ся дійсно до сонця, що світить синім світлом. Отсе блакитне сонце, ясно відбиваюче від чорного, засіяного зорями тла, се осередок нової, далекї від нашої, планетарної системи. Власне перелітаємо попри одну планету сего дивного, синього сонця. Синє сонце скоро збільшає ся, та — опята нове явище, дивнійше може, як перше — синє світло, яке освічує планету, починає нараз з одного боку набирати зеленої закраски. Глядимо на небо: тут два сонця; одно, велике, синє, а друге побіч нього, менче, шмарагдово зелене. Не віримо своїм очам.

Се є царство зорі Гамма, у системі Андромеда. Отся дивна сонічна система складає ся в дійсности з трьох сонць: з синього, зеленого і оранжово-жовтого. Синє сонце кружить довкруги зеленого, а вони оба знова разом кружать довкруги жовтого.

Ми, як уже було зазначено, зблизили ся до одной планети, належачої до системи синього сонця. Усе купало ся у повенях голубого сяйва. Краї, води, океани, гори, рослини, скелі мініли ся у дивних красках: з одного боку осіяні сяйвом синього сонця, з другого рівночасно обліті зеленим світлом шмарагдового, а усе те, легенько позолочене сяйвом третого, найдальшого, оранжового сонця. Чим глибоше влітаємо в атмосферу отсего дивного світа з трема сонцями, тим виразнійше, голоснійше долітає до нашого уха якась дивна,

надземська мелодія. Неначе мягонька, глибока, десь з далека лунаюча музика, наче якісь незнані хори в супроводі гарф і скрипок. Се була найвибагливіша мелодія, що відразу підбивала серце, яку не треба було аналізувати, аби її зрозуміти. Вона наповняла душу незнаними радіощами. Здавало ся, що слухавбись отсеї мелодії і до суду-віку не наслухав-бись ся.

Музика ся походила від цілого рою дивних, крилатих сотворінь, що весело буяли над плесом синіх вод. Їх будова не нагадувала ніяке земське єство. Се були животики, сотворені виключно на се, аби жити у воздухах. Здавало ся, начеб їх тіло було сплетене з самих сонічних промінїв. Здалека мож їх було прирівнати до мітичних русалок: мали їх гнучку, наче виточену з слоневої кості поставу, кромі сего великі, прозорчі крила, та незвичайну живість рухів. Вираз їхніх очий відразу вказував на се, що се істоти розумні, в ніякий спосіб не належачі до родини звірят. Голови їх зовсім схожі до голов наших водних лібелів і зовсім як сі воздушні творива, і вони не мали ніг. Отся чудова музика, яку слухалисьмо з таким захватом, се був лиш шум їхніх крил. Літали густими роями, нераз по кілька тисяч.

На вершках гір бачило ся рослини, які не були ні деревами ні цвітами; мали незвичайно високі, тонесенькі пні, а на них, наче на раменах, стояли великі чаші. Сі рослини були живучі; принайменче вони виглядали на щось, в роді наших мімоз, однак в далеко більшій степени. Отсі воздушні гаї творили правдиві рослині міста. Мешканці отсего дивного світа не будували ніяких хат, ніяких мешкань, лиш мешкали в тих пахучих гаєх; вони випочивали в цвітистих чашах, коли змучили ся плаванєм у воздухах.

Дивний се був світ, зовсім відмінний від нашої землі. І мимоволі насувало ся питанє, які гадки, які чесноти, яку історію, штуки, літературу, які науки могли мати отсеї єства. Широко треба розписувати ся, щоб відповісти на

усі ті питання. Згадати-б лише, що є дивні, воздушні ества мають очи, що своєю силою перевищують наші найліпші телескопи, що їх нерви дрожать, коли наближає ся якась комета до їхньої землі, що вони мають спеціальний, електричний змісл, яким відкривають тайни, про які людям на землі і не снило ся ніколи. Органи, видні у них повисше крил, служать їм місто наших рук; ними вони орудують далеко спритнійше, як найспритнійший чоловік-штукар. Місто друку є у них безпосередна фотографія життя та фонографічне утравлюванє слів. Вони займають ся виключно тільки наукою та дослідями природи. Три пристрасти, що заповнюють усе людське житє: погоня за щастєм, політика і любов, є зовсім незнані на тій щасливій землі, позаяк тамошні ества сего не потребують аби жити; бо нема там ні народностей, ні ніякої політичної організації, а вони самі не знають поділу на поли.

Се видасть ся може декому дивним. Однак треба визволити ся зовсім з земських поглядів і ідей, щоб зрозуміти нескінчену ріжнородність творчости природи. Так як на нашій землі, у ріжні періоди її розвитку, жили ріжні ества, так само ті самі сили природи, на безчисленних світах вселенної, покликани до життя в далеко більшій ще мірі інші животины, достосовані до житєвих условин, пануючих на данім світі.

Органи, будова, число зміслів — ми маємо їх лиш пять і то дуже слабоньких — зависить виключно тільки від житєвих умов даного світа. Житє є земське на землі, марсове на Марсі, сатурнське на Сатурні і т. д. Воно вповні відповідає даному місци замешканя, або — щоб докладнійше виразити ся — всякий світ викликав і розвинув житє відповідно до свого органічного розвою.

Але, що се за диво? Крилаті ества роєм полинули до цвітного міста, і диво! Ростины зарухали ся, вишпростовували ся, або згинали, щоб прийняти прилітаючих гостей; зелене сонце сховало ся за обрійом а зійшло сонце жовте:

весь краєвид потонув у чарівнім сяйві, а над ним царював велитенський місяць, напів жовтий а напів зелений. Чарівна мельодія змовкла, і запанувала святачна тишина.

Що за дивний, чарівний світ. Се суть ті подвійні, або потрійні звізди, що їх бачимо на земськїм небозводі. Сї звізди, се пишні, величні сонця, звязані з собою силою взаїмного притяганя. Завішені у просторах вселенної, вони доповнюють себе, кружать довкола себе, як небесні пари, повсталі у весні сотвореня.

І коли поодинокі сонця, як ось приміром наше сонце, сяють спокійним, одноманітним сяйвом, то сї сонця, получені в пари, чи трійки, світять кольоровими світлами, перериваючи в сей спосіб одностайність зоряного моря.

Однак пора нам летіти у дальшу путь. Ми віддалили ся від нашої землі ледви на кілька біліонів миль.

Великанська просторонь, непонята для нашого ума! Колиб ми відси могли почути гук і гамір, пануючий на нашій планеті, то отся віддаль є так велитенська, що відгомін земських громів, гук канонів, побєжні співи по церквах, долетіли-би тут доперва за 15 тисяч літ. А в сю хвилию, колиб се було можливе, ми чулиб усе те, що діяло ся на нашій земськїй кулі колісь, ще перед 15-ма тисячами літ.

А однак, в порівнаню до просторів вселенної, ми находимо ся дуже а дуже близенько землі.

Ось там, ледви мерехтить блідонька зірка. Се наше сонце. Ми не вилетіли ще навіть поза границі отсеї небесної провінції, в якій склад входить наше горде сонце з усіми своїми планетами.

Простір отсеї небесної провінції — а є вона опять лиш маковим зерном у всесвітї — є так великий, що блискавка, яка пролітає 300.000 кілометрів в одній секундї, потребувалаб цілих 15.000 літ, щоб перелетіти її від одного краю до другого.

А усюди, де лиш звернемо свої очи, самі сонця і сонця, без числа і міри. А

кожде сонце, се жерело иншого життя, життя безконечно ріжнородного величиною, формами, віком. Кожде сонце, се огниста, величня куля, що крутить ся довкруги себе і летить до витиченої собі ціли.

І наше сонце крутить ся довкруги себе, та тягнучи за собою всі планети, а між ними і нашу землю, летить кудись, у незміриму, незнану віддаль.

Рух, що удержує рівновагу у всесвітї, є причиною його організації, жерелом сили і життя.

Уже давно трибарвна система сонць лишила ся позаду нас. Летимо коло щораз то нових сонць, нових світів, зовсім відмінних від нашої земської вітчизни. Одні з них залиті зовсім водою, і на них живуть лиш водні звірі; на других не побачиш нічо більше, крім одних ростины. На деяких знова нема ні слїду води. Се ті світи, що належать до системи звізди Альфа в звіздохорі Геракла. Інші опять здають ся лиш одним, пекольним огнем. При деяких задержуємо ся. Що за ріжнородність, що за непонята ріжнотність.

Ось на тій землі скелі, ростины, цілі краєвиди, віддають з себе у ночи назад усе те світло, що падало на них через днину з їхнього сонця. Можливо, що головним складником тих організмів є фосфор. Дивна се земля, на якій нема зовсім ночи, мимо того, що на її небі не світить ніякий місяць. А мешканці суть так сотворені, що всякий при помочи своїх нервів може глянути у своє власне нутро і в сей спосіб сейчас запримітити правдиву причину всякої починаючої ся недуги.

На иншій світі, живучі там ества мають очи так збудовані, що світять ними, наче ясними лампами. Мітінг отсих животины, відбуваючий ся серед ночи, представляє собою дійсно фантастичний вид; ясність світла, виходячого з очей, як не менче і його краска, зміняє ся, відповідно до внутрішних почувань одиниці.

А ось на тамтїм світі нове диво. Душа тамошних мешканців має тоту силу, що може змінити свою тілесну поволуку, без того, щоб сей, з кого душа вийде, потребував вмирати. Учений, приміром, що весь свій вік стратив над розв'язуванем якогось наукового питання, і не дійшов до ціли, хоть старість похилила вже його спину, може замінити ся тілом з молодцем, і з новими силами продовжати свою хосенну працю. Часами мож побачити, як два ества, сполучені вузлами любови, по кількарічній пожитю міняють ся своїми тілами: душа мужа поселяє ся в тілі жінки і навідворот. І в сей спосіб їх житєва спільність стає ще стислійшою, ще сердечнійшою.

Коли ми пролітали коло иншої сонічної системи, побачили опять відмінні ества. У них виміна гадок не була звязана словами. Сї животины, здасть ся, були висшого рода, як ми, люди. Бє тільки то разів неодному з нас таке лучало ся, що коли схотів свою ясну і прозору наче хрусталь гадку, яка зродила ся в голсві, віддати словами, або письмом, то отся гадка при перших виповіджених або написаних словах, тратила свою звязь, затемнювала ся, зникала? А мешканці отсеї планети мають шестий змісл, який можнаб назвати самостелефон; при його помочи всяку гадку, без порушеня уст, можна у них відчитати на органі, займаючїм місце нашого чола. Отсеї мовчаві диспути нераз суть о много кориснійші, від наших найголоснійших.

На иншій опять планеті, над якою висіли вічно чорні, густі хмари, повні блискавок і громів, та якої воздух був незвичайно горячий, мешканці не мали найменчої причини, одягати ся. У них їхні пристрасти обявляли ся фосфоричним освітленєм даного зміслу. Барва світла зміняла ся після віку, пола, сили почувань. Наші святаіванські хробачки можуть лиш дати приблизний образ отсего явища.

Однак ще більше диво бачило ся на місяци, що освічує отсю планету. По-

хмура, долина, понуро лягла перед нашими очима. По обох її сторонах, на ростучих деревах висять обвиті у полотна людські ества. Вони почіпили себе за волосе до галузей дерев і сплять серед гробової мовчанки. Приглянувши ся однак ближше тому, що нам видало ся спершу білим полотном, побачилисьмо, що се є тонесенька ткань, сплетена з їхнього волося. Се є звичайний спосіб оттих людей похоронювати себе, щоб опісля знова воскреснути. На тій землі іменно, животини мають ту саму прикмету, що наші хрущі, які засклеплюють ся і завмирають гусільницею, щоб воскреснути пишиним мотилем. Так і там живе подвійна людська раса. Порода змислова, матеріяльна, мріє лиш про се, щоб як найскорше вмерти а потом воскреснути у пинній сьвітлості. Рік на отсій планеті треває около 200 наших земських років. І вони живуть там дві третину року в нерозвиненім, змисловім стані, а третину (то є через зиму) в стані завмертя, висячи на дереві. За першим почином слідуючої весни завмерлі відживають, лишают поволоку з волося на дереві і вилітають у воздуху, наче відроджений фенікс, чудовими, крилатими ествами, щоб щасливо пережити один, довгий, двовіковий після нашого числення, рік.

І здаєть ся, вічність не вистала-б, щоб розказати про всю ріжноманітність, подибувану на землях, попри котрі несли нас крила думки. Тисячі і тисячі їх промайнуло перед нашими очима аж нараз на нашій дорозі почало рідшати сонць, а вони самі ставали блідші, никлійші. Наконєць опинюємо ся серед чорної пустки, позаяк мільярди сонць, видних із нашої землі, як незчислим зорі, лишили ся позаду нас, і злилися опять у срібну, молочну дорогу.

Ось тут наконєць находимо ся на краю вселенної!

Глядіть!

Наш зір полетів у даль.

Що се? Чи дійсно? Нова вселенна летіла нам на зустріч. Мільони нових сонць, нових груп шуміло над нами. Даром стараємо ся змірити зором окружаючу нас глибіню: де лиш глянемо, усюди сяйво, усюди жмінки розсіпаних, дрібнесеньких, блискучих порошинок, які показують ся групами тисячних сонць.

Нова вселенна, у яку входимо, складає ся з пурпурових, рубінових і гранатових сонць; деякі з них мають червоність крови. Наче лискавка летимо від сонця до сонця. Що за чудовими жителями суть сї планети, осьвітлені сими кривавими сонцями! А ось там, опять нова група сонць, що складає ся з блідорожевих і блакитних, огненних куль. Нараз надлетіла велитенська комета, якої голова подобала до роззявленої пащі страпної потвори, і закрила нас. Ще мить, і ми опять находимо ся у чорній пустці, бо ся вселенна так само скоро зникнула з перед наших очий, як і перша.

Всесьвіт складає ся з безконечного числа, виразно відділених від себе велитенськими прєпастями чорної пустки, вселенних, зложених з мільонів а мільонів сонць.

Усе і усюди острови мільонів сонць, посеред чорної пустки.

І куди-б ми лиш не звернули ся, чи на право, чи на лїво, чи в гору, чи в долину, нігде і ніколи не подиблемо остаточних границь всесьвіта.

А чи знаєте, як далеко ми відлетіли від землі?

Ми є... в передсїнку безконечности, де булисьмо і на нашій, земській вітчизні. Ми не поступили ні на один крок дальше! Бо простір всесьвіта не має ні початку, ні кінця.

Як хлоп змудрував пана.

Був в однім селі хлоп, Трохим, а такий, що неодного знав, як то кажуть, вивести в поле. Знала його ціла околиця, він усюди мусів бути. Не було без него ні хрестин, ні весіля, не відбувся без него ніякий празник, ніяка „оказія“. Кождому знав він щось сказати, з кождим умів розмовитись, пожартувати, закепкувати а щоби хто і як був сумний, кожного потрафив розвеселити.

Почув про него багатий пан в околиці, що його також мали за розумного і дотепного, та прикликав до себе.

— Трохиме! — каже — чув я про тебе цікаві річи. Казали мені, що другого брехуна нема хіба на сьвітї, так складно знаєш брехати.

— Паноньку — відповідає Трохим — деж би се могла бути правда, деж би я міг брехати, таж се гріх! Я лиш ось так, як мене научив покійний батько — царство йому небесне — жию собі а брехати? — нехай Господь заступить.

— Но, но! — каже пан, не звиняй ся так дуже. Знаю я, знаю, що з тебе хитрий чоловік.

— Ось тут тобі 100 червінців, — сказав пан, поклавши на столі гроші, коли мені щось такого скажеш, чому я не буду міг повірити і скажу: брешеш! Коли сего докажеш, твої гроші, колиж ні, так сейчас скажу тобі всипати 100 буків. Вибирай до вподоби!

Почіхавсь наш Трохим у потилицю, таї каже:

Та, коли така ваша воля, паночку, то буду говорити. Але кажу ще раз, що лиш чисту правду буду казати, від брехні нехай мене Бог стереже.

— Коли я ще був молодий та ходив по заробітках — а буде тому 30 років взад, зайшов я у одному селі на сам Новий Рік до церкви. А був у тому селі звичай, що на сьвященника кидали люди по службі Божій збіжем, пшеницею, житом, вівсом і другим зерном. Відтак збирали те зерно та годували ним кури і качки, щоб добре неслись

або, мішали з збіжем, яке мали сїяти, щоб добре зародило. І я почав робити, як другі, хотів такж дещо назбирати, але, як люди почали товпитись, тручати, я встиг підняти ледви одно зернятко ячменю. Сховав я те зернятко за пазуху, та коли вернув до дому, а було вже під час засівів, посїяв я те зернятко в городці під вікном. Не повірите, паночку, що сталось. За одну нічку виросло те зернятко так високо, що кінця йому не було видно.

— Буває таке, буває — каже пан, — що тепер на сьвітї не можливе?

— Така мене потім цікавість зняла, що я не видержав, щоб не полізти по стеблі до гори і подивитись на таке чудо. В одну мить я був на вершкуні. Та який страх мене обняв, коли нараз я поглянув, що стебло сягає прямісенько до самого неба.

— Буває таке, буває, — каже пан.

— Але що мені робити? Бути коло неба а не заглянути? По короткій надумі я присів, розмахнувся, скочив та знайшовсь в небі.

— І таке буває, буває, чому би ні? — повторяє пан.

А хлоп дальше оповідає:

— Коли я так стою, та оглядаюсь на всі сторони, що робити, прийшло мені на думку, забрати з собою дещо на памятку з неба, бо бачивем там чимало гарних річий, золота, срібла та дорогого каміня. Лячно мені було самому, так що я не сьмів ні кроку зробити; усе здавалось мені, що ось-ось небо заломить ся під ногами а я упаду в пропасть. Ступаючи обережно в перед, почув я нараз гамір, накликування а відтак і крик, мовби ціле небо валилось. Оглянувшись побачив я громаду ангелів, що бігли до мене. Я догадавсь, що ангели, пізнавши, що я зайшов сюди без дозволу, хотіли мене прогнати. Що мені почати? А тут ні сліду із сего отвору, куди я зайшов. Вкінці доглянув я свій отвір, та рішивсь назад по стеблі зсунутись на землю. Ось

я уже над берегом, уже лиш скочити, а тут дивлюсь, моєї пшенички нема. Щож мені почати? Дивлюсь, а на другому боці лиш купа полови з моєї пшениці. Бачите, як мене там не було, хтось забрав пшеницю і змолотив єї. Не маючи иншої ради, почав я крутити з полови мотуз, скрутив довжезний, що аж землі досягав, зачіпив його за гак в небі, та коли вже ангели якраз мали на мене ударити, я спустив ся на землю.

— І таке нераз буває. — повторяє пан, а в душі радуєсь, що ось-ось і хлопви вичислять 100 буків.

А хлоп дальше розказує:

— Але думаєте, паночку, що се кінець мого страху? Спустивсь я на кінець мотуза та бачу, до землі ще чималий шматок дороги. Бо уважайте, паночку, в поспіху я скрутив за короткий мотуз. Повис я так у воздуху та роздумую, що мені почати. Аж тут приходить мені на думку добра гадка. Мотуз на горі чейже непотрібний. Беру я його, уриваю з гори а наставляю низше. Так уривав я, але вже мало що й остало. А тут до землі ще яких 20 сяжнів. Не надумуючись довго, кинувсь я в долину та упав в якусь яму з 10 ліктів глибоку. І знов лячно, бо зараз над головою почала земля засуватись.

— Чи раз доводилось мені таке бачити! — каже пан, уже з нетерплячки, коли та уся брехня покінчить ся.

— Але Бог все на чоловіка памятає — торочить хлоп дальше. В нещастю прийшла мені гадка піти чим скорше до дому та принести лопату, розкопати землю над головою і видобутись на

верх. Як загадав так і зробив. Щасливо виліз я з ями.

— Ну і ти певно сейчас забравсь до дому?

— Де там паночку дорогий! Ледви що я виліз, а ту як не зачне дощ ляти, мов з ведра, мов би море розлилось. Обболочений, обмоклий до нитки, іду я, ледви ногами тягну, рад-би де сховатись перед дощем, але тут нігде ні хати, ні дерева, ні корчика ніякого. Але побачив я здалека село, та шкандибаю просто сюди. А було се село вашого покійного батенька, дай їм Боже царство небесне. Аж дивлюсь, іде хтось по придорогу, підганяючи стадо свиний. Іде собі, посвистуючи а капелюх у нього як решето. Скочив я до нього та не кажучи нічого, навіть в очи не заглядаючи, встромив голову під капелюх, та дякую Богу, що хоч трохи скриюсь перед дощем. Коли вже трохи дощ надстав, підводжу голову в гору, щоб бачити, хто такий мене скрив перед зливою, аж тут бачу, не повірилибисьте паночку, вашого покійного батенька, дай їм Боже царство небесне.

Ледви вимовив се хлоп, а пан його в лице та як крикне:

— Брешиш, дурню! — мій батько, раніє dzieju, ніколи свиний не пас!

А хлоп, поклонившись, приступив до стола, загорнув сто червінців тай пішов своєю дорогою.

Від тепер вже пан не хваливсь своїм розумом.

Після народного оповідання переповів

Евген Гвоздик.

ЗЕМЛЯКАМ,

що раз на рік збирають ся на Шевченкові роковини сьпівати гимн.

Ще не вмерла Україна,
Але може вмерти:
Ви самі її, ледачі,
Ведете до смерти!

Не хваліть ся, що живе ще
Наша воля й слава:
Зрада їх давно стоптала,
Продала, лукава.

Ваші предки торгували
Людськими правами,
І продавши, породили
Вас на сьвіт рабами.

Не пишайте ся-ж у сьпівах
Ви козацьким родом:
Ви раби, хоча й пани ви
Над своїм народом.

Україна вам не мати,
Є вам инша пані,
Зрадних праддів нікчемних
Правнуки погані!

Тільки той достойний щастя,
Хто боровсь за його:
Ви-ж давно покірні слуги
Ледарства гідкого.

Ви-ж давно не люди — трупи
Без житя і сили,
Ваше місце — кладовище,
Яма та могили.

Як живі покинуть мертвих
Щоб живими стати,
„Ще не вмерла Україна”
Будемо сьпівати.

Як живі покинуть мертвих,
Прийде та година,
Що ділами, не словами
Оживе Вкраїна.

Борис Грінченко

Три сини.

(З літературної спадщини Льва Толстого).

Один батько призвав перед себе найстаршого із своїх трьох синів, дарував йому землю і сказав: „Від днесь будеш самостійно жити. Живи і роби так як я, а будеш щасливий.”

Син подякував батькови за дарунок, відіхав і почав гуляще жите.

„Батько сказав мені, що маю жити і робити так, як він, щоб бути щасливим. А позаяк я бачив, що мій батько

завсїгди веселий, тому хочу його наслідувати.”

Проїшли один, два, десять, двайцять літ. Син розтрачував усе, що дістало ся лиш в його руки, та не збирав нових припасів. І прийшло, що він пішов до батька благати помочі; батько однак відказав ся. Син старав ся умоли-ти батька, благав його о поратунок. Батько однак став глухий на всі його

мольби і благання. Син, гадаючи, що образив чимнебудь батька, та несвідомо викликав його гнів, просив прощення. Але батько відповів, що не має що йому прощати і він мусить зносити судьбу, яку сам собі зготовив.

І тоді син став лаяти батька.

„Коли тепер не хочеш мені нічого дати, то на віщо передше дав та ще й впевнив, що твій дарунок стане мені на все жите? Усі розкоші і утіхи, які я коштував, суть нічим в порівнянню з отсим болем, що тепер мушу переносити. Чую, що стою на краю пропасти, що моє здоров'я знищене. І хто є причиною в моєму горю? Ти повинен був знати, що таке жите, яке я вів, доведе мене до нещастя. Треба було перестережи мене перед небезпекою. А ти сказав тільки: „живи і роби так як я, а будеш щасливий!“ Я так зробив. Ти любив втіху, і я тебе наслідував. Та коли ти остав щасливий, я стратив усе. Ти не є моїм батьком, лиш лютим ворогом! Проклинаю судьбу і проклинаю твою пораду!”

Другого сина обдарував батько в сей самий спосіб і йому так само сказав: „Живи і роби так як я, а будеш щасливий!”

Другий син не був вдоволенний з дарунку, мимо того, що сей був так само великий, як і дарунок, що його дістав перший син. Він знав про се, яке лихо скоїло ся з найстаршим братом і тому став роздумувати, якби то не понаести в ту саму халепу. Крім сего він пізнав, що його брат зле зрозумів пораду батька: „Живи і ділай так як я,” бо ніколи не повинен чоловік думати лиш про свої розкоші. І він став думати, якби то одержаний дарунок подвоїти: купував нові землі, обсягом дорівнюючі дарованим йому батьком; не знав однак ради, що з ними почати.

І пішов до батька з просьбою, щоб той научив його. Але батько не хотів нічого сказати. Син погадав, що батько побоювався відкрити йому жерело свого добробуту і він старався власними силами збагнути, в який спосіб батько

помножує своє майно. І він щадив, як лиш міг, однак все те видавало ся йому малим. Щоб закрити свою захланність, жив у нужді, розказував заєдно людям, що не дістав нічого від батька, а завдячує все, що має, праці своїх рук. Коли-б батько не був його скривдив, він бувби багатирем.

І довгий час так говорив заєдно середущий син. Аж нараз прийшли до нього всякі нещастя і страти і він пострадав усе майно: і те, що дістав в дарунку від батька, і те, що сам придбав.

У нападі розпуки наложив на себе руку.

Також і третьому синові подарував батько стільки-ж, що і двом першим, землі і до нього сказав, як попередним: „Живи і роби так як я, а будеш щасливий.”

Обдарований, пішов наймолодший син з батьківського дому. Тямлячи судьбу обох старших братів, довго роздумував над батьківськими словами.

„Мій старший брат” — роздумував — гадав, що жити так, як батько живе, се значить дбати лиш про свої розкоші; і тому він стратив усе, що мав. Мій другий брат, розуміючи слова батька як заохоту до опадности, став скупарем і його також постигло нещасте.

Як отже розуміти слова батька: „живи і роби так як я, а будеш щасливий?”

І він старався усе те, що знав про жите батька, пригадати собі. Йому стало ясно, що знає лиш про одно, іменно, що він взагалі не живби, коли-б батько не виховав його, просвітив, зробив йому тільки доброго та остаточно сказав до нього:

„Живи і роби так як я, а будеш щасливий.”

Він зрозумів, що те саме, що й йому, зробив батько і для його братів і він прийшов до висновку, що власне в тім лежить ціла суть того, що він повинен навчитися від батька. Се все, що він знав про батька, містило ся в тім, що батько йому і його братям робив добро.

Тому слова батька: „Живи і роби так

як я, а будеш щасливий,” означують, що належить людям робити добро.

І коли він прийшов до того пізнання, приступив до нього батько і сказав:

„Тепер можемо жити в купі і бути щасливими: Йди до твоїх братів, і повідж їм, що се значить: „жити і робити так як я!” І тоді вони будуть могли відзискати щасте, коли підуть моїми слідами.”

— Батько — се Бог, сини — се люди, щасте — се наше жите. Люди думають, що можуть жити самі, без Бога. І вони вмовлюють в себе, що жите, се нерозривний ланцук розкошів і утіх. Вони за втіхами забувають, нащо дістали жите, що кінчає ся смертю.

Сі люди вмирають, проклинаючи свою долю. І се є перший син.

Інші бачуть ціль життя в самопізнанню і покладають усі свої сили, аби зготовити собі нове, гарнніше жите. По дорозі тратять ціль з очей і зовсім відньої відбігають.

А ще інші говорять: Усе, що ми про Бога знаємо, се є то, що Бог робить людям добро і їм приказує, щоб і вони своїм бжежнім добро свідчили. Тому ми підем за Його прикладом і станемо жити для добра других.

І коли вони наберуть того пересвідчення, сходить до них сам Бог і говорить:

Отсега власне від вас жадаю. Робіть, як я роблю, а тоді ваше жите буде як моє!

КОЗАЦЬКЕ СВАТАННЯ.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Пан Тимош Далденко Гаківниця, чигиринський сотник (літ 50).

П-ні Марта Тимошева, його жена (л.45) Одарка, їхня дочка (літ 18).

Петро Шуліка Нагайвенко, запорожський дідусь, проживаючий у Гаківниців (літ 65. Жвавий та моторний дідусь).

Опанас Затієнко, осаул запорожський (літ під 50. Здоровезний козарлюга).

Гриць Шумило, підосаулій (літ 45. Сутулуватий, широкоплечий козарлюга).

Козак I-ший, Федько Сухогорленно, пушкар (літ 45).

Козак II-гий, Сидор Мозурна, підпушкарій (літ 45).

Козак III-тий, Демко Громина, шафар (літ 45).

Козак IV-тий, Степко Далденко, підшафарій (літ 45).

Козак V-тий, з Ляхів, Юрій Теліга-Пеліжинський, кантаржей (літ 35).

Кіндрат Янимович, козак охотник з ківського бурсака (літ 22).

Стецько, чура Нагайвенка, (літ 20).

Івась, чура Нагайвенка, (літ 20).

Семко, чура Гаківниці, (літ 22).

Христя, стара слуга у Гаківниців (літ 50).

Народ — ватага весільна — чури — слуги.

Річ діє ся в році 1648, в перших днях червня, днів кілька після Корсунської удачі. Дія друга в 1 день по першій, а дія трета в три дни по другій.

Дія перша.

(Річ діє ся на хуторі бувшого запорожського кантаржея, тепер сотника у чигиринському лестровому полку, пана Тимоша Далденка-Гаківниці, над річкою Тясмином).

(Сцена представляє простору світлицю; стіни її не мазані, а просто деревлянні-миті. На ліво та на право сцени двері. В божнику, на стіні просто видців красують ся образи: сьв. Юрія на коні, біля него сьв. Николая, та прочих сьвятців. Образи мальовані живими красками, по бізантійському стилю на дереві. — По середині світлиці великий стіл, прикритий скатертю, а надокіл його триніжні дзиглики. — На столі стоїть на кізлі (варстатіку), яких тепер вжиткують на Україні до різання дров, бочілка з крючком для вигоди в точеню, а біля ньой здорових поставців трое. Попід стінами йдуть ослони прикриті різноузоровими килимами, понад тими же полиці з усякою мідяною та сребрянною посудю, як поставці, тарілки та дзбанки. У лівому куті світлиці турецький порфїрний, золотом перетиканий макат, а на ньому золоті татарські ронди на коні, татарські сагайдаки, та деякі воєнні причандали. У правому куті кільканайцять самопалів, та різнородних шаблук).

Вихід I-ий.

(Нагайвенко і Стецько).

Стецько. (стоячи смирно при дверях з лівої сторони, кланяєсь до пояса. **Нагайвенкови**, а сей сидить на дзиглю, біля стола, та набиває собі люльку-борульку). Вислухайте, батіку, пане мій, еще у послїдне прохання свого вірного чури.

Нагайвенко. Щож же, Стецьку? Либонь стара пісонька: тужиш за походом?

Стецько. (Кланяєсь опять в пояс). Розсудіте бо, батіку, ласкаво; хибань воно до діла козакови жить між бабами, та між кочергами у такївський час, коли батько Хміль так славно булавить!?

Нагайвенко. Стривай сину! Не дорікай мені! У Всевишньому надія, що мені не доведеть ся примкнути очий лежінем на постелі. (Сплювує). Тьфу! Щож то за погань умірають козакови бабською смертю на постелі! (Встає, випростовуєсь і звернувшись до божника). Богато у Тебе, сьвятий Юрію, не му прохати! Позволь мені тільки, сьвятий наш заступнику, побачити Тимошеву Одарку щасливо за мужем, отцього (головою вказує на Стецька) гольтішаку у запорожському товаристві, а тоді позволь мені, сьвятий, умерти на кульбаці, або на ногах, у ручному бою! Опісля-же, сли Твоя ласка, щоби мені козацьке товариство, по довершеній побіді, шаблями суходіл копало, в семипядні пицалі вигремувало, та у сурми вигравало (з резигнацією). Так! більш мені не треба. Амінь! (Хрестить ся тихо тричи, а Стецько за ним. Опісля зітхнувши тяжко, підходить до стола, наточує собі з бочілки поставець і випивши). Найліпше з булатом в долоні, з славою кінчитись.

Стецько. Батіку! пане мій! на віщо же ви троїте мені сьвіт божий маревом своєї смерти? Чи ви хочете, щоб я більш вас не займав слупним своїм проханем?

Нагайвенко. Стривай! годіж нам оставити паню Тимошеву та Одарку без зашити!

Стецько. Щож-же у нас за діло піклувати ся чужою жінкою, коли їхній батько і муж, пан Тимош, не усядів дома і на поклик батька Хміля потягнув у поход, тай свого чуру Семка з собою забрав? Тепер Семко на коніку, між славними молодцями, ыграває, та слави добуває, а я чура ваш тільки й слави заживу, що колись буду міг розказати: у славного пана Шумки-Нагайвенка чурою-оружоносцем бував, та (крізь сльози) пана Тимоша Гаківниці жінки та доньки сторожив, а походу не видав.

Нагайвенко. Стецьку! не огорчай, та не побивай мене гіркими словами! Батько Хміль доперва починає жнива, останєсь і для тебе доволі ворожих маківок.

Стецько. Простіть, батіку, но мене бересь крайна досада, коли бачу, що навить чернь, наші шдеусідки з поселкї перековують леміш та серп на спису і і один за одним тягнуть у запорожське військо великого Хміля, а ми, козаки, рибалчимо, пасіки доглядаємо, та чужих баб сторожимо.

Нагайвенко (до себе). Правда за ним! (Усьміхаючись, підходить до Стецька, та положивши йому руки на раменах). Мізерний ти ще з виду, бо й літ тобі не много, но козак душею; пораб тебе у запорожське товариство одати, бо там тепер школа буде, чи не лучча, як за моїх молодих літ.

Стецько (живо). Надокіль коня обкрутну ся не згірш запорожського запекї, пороги перепливу хотїйби й під кулями, живий-же ворогови ніколи не дам ся взяти в руки.

Нагайвенко (сентенціонально). Так сину! Козакови всьо одно, що свою голову доставити, що чужу ізняти, аби живому не даять ся в руки, та остать ся козакови-козаком й по смерті!

Стецько (урочисто). Хтоже од козацького товариства одстає, хай од того шкура одстане, як на вербі по весні! — так кажуть старі люди.

Нагайвенко (усьміхаючись). Опять мене тяжко та не слупно огорчаєш! Я бач, сину, рвуєсь у бій більше чим ти, так щож; обіцяв ся пану Тимошеви до його повороту зостати тут, в зашити його жіноті, дак і не оставлю Тимошевої і Одарки на поталу старосток, підстаросток та усяких мосьцівих праволомців. Я бач, по ночах не сплю, бо найбільш ночью, неначе той сіроманець-вовк, вітрю кров, та рвуєсь у бій. Тогді мені здаєть ся, що яб прежно молодечу силу опять добув, наколиб почув, як ворожі кістки хрустят, шаблюки бряжчать, а наші гуляють.

Стецько. Хміль не вода — ворогам біда, за подоптанє прав і віри, не йме він в караню міри!

Нагайвенко. З тебе бачу не лишень лепський козак, а й бандурист на ста-

рість буде, сли лиш удасть ся тобі доносити до старости своєї хімерної голови.

Стецько. Бог один знає, що кого і где дожидає! Одна річ певна, що коли доживу старости, то не оскверню сїдого свого чуба тим, щобим в часі похода сидів при чужих бабах, неначе той евнух в гаремі.

Нагайвенко (усьміхаючись). Ей! молокососе не дратуй! не перетягай струни, бо урветь ся, а тоді зле буде! (Крепше огонь, та запалює люльку).

Стецько (з резигнацією). Зо мною вже гірше і бути не може. (По хвилі, живо). Оставмо тут, батіку, пана Кіндрата, він бо вже на руку майже здоровий, а він з Одаркою, котра стоїть за неопслїдного лестровця, та з вооруженою добре службою, не то підстаростків, а й самого Ярему Вишневецького в силі гідно прийняти козацькими оловянними галушками.

Нагайвенко. Стривай сину! Після Жовтих вод, та онодішної курсунської удачі, пан Хміль, зачуваю, ждати ме на переговори з королем, поки звинєсь дальше. Так отже через який день, два, вернєсь домів Тимош з Семком, а тоді здамо на них жіноту, самі же свобідні потягнемо у поход.

Стецько. Я мізкую в своїй неопитній голові і розмізував, що тепер для жіноти на сьому хуторі нема уже ніякої опасности, Україна бо усенька опустїла з ворогів, що нам коїли самовільство.

Нагайвенко (киваючи головою). Правда твоя, що з одних опустїла, зате других сам Хміль навів на ню.

Стецько. Когож же?

Нагайвенко. Ординців сину. Вониж бо ще на Україні, а звісна річ: „Нестатечная приязнь вовкови з бараном, а христианинови з бусурманом.“ Ординці можуть розпустити загоны по Україні, щоб християнський народ ясирити.

Стецько. На то вни ніяк не відважать ся, бо видали силу батька Хміля.

Нагайвенко. Дичі Ногайській, Татарві, ніколи не можна вірити, а тим паче тепер, коли у них, у Нагайві голод,

бо винав недорід на збіже. (Задумавшись). Колиб я тепер був у радї батька Хміля, тоб стояв за миром з Ляхами, а Татарву підвівбим їм під шаблі, та й нашим для спасеня душ християнських зівольвбим погуляти!

Стецько (здивований). Страшно батіку! За такі слова моглаб вас постигнути доля Барабаша. Наші з ординцями поклялись воювати Ляхів без нащадку, а ви — протів сьому? Страшно!

Нагайвенко. Ординці, то наші споконвічні вороги і нехрести, а опроче, нігде правди діти (оглядаєсь на всі сторони), я... я... я... боюсь більше, чим ординців, наїзду на сей хутір своїх... козаків.

Стецько (здивований). Наїзду... козаків... на козацький хутір?!

Нагайвенко. Не інакше. Се бач діло тонке та й тайне (прикладає палець до губи).

Стецько. Хай на мене хрест сьвятий спаде, сли не додержу тайни (робить з пальців хрест і тричи його цілує).

Нагайвенко. Тож чуй: Ти видав тут перед виїздом пана Тимоша у поход за дорожського осаулу, Затієнка?

Стецько. Видав.

Нагайвенко. Отже сей сїдоусий харцизяка хоче на Тимошевій Одарці женить ся. Він ще торік до неї сватав ся, та ми того Одарці й не говорили, а йому відказали, що вона ще за молода. Тепер же він в своїй отчаянності може її силою взяти.

Стецько. На мою думку, се діло не тяжко убити.

Нагайвенко. Як жеж?

Стецько. Просто: повінчати Одарку з Кіндратом, а тогді, чей Затієнко не йметь відбивати у Кіндрата жінки, як окаянный Данило Чаплінський у батька Хміля?

Нагайвенко. Хитрий з тебе козак! Я того тоже бажаю, та не згану, як вни друг з другом; чи вни одно одному по нутру?

Стецько. Себго Одарка з Кіндратом?

Нагайвенко. А вжеж не я з тобою!

Стецько. На мою думку, то й розпитувати не треба; Кіндрат облизуєсь до неї, як кіт до соловейка, що високо на кущику сидить, а вна, звісно дівчина, дорожить собою, дратує, та люблюєсь його страданем.

Нагайвенко. Ов! (хитає головою). Не думав я, щоб ти був вже такий опитний у таківських ділах!

Стецько (бундючно). До чогож же козак росте, сливи не до шаблюки, та не до дівки-гадюки?

Нагайвенко (грозиць пальцем). Ей! Може й ти гостриш на Одарку свої молочні зуби?

Стецько. Ні! за вашою ласкою ще з шаблею не одружив ся, а на дівку ошля буде час; но клянусь вам, слиб через кількоро літ побачив таку Одарку, тоб не охав, як Кіндрат, а бравбим приступом, як батько Павлюк кріпость Кудак.

Нагайвенко. Козак, тай годі!

(За сценою чути голос сурми на тривогу).

Нагайвенко. Тривога!

Стецько. Тривога! (звертаєсь до божника). Слава тобі, сьвятий Юрію! Допоможи нам дати ворогам хорошого прочухана!

Нагайвенко (до божника). Допоможи, сьвятий! (до Стецька). Мерщій за самопали, та шаблі! (оба хватають з кута самопали, та шаблі) та до частоколу!

Вихід II-ий.

(Ті самі і Тимошева, а далі Кіндрат і Одарка).

Тимошева (вбігаючи з дверей на ліво). Дядьку Шуліко! тривога! (Хватає самопали, та направляєсь до дверей).

Нагайвенко. Ви, пані Тимошева, останетесь тут; будете набивати осталі самопали, та підсилати їх нам служивими к частоколу.

Тимошева. Повинуюсь! (Нагайвенко і Стецько вибігають узброєні дверима на право, а з дверей на лі-

во вбігає Кіндрат. Тимошева добуває зі скритку в підлозі порох і кулі. Кіндрат на хвилину стає над нею. Рука права у нього перевязана китайкою висить на шабельнім ремени, а шаблі у нього не має).

Кіндрат (живо направляєсь до самопалів). Пані матко! самопали отсі, чи давно наряджені? (бере самопал). Хутір наш в обсаді!

Тимошева. Остав, Кіндрате, бож у тебе тільки одна рука здорова, та і то ліва. (Набиває самопал).

Кіндрат (усьміхаючись). Права рука, пані матко, у козака, то осаула в полку, а ліва — то подосаулій; а подосаулій нераз і не двічі бував лучший, чим сам осаула. (Серед тих слів бере під паху праву один самопал і добуває з поміж шабель одну велику).

Тимошева. Жартуй собі, а як рана розятрить ся, то не буду лікувати.

Кіндрат. Дивна річ, що не чути стрілів. (Бере шаблюку в зуби, а в ліву руку другий самопал і направляєсь до дверей).

Тимошева (набиваючи самопал, споглядаючи за ним в слід). Бравий козак, недаром Одарка моя з просоня його кличе.

Одарка (вбігаючи дверима на право натякаєсь на Кіндрата і потручає його взад, в сьвітлицю, відбирає від нього, сьміючись, шаблю з зубів, а далі самопал з під правої пахи зі словами): Стривай! то не вороги, а наші!

Тимошева (плече в долоні). Наші!? Якжеж батько виглядає? (Пускаєсь до дверей на право).

Одарка. Погодіте! (задержує Тимошеву руками). То ще не батько. То кілька чоловік запоріжського товариства, що вертають з під Кореуня.

Тимошева: Гдеж же батько? Що про нього говорили? Чи ти розпитувала?

Одарка. Ні! не розпитувала, ніяково було.

Тимошева. От то дочка!

Одарка. Не гнівайтесь, матусю, бо я зразу хотіла розпитувати, одначе, ко-

лим увиділа між ними осаулу Затієнка, тогді мерщій утіклям; він бо всегда таким узором поганим на мене глядить, що й ординець хибань поганійше не заверне своїх косих очий на ясирку бранку.

Кіндрат. На тебе й мертвий підвівби око.

Одарка (з гримасом). Єй Богу, погніваюсь! На віщо солодиш на словах неначе пляхтич якій мосцівій панянці?

Тимошева. Остав її Кіндрате, вна бо сама не знає ще. чи вна дівчина, чи козак.

Одарка. Житяб дала, щоб три дни побути козаком.

Тимошева. Курці не піяти за когутів.

Одарка (збентежена). Я се знаю.

Кіндрат. Хтож на тревогу ударив?

Одарка. Я.

Кіндрат. Ти?! Козачка, з соколиним оком, не розізнала запорожців, та взяла їх за ворогів?

Одарка. Не розізнала! але і ти би їх не розізнав, і дідусь Шуліка бувби тоже їх не розізнав.

Тимошева (сумно). Таківські сердеги, збідовані.

Одарка. Та где там збідовані! Вни всі у польських контушах, а на конях ронди воеводські, та і коні не козацькі; а що козак, то инший контуш.

Тимошева. Їм контуші, а Тимошеви ворон очи... (плаче) глодає!

Одарка (Підбігає до Тимошевої). Матусю! (Сама плаче). я... я... я... не... пи...ту...вала, а присяглаб, єй Богу... присяглаб... що батько живий і здоровий!... (Сьміє ся). Дивись матусю! я весела, я сьмію ся. Батько навірно ве-зе позаду для нас дарунки!

Вихід III-тий.

(Ті самі, а далі Шуліка Нагайвенко, Затієнко, Шумило, та козаків-запорожців пять чоловік, Стецько позаду).

Нагайвенко (отвираючи двері на право, на остяж йде взад в сьвітлицю,

та кланяючись в пояс). Просимо! Просимо! Панове молодці!

Затієнко (входячи перший). Кланяюсь пані матко! (Кланяєсь в пояс, а за ним решта товариства).

Тимошева. Здорові були пане осауло! (Через спазматичний плач). Ти... Ти... Тимош мій як??! (Плаче з прикритими очима).

Затієнко. Як тур, пані-матко! (Тимошева і Одарка підбігають к Затієнкови).

Затієнко (дальше). Тимош навантажив чотири вози усякої добичи, усякого добра, тож і опізнить ся на день, два. (Підходить до Тимошевої і тричі обіймають ся, та в рамена цілують ся; опісля тихо розмовляють).

Нагайвенко (тихо до Стецька, показуючи на Затієнка). Про вовка помовка, а вовк на шляху.

Стецько (до Нагайвенка). Ви, батіку, його (показує на Затієнка), та його товариство угощайте, а я тих двоє, себто Одарку та Кіндрата проведу на конях, хочайби і в Білоцеркву до благочинного, та звінчаю, а опісля ви все улаштуєте.

Нагайвенко. Не горячись! Мовчи, та дожидай ся мого приказу! Лучче спрятай весніи причандали.

Стецько. Слухаюсь! (Ховає порох в скриток в підлозі і взагалі прятає, опісля стає сумно з боку).

Тимошева (зовсім весела після розмови тихої зі Затієнком, до Одарки). Чи ти тямии Одарцю що я тобі рано говорила? Кітка милась, а спляча собака носом до порога обернулась; а я тобі казала, що се є певний знак, що прибудуть милі гості.

Затієнко (підходить до Одарки). Пані матка, (обертаєсь до Тимошевої, кланяєсь в пояс) спасибіг їм за ласкаві слова, почитають нас милими гостями, а ти Одарочко стрілять нас хотіла. Тож тепер бережись; щоб ми тебе не взяли в полон, та не поставили панєю у хорошому дворі, на далекому хуторі. (Хоче її обняти, но Одарка подаєсь в зад).

Нагайвенко (про себе). З сідим усом до дівчини, а з їжаком до собаки пу-

скать ся, значить неудачею похвалить ся.

(Товариство регочесь).

Затієнко. Що ти, старий характернику, верзеш?

Нагайвенко. Пригадую собі де-що з корану, що виучив в неволи, у Нагайві.

Шумило. Мудра річ.

(Товариство підсьміхуєсь).

Тимошева. Сідайте, панове молодці, а ти, Одарко, пошклуй ся мерщій угощенєм, бо панове молодці з дороги.

Шумило. Мудріща річ.

(Товариство підсьміхуєсь).

Тимошева (до Одарки, котра направляє ся в двері на ліво). Прикажи служивим добути з льоху старої настойки, та меду, — передше усього.

Шумило. Ще мудрійша річ!

(Товариство регочесь здорово).

Тимошева (до Шумила). Сливи не помиляюсь, мабуть, пан подосаулій, Шумило?

Шумило (кланяючись). Він сам, слаба річ, пані-матко! (Всі усміхають ся).

Затієнко (показуючи на прочих 5 козаків). А ті, пані-матко, то запорізькі сідочубі, та сідочубі молодці; вни більше ведра на одного не випють. За те молодці, як в казці розказуєть ся про молодця Розомни-желізо, або про молодця Загати-воду, та Розпиха-гору. З жінотою вни й говорить не зміють, бо відколи їхні матері їх від грудий повідлучували, у них з жінотою діла не бувало, і з того часу вни молока та води не пють. Один, он той Лях (показує на козака 5-го) молодший між ними, тож і більше випити в силі.

Тимошева (усміхаючись). Здорові були, панове молодці!

Товариство (хором). Здорові були, пані сотникова! (Всі кланяють ся глибоко).

Затієнко (показуючи на Стецька). Се либонь чура, а (до Кіндрата) хтож же ти, козаче!

Кіндрат (кланяєсь тричі до пояса). Кланяюсь, панове молодці. Я київський бурсак; зовуть Кіндратом, по батькови Якимевич.

Затієнко. Бував під „жовтими” та під Корсунем?

Кіндрат. Ні, батьку!

Затієнко. Батькати будеш у таборі!

Кіндрат (смирно). Простіть!

Нагайвенко (ипортаючи в люльці).

Поки перша голова на в'язях, то не батько, а молодець. Захотілось, кажуть, старій бабі молодою бути, натикала за очіпок зеленої руті.

Затієнко (через зуби, приступивши до Нагайвенка). Чи ти, окаянний харцизяко, опять коран протверджуєш?

Нагайвенко. А вжеж! егеж! егеж!

(Товариство підсьміхуєсь).

Шумило. Слаба річ.

Нагайвенко (приглядаючись товариству). Єй Богу! „браще шляхта”, хоть в сенатори, та на сойм у Варшаву намієць усяких „мосцівих”, що їх тепер не дочислять ся після вашої роботи. Наколиб вас побачив Жовковський, то не сказавби в друге, що козаки свинопаси! Стецьку!

Стецько (підбігає до нього). Слухаюсь!

Нагайвенко. Поскоч, нуте сину, до мого куріня, та добудь з льоху бочілку старої контушівки для лепських контушівців.

(Стецько відходить на право).

Шумило. Дуже мудра річ!

(Товариство сьміє ся здорово).

Козак I-ий (до Нагайвенка). Так ви, батіку, осібним курінем тут живете?

Нагайвенко. От тут (показує рукою на право) за чагарником, в круглику, з пасікою сиджу курінем. Куру горілку, меди сичу, та Богови молюсь.

Затієнко. Тобі пораб вже в монастир!

Нагайвенко. Дожидаюсь „вашеці.” пійдемо разом, — гурт Богови милійший. (Товариство сьміє ся).

Козак I-ий (до Нагайвенка). От то і є по нашому, у куріню сидіти, мід горілку пити, а то кат зна навіщо заводять (розглядаєсь по сцені) хати на помісті, та ще деякі і в перинах, гріючись неначе (спльовує) жида, переводять козацьку удалість.

Шумило. Дуже мудра річ!

Козак V-ий (Лях): Пропаде, немов тая порошина з дула, козацькая слава, що по всім сьвітї дивом стала, розляглась, простяглась, а ворогам лихом знати далась.

Козак II-ий. Не кряч, ляцка галко, на погибель козацької слави, а плач лучше братів своїх, що не знали броду, та поникли головами в „жовту” воду.

Шумило. Дуже мудра річ!

(Товариство сьміє ся).

Козак V-ий (ударяєсь по шаблюці). Хто після „жовтих” та „крутої балки” ще мене Ляхом сьміє звати — хай виходить сей час зо мною на одиночку.

Нагайвенко. Не горячись, братіку; таких у нас не має! Ти наш брат! Ти козак і кінець!

Козак I-ий (до Нагайвенка). Можеб ми, батіку, не дожидались тут гостини, а подались прямо у твій курінь.

Шумило. Неглуная річ!

Нагайвенко. Сегодня ви гості пані Тимошевої; завтраже загуляємо по своєму у моім куреню.

Шумило. Тож мудра річ!

Тимошева. Розкажіть, панове молодці, як ішла побіда, бо ми тут усяково чували.

Козак I-ий. То діло, пані матко, бандуристів, хай вни про те розказують. Наше діло, коли треба, — битись, а опісля загуляти, та про минувшє й не гадати.

Шумило. Слушна річ!

(Всі сьміють ся).

Вихід IV-ий.

(Ті самі, Стецько, котрий вточує дверима з правої сторони на роді тачок бочілку „контушівки,” а за ним другий чура, Івась, бочілку меду).

Шумило (показуючи на першу бочілку). Сильна річ, (а опісля показуючи на другу) а с'я ще сильнішная річ! (Товариство сьмієсь під вусом).

Нагайвенко (в гуморі). Скажи раз Шумило де що більше!

Шумило. Доселі не було ще до чо-го говорити.

Затієнко. Тим паче, що Шуліка, хот-тяй коран знає, а все таки либонь кора-ну не держить ся, та онтую муху (пока-зує на бочілку, що на столі) певняком висушить.

Шумило. Слаба річ.

Нагайвенко. Та скажи раз дещо більше!

Шумило (оглядає привезені бочки). От і скажу (усьміхаєсь). Я думаю, що найлучше буде, сливе будемо пить „пе-реставную.“

Кіндрат. Як жеж то переставную?

Шумило. Слаба річ; такий козак, що не знає того, що поставець горілки од-ин від одного треба переставляти по-ставцем меду, бо то, бач, стара козаца правда: горілка валить в перед, мід тручає в зад, а за переставкою козак з ніг не подасть ся. От що є!

Кіндрат. Сего не знав.

Шумило. Бо того у низу на „Січи“, а не в бурсі, у Києві, та і не черці у-чать. От що є! (Товариство сьміє ся). (Серед того Стецько наточив поста-вець і подає його Нагайвенкови).

Нагайвенко (підносить в гору по-ставець). За здоровля, та щасливий по-ворот славного товариства Запорож-ського! До тебе Опанасе! (Випиває, а Стецько опять наповняє поставець, та подає Затієнкови).

Затієнко (серед того до Нагайвен-ка). Здоров старий Шуліко! (а взявши від Стецька повний поставець): Хата без жінки, як рік без весни, або весна без сонця.

Нагайвенко. Або сідочубий без олі-ю — (показує на свою голову) тутка. (Товариство підсьміхує ся).

Затієнко (споглядає строго на На-гайвенка і кінчить). За здоровля коза-чок: пані Тимошевої, та їхньої Одарки. До вас, пані-матко! (Випиває, а Стець-ко наливає та подає Тимошеві).

(Товариство між собою гомонить).

Козак І-ший. На біса у нашому то-варистві баб!

Козак II-гий. Пусти бабу в рай, а вна-й корову потягне за собою!

Тимошева (підносячи поставець до Шумила). До вас, пане подосаулії, за здоровля батька Богдана. „Мир христі-янству, а на зачинщика Бог і його хрест!“ як казав Наливайко. (Випи-ває).

(Товариство кричить: „Гура! Гура! Гура!).

Шумило. Іноді мудра річ — козаць-кая баба.

Козак І-ший. Либонь і ти пійдеш слідом Затієнка, та станеш женихать ся?

Шумило. Слаба річ! (Взявши від Стецька поставець). Я в твої руки (до козака І-шого) за память батька На-ливайка! (Випиває).

(Стецько дальше точить і подає).

(Товариство кричить: „Гура! Гура! Гура!).

Козак І-ший (до 2-гого). Я до тебе за Стецька Острияницю! (Випиває).

(Товариство гомонить: „Гура!“).

Козак II-гий (до 3-гого). Я до тебе за Карпа, щоб і тебе, як його похорони-ло товариство в горілочній бочці. (Ви-пиває).

(Товариство здорово регочесь).

Козак III-ий (до IV-ого). Я до те-бе за чисту душу батька Конашевича! (Випиває).

(Товариство викидає тричі шапка-ми в гору: „Гура! Гура! Гура!“).

Козак IV-ий. Панове молодці, та-ми тризни по усопших не справляємо! Хай їм сьвятая, їхнею кровю зрошена земля, легкою буде, а сьвятий Юрій хай їх у Всевишнього визволяє! (Звер-таючись до козака V-ого). Пю до те-бе, ляцький потомку: таким, як ти Ля-хам, миром-мир, а Ляхам-врагам а-ський пир! (Випиває).

Козак V-ий. О Боже! зруб з вуд-морже, а з козака рибкен, цоби со-бо попливал“.

(Товариство регочесь).

Вихід V-тий.

(Ті самі і Одарка з дверей на ліво).

Затієнко (побачивши Одарку, під-бігає до козака V-ого): Пий до Одар-ки, або даси мені поставець.

Козак V-тий. І вам, пане осауло, не дам, і сам пити не буду до хвар-тушка. (Звертаючись до Кіндрата). В твої бурсаче-козаче!

Шумило. Гура! Бравий козак з Ля-ха.

Козак І-ий (довірно до товари-ства). Баба і рак, не в голові мають ро-зум, та і не в голові смак.

(Товариство регочесь).

Кіндрат (до Одарки). В твої руче-нята, Одарко. (Випиває).

Одарка. Опять солодиш на словах. (Покривляючись). „Рученята! Рученя-та!“ Подивись на славне товариство; вни в контушах, а прецінь не солодять на варшавський смак.

Затієнко. Козак, не дівчина, а ти братіку (до Кіндрата) піймав облизня.

Нагайвенко. Конець діло хвалить. Не для всякого бо готують облизня, а кущий зайцеви не рівня!

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Опять статечная і мудрая річ.

Загайвенко. Чи то опять коран, Шу-ліко?

Нагайвенко. Аввакум говорить на обум, а ти бери на ум, — опроче гар-бузи не образи, а макогонн не коран.

Шумило. Тоже не слаба річ.

(Товариство гуторить між собою живо, та підсьміхає ся).

Одарка (котрій Кіндрат сам подав поставець). За ваше здоровля, панове молодці. (Випиває на кілька ликів і об-тираєсь хвартушком).

Затієнко. За чие-же здоровля пещ, Одарцю, зі серця?

Одарка. За всіх! (Віддає поставець Кіндратови).

Нагайвенко. За всіх без одного, а з тих за одного, — козаченька моло-дого!

Затієнко. Чомуж конечно молодого?

Нагайвенко. До жованя мяса крім голоду і добрі зуби потрібні! (Товариство підсьміхаєсь, та гуторить між собою).

Одарка. Ходімо матусю, не мішай-мо панам молодцям в забаві.

(Ся річ іде між товариством до-вірно).

Шумило. Дуже мудра річ, бо нам з бабами не видить ся.

Козак І-ий. Яб її поцілував за сю мудру річ, хотяй не опитний в тім ділі.

Шумило. Не научу тебе, бо і сам не умію!

Тимошева. Забавляйте ся, панове молодці, бо у нас зайвого часу не має; треба приладити угощенє, як слід, для славного товариства. (Тимошева і О-дарка виходять на ліво).

Вихід VI-тий.

(Ті самі, крім Тимошевої та Одарки).

Нагайвенко (до Затієнка). Можеб ти, Опанасе, научив підосаулу цілувать дівчата, бо він жалкуєть ся, що не уміє.

Затієнко. Ти либонь егнухував в не-воли, тож і більше з дівчатами не у-тнеш.

(Товариство сьміє ся).

Козак І-ий. От тепер то знаю, що се пир козацький. (Затягає сьлівати). „Ой там добре, ой там гаразд, А де свій з своїм пе, Ой де і свій атаман є!“ Нуте, панове, потягайте!

(Серед того поставці кружляють, — товариство пе „круговую“).

Козак І-ий. Як череді без личмана, так козакови без гетьмана!

Шумило. У нинішньому пиру у нас атамана нема, хайже нам, панове това-риство, атаманує батько Нагайвенко.

(Товариство: Слушно! Гура! хай а-таманує.)

Нагайвенко. Спасибіг, панове това-риство, за почесть, но я вже одсталий од звичаїв славного товариства, тож ду-маю, що хто инший буде лучший.

Затієнко (з насмішкою). Він (показує на Нагайвенка) задумує тричі відказувати ся так, неначе його кошовим атаманом клали.

(Сам Затієнко здорово регочесь, де хто з товариства скручує вус, та підсміхаєсь).

Вихід VII-ий.

(Ті самі і Христа з двома служивими хлопцями вносять на деревлянних мисках хліб і сушену рибу, та ставлять на столі).

Затієнко (показуючи на Христю). Кажеть ся, Нагайвенкова підбічниця, незгірш сушеної риби зісохла.

(Товариство сьміє ся).

Христя. Просимо на хліб та на сіль!
Нагайвенко (усьміхаючись). За тую обиду, що мені тепер заподіяв Затієнко, прошу вас, панове молодці, зробіть над ним козацький суд.

Товариство (сьміючись гомонить). Слушно! слушно. Де козаків людей двох, там і може бути суд над третим.

Шумило. Лучше всякої кари, панове молодці, присудімо йому звінчати ся з цією бабою.

Козак I-ий. Доволі тяжка кара!

(Товариство сьміє ся).

Козак II-ий (до першого). Не дрочи баби, бо роздрочена баба гірш собаки.

(Товариство здорово регочесь. Христя та служиві виходять).

Вихід VIII-ий.

(Ті самі, без Христі, та без служивих).

Нагайвенко. Женити Затієнка не берімось, він бо сам над тим мізкує, а я даже покажу йому дорогу, з відкля має собі добути води до відмолодження; кару же придумав я йому иншу.

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Якуж то?

Нагайвенко. Ми суд козацький, но наколи ви всі в польських контушах, хай-же кара буде шляхоцька. Тут (показує на полицю) є здоровий шляхоць-

кий, чи монастирський ляцький поставець, хай-же Затієнко....

Шумило. Черкає його по череді до кожного з нас.

Нагайвенко. Ні, не так! Хай черкає його по польському звичаю.

(Тут Стецько подає Нагайвенкови з полиці поставець).

Нагайвенко (взявши в руки поставець). От тут, панове молодці, в половині поставця є золота обручка. (Товариство заглядає до поставця). Сливе отже Затієнко черкне його од одного разу, та влучить по обручку, то свободний од дальшого черканя; сливе-же перене понище обручки, або не допе до неї, то, треба дольляти і хай опять пробує щастя; а сли не втрапить по обручку, то опять і опять і опять.

Товариство. Слушно! Слушно! (Товариство гуторить, регочесь, та живо гестикуює між собою).

Нагайвенко (серед того наповняє поставець і подає Затієнкови з насмішкою). Прошу, мосьцівий, контушовий пане! (Затієнко бере поставець).

Шумило. Сильна річ, но вна ослабне.

(Коло Затієнка групують ся Шумило, Козак 1, 2, 3 і 4, Затієнко потягає з поставця, а опісля всі заглядають до поставця і кричать). Перетягнув! Перетягнув! Опять дольляти! (Стецько доливає з дзбанка).

Шумило. Перетягнути то не ганьба козакови.

Козак V-ий (до Нагайвенка). Скажіть мені, батіку, з відкля можна добути воду до відмолодження, бо ви щось натякнули Затієнкови і не докінчили?

Нагайвенко. На віщож тобі тоє знати, таж ти наймолодший у сьому цілому гурті?

Козак V-ий. Така вже моя вдача, що люблю много знати; тож, батіку, зробіть ласку, та не мучте, а розкажіть.

Нагайвенко. Добре, розкажу, але ти на обмін скажи мені, чи Тимош вже приобіцяв Затієнкови Одарку, чи ще ні? Тиж, здоров знаєш, що я тут неначе ро-

дичем-дідусем живу, тож мені треба знати, що і як лаштувати.

(Серед того Затієнко опять потягає з поставця).

Шумило (кричить). Опять перетягнув!

Козак V-ий (до Нагайвенка). Либонь приобіцяв, а може й ні, я точно не знаю, не має то опроче діло.

Нагайвенко. Не має то тоже діло, бо ачень не посудиш мене о те, щобим хотів у нього відбивати дівку? (усьміхаєсь).

Козак V-ий (сьміючись). У вас є вода до відмолодження, а про старі печі, батіку, та про їхню прислугу, звісно, погана поговорка.

Нагайвенко (сьміючись). В старій печі чорт вагаття підкладає; алеж я її прадідом бути можу, тож скажи мені все, що знаєш! (Затієнко не дальше, серед веселости товариства).

Козак V-ий (до Нагайвенка). Після корсунської удачі ми відслужили, як слід, молебень над апостолами, тричі виетрілили з гармат, і здорово пирували на місцю побіди. Тоді то Затієнко, сам хмільний, підійшов до Тимоша на підпитку, та став його драгувати, що по вашій голові йому більше з славним товариством не гуляти, бо прийдець ся дома сидіти, жінки та дочки сторожити.

Нагайвенко (голосно). І тогді Затієнко обіцяв ся його виручати? (про себе). Не діжде, вовкулак. (Голосно). Щож же Тимош?

Козак V-ий. Тимош, підхмелений, став плакати над своєю долею, а тогді...

Нагайвенко. Приобіцяв Одарку? (Товариство регочесь, бо Затієнко не допив).

Козак V-ий (до Нагайвенка). Не тільки приобіцяв, а й докляв ся, слова не ізмінити. Тимош дав також Затієнкови письмо к пані Тимошевії.

Нагайвенко. Га! Хай сьвятий благословить новоженців, а мені хай допоможе звести їх до гурту.

Козак V-ий. На мою думку, не легко буде Одарці повинувать ся та йти за муж за одмоліття її батькови!

Нагайвенко. За волею батька, та за моім сьвітом наша люба ясочка (отиряє рукавом сльози) пішла би і за косоогого Татарина.

Козак V-ий. Сливе так, то незабаром будемо пити на весілю, бо Затія немедленно хоче женити ся. У нього готовий вже хутір близь Краснополя, тудою і оправив ся просто з під Корсуня запорожський піп, Хома, і ме там дождать ся новоженців, щоб їх повінчати.

Нагайвенко (розсіяно). Повінчає, повінчає!

Козак V-ий. Ви, батіку, либонь щось не доброго задумуєте?

Нагайвенко (збентежений). Ні, сину! Ні сину! я, бач, тільки так призадумав ся, чи то личить невінчаній козацці їхати в двір свого мужа.

Козак V-ий. Всяково воно водить ся, а тим паче у таківський военний час.

Нагайвенко. Правда твоя.

Кіндрат (до товариства). Панове молодці, прошу закусувати, а то й холodne прохолоне.

Затієнко. Мені всьо одно; мені вже й так черезчур горячо (не опять).

Нагайвенко (про себе, споглядаючи зловицю на Затієнка). Буде тобі холодно, аж по макогонови.

Шумило (заглядаючи в поставець). Єй Богу! втрапив по саму обручку!

(Всі заглядають до поставця, та голосно потакуючи): „Втрапив! Втрапив!”

Козак I-ий. Затієнко має хорошу міру в губі, тож міг тої штуки до разу доказати, щоб втрапити по обручку, но не хотів, щоб більше вишити.

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Ну, панове товариство, попробуймо кругом, хто втрапить по обручку (наливає).

Вихід IX-ий.

(Ті самі і дід-бандурист).

Бандурист (входячи стає у порога піднявши руки, як піп до благословіння). Славному козацтву миром-мир, а врагам адеський пир.

Товариство. Здоров! Здоров! Дідусю!

Затієнко (до бандуриста). Відкіля і кудою Бог провадить?

Бандурист. В Білоцеркву дороженьку вертаю, там гадаю дождитись повороту пана Хміля. Тож вибачайте, панове Товариство, що загостив.

Нагайвенко. Подорожному і Бог вибачає, а ми не маємо що вибачать, бо ми такому гостю дуже раді. Сідай, праведнику, покріпи ся з дороги, а далі може нам ушкварити дещо нового на своїй бандурі.

Шумило (подає бандуристови поставець, котрий дотепер тримав в руках, зі словами) Пий, Божий старче!

Бандурист (підносить поставець). За славу славного гетьмана войська за-порожського (випиває).

Товариство (хором). За твоє тоже!

Шумило (підносить бандуристови поставець меду). Закуси, праведнику, горівку жовтим медом, та затягни дещо про „жовту” воду.

Товариство. Нуте! нуте, дідусю (групуєсь коло бандуриста).

Бандурист (тримаючи поставець в руці). Жовтим медом не погорджу, а про „жовті” води такої замовчу, я бо готовлю тее у Білоцеркву для самого пана Хміля і поклявсь передше не сьпівати, поки мої очі не побачать батька Зиновія, Богом нам даного, Богдана Освободителя. Тож простіте, панове молодці! (випиває).

Нагайвенко. Слушно праведнику! Слушно! Ми тобі коня дамо і сами поїдемо в Білоцеркву послухать.

Затієнко. Я дам десять червоних, щоб тут послухать і не їхать в Білоцеркву.

Козак I-ий. А ми й тут раді слухать і в Білоцеркву потягнемо. (Товариство гуторить).

Нагайвенко (до Затієнка на ухо). У тебе зайвого часу не має, під Краснополем пін Хома дожидає.

Затієнко. Хтож же тобі тее сказав?

Нагайвенко. Тимош боїть ся, щоби баби не понатурились, про тее просять

мене, щобим тобі поміг у баб, та щобим тебе остеріг, щоби ти з письмом від нього заздальгидь не зраджував ся.

Затієнко. Таківське то діло! Но я досіль не добачаю у тебе охоти до помочи; ти напротів, тільки сьміховню надомною зводиш.

Нагайвенко. Стривай. Я опитнійший чим ти у таківських ділах. Бабів не бере ся приступом, бо з силованою жінкою не далеко зайдеш, так як і далеко не зайдеш солемянним конем або сінним волем. От що є!

Затієнко. Може й твоя правда?

Нагайвенко. Істинна правда, та й добра рада, а що рада, то не зрада! Слухай мене у всьому. Одна голова добре, а дві краще. Я Тимоша тоже шутками женив і оженив, тож і його дочку шутками звінчаю!

Затієнко. Головне діло в тім, скоро тобі удасть ся звінчати її?

Нагайвенко. До трьох днів буде по весілю.

Затієнко. Не вжеж? поклянись!

Нагайвенко. Клянусь тобі, що до трьох днів звінчаю Одарку (про себе). Тільки не з тобою.

Затієнко (ударяє його здоровезно по плечу). Тепер Шуліко, вірю тобі!

Нагайвенко (хитро). То мало, що ти мені віриш!

Затієнко. Щож же ще хочеш?

Нагайвенко. Хочу, щоб ти мене у всьому, сліпо слухав, та не зобиджав ся, наколи я навіть над тобою станусь глумити, та сьміховню зводити, бо з бабами нашому братови тяжка справа, чим з Татарамн у степовому буряні.

Затієнко. Здаюсь зовсім на твій опит.

Нагайвенко. Тож остав мені свобідну руку у сьому ділу, а сам притворись, що тобі Одарка й не на думці.

Затієнко. Ох! се прийдеш найтяжче!

Нагайвенко (усьміхаючись). Не вжеж? Га! щож робити? Так треба а я, бач, жіночі примхи чи не краще знаю, чим шлях у Крим.

Затієнко. Робиж як знаєш. Ага! Можеби тобі дати письмо Тимоша к пані Тимошеві?

Нагайвенко. Добре, давай! (про себе) сама риба йде в невод. (Затієнко дає письмо, котре Нагайвенко ховає за пазуху).

Кіндрат (підносить бандуристови поставець меду). Позвольте, батьку, меду.

Бандурист (взявши в руки поставець). Спасибіг молодче, хай сьвятий Юрій проведе тя дорогою слави козацької, та у Бога за твоєю душею заступить ся.

Нагайвенко (до бандуриста). Глянь на нього, дідусю, якій він не свій (показує на Кіндрата) йому мабуть потрібно благословеньства, щоб дівчина любила.

Бандурист (весело). Того йому не треба! Єгоже на те таким хорошим мати породила, щоб кожда дівчина любила.

Нагайвенко. Я тоже так думаю, та я даже запримітив, що його не аби яка козачка любить.

Кіндрат (живо). Не вжеж дідусю? Чи ви не помиляєтесь?

Нагайвенко (на ухо). Не помиляюсь синю! (відводить Кіндрата на сторону). Скажу просто! Одарка розкішна як степова кляча химерує, одначе вже ті її химери такі, як танець галки у воздухах, коли її на лету поцілить ся!

Кіндрат. Бог би з вас говорив!

Нагайвенко. Вна тоже знає, що ти її любиш!

Кіндрат. Хтож же її тее сказав?

Нагайвенко. Який же ти неопитний. Дівчина завсїгди скорше знає, що ти її любиш, чим ти сам!

Вихід X-ий.

(Ті самі, та Одарка, а за нею Христа вносить на срібних тарілках медяники).

Одарка. Просимо, панове молодці до меду медяників; а чомуж же ви мяса не ласкаві? Просимо угощайте ся!

Нагайвенко (до Кіндрата). Я йду з Одаркою на розум поговорити!

Кіндрат. Батіку! можеб не так притьмом, щоб не зопсуть діла!

Нагайвенко (усьміхаючись). Коваль клепле, поки тешло, тож довірай мому опитови! Тиже йди до Затієнка і балакай з ним про що не будь; він тоже хоче на Одарці женити ся.

Кіндрат. Сливе так, то я пропав!

Нагайвенко. Не жури ся, ми всі за тобою. (Уводить Одарку на бік, а Кіндрат з Затієнком розмовляють шепотом і несупокійно споглядають на Одарку та Нагайвенка; товариство же гуторить між собою, та постійно це „круговую“).

Нагайвенко. Одарцю! Не лукав зі мною! Кіндрат сватаєть ся до тебе. Чи пішлаб за нього?

Одарка (засоромлена). Таж він такий молоденький; деж йому вже женити ся?

Нагайвенко. Тож він не на старій Христї, а на тобі хоче женитись, а ти ще молодша, чим він, тож обое в сам раз під пару! (Сьміє ся).

Одарка. Мені ще пора за муж!

Нагайвенко. Не довга, по мойому пора, бо і Затієнко з таким-же наміром приїхав, а сих молодців купаних в горячому, чортовому молоці привіз зі собою, щоби тебе взяти силою!

Одарка (налякана). Страшно, дідусю!

Нагайвенко (усьміхаючись). Так щож!? Любиш Кіндрата?

Одарка. Люблю дідусю! (Прислонює очі хвартушком, обертає ся, то втікає в двері, на ліво, а Христа виходить за нею).

Вихід XI-ий.

(Ті самі, без Одарки та без Христї).

Шумило. Одна прикмета мудра у бабів.

Затієнко. Якаж?

Шумило. Що вони дають ся полохати, як зайці, та втікають звідтіля, де їх не потрібно.

Затієнко. Слаба річ!
(Товариство сьміє ся).

Шумило. Мудра річ. Де дві баби, да три жаби, зберуть ся у місті, не переспорить їх чоловіка й двісті! Тож без бабів лучше!

(Товариство сьміє ся).

Затієнко. Скажи но ти, премудрий Шумило: чому Бог не сотворив Еви з ноги Адама?

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Бабу біда породила, а біду чортова мати!

Затієнко. Бог не сотворив Еви з ноги Адама, щоби жінка не бігала за другими! Не сотворив її тоже з руки Адама, щоби мужа за лоб не дерла; не сотворив тоже з голови Адама, щоби не була мудріща од мужа, а сотворив з ребра, щоби ним піклувала ся, та йому вірно служила.

Шумило. Чому-же намовила Адама на яблуко? Ой горе тому, хто має жону! втоптана стеженька до його дому!

Затієнко. Не жаль потапати у чистій воді!

Шумило. Поки дівка не віддасть ся, то ї неови води подасть, а скоро віддасть ся, то і собі не хоче! Тепер баб по сім за цибулю! Баба та чорт то собі рідня! Кажуть: добра жінка, як дванадцять раз на день обдурить, а як яка, то і без числа! Ліпше залізо у воді варити, ніж псаючу личину, жену добра учити!

(Товариство сьміє ся).

Затієнко. Мені видить ся, що ти либонь вже був нещастно жонатий!

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Ні! то ти жениш ся на чотирь вітри а на пятий шум!

(Товариство сьміє ся).

Затієнко (підходить до Нагайвенка). Ну, щож?

Нагайвенко. Буде добре.

Затієнко (нетерпеливо). А тепер же як?

Нагайвенко. Не згірше!

Затієнко. Щож же сказала моя горличка?

Нагайвенко. Призналась.

Затієнко. До чогож?

Нагайвенко. Призналась, що любить.

Затієнко. Не вжеж.

Нагайвенко. Стривай, я пішло ще к ній довіреного свого чоловіка, а ти держись відсторонь її!

Затієнко. Когож пішлеш?

Нагайвенко. Кіндрата.

Затієнко. Либонь непевний посол!

Нагайвенко. Моє в тім діло. Він учений, а науки не від ліса забігти. Таківський учений своєю річею потрапить у дівочі мізки лучше, чим бандурист у козаці.

Затієнко. Роби, як знаєш.

Нагайвенко. Ученому сьвіт, а невченому тьма. Тебе тоже треба було учити, доколі лежавесь в поперек лавки; а колиж вже ставесь упоздовж лежати, то стало за пізно!

Затієнко. Не штука-наука, а штука розум! Лучший розум природжений, як научений!

Нагайвенко. Розуму не до старости, а до смерти треба учить ся! У умілого і долото рибу ловить!

Затієнко. Через письменних, та учених западеть ся сьвіт!

Нагайвенко (про себе). За дурними нічого в Київ їхати, вони й тут є! (глядить на Затієнка і пукає в своє чоло пальцем). У нього умцю, за дурну вівцю! Ні з губи мови, ні з носа вітру. Ой утеревив Бог душу, як у пень, та певно сам Бог кає ся!

Затієнко. І на мудрих дідько на лису гору їздить.

Нагайвенко (про себе). Дурний посить серце на язиці, а мудрий язик у серці (голосно). Божевільний Марку, ходиш по ярмарку: ні купуєш, ні торгуєш, тільки робиш сварку! Гониш ся за лисицею, а купуєш зайця! Я йду к Кіндрату, щоб діло кончати!

Затієнко. Дак поспішай!

Нагайвенко (підходить до Кіндрата, уводить його на бік і каже). Кіндрате! Затієнко дивить ся в тій хвили на тебе! тож будь холодний, неначе евнух турецький. Всьо йде дуже добре.

Кіндрат (живо). Щож же?

Нагайвенко. Не горячесь, та не зраджуй ся!

Кіндрат. Повинуюсь.

Нагайвенко. Одарка тебе любить і буде твоєю!

Кіндрат. О Боже!

Нагайвенко. Тихо!

Кіндрат. Не йму віри свому щастю!

Нагайвенко. Не будьже бабою! Тепер йди до пані Тимошевої, та до Одарки. Про письмо, що у мене не згадує ні словечком. Поклони ся пані матці, та поцілуй Одарку. Завтра ваше вінчання, моя в тому голова, щоби до приїзду Тимоша всьо було улаштоване. Затієнкови я сказав, що тебе відправляю до Одарки, щоб сватав її для нього!

Кіндрат. Може то не личить з козацькою честю, своїх старшин зрадою брати?

Нагайвенко. При дівчині молодший і красший є старшиною. Тож іди!

Кіндрат. Спасибіг, дідусю! йду!

Вихід XII-ий.

(Ті самі, без Кіндрата).

Нагайвенко. Нумо братя веселійше! Чи то пир ушкалів-розбійників, темною нічю в темній дебрі, чи пир славного товариства? Нуте старче! Стрій бандуру, тни тропака! Нумо Опанасе! (до Затієнка).

(Бандурист грає. Нагайвенко з Затієнком, Шумило з Козаком I, Козак II з III-им, Козак IV з V-им тнуть тропака, а далі пускаєсь і бандурист, та падає, товариство здорово регочесь, за навис спадає).

(Конець першої дії).

Дія друга.

(Діє ся на другий день, в пасіці Нагайвенка, біля його куреня).

(Сцена представляє вишневий садок перед пасікою. На задній кулісі, ліворуч курінь з залізними дверима, та залізним огороженєм, в роді частокола. По середині сцени, в глибині (під задною

кулісою) під більшою вишнею стіл прикритий білою скатертю. На ньому хліб, сіль, мід у вошині, медяники, сушена риба, всьо на мосяжних тарілках і барилка з сребрянними обручами, та сребрянним кручком до сточування і 2 поставці. Під деревами ще дві бочки і два дзбанки).

Вихід I-ший.

(Тимошева і Нагайвенко сидять біля стола).

Нагайвенко. Дак щож, Марто? Обулась ся вже з тою думкою, що Одарка майне в сьвіт?

Тимошева. Сього і не говоріть, дідусю! Кудсьож їм отиравлять ся, вни остануть ся при нас.

Нагайвенко. Може й так, може й ні. **Тимошева** (налякана). Може Кіндрат казав, що хоче її забирать кудою?

Нагайвенко. Об тім ще й бесіди між нами не було, одначе я уважаю, що їм ще сьогондя треба з відтіля уходити і то перед вінчаннем!

Тимошева (зриваєсь). О Пречиста Діво! а сеж по якому обичаю і навіщо?

Нагайвенко. Тимош поклявсь під Корсунем на підпитку дати Затієнкови Одарку і слова свого не зломить.

Тимошева. Лучшеж долю дитяти, чим слово ізломати?

Нагайвенко. Чиж ти не знаєш Тимоша?

Тимошева. Знаю! Знаю! (задумуєсь).

Нагайвенко. Тож остав мені се діло. Я всьо так уладнаю, та доведу до кінця, що й сам Тимош буде довольний, наколи його виведу з тої халени, в яку попав, бож і в нїм обізветь ся батьківське серце.

Тимошева. Він може й тепер роздумав ся?

Нагайвенко. Може і роздумав ся, та того він не покаже по собі.

Тимошева. Якжеж ви, дідусю, задумете всьо тоє уладнати?

Нагайвенко. Штукою!
Тимошева. Якоюж?

Нагайвенко. Стецько тобі пояснить все, а ти пошклуй ся доглянути Одарку і Кіндрата, як молодих холопів до вінчання. Не позабудь головню її русої конси начорнити, а Кіндратови лице троха чорномазе видати. Уборів доставив вже Стецько зі слободи, а чорну краску зладив я татарським робом і тоже Стецькови дав. Дружби, дружки і ціла ватага весільна дожидає їх в слободі. Стецько кермує всім. Затієнко і ціле товариство, вже і так підхмелені, прийдуть сюда, а тут у мене (показує на барилку на столі) лїк такий, що з похміля і за добу не опам'ятають ся, їхнїже чури вже так сплять, що й пальбою з гармат не пробудив би їх, бо я їм тоже підмішав азїатського маку до горівки.

Тимошева. Шож же з того буде?

Нагайвенко (сьміючись). Буде прегарно! Хмільний Затієнко поблагословить Кіндрата з Одаркою, думаючи, що то холопи, а тегдї на йогож, Затієнкових конях відправимо молодять у Затієнків хутір під Краснополем, где запорожський пін Хома, дожидає ся Затієнка з Одаркою, щоб їх повінчати; і він звінчає Одарку з Кіндратом.

Тимошева. На віщож сього?

Нагайвенко. Нема часу зайвого! Тобі треба знати, що Затія привіз письмо від Тимоша, опроче моя голова у сьому ділу, а тобі треба повинувать ся мені.

Тимошева. А як тоє не вдасть ся? Тогди ви нас на списах рознесуть з досади!

Нагайвенко. Все я придумав. Збруя їхня похована, тож все йде так складно, як мід у козацьке горло.

Тимошева. Боюсь зради з боку холопів!

Нагайвенко. Свої люди не татари! Не опасай ся!

Тимошева. Кожда ручка собі карлючка. При добрій годині є брати й побратими, а при лихій годині не має й родини.

Нагайвенко. Твоє діло тільки, щоб Кіндрат був чорномазий, а Одарка щоб мала чорну косу, а проче я виведу як слід.

Тимошева. Повинуюсь вашому опитови дїдусю; тільки позвольте мені їх провжджати у Краснополе!

Нагайвенко (сьміючись). Позваляю! Коли хочеш з донї молодиці, то надївай з їкака рукавиці, жени сина коли хоч, коли можеш, давай доч! (сьміє ся).

Тимошева. О Господи праведний! Позволь спасти бідній матери дитину від нелюба! Не таке крадене весіля надїялась я справляти своїй одиначці!

Нагайвенко. Допоможи сьвятій Юрію! (до Тимошевої) Марто! йди вже, бо от Стецько надходить, а часу зайвого нема!

Тимошева. Відходжу! (відходить).

Вихід II-ий.

(Нагайвенко і Стецько).

Нагайвенко. Шож же Стецьку?

Стецько. Все готове, гдеж же Одарка та Кіндрат?

Нагайвенко. Та ти їх ще не бачив?

Стецько. Христя казала, що виї вам пійшли!

Нагайвенко. Відгукнись! Виї либонь по чагарнику похожають, звістно молоді, та любують ся усякою тварею Божію, чи то птичка, чи цвїтка. Звичайно молодість!

Стецько. Так? Виї безжурно час проводять, а ми за них свої мізки висушуємо.

Нагайвенко (усьміхаючись). Може колись за те пособить ся їм відвдичитись тобі такимже хлібом?

Стецько. Пугу! Пугу!

Голос Одарки (близько за сценою). Пугу! Пугу!

Стецько. Ходьте скорійш сюда!

Нагайвенко. Памятай же Стецьку, щоб все пішло як слід! Гроший на угощенє в дорозі не жалій холопам. От тут тобі узличок султанців, а тут другий польських червінців, бо всякі гроші в дорозі хороші.

(Стецько ховає гроші за пазуху).

Вихід III-ий.

(Ті самі, а далі Одарка і Кіндрат).

Нагайвенко (сьпїває):

Пора мати, жито жати —
Колос похилив ся.
Пора мати заміж дати —
Голосок змінив ся...

Ой пійду я моя мамо,
Та за його заміж,
Як ти мене та не даси,
Так я умру зараз.

Кіндрат (входячи з Одаркою). Шож ви дїдусю такі веселі?

Нагайвенко. Радїю вашому щастю!

Кіндрат. Чи вно тільки пійде так складно, як ви дїдусю придумали?

Нагайвенко. Козак не боїть ся ні тучі, ні грому, ні хмари, ні чвари. Козак як не сало їсть, не турка рубає, то собі біди шукає!

Одарка. А як нас дїдусю пізнають?

Нагайвенко. Не бії ся!

Стецько (глядить на ліво). Товариство надтягає сюда!

Нагайвенко. Уходїть дїтоньки з відтіля у двір, а Стецько вас проведе, та пояснить все точнійше. Памятайте тільки, щоб добре держались. Благослови вас сьвятій Юрію, козацький сьвятій заступнику, на нову, житейську путь. (Робить тричі над ними знак хреста; Кіндрат та Одарка цілують його в руки, а він їх в чоло).

Нагайвенко. Мерщій уходьте! (обтирає рукавом сльози).

Кіндрат. Спасибіг дїдусю!

(Відходять Кіндрат і Одарка, котра оглядаєсь сумно за Нагайвенком і сльози обтирає).

Вихід IV-ий.

(Нагайвенко, Івась, а далі Затієнко, Шумило, Козак I, II, III, IV і V-ий та бандурист).

Нагайвенко (кляще в долоні). Івасю!

Голос Івася (з пасіки). Сей час!

Нагайвенко (призадумуєсь, та до себе). Який з сього пива квас буде, то сьвятій знає!

Івась. Що прикажете?

Нагайвенко. Подаї мені поставець он тої настойки (показує на менчу бочку під деревом) і всегда обережно, щоб ніхто не бачив, будеш мені, та бандуристови точити з неї, а прочому товариству з онтієї, що на столі.

Івась (наливаючи поставець). Розумію! (подає Нагайвенкови повен поставець).

Нагайвенко (до надходячих Запорожців, котрі ще за сценою). Здорові були панове молодці! (вишиває).

Товариство. Здоров батьку!

(Нагайвенко вказує Івасеві на менчу бочку під деревом і той наточує опять поставець, а Нагайвенко подає його бандуристови).

Нагайвенко. Спасибіг за ласку, що не відказались навідять ся к старому на білбожене ребро, та на лебедине стегно! Дай Боже все, що гоже, а що не гоже, поправ Боже, щоб було гоже! Гий праведнику божий! (подає поставець бандуристови).

(Козак V-ий несе бандуристови бандуру).

Бандурист (бере в ліву руку поставець, а з правої в ліву дзбанок, в котрім мачає кропило зі сьвіжих цвїтів і кропить пасіку). Преподобні бжоловодці Зоєим, Савватий (товариство знімає шапки) і сьвята матінка Параскевія, да обитають в сїм зданію! Здорова була вода Оляна от Бога создана і земля Титяна і нові ключі трутові. Ти вода Оляна проходила землями, ключами і входила ти в море. дайже тій бжолі много успішенія, много управління і от уроків і от чужої бжолі нападенія, нехай з землі-матінки йде, з землі-матінки росте і чужу бжолу приведе. Амін!

Товариство (хором). Амін!

Бандурист (кладає воду з дзбанком і кропилом на столі, а поставець переймає з лівої руки в праву, та до За-

тінка). За ваше здоровля, пане осауло! (дальше сьпіває):

Ой на горі на підгірку,
Сидів голуб з голубкою;

(дальше каже):

Без бандури не йде! Треба вишити, та за бандурою сьпівать! За ваше пане осауло! (випиває, Козак V-ий подає йому бандуру).

Товариство. Ну те! Ну те дідусю!

Затієнко (охочий і веселий). Ну те! Ну те божий старче (витає з калитки червінці і дає бандуристови).

Бандурист (ховає червінці). Дай Боже вам сторицею, а мені трийцею, за вашою ласкою своєю торбу полатають! (строїть бандуру і граючи сьпіває):

Ой на горі, на підгірку,
Сидів голуб з голубкою;
Вони собі цілувались,
Цілувались, милувались.
Що в голуба та сизая голова,
А в голубки позолочувана,
Чорним шовком подоточувана.

А молодець зза терема виглядає:
„Як биж моя дівчинонька та така,
Тоб я її цілував, милував,
І до неї кухарочку та наняв,
А до неї та татарочку...
А сам би я та по водицю ходив,
Дівчиноньку та за рученьку водив.”

Затієнко. Бравий бандурист!
(Серед того Івась наточує поставець з бочілки на столі і подає Затієнкови).

Затієнко (весело). Бравий бандурист!

Шумило. Таківська пісня, слаба річ!

Затієнко. В твої Грицю! (до Шумила).

Шумило. Мудра річ!

Затієнко. Нумо! Пиймо в ряд, щоб усякий був рад! (випиває, а Івась наточує для Шумила).

Шумило (до Козака I.). Пий пивоту, та вигонь лихоту, щоб тая лихота не сушила живота! (випиває, Івась подає Козакови I.).

Козак I. (до II-го). Чарочка моя кругленька, як я тебе люблю, що ти

повненька (до Козака II-го). По чарці, по парці, та выпить по п'ять! (випиває. Івась подає Козакови II-му).

Шумило. От се по мойому горілка! Від неї око побіліє, зуб закрутить, а в череві гріє неначе наші мосцівих в Крутій Балці під Корсунем.

(Товариство сьміє ся).

Козак II. (до III-го). Колиб сього добра, та ще хоть пів відра! Здоров брате! (випиває, Івась подає дальше).

Козак III. Бодай ті жили, що горілку курить вчили, якби не ся чмируха, козак згинувби як муха! Здоров друже! (випиває, Івась подає).

Козак IV. Як до церкви, то ноги болять, як до корчми, то аж дрожать! Здоров козаче! (випиває, Івась подає).

Козак V. Блажен муж, що до церкви не дуж, а до корчми чим дуж! До вас дідусю (до Нагайвенка). По старинному обряду пють по дві із ряду! Здорові були! (випиває, а Івась для Нагайвенка наливає з меншої бочки з під дерева).

Нагайвенко. Таж чоловік на одній нозі не ходить, а на двох, випиймо по другій, щоб на одній не скакали. Здоров Опанасе! (випиває, Івась точить зі стола).

Затієнко. Перший поставець як по леду, другий як по меду, а третій не питай, лише давай! (випиває, а Івась опять йому подає).

Затієнко. Добре дуть, як дадуть. Здоров божий старче! (випиває, а Івась бандуристови з під дерева точить).

Бандурист. Вишіймо до дна, щоб не було ворогам добра! За здоровля ваше, та в горличко наше! (до Шумила; випиває, а Івась подає).

Шумило. Будьмо живі, щоб з наших ворогів повиягало жили! Здоров брате Ляше! (випиває, а Івась подає Козакови V-ому).

Козак V. Вишіймо по повній, щоб наш вік був довгий! Здоров Сидоре (до Козака II-го; випиває, а Івась подає).

Затієнко (до Нагайвенка). Шож же братику, як стоїть моє діло? (хитає ся на ногах від оп'яніня).

Нагайвенко. Лучше, чим ти на ногах!

Затієнко. Опять драгуєш, а то їй Богу за чуба помну! (Сьміє ся). Шож же баби казали?

Нагайвенко. Кажуть ждуть до завтра, бо сьогодні не пригожий день до таківських діл, сьогодні бо п'ятниця.

Затієнко. У баби с'ім п'ятниць у тиждень.

Козак I-ий (підходячи). Кажуть то же, що хто бабі завірить, той трьох днів не переживе. На віщож тобі осауло женить ся?

Шумило (ударяючи по рамени Затієнка). Дуже мудра його річ!

Козак I-ий. Лучше всього буде, наколи завтра відправимо ся на Січ, та дідуся Нагайвенка зі собою заберемо! Пан Хміль послав Січовому товариству тисячу червінців на пиво, тож то буде бенкет, поки пан Хміль не позове опять у поход.

Затієнко. Я думав, що ви путяці товариші, що обіцявши провести мене до вінчання, довершите сего не тяжкого діла без роздору; наколиж однак ви тепер хочете мене опустити то ідіть з Богом! Вольним воля! Затія чхає на вашу поміч! Тьфу! (плює).

Козак I-ий. Не сердь ся Затія! Ми против твоєї волі тебе не оставимо! (Обступають Затієнка).

Всі. Не оставимо!
(Серед того Нагайвенко дає Івасеві знак і той наточує йому поставець з бочілки під деревом).

Нагайвенко (піднявши поставець). Панове молодці! Не горячіть ся! Хто став в ряду, то держи й біду.

Козак V-ий. Гуртом добре й батька бити!
(Товариство сьміє ся).

Нагайвенко (до Козака V-го). Не перебивай друже! Козак всегда горить як сьвіча, як до роботи так до охоти!

Козак V-ий. Однак не до бісової жіноти!

Нагайвенко. Не перебивай прошу! робота ваша преславно покінчена над

Жовтими Водами та під Корсунем, чомуж тепер нам не побенькетувати?

Товариство. Слушно! Слушно!

Нагайвенко. Вільно усякому, а тим паче пану осаулі Опанасови лицяти ся до дівчат...

Затієнко. Тож то і є, що вольному воля!..

Шумило. А спасенному рай.

(Товариство сьміє ся).

Нагайвенко (усьміхаючись). Я розумію панове молодці, як то прикро потеряти з товариства такого товариша, як Опанас Затієнко! Проживав і я не двічі таку розлуку з товаришами і не двічі топив я її в козацькій відраді (показує на держаний в руці поставець). Найтяжше прийшло мені однак розстатися з Тимошем, коли він після хотинської виправи увзяв женити ся на Одарчиній матери, Марті. З тоски за ним я й поселив ся тут при них, та леліав їхні діточки. Одначе сьвятий Юрій позвав маленьких козачків у свою ватагу і осталась нам одна-одною Одарка! Здорові панове молодці!

Затієнко (п'яний). Може й ти Шумило останеш при мені, щоб глядіти на моє щастя?

Шумило. Слаба річ!

Козак V-ий. Я не трачу надії, що пан осаула Затієнко розміркує діло, та понехає женихання. Се може і путня річ для лестровців, одначе нашому низовому козарлюзі не личить з бабою возить ся!

Шумило. То слаба річ!
(Серед того товариство не круговую).

Козак I-ий. Солодоців наш брат низовий не любить!

Шумило. У бісової матери баба солодка!

Затієнко. А тиж кушав?

Шумило (кривить ся). Слаба річ!

(Товариство сьміє ся).

Бандурист (при акомпанієменті бандури сьпіває, а дехто з товариства потягає, інші пють круговую):

Ой матусю, ти не гай мене,
В далеку дорогу виражай мене.

Вихід VI-ий.

Тепер нічка та темненькая,
 Козаку дорога та не далекая.
 Ой їхав козак та дорогою,
 Пустив голосочок та дібровою,
 Пустив голосочок та зеленою:
 Ой щось мені та дримаєть ся
 І кінь підомною спотикаєть ся.
 Ой пуцу коня на степ, на долину,
 А сам ляжу на час, на годину.
 Ой сплю годину, та сплю і другу
 А вже повертає та на третю.
 Ой добрая та годиночка,
 Десь узяла ся та дівчиночка,
 Ой вирвала вона та травиченьку,
 Вдарила козака та по личеньку
 Вдарила козака та по білому:
 „Ой встань козаче, годі тобі спати
 Бо вже твого коня в степу не видати,
 Татари ідуть і коня ведуть
 Тобі молоденькому з пліч голову зітнуть.
 Татари інгли і табун гнали,
 Й твого коника в табун заняли.
 Ой хоч коня займуть, то другий буде...
 Тебе зарубають, мені жаль буде...
 Бо й повік такого уже не буде...”

Вихід V-ий.

(Ті самі і Стецько).

Стецько (до Нагайвенка). Весільна ватага підсуєдків з поселка просить ся дозволу підступити під ваше благословенство, та благословенство всіх присутних панів товариства.

Нагайвенко. Хтож то женить ся з поселка, та на кім?

Стецько. Хведір, Яреми Степового на Харитці Петра Стеченка, що ви пане її хрестним батьком бували.

Нагайвенко. Дак позови їх сюди!

Затієнко (поправляє вус). Побачимо!

Шумило (до Затієнка). Може холопи научать тебе, як і кудою зачинать?... (Товариство сьміє ся).

Нагайвенко. Пиймо брата молодці за перших молодих поки будуть другі.

(Івась наточує круговую).

(Ті самі і ватага весільна. Молоді: Кіндрат і Одарка в хлопських строях, а далі: староста, підстароста, дружка, піддружний, старинний боярин, чотирох боярів, дружки, піддружки, дві свахи, одна сьвітляка, свашки, приданки і поїзджане та сільська музика).

(Ватага весільна входить з поза куліси ліворучної. Прийшовши, клонить ся ватага тричи до пояса перед товариством).

Одарка (кланяючись). Просить батько й мати і я до себе на хліб, на сіль і на весіля!

Затієнко (підходячи). Хороша у бісової матери! (добуває з калитки червінців та дає Одарці, та закриваєсь рукавом і не хоче прийняти).

Староста. Бери доню на чепець! (Одарка бере і покланяєсь).

Староста. Поцілуй в руку Харитко! (Одарка стрясаєсь з досади).

Музика (весільний підходить з решетом до Затієнка і бючи в решето). Решето торопоче, чогось воно хоче!

(Затієнко дає червінця, а музика далі обходить з тою приказкою товариство, всі дають йому, та всі підходять до Одарки і дають її червінці, а Нагайвенко цілий узличок червоних, Одарка цілує його в руку, він її в чоло і обоє довго обнимають ся та плачуть).

Шумило. Схамени ся Шуліко. Не наше діло в спідниці стрибати, наше діло козацьке конем з меренцем по степу гуляти.

Козак I-ий. Кудоюж він вже козак, коли купра (заду) у нього не так.

(Товариство сьміє ся).

Староста (підносячи поданий Івасем поставець). Ясно вельможні панове Запорожці! Поїхали ми у чистий степ, у чистий степ, куну ловити, куну ловити в дереві, дівку в теремі. Дівка пригодилась не аби яка, можна сватать і за козака. Одна бржава стоїть вола, а другій і ціни нема! Поблагословіть вельможні отсех молодят, та псможіть

звінчать ся, бо за війною ми не знаємо де й пона шукать! Молодий бравий хлопець і рвесь у поход, так щож! Воля Божа: зі старої криші видер пучок соломи і знайшов в ній зерно так і порадили старі люди, щоби сватав ся. Бог праведний знає, на віщо сей знак у такієсьбній час?

Нагайвенко. Палець Божий! Може бути Богови угодно з сього подружя вивести славного козака?

Староста і старші весільні. Да сьвятить ся воля Всевишнього!

Сваха I. (з поставцем до Нагайвенка). За здоровля тому, що ми в його дому!

Сваха II. (з поставцем). За здоровля господині, поки мід ще в судині.

Шумило. Шуліко, виводь свою господиню!

(Товариство сьміє ся).

Баба з проїзжан (з поставцем). За отця до кінця, за неньку повненьку, а за милого сїм, щоб було весело всім!

(Музика грає тропака, а баба притупує до Нагайвенка і починають обоє самі танцювати, далі Сваха I. з Затієнком, а Сваха II. пускаєсь до Шумила, та сей з ксмічним жестом усуває ся, дальше гуляють молоді і ціла ватага весільна, а бандурист грає з музикою, всі прочі пють круговую).

(Музика і танець устають, а бандурист грає і сьпіває, а прочі слухають, та тихцем пють, одні мід з великої бочки, подаваній Стецьком, инші водку з меншої бочки, а Шумило угощає запорожців водкою зі стола).

Бандурист (сьпіває):

Впив ся козак, впив ся, впив ся, зажу-

[рив ся,

Вороному коню на гриву звалив ся.

„Ой коню мій, коню, коню вороненький!

Яж тебе запродав за Дунай бистрень-

[кий;

За Дунай бистренький, за биструю річ-

[ку,

Молодій шингарці за мід, за горілку.”

— Козаче Семене! Згадай ти за мене
 Згадай ти за мене, як я був у тебе;

Як я був у тебе, тай ще під тобою,
 Як ми утікали бистрою річкою;
 Бистрою річкою, чистими полями,
 А за нами Турки з острими шаблями,
 То як я скочив, Дунай перескочив,
 Дунай перескочив, копита не змочив,
 Ні острого меча, ні тебе молодця...

Сваха I. (з поставцем). Дай Боже пить, та не впивать ся, говорить та не проговорить ся; на печі спать, а на покуті дверей шукать! (до Нагайвенка). Пошли вам Боже здоровля, та з неба дощ, та хліб, та цвіт, та всячину. За ваше здоровля! (випиває).

Сваха I. (до молодих). Дай Боже, щоб молоді любили ся! Пошли вам Боже з неба, чого вам треба і хліба і сала і молока і меду; роди вам Боже овес, ячмінь і гречку, всього по тропечку; роди Боже лен і коноплі і споро діточок до тих сорочок. У ваші шо руки, щоб вам лепські були внуки! (випиває).

Староста (підходить до Нагайвенка). Пане наш, добре нам тут пити, та не тут нам спати і не відомо нам де пона шукати, щоб нам молодят звінчав, бо всі попи в війську праведного пана Хміля! Як жеж тут без пона зробити весіля?

Нагайвенко (до Затієнка). Опанасе! Допоможи бідним людям. Дай їм знак до пона Хоми, що дожидаєть ся тебе під Краснополем, хай їх звінчає.

Затієнко (п'яний). Дуже радо! (випиває люльку і здимає перстень і дає Нагайвенкови).

Нагайвенко (до Старости). З отсими знаками поїдете на хутір Панасівку під Краснополем там дожидаєсь вас пін запорожський Хома, він вам молодят звінчає.

Затієнко. Там усякого добра на угощене дадуть і з гарматок молодят загудуть.

Староста (кланяючись). Спасибіг ясновельможні! (всі весільні кланяють ся і гуторять): Добрий пан! чествий пан!

Сваха I. (співає):

У нашого свата,
З верби, з лози хата,
З білої да березоньки
Пійдемо по тверезоньки. Гу!!

Затієнко (підходить до дружби і оглядає його шаблю). Шабля, се єсть шабля пробита через окраєць хліба; в той окраєць встромлені віточки ласкавцю, барвінку, безсмертнику, руги та васильку.

Сваха II. (підходить до Затієнка і дружби і поясняє). Всяке зілля, ясновельможний пане має своє значіння: от калина, се дівоцтво, от ласкавець, се привітність, барвінок, прихильність, руга, здоровля, васильки, побожність, житний колос, заможність, а безсмертник, вічність.

Староста. Дякуємо ясновельможні за гостину та за всьо добре! Час в дорогу час, забавилисьте нас!

Затієнко (підходить до Одарки). Хорошенька (гладить її по лицу, а Одарка ухилиється і закривається рукавом) Хорошенька! Зовсім похожа на Одарку. (до Нагайвенка). Шуліко позви по Одарку!

Нагайвенко. На віщо? Вни вже у Одарки були.

Козак V-ий (заходить з другої сторони коло Одарки і Кіндрата і відходячи про себе. (Хитре діло продумав Шуліка! (сміючись). Затієнко дівки не дістав і в макітерку посвистав! (до музиків). Грайте! (дає музикантам гроші!) Грайте! (посувається до Одарки і з нею сам гуляє, по хвили інші пари гуляють).

Козак V-ий (після гуляння до Нагайвенка). Одправляй їх скорійш, бо і Затія щось мізкує. Я з тобою!

Нагайвенко (до молодих). Благослови вас Боже і ти святий Юрію!

Староста. Нехай ваші золоті руки Бог благословить на богоугодні жнива, а святий Юрій нехай береже ваших чесних голів!

(Ціла ватага кланяється і цілує заплеччів в руки, Одарка тільки Нагайвен-

ка, котрий щиро її цілує, Кіндрат Козака V-го).

Козак V-ий (до Кіндрата). Держись Кіндрате, я з вами!

(Музика грає і ватага весільна відходить).

Вихід VII-ий.

(Остали без ватаги весільної і без Стецька).

Козак V-ий (до бандуриста). Нуте! божий старче, ти паний, тоже присяги нема, затагни по про Жовті Води!

Бандурист (грає і співає).

„Чи не той то хміль, що коло тичин
веть ся?

Гей то той Хмельницький, що з ляхами
беть ся.

Чи не той хміль, що по пиві грає?
Ой то Хмельницький, що ляхів рубає.

Чи не той то хміль, що у пиві кисне?
Ой тойто Хмельницький, що ляшеньків

тисне.
Гей поїхав Хмельницький ік жовтому
броду,

Гей не один лях лежить головою в воду.
Не пий Хмельницький дуже тої жовтої

води.
Іде ляхів сорок тисяч хорошої вроди...
„Ляхів не бою ся і гадки не маю,
За собою великую потугу я знаю,
І ще татарськую орду за собою веду...
А всі, вражі ляхи, на вашу біду!“
Утікали ляхи, погубили шуби...
Гей не один лях лежить, вищірівши
зуби!

Становили собі ляхи дубовії хати.
Прийдеть ся ляшенькам в Польщу уті-
кати!

Утікали ляхи в гдеякії полки,
Іли ляхів собаки і сірії вовки.
Гей там поле, а на полі цвѣти:
Не по однім ляху заплакали діти.
Гей там річка, через річку глиця:
Не по однім ляху осталась вдовиця“.

Товариство. Славно дідусю! Славно!
(дають бандуристови гроші. Івась подає бандуристови меду з великої бочки).

Бандурист (підносячи поставець меду). Панове молодці! Ви довели мене, що прогрішив ся, то не моя вина і не ваша, а тої татарської настойки, що так і морочить, неначе татарський маковий сік!

Нагайвенко (про себе). Досмакував ся старий!

Шумило. Мені здаєть ся, що ти божий старче для батька Хміля заховав еще щось лучшого.

Бандурист (сміючись). А вжеж! знайдець ся про Хміля і Барабаша, як затаїв грамоту королівську, про привілеї козацькі, але сього вже не буду співати аж у Білоцеркві.

Шумило. Роздумаєш ся, як більше виפש!

Затієнко. Співай! дам 10 червоних!

Бандурист. Черівнці розкотять ся по білому світу, а присяга з Богом (споглядає в гору) вяже, тож як мені перед його престолом прийде явить ся, оквернивши сідній чуб хвальшнвою присягою?

Вихід VIII-ий.

(Ті самі і входить Тимош, а за ним пізнійше чура Семко).

Тимош. Здорові були панове молодці! (Витаєть ся з всіма, а з Нагайвенком довше обнимають ся).

Товариство. Здоров Тимошу!

Шумило (до Тимоша). Тобіб з дороги покріпить ся! (Івась подає Тимошеви поставець з менчої бочки).

Тимош (з поставцем). Не пий-вмерти, і пий-вмерти; так лучше пий і вмерти!

Бандурист. Вишій до дна; на дні, молодії дні!

Шумило. Козакам дарма життя, аби було пия!

Тимош (випиває). Дайте другу, щоб прогнать тую!

Нагайвенко. Вишій три, тай усь протри! (Івась подає Тимошеви поставець).

Тимош (з поставцем). Будем пий з поставця до денця! (Випиває).

Семко (до Тимоша). Погане діло пане!

Тимош. Щож-же такого скоїлось?

Нагайвенко (підбігає і уводить Тимоша і Семка на бік). Говоріть по тихо! Щож такого?

Семко. Нема пані нашої, ані панянки Одарки!

Нагайвенко. Вони на весілю в поселку, чи там в слободі!

Семко. Ба ні!

Затієнко (котрий вже передше підсунув ся до них). А гдеж?

Семко. Просто: вни повтікали з Кіндратом і всі коні забрали!

Затієнко. Як?! Як?!

Семко. Всі ваші коні до одного забрали, а чури ваші пянї, що і пальбою з гармат їх не пробудиш.

Козак V-ий. На віщож їм втікати?

Семко. Діло ясне! Пані Тимошева хочуть Одарку звінчати з Кіндратом, а пан мій (кланяєсь Тимошеви) хочуть, щоб на ній женив ся пан осаул Затієнко, тож жінота придумала хитрість, завдала чурам до горівки якоїсь чортівської чемерухи і на конях пана осаули повезли молодую для того молокососа!

Затієнко (паний і лютий). Коня! Коня! Коня!

Тимош. Кудожже вони могли направить ся?

Нагайвенко. То не мислиме. Се ручу, що вни в слободі на весілю! Ходім на весіля на слободу!

Затієнко Коня! Коня! Коня!

Нагайвенко. Схамени ся Опанасе!

Затієнко. То твоє діло, ти харцизяко окаянний!

Тимош (до Нагайвенка). Шуліко! Мені тоже видить ся, що то твоє діло!

Нагайвенко (розмовляє тихо з Тимошем).

Шумило (про себе). Мудра річ!

Козак V-ий (до Шумила). Ти ставай в зашиті Нагайвенкови, а я на конях Тимоша їду в погоню! (Про себе). Такі, як я послі вовків не годують!

Затієнко. Коня! Коня! Коня!

Нагайвенко. Поїдемо всі!
Затієнко. На біса нам тебе!
Козак V-ий (виходить незаметно).

Вихід IX-ий.

(Ті самі без козака V-ого, а опісля без Затієнка і Семка, а опісля знова Семко).

Тимош. Як давно їх вже нема?
Козак I-ий. Значить: Затія дівки не дістав і в макітерку посвистав!
Затієнко (лютий). Далєбіг за чуба помну! Не драгуй мене!
Тимош. Панове товариші не горячіть ся! Діло важне і тонке! Придумаймо спосіб, щоби псячу пару, бабський накорінок перехитрити і на своєму поставити! Виж драгуетесь і час гаїте!

Затієнко. Одна рада: коня! Коня, та гнать за ними!

Тимош. Кудож гнати? У них сто пляхів, а у нас один.

Козак I-ий. На чімже гнати, коли наші коні забрали?

Тимош. Мої коні хотя здорожені, поїдуть!

Затієнко (до бандуристи). Божий старче! Давай раду! (Бере бандуриста за плечі і трясе ним). Давай раду! Давай раду! Давай коня!!

Бандурист. Стривайте! Стривайте! Мені видить ся, що за ними треба поїзджати у ваш двор, пане осауло; мені видить ся, що ті холопи молоді, що просились благословенства, то були перебрані Кіндрат і Одарка!

Затієнко. Що? що? (Трясе бандуристом).

(Нагайвенко незаметно уходить).

Бандурист. Пустіть! Мені видить ся, що Кіндрат та Одарка перебрались і нас надули, а ви їх щей поблагословили, та дали знак до попа.

Затієнко (реве). Так! Так! То Шулікове діло! Я того дідугана задавлю як собаку! (Глядить по присутних). Задавлю собаку! так! Задавлю, где він? где Шуліка? (Пускаєсь в напрямі за Шулікою).

Шумило (хватає його і задержує). Схамени ся Опанасе! Ми з тобою, ми все виведемо єще на лад!

Затієнко. Пустити мене! Задавлю собаку!

Тимош. Схамени ся Затіє! Поїдемо в погоню!

Затієнко. Я старий дурак!

Шумило. Мудра річ!

Затієнко. Ті молодята холопські, то вони перебрані! То підступ навіженого Шуліки! Він тоже мені дав до горівки якоїсь бісової отруї, бо я єще так хмільний ніколи не був! Голова просто розсаджуєсь! Коня! Коня! Коня!

Козак I-ий. Опанасе! не личить тобі за бісовою парою, бабським насінном, так розпадать ся! Хай їх там кат бере!

Затієнко (вказуючи на серце). Пробий тут! Тут горе пече!

Тимош. Ти Шумило останеш ся розважувать Опанаса, а вас, панове товариші прошу, хто охочий зо мною в погоню! Батьківська воля сьвята! На аркані притягнемо химерну степову клячу до послуху батьківської воли!

Бандурист (про себе). За пізно! За пізно!

Тимош. Семку!

Семко. Слухаюсь!

Тимош. Всі коні, і возові легко сідлять до бігу!

Семко. Слухаюсь! (Відходить).

Затієнко. Я не останусь! Возьміть і мене з собою!

Шумило. Слаба річ! Ти знесилений! Тобі треба одпочати!

Затієнко. Я сам! Я сам хочу горличку відобрати хитрому котови. То не козак! То плюгаве, зрадливе, котяче наєїне!

Тимош. Пустити його Шумило! Єсли хоче, нехай іде!

Шумило (пустивши Затієнка). Як жеж він поїде?

Затієнко (заточуєсь). Бісова горівка! Бісів син Шуліка! (Заточуєсь і падає на козака I-го.

Христя (вбігає перелякана). Пане! що то дієть ся?! Всі ваші коні забрав з чурами і возовою прислугою один з

панів Запорожців-гостий і помчались кудож-то в погоню!

Затієнко (до Христі). Где Одарка?! Ти бісова відьмо! (пускаєсь до Христі, та подаєсь взад за Тимоша, а Шумило придержує Затієнка).

Тимош (до Христі). Христю! Хто забрав коні?

Христя. Один з тих панів! (показує на товариство, всі глядять по собі).

Козак I. Ляха нема!

Інші з товариства. Нема! нема Ляха!

Бандурист. Пропав Лях! Буде зрада!

Затієнко. Сей Лях мене не зрадить!

Шумило. Слаба річ!

Тимош. Христю! Кудожу отпавилась пані з Одаркою?

Христя. У хутір Панасівку під Краснополем на вінчаня.

Затієнко. Горе мені, горе! Пустити мене Шумило!

Шумило (держучи Затієнка сильно). Слаба річ!

Тимош. Затіє! Чи Лях покляв ся тобі на щирість?

Затієнко. Покляв ся!

Бандурист. Лядська присяга... (махає рукою).

Шумило. Слаба річ!

Затієнко. Не крячте ворони-вороги!

Семко (вбігає). Пане! коний не має! Всі забрав з прислугою Лях і помчав ся у степ!

Затієнко. Щож нам робити? Пустіть побіжу пішком!

Шумило. Слаба річ!

Затієнко. Щож буде?

Бандурист (до Затієнка). Нехай буде ні по твоему, ні по нашому, а по Божому! Його воля всевишня хай сьвятить ся!

(Підносить руки до благословіння — занавіс спадає).

(Конець другої дії).

Дія трета.

(Сцена та сама, що в першій дії. — Річ діє ся на розсвіті дня).

Вихід I-ий.

(Бандурист сам, а далі Нагайвенко).

Бандурист (грає і сьпіває):

Ой на татарських полях,
На козацьких шляхах,
Не вовки-сіроманці квилять-проквиляють,
Не орли-чорнокрилці клекочуть

І під небесами літають;
То сидить на могилі козак старесенький,
Як голубонько сивенький,
У кобзу грає, виграває, голосно сьпіває...

Кінь біля него постріляний, порубаний,
Ратище поломане,
Піхва без шаблі булатної,
У ладівниці ні однісенького набою.
Тільки й зосталась йому бандура по-рожня,

Та у глибокій кишені люлька борулька,
Та тютюну пів папушки.
Козак сердега люльку потягає,
У кобзу грає виграває, жалібно сьпіває:
Гей братя, пани молодці,
Козаки запорожці!

Де ви ся повергаєте
Як ви ся маєте?
Чи до Січи-матери прибуваєте,
Чи наших ворогів киями покладаєте?
Чи Татар бусурманів малахаями,
Як череду, у полон заганяєте?
Колиб мені Бог поміг старі ноги роз-правляти,

За вами поспішати!
Нехай би моя кобза знала,
Що мене рука християнська поховала!
А вже мені старенькому без кобзи про-падати.

Не могу я по степах чвалати,
Будуть мене вовки сіроманці зустрічати,
Будуть дідом за обідом коня мого заїдати.

Кобзо же моя, дружино вірна
Бандуро моя мальована!
Деж мені тебе діти?

А чи у чистому степу спалити,
І попелець по вітру пустити?
А чи на могилі положити?
Нехай буйний вітер по степах пролітає,
Струни твої зачіпає,
Сумнесенько, жалібненько грає вигра-
[ває.

То може подорожні козаки
Бігти-муть близенько.
Почують, що ти гравш жалібненько,
Привернуть тебе до могили...

Нагайвенко (входячи). Здоров діду-
сю! Не можеш спати божий старче?

Бандурист (всьміхаючись). Я вже
проспав ся. Старому, як зайцеві — ко-
ротке спання.

Нагайвенко. Мені тоже звичайно ма-
ло спить ся, а тепер іноді зовсім сон
мене не береть ся.

Бандурист. Ви так Затієнковим ді-
лом піклуєте ся, що сон вас минає?

Нагайвенко. Ні дідусю! (сьміє ся).
Хай він тим журить ся, хочай то вже
пропало. Мені бач ночію по голові Хмі-
леві діла снують ся, мене тягне у поход!

Бандурист (встає, випростовуєсь).
Мені тоже іноді видить ся, що я ще
придавши ся, то знова обгортає мене
зневіра, як перед хвилею і марево смер-
ти перед вічи налазить.

Нагайвенко (сентенціонально). Нам,
батіку, достойна смерть од сьвятого
Юрія у поході!

Бандурист (живо). Думаєш, що еще
нам доведеть ся погуляти, та зо славою
покінчити?

Нагайвенко. Наколи нас сьвятий
Юрій по хотинський виправі вивів з та-
тарських рац та довів пережити чверт-
ку столітя і бачити великі діла велико-
го Богдана, тож він для нас мабуть го-
товить достойну козацького звання
смерть!

Бандурист. Ти маєш надію!? а я бу-
ло її потеряв! (урочисто). Да ісполнять
ся твої слова! (до божника): Сьвятий
Юрію! сьвятий наш заступнику, дай у-
мерти на кульбаці в побіднім бою!

Нагайвенко (за ним). Поблагослови
сьвятий!

Вихід II-ий.

(Ті самі, а дальше Тимош, опісля Шу-
мило і козак I-ий.

Тимош (всьміхаючись). Здорові бу-
ли дідугани! Щож ви вибираєтесь в по-
ход з живими, чи к помершим?

Нагайвенко. Ми еще з живими у си-
лі погуляти!

Тимош. Тож вибирайтесь, бо Затія
вас без походу виправить к патріярхо-
ви Авраамови. (Сьміє ся).

Бандурист (сьміючись). Невжеж він
все еще лютує?

Тимош. Мені видить ся, що йому
вже дівки не жалко, а досада, що ви йо-
го так пошили в дурні!

Нагайвенко (сьміючись). В своїй-
ому, товариському гурті можна!

Тимош. А чурі?! а холопня зі сло-
боди?!

Нагайвенко. Тоже свої люди, опро-
че батько Хміль всіх порівняв!

Тимош (сьміючись). Хорошо викру-
чуєш ся, одначе Затія за такі викрути
тобі вязи скрутить!

Нагайвенко (сьміючись). Тверді во-
ни еще!

Козак I-ий (входячи). Гдеж Затія?

Нагайвенко. Він еще спить, та
снить ся йому, що він жонатий!

Козак I-ий (сьміючись). Од такого
сну лоб дурнійшає!

Нагайвенко. У нього вже й місця
нема, щоб подурнійшати, він бо вже
з глуздів зсунув ся, як собака з соло-
мяної криші!

Козак I-ий. Ми всі збились з панте-
лику, що йому пособляли в тім ділі,
та звістно: паний Богови не засьвітить,
а він нас на підпитку взяв на таківське
діло.

Нагайвенко. Тож думаю, що ви всі
мені вдячні за таке поведене діла!

Тимош. Найбільш я!

Нагайвенко. Слава Богу, що тя ура-
зумив!

Козак I-ий. Щож же буде, наколи
Лях, що поїхав у погоню привезе О-
дарку?

Нагайвенко. Сего не бою ся. Лях зі
мною.

Козак I. То він зрадник?

Нагайвенко. Сказано — Лях!

Шумило. Слаба річ!

Вихід III-ий.

(Ті самі і Христя, а далі ті самі без
Христі і Нагайвенка, опісля Затієнка).

Христя (кланяючись смирно). Здо-
ровля желаю! Пан осаула Опанас шу-
кають за панами.

Тимош. Позови сюдою!

Нагайвенко (до бандуриста). Луч-
ше нам спрятать ся!

Бандурист. Я остаюсь, він мене в
приятелі причисляє.

Нагайвенко. Слаба річ!

Шумило. Противно: Весела річ!

(Всі сьміють ся, Нагайвенко і Христя
виходять).

Тимош. Хитра моя доч! Шкода, що
не козак з неї, а тоб перейшла й Кри-
воноса хитрощами!

Шумило. Діждеш ся з неї й козаків
пів копи.

Козак I. Кіндрат, твій зять мав стати
попом, а такі дуже добрі на розплід!
(Всі сьміють ся).

Затієнко (входячи). Здорові були!

Тимош. Здоров Опанасе!

Козак I. Пропав десь наш посол,
Лях окаянний!

Затієнко. Хай всео пропадає!

Бандурист (до Затієнка). Щож? Чо-
го у вас така зневіра? Всео еще може
бути по вашому.

Затієнко. Мені вже відхотілось!

Шумило (радісно). Не вжеж? (під-
бігає до Затієнка). Справді? Кажі!!

Козак I. (тоже підбігає). Ти справ-
ді нас не покинеш? Славно! Ти бравий
козак! Нам низовцям з бабами не во-
зить ся!

Шумило (кричить) Гурра!!

Бандурист (грає і сьпіває):

В Царіграді на риночку
Там не Байда мед-горілочку.
Ой не Байда та не день, не два,

Не одну нічку, тай не годиничку.
Ой не Байда, тай киваєть ся,
На турського царя похваляєть ся,
Та на свого чуру поглядаєть ся:
„Ой чурож мій молоденький!
Та чи ти будеш мені вірненький?“
Ой не Байда, та ще й наливає,
А цар турецький к нему присилає
Байду к собі підмовляє:
„Що ти Байдо робиш, Байдо молодень-
[кий?“

„Ой по царю, по, гуляю;
А не одну нічку, ані годиничку.“
„Ой ти Байдо, та славненький!
Будь мені лицар, та вірненький,
Годі тобі Байдо, байдакувати...
Покинь Байдо пить, гуляти,
Бери мою дочку, та йди царювати.
Возьми в мене та царівночку,
Будеш паном на всю Україночку.“
„Лучшеж мені сїм літ байдувати,
А ніж твою дочку та за себе брати
Я не хочу твоя дочка брати;
Ти мене не будеш зятем звати;
Твоя, царю віра проклятая,
Твоя, царю дочка поганая!“
Ой крикнув цар турецький
На свої слуги, слуги молодецькі:
„Возьміть Байду того добре в руки!
Возьміть Байду, крілко ізвяжіте,
На гак ребром добре зачепіте!“
Взяли Байду ізвязали,
За ліве ребро гаком проїняли.
Ой висить Байда, та не день, не два,
Не одну нічку, тай не годиничку.
Ой висить Байда, тай гадає,
Та на свого чуру споглядає...
Та на свого чуру молодого,
Та на свого коня вороного.
„Ой чурож мій молодесенький;
Подай мені лучок та тугесенький,
Подай мені тугий лучок,
І стрілочок цілий пучок!
Подай мені лук і три стрілиці,
Бо я побачив три голубиці...
Ой бачу я три голубочки,
Хочу я вбити для його дочка,
Де я мірю, там я віцію,
Де я важу, там я вражу.“
Ой, як стрілив, царя вілів...
Попав царя межн вуха,

А царю в потилицю,
Царову дочку, під білу щипочку.
„От тож тобі царю за Байдину кару!
Було тобі знати, як Байду карати:
Було перше Байді з плеч голову зняти,
Його тіло в землю поховати.
Вороним конем їздити,
Хлопця собі зголубити.
Не вмів царю, Байду карати,
Тепер царю будеш пропадати!
Не вмів царю, Байди бити,
За се тобі в землі гнити.”

Шумило. Преславна дума!

Затієнко. Козак з біди не заплаче!

Бандурист. В горлі просохло, не вадилоб поставчиком протерти горло.

Шумило. Мудра річ!

Вихід IV-ий.

(Ті самі, а далі Семко, Козак V., Сваха I, Стецько і проче товариство то є Козак II, III і IV, та чури Тимоша).

Семко. Повернула погоня. Пан Теліґа привіз Одарку і Кіндрата.

(Присутні збентежені глядять одні на одних).

Бандурист. Божа воля!

Козак I. Затія вже інакше рішив ся і нас звільнив з клятьби, тож тепер ми не дамо йому опять...

Тимош. Песій син Ляшок-недоляшок!

Затієнко. Цікаво буде їх побачить. (До Семка). Пристави їх сюди!

(Семко виходить).

Тимош. Гдеж Нагайвенко?

Затієнко (сьміючись). Не бій ся! обійде ся без старого харцизяки!

Козак V. (входячи). Здорові були, панове товариство! Коний не заїхавем, а бігців приставивем. От і вони:

(Входить решта товариства. Чури Тимошеві вносять два міхи і ставляють на середині сцени).

Козак V. (до Затієнко). В тім мішку (показує) твоя горличка, потрудись розв'язать сам.

Затієнко. Не цікавий!

Тимош. Славити Бога!

Бандурист. Божа воля!

Тимош. Треба розв'язати, а то подусять ся!

Шумило (до Затієнко). Розв'язи їх і в друге поблагослови. Хай вінчають ся!

Затієнко (підходить до мішка і розв'язує). Вилази кунце!

Сваха I. (вискакує з мішка). Гоц, гоц, гопака, бо, я з роду вже така! (гонить тронаком за Затієнком).

Затієнко (уступає, спльовує і хрестить ся). Цур тобі, відьмо.

Козак I-ий (розв'язує другий мішок). Просимо, пане молодче!

Шумило. Який же молодець, до сеї цокотухи?

Стецько (вискакує з мішка). Молодець, та не до неї!

Затієнко (до Козака V-ого). Щож же то Ляше?!

Козак V-ий (ніби здивований). Я то же не знаю, бісове в тім діло!

Вихід V-ий.

(Ті самі і Нагайвенко, котрий непримічений стояв вже в дверях).

Нагайвенко. Видиш Затія, там мене не було і таку штуку ушкварили!

Затієнко. Тебе не було, за те був твій окаянний Стецько!

Вихід VI-ий.

(Ті самі і Івась вточує бочівку).

Затієнко. Покінчімо то дурне діло, та вишіймо за нашу козацьку молодечу честь!

Шумило. Дуже мудра річ!

Нагайвенко. Все хороше, що хорошо кінчить ся!

Затієнко. Скінчив бись ти сам!

Нагайвенко. Прийде всему слухний час!

Тимош (до Затієнко). Опанасе! Друже мій щирий! Бог вість, як діла людські ладнати. Ти козак бравий, однак женитись тобі на Одарці не лицувало.

Затієнко. На віщож же ти її мені обіцяв?

Тимош. Забув ся на підшитку!

Затієнко. Я то же був на підшитку!
Шумило (сьміючись). Доволі довго ти був на підшитку!

Нагайвенко. Більш року так, що хватило часу хутір поставити і запастись хазайством.

Затієнко (до Нагайвенка). Возьми собі харцизяко той хутір і мовчи!

Нагайвенко. Возьму і Одарці подарую!

Затієнко. Як хочеш!

Тимош. Одарка останесь при нас, її не потрібно иншого хутора.

Сваха I-ша. Подаруйте мені хуторець.

Нагайвенко. Ти заслужила! Добре! Хутір Панасівка твій!

Сваха I-ша. Хай вам Господь столицею надгородить! (Цілує Нагайвенка, Затієнко і всіх в руки).

Шумило. Затіє! може коли до неї навідаєш ся в хутір на козацькі ласощі, себто, чого в Січи не має!?

Затієнко. Може ти ласий?!

Шумило. Слаба річ!

(Івась подає поставець Тимошеви).

Тимош. За здоровля чесного товариства. Здоров Опанасе!

Затієнко (з поставцем до Козака V-го). Здоров Ляше, зраднику!

Козак V-ий. Я не зрадник і сам не знаю, як то скоїлось. Мені виділось, що я Одарку і Кіндрата забираю.

Затієнко. Хтоб тебе не знав, тоб повірив!

Козак V-ий. Не вірите?! Так може й сему не повірите, що вам скажу?

Всі. Щож же такого? говори!

Козак V-ий. Батько Хміль пише універсали, складає нові полки, та піде на Варшаву!

Всі. Що? що? Чи се правда?

Нагайвенко. Хтож се тобі казав?

Козак V-ий. Встрічав розсильних!

Бандурист. Слава тобі Боже наш!

Затієнко. Не пора бенькетувати, а пора ладнатись у поход! (Виточує на підлогу з бочівки горівку).

Шумило (скривившись). Пора у поход, не пора бенькетувати.

Бандурист (зловив долонею двічі горівки з під чопа, обтер до себе руки і граючи сьпіває).

Заввистали козаченьки в похід з полуночі,

Заплакала Марусенька свої чорні очи.
„Не плач, не плач Марусенько,
Возьмем тя з собою;

Як будемо виїжджати в чужую сторону”.

„Ой їдь, да їдь мій миленький,
Да не забавляй ся,
На конику вороненькім, назад ворочай ся”!

„Ой Бог знає, Бог відає, чи я поверну ся,
Кінь вороний на подвірю чогось іспіткнув ся”.

Ой шли Ляхи, на три шляхи, дороги питали,

„Сли сюда козаки йшли, чи ви не видали”?

Всі Поляки, які йшли, по три коні мали,
Хвалили ся Поляченьки, що вни звоювали:

„Ми підемо, пане брате, козаків рубати,
А як прийде зла година, будем утікати”.

Розплачеть ся, розтужить ся Потоцького жона:

„Чиж я тобі, пан Потоцький, давно не товкла:

Давно уже ти, Потоцький, з козаки воюєш,

Ти козаків не звоюєш, свою силу згубиш”.

Вихід VII-ий.

(Ті самі і Тимошева).

Тимошева. Здорові були панове молодці!

Тимош. Здорова, Марто!

Тимошева (підбігає до Тимоша і обнімає його). Здоров Тимошу!

Шумило. Слаба річ!

Затієнко. Ми, пані-матко, опять у поход аж на Варшаву!

Тимошева. То ви вже то же знаєте, що батько Хміль пише універсали?!

Тимош. Ти може чувала?

Тимошева. Чувала! Чувала, та коні походні вам превела.

Шумило. Іноді мудра річ козацька баба!

Затієнко (до Тимошевої). А ваш зять поїде у поход, чи рука у нього еще болить?

Тимош. Пійде! піjde!

Нагайвенно. І я тоже!

Тимош (сумно). А я?

Нагайвенно. Як хочеш!

Тимошева. А як я не пушу?

Шумило (до Затієнка). Так би було і з тобою!

Затієнко. Спасибіг добрим людям, що спасли від халепи.

Тимошева. Дак ви довольні, пане осауло?

Затієнко. Навіть дуже!

„Отче наш“ з перешкодами.

Серед розлогих лугів, над рікою Прутом, розложилось село І. Жителі того села уходили давніше за найбільших п'яків та напастників. Небезпечно було перейти селом навіть в білий день, не то в ночі, а уже найбільшу відразу мали вони чомусь до т. зв. „сурдуготців.“ Як лиш подибали котрого в селі, то зараз подавав один другому якби для заохоти: „Ади, Стефано, чи там Петре, буде певно доц, бо пани волочать ся по селу.“ Тоді як на команду виходили з хат та давай зневажати такого прохожого ріжними обидливими словами, а іноді і камінем кидали. Ціле село розпште до крайности, а майже кождий г'азда задовжений по уха в жидівських кишнях.

І не дивис, що такі обставини тоді панували, бо в селі не знали про читальню, книжку або газету, а грамотної людини крім хіба сьвященника і дяка, зі сьвічкою не найдеш. Зате, хоть село розмірно мале, було в нїм аж три коршми. Множуча ся скоро жидівня, роз-

Вихід VIII. (Ті самі, Одарка з Кіндратом і ціла ва- тага весільна).

Одарка. І я тоже дуже довольна, пане осауло!

Кіндрат. А я еще більше!

Сваха II. І ми всі дуже, а дуже до- вольні!

Староста (до Тимоша). Поблагосло- вить батіку молодят вже звінчаних!

Тимош. Хай вас дітоньки Бог бла- гословить!

Нагайвенно. Слава Тобі сьвятий Юрію!

(Весільна музика грає і всі гуляють).

(Занавіса спадає).

(Конець третьої дії).

народа. В селі лишила ся лише одна коршма і то лиш хіба для традиції галицького польського режиму, аби ухилити питанє: „Що вартає село без коршми?“ Теперішній її пейсатий властитель ледви животить та заєдно нарікає на злий „гешефт“. Місце двох замкнених коршем заняла гарно розвиваюча ся читальня і школа. Крім сего заложено в громаді „Селянську Крамницю“. Зникло погане п'яньство і люди зажили иншим житєм.

* * *

На зарінку, на краю уже села було обійсте Василя Табачки, положене на горбку і окружене зеленим садом гейби вінком. Долиною плив рвучий Прут, а по берегах і в лузі пас ся то- вар, побренькуючи весело дзвінками.

Василь Табачка був уже в літах. Памятав ще пруську війну та тямив добре, як Москаль йшов на „Венгра“. Не був він ані багатий, ані бідний. Мав пять моргів поля, та якось жив зі старою, але жив так, як лиш наш селянин потрафить жити. Дітей не було тепер у нього. Одинокий син, Іван, котрим його Бог поблагословив, помер давно, дубовий хрест на його могилі почорнів, поріє пліснею та перехилив ся уже добре. Гарний був з него легінь і тепер був би може підпорою старих. Та як старий Василь казав: „Бог дав — Бог взяв“. Пішов раз на ніч в осени з кіньми на стерню, переязбив ся і до місяця лежав уже в сирій могилі. Таке то людське жите.

Та старого не називали в селі Табачкою, хіба ще де в „уржендових“ письмах то імя лишило ся. Загально звали його Василь Побожний. Тому то, як хто чужий спитав, де мешкає Василь Табачка, то люди не вміли відповісти.

І чомуж звали його Побожним? Тому, що він при кождій нагоді та при кождій роботі молив ся. Почаївський ігумен не змовив може в своїм житю тільки „Отченашів“ та Богородиць“, що наш Табачка, лиш що сей не мав ні-

коли щастя скінчити молитви як слід. Вийде було рано на обійсте, ого, уже шепоче молитви. Насипле для курий зерна, а тут уперта безрога лізе до них, щоб поживити ся легким способом. Тоді Василь забуває про молитву, перериває де попаде та давай уганятись за поросятєм. Або влізуть гуси на грядки, ого Василь уже біжить, голокає та вимахує руками, намагаючись їх зігнати. І таке лучало ся при кождім го- сподарськїм клопоті. Нераз ранком за- чату молитву кінчив сердега аж вечером, а властиво зачинав по кількаде- сять разів, бо все була якась перешко- да.

— Бій ся Бога, Василю — каже було його стара — таже не роби з себе публіки. А деж хто видів заганяти під- свинки або виганяти з грядок гуси і го- ворити заразом молитви? Таже то ні- мина, не знає, що робить. А що влізли- ве, то й не дивуй ся, бо часто чоловік, хоть мудре сотворіне, а нераз більше влізливий від зьвірини. От покінчи мо- литву в хаті, перед образами, як Бог приказав, а опісля роби зо всім поряд- ком... А то гірш дитини.

— Ет, дурна, що ти знаєш... Ти ма- єш свої „приписи“, а я свої. От пиль- нуй свого діла, а мною не журись. Не знаєш, що Бог є всюди?...

Так заєдно відповідав Табачка сво- їй сопрузі і рсбив дальше по давньому.

От і нині вибирає ся Василь Табач- ка до поблизького міста К. на ярмарок. Тяжкі часи тепер настали, грейцара до- ма нема, тож треба би де-що продати, аби було на податок, на сіль, та на сьвітло. В неділю треба би кинути в церкві хоть грейцар на „тацу“, а тут як нема, то хоть гинь, нігде викрутити.

Деє зараз по півночі встав уже Василь з постелі. Зівнув кілька разів здоровезно, обмив здебільшого лице, та став роздрапувати пальцями чупри- ну. Коли уже з тим упорав ся, напхав до капчука тютюну, вичистив протич- кою люльку та вложив до торби, в яку

уже стара вложила пів бохонця чорного хліба, головку часнику „луку“, та трохи сира.

Тепер вийшов до стайні запрягати коня. Своім звичаєм перехрестився та зачав „Отченаш“. Випровадив коні на обійсте і став запрягати до воза. Не встиг ще покінчити роботи, дивиться, а тут орчик зломаний. А бодай таке а таке — гримнув гнівно Василь. — Хоть бери та стружи тепер новий, Забувши про молитву, став стругати новий орчик.

Відтак випровадив підсвинка, висадив якомсь на віз і попривязував добре, аби не вишав. Підсвинок невдоволений з такого насильства, став так квичати, що міг би і ціле село побудити, за що Василь почастивав його кілька разів батогами. Потім виніс два міхи приладженої вже пшениці і умістив їх рівно на возі.

— Ну славаж Тобі Господи! — промовив спровола Василь. — Все уже готове, лиш рушати в дорогу. Мусить христинин спшити ся, бо як приїде за пізно, то треба добре з тими поліцайниками наторгуватись о ліпше постійне на торговиці, а іноді ще й біди можна нажити. Ого, знаю я тих посіпаків добре, бо чоловік уже не нинішній.

По тих словах подав ся він до сьвітлиці. Взяв новий солом'яний капелюх на голову, торбу (дзьобенку) з харчем через плечі і далі в дорогу.

День був хороший, сонце що лиш показало своє усміхнене лице з-за гір, витаючи знов сьвіт божий. Коні ступали поволи, тож Василь мав найліпшу нагоду хоть тепер спокійно помолити ся, що пригадав йому і придорожний хрест.

Скинув капелюх, перехрестив ся тричі та зачав молити ся. А гадки одна по другій пхають ся до голови, що годі їх і позбутись.

— ... Отче наш же еси на небесах... — Добре то було давніше продавати пшеницю чи жито. Приїдеш, ого Мошко уже коло воза. Подивить ся,

спробує зерно, згодить ся, заплатить і по всьому. А тепер тоті учені повідумовали якісь ваги, на котрих чоловік цілком не розуміє ся. Жидова приїде, обступить тя, заголокає так, що і десятої не пам'ятаєш а ще і з грішми лихо від коли настали тоті „коруни“ та „сотники“, чи як їх там звав...

— ... Да сьвятить ся імя твоє, да прийдець царствіє твоє... — Правду сказавши, то чоловікови аж жаль такого зерна продавати, та щож зробити? Хлоп не має пенсії від цїсаря як тоті пани по містах, що то їде вам десь коло полудня до роботи з „пюрором“ замість з цїном, з косою або з пилюю. А тут хоть Господь Бог зародить, то все таки треба готового грейцара. Чи соли, чи нафти, чи сїрник, за все треба заплатити; за дурно не дістанеш хотьбісь і сконав. Аякже...

— ... Да будет воля твоя яко на небесах так і на земли... Якомсь так воно уже є, що хлоп мало коли їсть то, що ліпше. От хотьби і курочка. Хлоп їсть лиш тоді курку, коли або курка слаба, і треба її дорізати аби не згибла, або коли хлоп слабый. А яйця — хіба чоловік покушає сьвяченого. Все то несе христинин нехристови, що Христа замучив. От і отсе поросся, чи я його продававби, якби не той клятий гріш? Чоловік привик до сего пороссяти як до рідної дитини. Заколов би, то булоби через цілу зиму чим душу помастити. Але податок перший. Ану, не заплати, то прийде здекутник та забере остатний сїрак або кожух, а тоді сиди на печі. Та нема і його в чім винувати, бо такий припіс дав йому сам найяснійший цїсар, бож і цїсар мусить з чогось жити, а якби не дістав податку, то здох би з голоду. Та най там...

— ... Хліб наш насущний даждь нам днесь... — Уже мене щось млоїть. Вступив бим до Мендля, та коли паршивий і він чогось попусував ся. Бувало як випити у него горівки, тої оковитки, то аж око побіліє, а тепер і не скривив ся. Тепер все якомсь на сьвітї фальшиве. По містах сиплять пані на лице та-

ку муку, що з неї можна би найбільішї пироги лішити, та ще потім якоюсь червоною мазею мастять ся. Накриє ся парасолею, хоть дощу нема; чи боїть ся біда сонця божого чи вітру, аби її з лица тоту муку не змів. Та і чоловік має велику червону парасолю, але бере її хіба лиш на відпуст, як їде кілька миль — аби не промок від дощу. На голову як вам убере така пані чудне накривало, то вам кажу, якби мої грядки. Знайдете там і квіти і яблуко, і грушку, сливку, гарбуз, ріжний хабуз, а на середині ще сидить і чешіратий птах. Коняка мала би чим пожити ся. Та то не моє діло.

— ... І остави нам долги наша, якоже і ми оставляем должником нашим... — Вступив би я до коршми по

ярмарку, як буду вертати домів, та боюсь старої, бо та огида і до чуприни бере ся. Раз після ярмарку таке мені лучило ся, що кониска пошкандибали самі домів, а мене добрі люди привезли на чужім возі до дому. Та мав же я ся тоді, мав, що і до нині пам'ятаю той ярмарок. Кажу вам, баба люта як змії, най її Бог простить.

— ... І не введи нас во искуше-ніє, но избави нас од лукавого... — Ще бою ся якої халепи з поліцайниками, бо ануж до „Іванової хати.“ О напасть не тяжко.

— Гов, тр-р-р! — таже то уже торговиця.

І так молив ся все Василь Табачка.

Ант. Кічан.

Т Е Щ А.

Жив раз на Сході в однім турецькім місті Кадїй*), якого всі в цілому краю уважали за дуже розумного. Говорили про него, що ніхто не вийшов від него без поради.

Почувши про се, вибравсь до него один богатий купець. Ішов через сїм міст і сїм пустинь, бо не було нікого, хто-б його розрадив, не було ніякого чоловіка, що умів-би був подати йому поміч.

Наладувавши на сїм верблюдів чимало всякого добра, скарбів та дарунків пустивсь він у дорогу.

По довгих трудах дійшов до мети. Його допущено до Кадїя. Кадїй оглянувши всі дарунки, які йому дуже припали до вподоби, дав знак, щоб говорив.

— Пане — сказав купець. — Я богатий чоловік, скарбів усяких маю достатком. Та вони мені не дають вдо-

волення, вони не можуть дати мені успокоєнє в моїм горю, яке мене присїло. От є у мене дві дочки, обі молоді, та в такому віці, що їм час думати про женитьбу, час піти їм в сьвіт поміж люди та глядіти товаришів житя. Одна з них гарна, як цьвіт-рожа, другий не судилось. І се як раз жура для мене. Що мені робити? Годі мені, справедливому батькови, давати одній менше з мого майна, чим другій. Будуть на мене жалуватись. Коли обі по рівній часті обдарую, тоді гарнійша скорше цілє житя знайде а друга нишком плакати-ме на мене.

Кадїй погладив свою довгу бороду, яку носив по закону Корану*), та подумавши хвилю, промовив:

— На усе знайдець ся рада. Лиш вислухай моїх слів:

— Чи мати твоїх дочок єще живє?

— Так, пане!

*) Коран — сьвята книга у Турків, мов-би у нас сьвяте письмо.

*) Кадїй — турецький судія.

— Коли так, то спосіб для тебе не тяжкий. Подай вість, що хто за подругу життя возьме твою молодшу, гарнійшу дочку, сей має обовязок по твоїй смерті забрати до себе і матір твоєї дочки, стару тещу. Відтак поділи майно по рівній часті. Побачиш, як скоро вийде твоя старша дочка за муж.

І вернув купець домів та зробив, як Кадій приказав, бо-ж він розумний, не міг лихої ради давати.

Та як здумів ся Кадій, коли по році, знов купець станув перед його престолом.

— Пане, — сказав — я робив після твого приказу, після твоєї ради, та бачу, що ніякої розради для мене. Молодша дочка знайшла уже, що хотіла а старша в слезах і розпуці дні свої проводить.

— Дивно, — закликав Кадій — я чейже не хотів тобі зле радити!

— Може бути, що знайдеш еще иншу раду для мене, коли усіх моїх побачиш. Я їх тут привів з собою.

Кадій дав знак головою і купець привів свою найстаршу дочку.

Поглянувши на дівчину, подумав собі Кадій: Не дивниця, що її ніхто не

хоче, бо-ж вона, мимо її скарбів, зовсім не приманить нікого своєю вродою. А звертаючись до купця, сказав:

— Приведи свою молодшу дочку!

Купець зробив як Кадій приказав.

Побачивши її подумав собі: Гарна, нема що й казати, але я думав дещо інакше.

— А приведи тепер і їх матір, тещу.

Коли ввійшла матір в комнату, а була вона гарнійша від своїх дочок, призадумавсь Кадій тай сказав сам до себе: Коли-б я мав вибирати я-б вибрав радше саму тещу, хочби навіть без її скарбів — а до купця звертаючись, додав:

— Не маю я для тебе ради. Не моя вина в сім, що так сталось. Твій зять взяв видно тещу за дочку, бо і я-б інакше не зробив.

І відійшов купець з нічим, бо видів, що і як розумний, не сказав йому правди.

А в мудрість Кадія перестали від сеї хвилі вірити.

З німецького переклав

Евген Гвоздик.

Як вибороли волю Злуч. Держави.

Причини невдоволення.

В англійському законі написано, що ніхто не має права взяти в англійського підданого без його згоди найменшої частини його добра. Податки дає народ самохіть. Королі мають уживати свої права королівські тільки на добро своїм підданам. Народ має право сходити ся, щоб спокійно обмірковувати свої потреби і просити задовольнити їх; як що народ починають гнітити, то він може збройною рукою обетати за свої права.

І американські кольтоністи, виселенці з Англії добре знали сей закон.

Свої права кольтоністи розуміли так, що всі люди з божої волі рівні, всі мають право жити, мати свою власність і користувати ся з своєї волі так, щоб не кривдити права інших людей. Кольтоністи знали, що вони мусять слухати тільки тих законів, на які пристала громада.

Та в Англії все хилили на свій бік. Почато добирати всяких способів, щоб накидати на кольтоні податки. Податками тими кольтоні начеб то мали виплачувати Англії ті гроші, що вона потратила на війну з французькими кольтоніями.

Зараз же в кольтоніях почали тямущі люди друкувати книжки, виясняючи кольтоністам їх права, щоб усі їх знали і зрозуміли, куди хилить Англія. Почали ся розмови про те, що добре булоб кольтоніям зєднати ся.

Кольтонії однак не думали повставати, а хотіли тільки гуртом боронити свої права, що давала їм англійська конституція.

І коли з днем 1-го листопада 1765 року ввійшов новий закон, про нові податки, штемплєвий папір і т. п., американські кольтонії прийняли се спокійно, тихо.

Але ся тиша була якась непевна, от як перед бурею буває.

Почало ся в Вірджинії і почав Патрік Генрі. Се був новий, мало знаний посол. У соїмі се й почало ся. Всіх пекла справа про штемплєвий податок, але ніхто не починав про неї говорити. Аж ось, уже як сессія соїмова доходила до краю, Патрік Генрі поставив таку резолюцію:

„Постановляємо, що дві партії короля Якова І. дають кольтоністам-вірджінцям такі самі права, які мають англійські піддані, що живуть в Англії.

„Постановляємо, що податки може або сам народ на себе накидати, або його виборні, бо тільки сам народ та його виборні можуть знати, які податки народ може платити; і тільки вони можуть сказати, як ті податки збирати.

„Постановляємо, що піддані короля англійського, ті, що живуть у сій старій кольтонії, завжди вибирали своїх послів до соїму і через них самі порядкували своїми справами податковими і урядовими. Се право признавав нам король в Англії і ніколи в нас його не віднімано.

„Постановляємо через те, що тільки наш соїм має право накидати на нас податки; хтож схотів би передати се право кому иншому, той важить ся зломати волю Англійців в Англії і в Америці”.

Зараз сї резолюції надруковано, ще й додано два нові пункти: „Постанов-

ляємо, що народ у сій кольтонії не повинен слухати ніякого закону чи наказу, як що той закон чи наказ видав не кольтоніяльний соїм”.

„Постановляємо, що матимем за воюга королівського кожного, хто словами чи на папері казатиме, що хтось крім кольтоніяльного соїму, може на сю кольтонію накидати податки”.

Сї постанови соїмові зараз розійшли ся по всіх кольтоніях. Та ще не дійшли вони до Бостону, а вже там Джеймс Отіс почав говорити, що треба скликати Конгрес усіх тринайцять кольтоній, щоб обмірковувати справу. І справді порозслано від соїму скрізь листи, щоб прислано послів до Нью Йорку на перший понеділок місяця жовтня 1765 р.

В Нью Йорку, делегати від кольтоній, на Конгресі склали „Деклярацію” або „Оповіщене”: „Які права мають кольтонії і через що вони незадоволені”. У нїм говорило ся, що англійський парламент зробив незаконно, накинувши на кольтонії податок, бо кольтонії не мають у парламенті своїх послів, і через те вони слухати парламентського наказу не будуть. „Деклярацію” післяно в Англію, до короля. А як привезено з Англії штемплєвий папір, то його кольтоністи знищили, а все писали, як і поперед, на звичайному папері. У судах навіть справи припинено, бо ніхто не хотів до суду на штемплєвому папері писати.

Року 1766, у маю прийшла в американські кольтонії звістка, що парламент скасував штемплєвий податок. Кольтоністи зраділи, думаючи, що вже тепер Англія не займатиме їх, побачивши, як вони за своє право обстоюють. Радість була велика; але не довго раділи. Довідали ся про другу постанову парламенту, що Англія має право накидати на кольтонії податки, і зрозуміли, що Англія, хоч і скасувала штемплєвий податок, та згодом, може й дуже швидко, вимудрує щось инше.

Не довго треба було ждати. У кольтоніях було трохи англійського війська, і кольтоністи давали їм квартиру й

світло; так вело ся здавна. Тепер же парламент наказав, щоб опріч того кожен хазяїн, у якого жив салдат, давав йому ще соли, оцту і пива. Сейчас ню-йорський сойм сказав, що се новий податок і кольоністи на него не згоджують ся. Та й інші кольонії не згодились. Губернатор ню-йорський написав про се до Англії і просив прислати в кольонії стільки війська, щоб кольоністи бояли ся не слухати.

Щоб добре запанувати в кольоніях, треба було держати там свій уряд, і Англія знов задумала накинути на кольонії якийсь податок та за ті гроші й держати в їх уряд.

А в кольоніях, збувши ся штемпльового податку, почали думати про те, щоб і мита (цла) збути ся, бо й се есть податок, який Англія накинула на кольонії без їх згоди.

Але в Англії на такі бажання кольоністів не хотіли зважати. Противно: парламент року 1767 зробив ще три нові постанови: перша брати цло за шкло, папір, цукор і чай; друга: завести в кольоніях нову митницю, що мала остро пильнувати, щоб виплачувано мито і щоб додержувано законів про торговлю; третя постанова: ню-йорському сойму ви зате, що не хотів дати жовнірам того, що вимагала Англія, заборонено збирати ся аж поки послухають кольоністи парламентського наказу про жовнірів.

Ні одного з сих нових наказів кольоніяльні сойми не хотіли послухати та обурене проти англійського парламенту зросло. Книжок проти утисків друковано силу і вони дуже ширили ся поміж людьми. В кольоніях знову знято мову про те, щоб зеднати ся і вкуці обставати за свої права. Перед вела кольонія Масачузет. Там навіть пісню про се складено і всюди співано. Ось вона, переказана по нашому:

„Хорообрі Американці, зеднаймо наші руки, щоб добувати волі. Тиранськими вчинками не знищуть наші права.

„Ми народили ся вільними і хоче-

мо жити вільними. Гроші ми готові дати, але як вільні люди, а не раби.

„Наші батьки відважили ся поїхати в незнані краї, вони переплили океан і приїхали в пустиню, щоб осадити в ній волю. Вони лишили нам у спадщині волю і славу.

„Солодка праця вільному чоловікови, як він може спокійно споживати те, що заробив; але Американці одвикнуть від праці, як що Англійці поживатимуть її.

„Урядовці англійські мають напасти на нас як сарана; даремно-ж світитиме сонце і йтиме дощ, як що інші споживатимуть нашу працю.

„Американці, єднаймо ся! Зеднавши ся, подужаєм, а йдучи самотно загинемо. Маймо надію, що наша правда переважить. Бог сприяє правді.

„Довіку люди будуть дивувати ся і спочуватимуть нам, що так боронимо свої права. Краще нам умерти, ніж стати рабами. Вільній людині се сором страшнійший як смерть”.

Щоб не давати кольоністам зеднати ся, губернаторам кольоніяльним наказано було не дозволяти їм збирати ся на віча (мітінги), а щоб примусити кольоністів слухати наказів, післано англійське військо в Бостон. Там було найбільше непокірних.

Незабаром у Бостон приплило 700 салдатів, а згодом ще й більше. Бостон захряс військом.

Американцям кипіло в серці, дивлячи ся на салдатів, та не чіпали їх. Порішено вести з Англією иншим робом війну. Всі кольонії змовили ся, не купувати нічого привезеного з Англії: раз щоб не платити мита, а друге через те, що Англія дуже багато гроша брала з Америки за всякий крам. От Американці й хотіли бойкотом покарати Англію.

Як позїздили ся послы масачузетські на сойм до Бостону, то виявило ся, що в тому будинкови, де збирали ся, живе англійське військо; на дверях в будинку стояли англійські гармати. Послы вимагали, щоб губернатор вивів звідти військо, але губернатор викрочу-

вав ся, що тут наче-б то не його воля, не він порядкує військом. Послы тоді переїхали в місто Кембрідж, де не було англійського війська.

Там постановлено, що Англія привівши військо в кольонії, без їх згоди, та ще й тоді, як не було ніякої війни, зломил конституцію.

Порішено, що американські кольонії на військо грошей не дадуть.

Англійські міністри, тим часом написали до кольоній, щоб їх заспокоїти. Кольоністи відписали, що парламент своїми постановами ламає їх права і через те вони слухати його наказів не будуть. А погодять ся кольонії з Англією тільки тоді, як парламент скасує усі свої постанови, і як забере з кольоній своїх дозорців-митників та військо.

З початку 1770 року зібрав ся парламент. Міністер Норт казав, щоб зі всього мито поскидати, але на чай таки зіставити, бо хоч грошей з того не багато буде, та треба, щоб кольоністи таки скорили ся парламентови. Навіть і ті, що не хотіли драгувати кольоністів, боячи ся, що ті не купуватимуть англійських виробів, думали таки, що кольонії мусять слухати Англії.

Саме в той день, як в англійському парламенті оттак про кольонії говорено, в Бостоні юрба кольоністів напала на англійських жовнірів і в бійці трьох кольоністів убито, а п'ятох поранено. Кольоністи були в неправі, бо вони напали, а салдати тільки боронили ся; але в кольоніях зчинив ся крик, що Англійці вбивають кольоністів. Англійського капітана, Престона, та шістьох салдатів посаджено в тюрму, і кольоністи вимагали, щоб їх суджено за душоубство. Але розумні люди з поміж кольоністів знали, що з таких учинків добра не буде: треба обстоювати своє право, а не заводити бійку.

З того, що увільнили усіх обжалованих, Англійці могли побачити, що кольоністи, сьвідомі законів, додержували їх і тоді, як мали діло з ворогами. Вони поважали закон і слухали його. Але не той закон, що хтось десь його написав,

а такий, що на його згодив ся край. Так вони розуміли, так і зробили.

Вибух.

Парламент скинув цло з усього, крім чаю, і кольоністи знов стали купувати англійські товари, а чаю не купували. Вони його пили, та тільки купували не в англійських кушців, а в пачкарів.

Англійський чай гнів у митних коморах, Англія витрачала багато грошей на кораблі та на урядників, що мали ловити пачкарів, а все не хотіла поступити ся.

Кольоніяльні сойми по всяк час мали якісь зачіпки з губернатором, та якось ні до чого більшого не доходило.

Англія, побачивши, що кольоністи таки не купують у неї чаю, стала продавати його за таку малу ціну, що навіть із митом він коштував дешевше від того, що кольоністи купували в пачкарів. Се вельми не сподобалось кольоністам, бо вже-ж завсїгди і всюди знайдуть ся люди, що покваллять ся на дешевню. Треба було не пустити чаю на американський берег. Лоцманам-американцям сказано, що вони зроблять злочинство проти свого краю, як що проведуть кораблі з чаєм до берега, бо той чай Англійці везуть у кольонії, щоб загруїти їх рабським духом. І лоцмани не схотіли пливати до кораблів і проводити їх до берега. Так кораблі з чаєм і вернули ся назад в Англію. А в Чарльстоуні хоч і винесено чай на берег і складено в коморі, та налякані урядники не йшли забирати. Так він там лежав.

В Бостоні-ж так було. Привезено чай трьома кораблями і хотіли його зносити на берег. Кольоністи-ж зішли ся і, порадивши ся, наважили ся знищити той чай зовсім.

Кілька десятків людей, повбирані за індіпців, припливли до кораблів, позлазили на їх і почали викидати чай у воду. 340 пакунків з чаєм пішло в море. Тихо, поважно працювали Американці, а тисячі людей стояли на березі

і мовчки дивилися, як гинуло в морі те, що вони звали кайданами на свою волю. А як уже все скінчилося, то всі спокійно поросходилися до дому, не скривдивши нікого з Англіїців.

Так у стейті Масачузеті, і в місті Бостоні почалася велика американська революція. А почалася через те, що Англія хотіла знищити в кольоніях те, що людині найдорожше, хотіла задавити волю. З вільнолюбних людей хотіли зробити рабів, які-б їх слухали і на їх працювали. Але кольоністи-американці не хотіли ходити в ярмі; вони звикли панувати своєю честю і своїми правами і не боялися великої англійської сили.

В Англії, на вість про подію з чаєм, закіпіло. Передовсім порішено покарати Бостон. Йому заборонено торгувати, і туди післано багато війська, щоб вартувати бостонську пристань, аби ніякий корабель там не ставав. Заказано сходитися на віча, вибирати судіїв, скликати сойм; наприкінці наказано похатити провідників події.

Одержавши з Англії такі вісті, Бостонці зійшлися на віче. Небогато їх було, та духом були вони дуже, то й не хилилися перед великою англійською силою! Про накази парламентські віче сказало, що коритися їм не будуть. Нагадуючи іншим кольоніям, що Бостон терпить за спільне діло і що згодом і на інші кольонії може так впасти, Бостонці просили всі кольонії прислати своїх послів на конгрес, щоб зійтися і гуртом обміркувати справу.

Додержуючи своєї постанови, кольоністи наказів англійського парламенту не слухали і по всій кольонії Масачузет раз-у-раз сходилися на віча, не зважаючи на губернаторові заборони.

В Сейлемі, як одержано наказ про ласку парламентську, що до них переведено пристань, а тим самим і торгівлю з Бостоном, віче постановило так: „Богатіти, віднімаючи заробіток у своїх сусідів, ми могли-б тільки тоді, як би в нас умерли всі людські почування і як би ми зовсім перестали розуміти,

що таке справедливість”. І Сейлемці не схотіли користуватися з парламентської ласки.

На одному вічу, в Мільтоні, записано таку постанову:

„Сю пустиню батьки наші здобули своїм потом та кровю; вони лишили нам спадщину, за яку так дорого заплатили і заповідали нам передати її нашим дітям вільною.

Якщо кольоністи стануть такі, що згодяться жити так, як забажаєся міністрам англійським, то се-ж вони свою волю промінють на ганебне рабство, і потомки до вічного віку проклинають їх”.

Ураджено: не коритися новим англійським наказам і не слухати тих радних та судіїв, які згодяться, щоб їх настановив англійський уряд.

Ураджено збирати військо, вибрати і настановляти офіцерів і хоч раз на тиждень учитися військової справи, щоб уміти боронитися від Англії.

Після тої постанови ті радні, яких по новому закону настановив губернатор, полякалися і позрікалися урядів; присяжні не хотіли йти в суд, бо їх не народ вибирав; судіїв, що їх понаставляв губернатор, люди не пускали в судові будинки, кажучи: „Ми будемо слухати тільки тих судіїв, що додержують наших старих законів і звичаїв народних. А сих, що силою до нас лізуть, ми не знаємо і не дозволимо їм увійти.

І таким духом дихали по всіх кольоніях, бо розуміли, що коли ламають волю в одному місті, то всім треба обставати за своє право.

Думка Бостонців про те, щоб зібрати конгрес, сподобалася всім кольоніям, і дванадцять кольоній прислали на него своїх послів. Не було тільки послів з Георгії.

Конгрес 12-ох кольоній почався у місті Філадельфії, 5-го вересня 1774 року. Приїхало більш як 50 вибраних послів. На конгресі послали дбали про те, щоб без війни залагодити справу. Вони склали оповіщення про свої права і казали так, що предки їх, поселяючи ся

з Англії в Америку, не зрікалися своїх прав, вольностей і привілеїв, які мали, живучи в Англії через те истомки їх мають такі самі права, а найголовніше право — посилати своїх послів у раду, де раджено би про закони. Кольоністи не посилають своїх послів до англійського парламенту, через те й не можуть слухати наказів парламенту і платити податки, що він накидає. А всі свої закони й податки мусять обговорювати в себе, на своїх кольоніальних зборах. Вони мають право мати в кольоніях свої суди з присяжними, вибирати радників у раду і не пускати до себе англійське військо; вільно їм збиратися на віча і писати просьби до короля.

Наприкінці було написано: „Таких прав і привілеїв вимагає Конгрес усьому своєму народови. Ті права і привілеї ніхто не має права відняти або зменшити, без згоди народних послів у кожній кольонії”.

Написали до англійського народу, про всі кривди, що зазнавали кольонії від англійського ряду так:

„Розміркуйте тепер самі, до чого йде. Якщо міністрам пощастить військом примусити нас платити податки, то ми станемо народом рабським. Але яка з того користь вам? Чи не схочуть тоді міністри тим самим військом зоробити так і з вами? Ви, може скажете, що не схочете давати гроші на військо і його не буде, але згадайте, що тоді міністри матимуть у руках американські гроші і американських кольоністів. І не сподівайтесь, що зневолені люди не схочуть допомагати зневолити й вас. Не думайте, що англійський уряд, придбавши змогу накидати на кольонії які хоч великі податки, за роки п'ятдесят не набере стільки грошей, що зможе ними задавити всю вашу волю. Бережіть ся, не піймайте ся в пастку, що на вас становлять”.

Члени Конгресу заприсягли, що коли з Англії не буде гарних звісток, то кольонії не купуватимуть нічого звідти привезеного, і не продаватимуть туди ні-

чого. Сеї постанови мусяли придержуватися у всіх кольоніях. А хто їх зломив-би, того мали карати. Кара була така: хто не додержав постанови, того всі мали вважати за ворога рідного краю, і його прізвище мало бути надруковане, щоб усі про його знали.

Обміркувавши і зробивши все се, Конгрес написав універсал до кольоністів, повідомляючи про те, що урадили. Конгрес не хотів воювати з рідним народом англійським і через те зважив ся поки що тільки припинити торгівлю з Англією, сподіваючи ся, що може там схаменуть ся. Кольоністів же Конгрес просив поводитися спокійно і не чпати англійських жовніврів.

26 жовтня 1774 року Філадельфійський Конгрес розійшов ся. Умовили ся, що коли Англія не поступить ся, то знову він збере ся за пів року.

А в Масачузеті все не стихало. Раз-по-раз виходили зачіпки з губернатором, і Масачузетці, бачивши, що війни не минути, почали думати про військо. Сталого війська в кольоніях не було, а його збирало тільки тоді, як було треба. Таке військо звало ся міліція. І в Масачузеті почали скликати міліцію. Записало ся в міліцію дуже багато і всі ті люди мусяли на перший зазив взяти за зброю. Настановлено офіцерів і зібрано харч. В кольоніях почали дожидати, що скаже Англія.

Аж у січні 1775 року в англійським парламенті почали говорити про кольоніальні справи.

І почали страшити. Заборонено кольоністам ловити рибу в морі і через се 30 тисячів людей мало зістати без заробітку. Масачузетців названо бунтівниками і післано до них військо. Звелемо відібрати від кольоністів порох і зброю. Сейчас в Бостоні забрано порох, попсовано гармати, а круг міста покочано шапці. Потім англійський генерал Гедж післав з Бостону 900 людей свого війська в Конкорд, щоб забрати й там зброю й харч, що кольоністи наготували для міліції. Та тут не пощастило: кольоністів повідомлено,

що йде англійське військо і йому назустріч вийшли збройні люди з Лексінгтону. Почала ся битва. Кольоністи мусіли втікати. Англійське військо прийшло в Конкорд. Але там уже дожидало їх 500 людей міліції. Англійці не могли взяти Конкорду і стали повертати назад до Бостону. Та вже тепер усюди, в кожній хаті, за шпильями, за деревами, — де тільки можна, всюди позасідали кольоністи і стріляли на Англійців.

Розлютовані кольоністи не мали милосердя для ворогів своєї волі. Кілька сот Англійців убито, а останні втекли в Бостон.

Почала ся війна. Кольоністи не дурили себе облудною надією. Вони знали, що їм трудно устояти проти англійського війська, що Англійці спалють, зруйнують їх оселі, але зважили ся до краю стояти за свою волю.

10. мая 1775 року в Філадельфії знову зібрав ся Конгрес. Кілька день перед Конгресом прибув до Америки Франклін і його покликано в Конгрес. Він довго жив в Англії і добре знав, що там говорять про кольонії й розказав про все Конгресови. Упевнивши ся тепер, що від Англії шкода чого доброго сподівати ся, він дуже обставав, щоб в нічим не уступати, а воювати за свої вольности.

А Конгрес і тепер ще силкував ся залагодити справу. Написано знову до короля і до англійського народу. Кольонії благали своїх братів так поводити ся з ними, щоб не треба було лити братню кров. А військо англійське було вже в кольоніях, кров уже лила ся. Конгрес постановив тому, що кольонії мусять зібрати військо. До тих міліціонерів, що вже зібрано в Масачузеті, всі кольонії мусіли зібрати ще військо і післати його в північні кольонії.

Та мало було — зібрати військо. Ще треба було знайти доброго отамана. Як знято про се мову, то мабуть усі подумали на одного. І як Джан Адамс сказав, що отаманом над військом мусить бути Джордж Вашингтон, то всі в Кон-

гресі сказали одногосно: „Най буде він”.

Війна.

Англійського війська в Бостоні було 12 тисяч; американського около 15 тисяч, і воно облягло Бостон півколом. Але з таким малим військом не можна було брати ся здобувати Бостон. Вашингтон скликав військову раду і враджено просити північні кольонії як мож швидше зібрати ще хоч сім тисячів війська. А тим часом Вашингтон узяв ся порядкувати військо, бо у нім не було ніякого ладу. Військо було зібране з усяких кольоній, а кожда кольонія мала свій військовий лад, иноді зовсім не такий, як у других кольоніях. Тепер треба було завести однаковий лад у всьому війську, а воно того не хотіло. Звикши вибирати уряд, кольоністи і військовий уряд хотіли самі собі вибирати і не хотіли слухати офіцерів, присланих Конгресом; Вашингтонови важко було хоч трохи все впорядкувати, бо він не хотів карати, не хотів робити примусом.

Крім сего у американським війську навіть зброї та пороху було мало. Вашингтон бояв ся, щоб Англійці про те не довідали ся і не почали зараз же битви. Треба було запобігати лихови. Що Вашингтон міг зробити без Конгресу, то зараз і робив, а чого самому не вільно було робити, про те писав Конгресови, і радив, що треба зробити, щоб упорядкувати військо.

Крім Конгресу, Вашингтонови доводило ся мати діло з кольоніальними соймами, бо Конгрес тільки казав, що те, чи те треба зробити, а всі його постанови виконували кольоніальні сойми; вони дуже марудили ся і багато Вашингтон мав з ними клопоту, а помочи дуже мало.

Англійським військом у Бостоні командував генерал Гедж, який колись разом з Вашингтоном воював з Французами.

В осени генералови Геджови звеле-

но приїхати в Англію, а замість його приїхав генерал Гоу.

Тим часом рік військової служби в американським війську доходив до краю, а Конгрес ніяк не хотів згодити ся, щоб жовніри служили по три роки. Дозволено тільки Вашингтонови самому, без Конгресу, посилати накази про те, щоб зібрано військо, та прислано комісію, щоб переглянути військовий статут.

У тій комісії був членом і славетний Франклін. Вони з Вашингтоном стали щирими друзями.

В місяці листопаді прибули до Вашингтона новобранці, але замість 20 тисячів прибуло всього 5 тисячів. Вашингтонови було зовсім погано: мало війська, мало зброї й пороху. Ні з чим було йти на ворога. А кольоністи хотіли, щоб швидше скінчила ся справа, і вони вже починали ремствувати, що Вашингтон не веде війська до бою. Англійський генерал Гоу і собі не нападав на Вашингтонове військо, бо не сподівав ся його подужати і дожидав помочи з Англії, та ще й думав, що може тим часом кольоніальне військо само розійде ся. Так оба війська й стояли, дожидаючи, що далі буде.

В Англії, в осени 1775 року, почала ся парламентська сесія. У парламенті тільки 19 послів було таких, що ще боронили кольонії і повставали проти війни з ними. Та їх не слухано, і враджено післати в кольонію ще багато війська. Свого не було готового, то врадили наняти Німців, і наняли аж 17 тисячів.

З початку 1776 року до Вашингтона почали приходити нові рекрути, привезено зброї й пороху, і тоді Вашингтон наважив ся зараз же йти на Бостон, поки ще не прийшла сподівана поміч з Англії. Він поставив частину свого війська на шпильях, щоб воно могло стріляти на англійські кораблі, що стояли на морі, під Бостоном. Думав так, що частина англійського війська вийде боронити свої кораблі і тоді легше буде взяти місто. Але справа вийшла простійше. Англійський генерал уже лаго-

див ся втікати з військом з Бостону, але перше хотів місто зруйнувати. Аж тут довідав ся що кольоністи лагодять ся стріляти на його кораблі. Тоді він післав сказати, що коли Вашингтонове військо не стрілятиме на його кораблі, то він вийде з Бостону, не зруйнувавши його. Вашингтон пожалів місто і згодив ся. 17-го марта Англійці вийшли з Бостону, посідали на кораблі і поплили, а в Бостон увійшло кольоніальне військо.

Визволивши Бостон, Вашингтон повів своє військо до Нью Йорку, щоб не дати Англійцям узяти його. В Канаді також кольоністи воювали з Англійцями. Там був з кольоніальним військом генерал Арнольд, та Англійці його побивали; Конгрес тому наказав Вашингтонови післати йому поміч. Вашингтон післав туди частину свого війська, щоб не пустити ворогів зайти з того боку в кольонії, а сам поїхав у Філадельфію на Конгрес обміркувати, що далі робити.

Тим часом до Конгресу дійшли звістки, що Англія хоче мира. Богато послів зраділо і говорили, що треба мирити ся. Вашингтон був певний, що Англія тільки дурить і хоче мира на який час, щоб зібрати військо і тоді придавити кольонії. На Конгресі почали ся сварки: хто хилив ся до згоди, а хто хотів воювати. Вашингтон стояв за тим, щоб воювати. Тимчасом вірджінський сойм написав до Конгресу, що треба оголосити кольонії вільними й незалежними від Англії. Вашингтон і більшість членів Конгресу теж давно вже про те думали, знаючи, що оголосивши себе незалежними від Англії, кольоністи з усіх сил боронитимуть свою волю.

Ще ні на чому ся справа не стала, як Вашингтон мусів їхати з Філадельфії до Нью Йорку і зміцняти його, щоб Англійці не забрали. А тут нове лихо насувалось: серед кольоністів в Нью Йорку чимало було вже таких, що сприяли Англії проти своїх же кольоній. Вашингтон для таких зрадників був немилосерний.

Тим часом думка про те, щоб кольоніям стати незалежними від Англії поширилася поміж людьми. Вже одинайцять кольоній пристало на се.

1-го липня 1776 року зібрався Конгрес кінчити справу. Всіх послів було 56. Ще довго обговорювали все, щоб усім погодити ся і врешті вечером, 4-го липня підписано Деклярацію, себто Оповіщене про незалежність кольоній; підписало 55 членів, бо один не згодився.

В Деклярації було писано, що всі люди на світі мусять бути рівні і мати однакові права до життя, волі, щастя, і тих прав ні в кого відняти не можна.

4-го липня 1776 року Деклярацію прочитано в Конгресі й підписано і в сей спосіб зникли англійські кольонії в Америці, а замість їх стали вільні Американські Держави.

Вашінгтонового підпису немає на Деклярації, бо він тоді був серед свого війська; йому післано лиш з неї відпис. Вашінгтон зібрав усе військо і прочитав Деклярацію. Радіючи і військо, й народ слухали, що стало ся велике діло, що зреклись Американці англійської неволі. Але-ж се був ще тільки початок визволення. Ще треба було тяжко боротися за свою волю, боронити її від лютого й дужого ворога.

* * *

Ще з кінцем місяця серпня англійські кораблі припливли й стали недалеко від Нью Йорку, але стояли тихо, не стріляли, бо дожидали помочи з Англії. Тимчасом з Англії приїхав брат генерала Гоу, і привіз англійські умови миру з кольоніями. Генерал Гоу написав Франклінови, що король згоджує ся простити кольоніям, як що вони покораються. Але Франклін відписав, що Американським Державам не треба прощення від англійського короля, а помирити ся вони згодять ся тільки як вільна держава з вільною.

А тимчасом Вашінгтонови тяжко приходило ся. Війська мало, та й те не-

вучене, бо недавно поприходило з дому. А до того ще, зійшовши ся з усяких кольоній, люди якось часто сварили ся. Вашінгтонови доводило ся їх мирити та вмовляти, щоб хоч тепер облишили свої суєдські спори, бо мусять боретися з ворогом, що важить на волю їх усіх. А ворог був потужний: міцні всенні кораблі та 30 тисячів англійського, добре вивченого війська стояло проти одинайцятьох тисячів Вашінгтонового. Та помалу і в Вашінгтона стало мало не 20 тисячів. Він збудував у Нью Йорку дві кріпости, щоб боронити місто, а три тисячі його війська стояло на острові Лонг Айленд під проводом генерала Гріна. На лихо сей генерал занедужав, а замість його став генерал Путнам. Саме тоді на остров напали Англійці. Путнам, не знаючи ні острову, ні фортеці, дозволив Англійцям оточити своє військо і майже половина його полягла у бою.

Після тої битви Гоу знову хотів помирити ся, з тим таки, щоб Американці скорили ся і знов признали себе англійськими підданими; але його послови сказано, що Англія сама примусила кольонії зрвати з нею, і тепер уже в підданство вільні Американці не підуть.

Тоді Гоу оголосив свій лист серед американського народу і мав тим, що коли кольонії вернуть ся до Англії, то Англія все поскасовує, що їм не до впадобы, а зробить усе так, як їм хочеть ся. Деякі Американці, головно з Нью Йорку, налягані тим, що американському військові не пощастило, підхилились знову до англійського короля; та таких, на щастя, було небагато і війна не спинялася. Після лонг-айлендської битви Вашінгтон відвів усе своє військо в Нью Йорк. Се зробив так зручно, що Англійці й не помітили, коли перепливало американське військо. Та хоч Американці й не приставали на те, щоб скорити ся англійському королеви, все таки гнівали ся на Вашінгтона, що їх військо побито на Лонг Айленді і що доси не прогнано Англійців з кольоній. Звідусіль

Вашінгтон чув докори, але не зважав на їх, знаючи, що з своїм малим, убогим на зброю і невченим військом не міг виступати проти англійського війська. Кольоністи вмівали нарікати, а мало дбали про те, щоб Вашінгтонови було чим воювати з Англійцями.

Врешті Вашінгтон побачив, що не сила йому з таким військом удержати Нью Йорк і поїхав оглядати місце, куди думав перевести своє військо. Другого дня, вертаючи, почув стрілянину. Він пігнав до свого війська і побачив таке: Англійці вилазять з кораблів на беріг, а його військо втікає. Тут уже така лють обняла Вашінгтона, що не міг себе здержати: кидав ся до офіцерів і до жовнярів, кричав, навіть бив, щоб вертали ся, але не помагало: військо втікало, як налякана отара. Тоді Вашінгтон не стерпівши такого, завернув ся й кинув ся сам назустріч ворогови. Його-б неминуче вбито або забрано в полон, та офіцери вхопили його коня і таким робом спасли Вашінгтона, а може разом із ним і народню волю, бо ще хто й зна, що зробилось би з кольоніями без нього.

Американське військо утікло з Нью Йорку. Та незабаром йому пощастило хоч трохи збути ся сором, бо в одній битві після сього так завзято било ся, що англійському генералови довело ся знову просити з Англії війська. Війна знов на який час припинила ся. Американці ніяк не могли зібрати таку силу, щоб прогнати англійське військо; Англійці рівнож, так далеко від свого краю, не могли зібрати таку силу війська, щоб подужати Американців. Так справа й тягла ся, не схилиючи ся ні сюди, ні туди. Нарешті Конгрес згодив ся, щоб військо наймано на три роки і щоб його було більше, ніж доси. Кожда кольонія мусяла достарчати своему військові все, що треба. Побільшено плату офіцерам, та обіцяно дати землі тим жовнярам, які вбудуть до кінця. Офіцерів мав настановляти сам Вашінгтон.

Але се нове військо було ще тільки на папері, а тим часом Вашінгтонови ні з ким було боронити Нью Йорку, і Ан-

глійці забрали ню-йорські фортеці і взяли в бран три тисячі Американців.

Вашінгтон з більшою частиною свого війська пішов над ріку Делевар, а за ним ішло англійське військо. 7-го грудня Вашінгтон перепливав ріку, Англійці-ж мусяли зістатися на другім боці.

Вони заняли майже всю кольонію Нью Джерзі, а Вашінгтон не міг їх зупинити, бо його військо, дослуживши терміну, розходило ся, а нове не прибувало. Вже Англійці накидали оком і на Філадельфію, щоб і її забрати. Під сей тяжкий час Вашінгтона ще одно спиткало лихо: Англійці забрали в бран його найліпшого помічника, генерала Лі.

Англійці не тільки самі плондрували кольонії, але ще підмовляли Індіанів, і ті нападали на оселі, різали людей, а оселі руйнували й палили. Через те вже багато Американців хотіло, щоб мирити ся з Англією. Та Вашінгтон добре розумів, що коли тепер замиристь ся з Англією, то се значить, піти знову в неволю, то значить, що марно лилася кров кольоністів за весь час сей війни, марно пішли витрачені на неї гроші. А скорше чи пізнійше доведеть ся починати війну наново. Через те Вашінгтон не зважав на тих, що хотіли мира, а навпаки, впевняв, що мирити ся ніяк не можна. Він певний був, що хоч не скоро, а виборе Американцям волю. Він наважив ся, хоч і з малим військом, аж поти тягти війну, поки в Англії не стане грошей наймати військо та посилати в Америку. Тим часом до його прийшло ще трохи нових рекрутів. Він стояв на одному березі ріки Делевар, а на другому, проти міста Трентону, було трохи англійського війська і багато німецького, найманого. Була вже зима, та ріка ще не зовсім замерзла і англійський генерал дожидав, поки так замерзне, що можна буде перейти по кризі і напасти на Вашінгтона. А Вашінгтон задумав його випередити. Одної темної ночі він оголосив, хто з його війська хоче переплисти на човнах ріку та й ударити на Англійців. Найшло ся 2400 охотників.

Ніч була темна. Йшов сніг і був ве-

ликий вітер. Вода хвилювала і вітер наганяв крижини одну на одну. Посідали в човни і поплили через ріку, обминаючи крижини, та відпихаючи їх від човнів. Плисти було тяжко, так, що ледви досвіта добили ся до другого берега. Тоді тихесенько підійшли до ворожого табору і напали на німецьке наймане військо. Полковника їх убито, і вбито багато жовнярів, а більш як тисячу взято в бран. По тім Вашингтон з військом вернув ся на свій беріг, а через кілька день знову переплив ріку і став з військом у місті Трентоні.

Гоу післав проти Вашингтона генерала Корнваліса. Корнваліс прийшов вечером до Трентону, але напасти на Вашингтона хотів другого дня ранком, бо дожидав ще на війська від Гоу.

Вашингтон певний був, що як до Корнваліса прийде поміч, то Англіїці побють американське військо; тому хотів сему запобігти: узяв він частину свого війська, нішком, у ночі виїшов з міста і кинув ся на зустріч тим Англіїцям, що йшли на поміч Корнвалісови і побив їх, дарма, що їх більше було.

Після сеї битви Вашингтонове військо набрало віри у свої сили, і він забрав ся гонити Англіїців з колонії Нью Джерзі; помалу-малу вигонив їх дійсно.

А Конгрес, бачивши, що Вашингтон так щиро працює, щоб визволити колонії з англійської неволі, таки згодив ся дати Вашингтонови на пів року таке право, щоб він міг сам усіма військовими справами порядкувати. Але Вашингтон, здобувши собі таке право, все-ж коли міг, радив ся людей, таких як Франклін та й інших, які розуміли справу, і завжди вдячний був за розумну пораду. Як війна припинила ся на якийсь час, то він заходив ся впорядковувати військо. Дуже дбав, щоб набрати гарних офіцерів і брав тільки таких, що добре знали військову справу, бо недотесний офіцер міг часом зовсім погубити справу.

* * *

Важко було Американцям воювати з Англією і вони задумали просити помочи у Франції і мали надію, що вона їм може, бо Франція ворогувала з Англією за землю в Америці.

Був тоді у Франції молодий і дуже багатий французький пан, маркіз Ляфает; він служив офіцером у французькому війську. Наслухавши ся, як Американці обороняють свою волю, він задумав їм помочи. І він поплив до Америки. Пощастило переплисти так, що його не вхопили на морі Англіїці. В Америку прибувши, подав ся у Філадельфію до Конгресу і сказав, що ось приїхав помагати Американцям воювати, та просить прийняти його до війська. А тоді багато наїздило в Америку всяких чужоземців ніби то помагати Американцям. Але з них один тільки Поляк, Тадеуш Костюшко, став справді у великій пригоді Американцям, бо решта се були здебільшого непутні люди і користи з них не було ніякої, а примхи вони мали великі. Ото-ж вони вже докучили Американцям і через те, як Ляфает попросив прийняти його до війська, то його не прийнято. Тоді він попросив у друге, що хоче служити простим жовніром, аби обороняти волю. Конгрес побачивши, що сей Ляфает був не якийсь пройди-сьвіт, а справді путящий чоловік, настановив його офіцером.

Ляфает приїхав до Вашингтона і побачив американське військо: кілька тисячів погано узброєних, убого повдяганих людей. Не можна було й рівняти їх до французького війська, де служив Ляфает. Показуючи Ляфаетови своє військо і розказуючи про військові справи, Вашингтон сказав:

— Нам аж ніяково ставати такими перед очі офіцера, що тільки приїхав з французького війська.

— Я приїхав сюди вчити ся у вас воювати, а не судити вас, — одмовив Ляфает.

Американцям дуже сподобали ся ці слова, бо звичайно європейські офіцери дуже згорда поводили ся в американ-

ським війську, що ось то ми багато знаємо, а ви неуми.

Скоро Вашингтон полюбив Ляфаета як рідного сина. Та й скрізь серед Американців його люблено.

До англійського генерала Гоу знову прибуло військо з Англії, і він силкував ся примусити Вашингтона до рішучого бою; але Вашингтон, не сподівуючи ся подужати, все ухиляв ся; бували тільки невеличкі битви. Але як виявилось, що Гоу хоче йти на Філадельфію, то Вашингтон мусів стати до бою, щоб її оборонити. Американці били ся добре, та Англіїців було більше і вони взяли Філадельфію. Ляфает в сій битві зістав ранений в ногу.

Та Американці вже потроху звикли до війни, звикли до того, що сьогодні ти побеш, а завтра може тебе побють. Втративши Філадельфію, вже не збентежили ся так, як торік, втративши Нью Йорк.

Конгрес переніс ся з Філадельфії у місто Йорк в Пенсильвенії.

Трохи згодом, 4-го жовтня Вашингтон досвіта напав на Англіїців і наробив їм великої шкоди: 500 англійських жовнярів вбито.

Після сього було ще кілька невеличких битв; генерал Гоу хотів взяти табор Вашингтона, та не щастило. Була вже зима і війна знову на якийсь час припинила ся.

Вашингтон отаборив ся недалеко від Філадельфії, щоб пильнувати ворога. Ворог же, сидячи в Філадельфії, відпочивав у теплі та в добрі, а Вашингтоновому військові приходилось вельми тяжко. Конгрес погано дбав про військо. Жовняри по кілька тижнів не бачили мяса, навіть хліба було мало. Їжі до табору не привожено і гроший не давано, а без гроший на квітки мало хто давав. Здобути волю всім хотіло ся, а мало хто розумів, що всі мусять працювати та допомагати спільному ділові, хто як може і чим може. Надіяли ся, що військо саме все зробить, а не дбали, щоб військо мало що їсти і в що одягти ся та й чим стріляти. Якних три тисячі жовнярів

були зовсім босі, так і марші відбували. Були такі, що й сорочки не мали; одежі теплої не ставало для всіх; спали по черзі: половина спить, а половина коло ватри сидить, бо всім не ставало чим вкрити ся. Тільки шануючи Вашингтона, терпіли вони таке лихо, бо бачили, що він терпить те саме, що й вони, та ще й більше, бо всіма журив ся, а помогти не міг. Військо так знесило ся, що як одного разу Англіїці виїшли з Філадельфії і пішли грабувати собі харч, Вашингтонове військо не здолало перепинити їх і примусити вернути ся.

Нарешті вже не витримало військо голоду й холоду і хотіло розійти ся. На превелику силу Вашингтон умовив ще подождати; рад не рад мусів післати жовнярів брати у людей харч та одежу. Своім друзям він писав, що йому дуже тяжко й прикро було се дозволити, але що-ж мав робити? Конгрес хотів ратувати волю, але мало дбав про те, щоб її оборонці не гинули з голоду й холоду.

І от знову почали ся докори: на що Вашингтон віддав Англіїцям Філадельфію? На що він дозволяє англійському військові грабувати оселі круг Філадельфії? На що він сам посилає своїх жовнярів брати у людей харч і одежу? Чому він робить так, а не так?

Вашингтона дуже гнівали такі докори і він, вимагаючи від Конгресу, щоб швидше прислано харч і одежу військові, писав: „Тим добродіям, що докоряють, можу сказати, що далеко легше вигадувати як що робити, сидячи в гарній, теплій світлиці, ніж спати на морозі, не маючи в що вдягти ся і чим укрити ся. Ті добродії не дуже журять ся вояцькою бідною, а я журю ся і душа болять, що не маю сили помогти“.

Врешті таки дописав ся Вашингтон, і достарчено військові харчів й одежі. Тоді довго ще клопотав ся, щоб Конгрес постановив давати до смерти пенсію тим, хто вибуде у війську аж доки війна не скінчить ся. Згодили ся тільки давати офіцерам сім років по скінченню війни половину тої плати, що вони тепер, на війні одержували, а жовнярам

дати раз по 80 долярів. Вашингтон був з цього невдоволений і казав, що се може перший приклад, що військови доводить ся так багато терпіти і такої невдячності зазнавати.

А тимчасом Англіїці, бачучи, що Американці їх таки бють, а війні тій кінця не має, почали підмовляти деяких Американців, щоб вони за гроші зрадили своїх. Але таких зрадників не знайшли. Хотіли дати гроші і секретареві Конгресу, Адамови Фергюсонови; так він їм відказав: „Я маленький чоловік і мене купувати не варт. Але хоч який я малий, та все-ж англійський король не такий багатий, щоб міг мене купити”.

Коли тут Американцям надійшла поміч. Французький король, надумавши ся, признав нарешті Американські Держави вільними і ні від кого незалежними і згодив ся допомагати їм в війні проти Англії.

Ляфает своїми листами з Америки багато причинив ся до того, що Франція згодила ся допомогти.

За три роки війни кольоністи багато лиха натерпілись, тому довідавши ся, що Франція помагатиме, так зрадили, немов уже все скінчилось і вже вони визволили ся. Але до того було ще дуже далеко.

* * *

Як в Англії довідали ся, що Франція прийшла в поміч Американцям, заговорено, що треба помирити ся. До Американців післано послів сказати, що Англія верне кольоніям усі їх права і не каратиме за повстане, — аби вони лиш не відривали ся. Як прислано Вашингтонови звістку про те, з чим приїхали англійські послы, то він написав у Конгрес, що на його думку, Американці в нічим не можуть поступити Англії, бо мають певну надію оборонити від неї свої права й вольности і бути незалежними. Конгрес, обміркувавши справу, відказав послам так, що Американські Стейти згоджують ся помирити ся з Ан-

глією, але тільки тоді, коли вона признасть їх незалежними від неї і виведе з них своє військо.

На се Англія не пристала і війна потягла ся дальше.

Замість генерала Гоу настановлено генерала Клінтона. Він в Філядельфії мав 20 тисячів війська. 8 тисячів з того він післав у Вест Індію та у Фльориду, бо там уже треба було боронити англійські землі від Французів. Зіставши ся сам із 12-ма тисячами війська, він бояв ся, щоб не опинити ся у Філядельфії як у пастці, серед Французів та Американців і хотів нишком перевести військо в Нью Йорк. Вашингтон про се довідав ся і наважив ся напасти на Клінтона, хоча військова рада на те не згоджувала ся. Найбільше не хотів того генерал Лі, що сьвіжо вернув ся з брану від Англіїців і був у війську другим після Вашингтона. Та Вашингтон зробив, як задумав: післав Ляфаета з військом на Англіїців.

Як Ляфает повів уже військо, тоді генерал Лі сказав, що й він хоче бути в сій битві. Вашингтонови й на думку не впало, що генерал Лі хоче зрадити своїх, і він дав йому ще війська і дописав Ляфаетови, що вестиме військо генерал Лі, бо він же був у війську рангою старший. Трохи згодом Вашингтон і сам повів військо туди-ж. Проїшовши трохи, довідав ся, що генерал Лі веде чогось військо назад. Незабаром справді побачив, що американське військо вертає ся. Вашингтон прискочив до Лі і спитав: „Що се робить ся?” Лі не знав, що сказати. „Я хочу знати, через що військо втікає від ворога?” — скрикнув Вашингтон. Лі почав плутати, що жовнярів взяв страх, почувши якісь звістки і через те він не міг їх, таких настрашених, вести до бою.

Вашингтон дуже розгнівав ся на генерала Лі. Він завернув військо і сам повів до бою. Англіїці хотіли пробити ся, але не змогли і повернули назад. Вашингтон не гнав ся за ними, бо настала ніч і він думав ранком знову на них напасти. Але Клінтон в ночи таки втік у Нью Йорк. Там він сидів спокійно за

мурами, а від моря його боронили воєнні кораблі.

З початку липня прийшли нарешті французькі воєнні кораблі і привезли 4 тисячі війська і звістку, що французький король згоджує ся позичити Американцям 3 міліони франків. Американці так зрадили тим, що аж Вашингтон став бояти ся, що вони зовсім здадуть ся на Французів, а самі мало що й робитимуть.

Вашингтон умовив ся з французьким генералом, д’Естеном, що той нападе від моря на англійське військо, що стояло в Род Айленді. На поміч Французам Вашингтон післав свого генерала Суллівана з 10-ма тисячами війська. Воно мало напасти на Англіїців від сторони суші. Але д’Естен із Сулліваном не порозуміли ся, кому де поставити військо, щоб один одному міг прийти в поміч через те вишло так, що Англіїці з двох боків напали на французькі кораблі. д’Естен не міг їх подужати і мусів втікати з своїми кораблями на отверте море. І Сулліван сам не міг проти Англіїців устояти. Почав ся нелад: Французи гнівали ся на Американців, Американці на Французів. Нового клопоту прибуло Вашингтонови: мусів умовляти своїх офіцерів не сварити ся з Французами.

Зимувати Вашингтонове військо стало між ріками Гудзоном та Делеваром, а Вашингтон поїхав до Конгресу обрідити ся, що далі робити. Вашингтон казав, що користнійше не нападати на англійське військо, а тільки боронити ся: менше людей згине і гроший менше йтиме. Він сподівав ся, що Англія не здолиє довго воювати. Конгрес згодив ся на Вашингтонову думку.

Всю зиму було тихо з Англіїцями, бо й вони сиділи по фортецах. Тільки Індіани з намови Англіїців нападали і дуже багато шкоди робили. Довело ся послати проти них військо, щоб їх утихомирити.

Але згодом самі Англіїці почали поводити ся робом Індіанів: нападали на оселі і людей убивали, а все добро руйнували. Вони казали: „Франція хоче

здобути собі Америку. Так нехай же збуде пустинню”.

Щоб се припинити, Вашингтон 15. липня повів військо на фортецу Стони-Пойнт, де була частина англійського війська, і йому пощастило забрати в бран Англіїців і взяти багато зброї та пороху.

Після сього англійський генерал Клінтон усе своє військо зібрав у Нью Йорк, і 1779 року більше битв не було. А як прибула до Клінтона поміч з Англії, то він покинув частину війська в Нью Йорку, а з другою частиною поплив у Південну Каролайну, сподіваючи ся, що в сьому панському стейті йому пощастить. Вашингтон післав і собі туди частину свого війська, а сам з рештою став зимувати в Моррїставн. Зима була дуже холодна, а військови, як звичайно, всього не ставало, і Вашингтон мусів знова сам посилати брати в людей що треба за квітки, обіцяючи, що колись то за них віддадуть гроші. Всім се не подобало ся і на Вашингтона знову ремствували. Але що-ж він мав робити? Військо мусіло боронити країну — і не могло-ж воно жити без їжі і без одежі. А колиб Вашингтон не дбав про нього, то воно-б усе порозбігало ся з голоду й холоду.

Дивним може здати ся, що Американці так мало дбали про своє військо. Се було через те, що ті кольонії, яких війна не зачепила, здалека не добре уявляли собі, що і як робить ся. Певні були, що Англія не зможе воювати і підбити таку велику країну, от і думали, що якоесь і без їх помочи обійде ся. А ті кольонії, де відбувала ся війна, зруйновані і знеслені, теж ухиляли ся від усього, бажаючи, щоб уже швидше війна скінчила ся. Конгрес мало що робив, бо, навіть багато послів порозіздило ся. Та й важко було за гроші, бо країна через війну зuboжила. Кожда кольонія своїми краєвими справами шклувала ся, а про спільне всім діло мало дбали. Склали все на Вашингтона.

Серед такої недбалости й байдужности Вашингтон сам про військо мусів

дбати. А що було йому робити без гроший? Через війну припинила ся торговля і став всякий нелад. Конгрес нароби паперових гроший, але за сі гроші не всякий хотів продавати. Війська не було за що годувати й зодягати. Тому мусів Вашингтон посилати по плянтаторах брати в них на квітки харч і людям, і коням. Хоча брали тільки там, де було зайве, але й там без гроший не хотіли давати і всі на Вашингтона ремствували.

Та прокинуло ся серед Американців ще й гірше як отся байдужність. Знайшли ся такі зрадники, що пішли в англійське військо воювати проти своїх. Одного разу 60 душ таких зрадників узяли Американці в бран і їх засуджено за зраду на смерть. Але покарано тільки п'ятьох, а решту помилувано.

У червню англійське військо вишло з Нью Йорку і напало на Американців у Нью Джерзі, але не подужало і втекло назад у Нью Йорк. Скоро прийшов туди і Клінтон з південних стейтів. Сьому пощастило здобути місто Чарлстаун. Вашингтон тим часом перевів своє військо до ріки Гудзону.

В липню прибув із Франції Ляфает. Він їздив туди просити ще помочі і привів французькі кораблі з військом. Вашингтон поїхав до Французів умовити ся, що робити. Він хотів, щоб рівночасно з ним Французи напали на Нью Йорк; але виявилось, що англійська фльота сильніша від французької і через те Французи не зважили ся напасти на Нью Йорк від сторони моря.

Вертаючи ся, Вашингтон довідав ся, що американський генерал Арнольд зрадив своїх. Він почав через одного свого офіцера, Андре, листувати ся з Англійцями, щоб зрадити своїх. Андре піймавно з тими листами, суджено й повішено. А сам Арнольд утік до англійського генерала Клінтона. Той потім післав його з військом у Вирджинію, і там він богаато лиха накоїв своїм людям.

Тяжко боліло серце Вашингтона через ту байдужність та через зрадливість своїх людей, та все-ж не кидав того ді-

ла, за яке взяв ся, а наважив ся довести його до краю, не зважаючи на всі перешкоди, навіть зі сторони своїх людей.

У південних стейтах Американцям не щастило. Англійський генерал Корнваліс уже забрав Південну й Північну Каролайну і йшов далі. Тоді Конгрес постановив давати офіцерам по війні аж до смерти половину тієї плати, що вони тепер одержували. Сподівали ся, що через се офіцери підуть до війська. І ще постановлено, що жовняри мусять зіставати ся у війську, аж поки скінчить ся війна. Та хоча сі постанови були неначе й гарні, а користи з них було мало, бо важко було їх довести до діла. Американці не любили військового життя, а їх примушувано бути в війську ще може кілька років і терпіти недостатки. Вашингтон бояв ся, що військо може повстати і не помилив ся. Як офіцери почали не пускати до дому тих жовнярів, що вже відбули свій термін і до кінця війни зоставати ся не хотіли, то в Нью Джерзі повстала пенсильвенійська міліція. Жовніри вбили кількох офіцерів, узяли шість гармат і пішли в Філадельфію вимагати, щоб Конгрес задовольнив їх справедливі вимагання. Вашингтон, знаючи добре, що доводило ся військови терпіти, не міг обвинувачувати їх за повстанє і через те не карав і не спиняв їх, як вони пішли в Філадельфію. Ідучи, військо трохи втихомирило ся, а назустріч йому Конгрес вислав кількох людей сказати, що Конгрес усе зробить, щоб їх задовольнити; військо заспокоїло ся і вернуло ся до Вашингтона.

Англійці довідали ся про те, що робить ся в американськім війську і задумали з того скористати. Вони ще дужше взяли підмовляти американських жовнірів на зраду, розказуючи, як то добре у них жити. І до тих, що поставали, прислали своїх людей. Але американські жовніри сказали: „Ми не Арнольди. Ми вимагали від Конгресу того, на що мали право, але зрадниками не були й не будемо ні за які роскоші”. А посланців ан-

глійських, що їх підмовляли на зраду, відвели до суду.

В недовзі після сього військо знову повстало. Що було Вашингтонови робити? Умовляв, просив — не помогло. Мусів вести на повстанців тих, що ще терпіли. Сяк-так і сього разу втихомирили. Але Вашингтон розумів, що на сїм не кінець і думав, що буде далі? Невже дійде до того, що треба буде скорити ся і просити в Англії змилуваня? Невже вся пролита кров, усі жертви підуть марно і доведе ся зрєкти ся надії на волю? А тоді що? Вашингтон знав, що тоді буде, знав, чого можуть сподівати ся Американці від розлютованої Англії. А він не хотів, не міг віддати своєї країни на поталу. Та як се зробити, коли всюди або руїна, або байдужність, коли люди все більше хплять ся до того, щоб лїзти в ярмо, а не до того, щоб визволяти ся. Мала надія на своїх, треба у людей помочі просити. І Вашингтон умовив Конгрес просити знову помочі у Франції. Конгрес згодив ся і припоручив Вашингтонови написати письмо до Франції, бо знали, що в сїй справі Вашингтонове слово має дуже велику вагу. Вашингтон по правді написав у листі про те, що діє ся в американських стейтах, що буде, коли вони Англії не подужають. Він писав, що тоді Англія зібє ся у велику силу, а се буде небезпечно для усіх європейських держав. Через те він просив Францію прислати війська і позичити гроший. Гроший так дуже треба, що краще навіть війська прислати менче, а гроший більше. „Ми дуже швидко вернемо позичку, — писав він. — Проти нашої землі у нас позичок дуже небогаато. Земля-ж наша родюча, а вільна торговля даватиме нам такий заробіток, що за кілька років ми зовсім оплатимо ся. Народ наш тепер невдоволений, але не з того, що воюємо, а з того, як воюємо. А як матимем гроші, щоб воювати як треба, то всі підбадьорять ся. Більша частина наших людей хочуть бути вільними і боять ся приставати знов до Англії. Але під час війни мало самого почуваня, треба ще й доброго приміру;

а без сього люди зневірюють ся і готові покинути справу”.

Франція згодила ся позичити Американцям 6 мільонів франків, але з тим, щоб тими грїшми порядкував сам Вашингтон. Богато Американців тоді побачило, що поза Америкою Вашингтон знає більшої шани, ніж серед них. Чужі люди зрозуміли, що все тепер в Американських стейтах через Вашингтона держить ся і що тільки він сам зможе довести їх до визволу. То й засоби на се давали йому до рук, бо він найкраще міг їх ужити. Крім гроший, післано було з Франції 28 кораблів і 4 тисячі війська.

Ще як не було сеї помочі з Франції, то англійський генерал Корнваліс увійшов з військом у Вирджинію. Вашингтон бояв ся, щоб він не взяв місто Річмонд, бо тоді-б увесь південь був у руках Англійців. Щоб до сего не допустити, Вашингтон хотів післати на зустріч Корнвалісови Ляфаета. Але з чим післати, коли нема за що війська спорядити? Та тут поміг Ляфает: на його заруку американські купці дали своєму Конгресови гроший на одєжу й на зброю своєму військови. Знову таки від чужої людини мав Вашингтон поміч, а не від своїх. Спорядивши 4 тисячі війська, Вашингтон післав його з Ляфаетом у Вирджинію. Корнваліс, довідавши ся про се, був певний, що не забарить ся взяти в бран Ляфаета і вже навіть кликав пані до себе на обід, де вони запевне побачуть „французьке хлопя”. Так він звав Ляфаета, бо тому було тільки 24 роки. Але виявилось, що се „французьке хлопя” розумнійше від англійського генерала. Ляфает, сподіваючи ся, що скоро до берегів припливуть французькі кораблі, почав туди помалу поступати; Англійці за ним. „Хлопя від мене не втече” писав Корнваліс, а Ляфает заводив його все ближше до берега. А тим часом справді приплили французькі кораблі і військо під проводом генерала Рошамбо. Сьому генералови наказано було слухати Вашинг-

тона, бо Франція з тим посилала військо, щоб Вашингтон ним порядкував.

Вашингтон із своїм та з французьким військом швидко йшов до Ляфаєта. Французькі кораблі стали край берега і заступили дорогу англійським кораблям, щоб ті не могли дати своїм поміччій з моря, а Вашингтон, Рошамбо та Ляфаєт, звівши до купи своє військо, обступили Йорк Тавн, де зачинився з військом генерал Корнваліс. Почала ся облога. Вашингтон сам пильнував, як сипано шани, як ставлено гармати. Він все був там, де працювали, готуючи ся до облоги. Англійці з фортеци стріляли, щоб не давати працювати. Врешті насипано шани, поставлено гармати, і Вашингтон перший післяв з гармати кулю на Йорк Тавн, а тоді вже заревли гармати і з того, й з того боку. Американське військо кинуло ся на ворожі мурі. Вашингтон стояв на шпилью і пильнував. Правда, що місце було небезпечно, бо кулі туди долітали, алеж за те з нього добре було все видко і зручно було давати накази військови, а Вашингтон був завжди сміливий і під час бою ніколи не ховав ся десь по закутках.

Завзято лізли на мурі Американці й Французи, та завзято й Англійці боронили ся. Бій був лютий. Врешті Англійці вже не мали сили боронити ся, мусіли положити зброю і віддати ся в бран. Се було 19-го жовтня 1781 року. Сім тисячів найкращого війська англійського забрали в бран Американці і всю їх зброю, а англійські кораблі забрав у бран де Грас, отаман над французькими кораблями.

Тепер уже стало видко, що війна доходить до краю. Вашингтон зіставив у Вирджинії Французів, а своє військо повів знову в північні стейти.

Хоча всі думали, що воювати більше не доведеть ся, та Вашингтон усе-ж вимагав, щоб збирало військо, бо думав, що тільки маючи готове до бою військо можна буде замирити ся з Англією так, як хотіло ся. Конгрес при-

став на те і по всіх стейтах розіслано наказ, щоб збирало військо.

В Англії звістка про останні події в Америці була великою несподіванкою. Король і міністер Норт почали були знову говорити, щоб посилати в Америку нове військо. Та парламент уже не згодив ся. Король дуже не хотів признавати Американські стейти незалежними. Та далі воювати Англії не могла: не було ні війська, ні грошей, а тим часом Американські стейти усе здобували більше прихильників. Англійці мусіли збути ся своєї пихи і почати говорити про згоду.

А в стейтах Американських зростала повага до Вашингтона, а серед війська навіть до того степеня, що сказано Вашингтонови, що коли він хоче, то може стати королем. Вашингтонови вельми прикро було таке чути, бо не на те він визволяв стейти, щоб запанувати над ними. І він відповів: „Мені дуже тяжко було довідати ся, що ви пускаєте між люди такі думки. Повірте мені, що за весь час, від коли ми воюємо, нічо не завдало мені такого смутку, як отсе, що серед війська повстали думки, такі мені огидні. Не можу зрозуміти, що в усьому моєму життю було такого, щоб давало повід до думки, що я згоджу ся на те, від чого моїй країні може стати ся найбільше лихо”.

Так Вашингтен зрік ся найбільшої почеси, якою хотіло вшанувати його військо, бо хотів волі своїй країні, а на його думку волі під панованем короля не може бути.

Уже переговори з Англією про мир доходили до краю, коли нове лихо мало що не впало на нові стейти. Військо бідувало, бо вже давно не одержувало плати, люди бояли ся, що може і зовсім не одержуть ні плати, ні обіцяної пенсії. Як би так стало ся, тоді сим стомленим, пораниеним людям довелось би зараз же, навіть не відпочивши від тяжкого військового життя, шукати собі заробітку. Післяно від війська депутацію до Конгресу просити, щоб заплачено гроші. В Конгресі їм сказано так, що

Конгрес признає, що стейти винні військови, але заплатити зараз не мають чим, а заплатять, як будуть гроші. Обіцянка нікого не задовольнила. Люди почували, що їх скривджено. Тоді один офіцер написав лист і пустив його поміж військо. Списав про все лихо, якого зазнавало військо під час війни і про невдячність, якої зазнає тепер, і радив збройно йти на Конгрес і вимагати свого; а не дадуть, то покинути невдячний рідний край на поталу ворогам і піти оселити ся десь, на нових землях. Офіцери мали зійти ся, прочитати сей лист і обирати ся, що робити.

Вашингтон про все довідав ся і перелякав ся. Він знав, що витерпіло військо і жалів його; але-ж і те знав, що коли військо послухає того листа, то вся виграна в Англії справа може загинути. Якби довідала ся Англії, що робить ся, то вже уміла-б з того скористати. Треба було запобігти лихови.

Через кілька день, як зійшли ся офіцери на раду, прийшов туди й Вашингтон. Він попросив вибачення, що прийшов на раду некликаний, і просив дозволу сказати, що він думає про військо. Він сказав, що завжди був другом війська, журив ся, як воно лиха зазнавало, радів, як йому було добре, і йому ніколи не було байдуже, як військови веде ся. Він знає, що й тепер їх вимагання від Конгресу суть справедливі і дає слово зробити все, що зможе, щоб Конгрес задовольнив їх. Просив списати все, чого військо хоче, і благав дождати спокійно і не починати нічого, що було-б на шкоду рідному краю і могло сплямити честь війська. Сказавши все, що думав, Вашингтон пішов. Після його промови офіцери зрозуміли, яке лихо могло повстати, і з страхом думали про те, що були зважили ся зробити. Вони всі подякували Вашингтонови, що зумів відвести їх від лихого вчинку і сказали, що вірять Конгресови й стейтам.

Так пощастило Вашингтонови втихомирити військо і відвернути велике нещасте, що мало впасти на молоді

стейти саме тоді, як уже їм засвітила воля й краще життя.

Прийшла нарешті звістка, що 3-го вересня 1783 року Англії підписала згоду з Францією і з Американськими стейтами. А в осени того-ж року останнє англійське військо виступало з Нью Йорку одною брамою, а другою вступав туди з військом Вашингтон.

Війна зовсім скінчила ся.

Більш як сім років лила ся кров, більш як сім років руйновано країну, грешний потрачено силу. А скільки людей загинуло, скільки горя зазнали — ні злічити того вже, ні ніякими грішми оплатити не можна.

Отже не марно лила ся кров, не марно пішли всі жертви. Вашингтон довів колись до великої мети, здобув їм волю. І за те його не забуто і ніколи не забудуть. Не забудуть і його щирих помічників, а між ними і чужоземця, Ляфаєта. Бо сей чоловік покинув семью, покинув богате й спокійне життя, поїхав у далеку чужу країну і сім років невпинно й невтомно працював з Вашингтоном, допомагаючи йому робити велике діло.

Прийшло Вашингтонови прощати ся з військом. Всі офіцери зібрали ся й дожидали його. Він прийшов. Високий, могутний, з ясним орлиним поглядом, з срібним волосем, що посивіло за вісім тяжких років. Одежа з грубого темного сукна, як у простого жовніра. Ніяких хрестів, ніяких відзнак. З великою пошаною зустріли його товариші-офіцери. Він сказав: „моє серце повне любови й подяки до вас. Усією душею бажаю вам в життю зазнавати такого великого щастя, якої великої слави ви собі придбали”.

Потім попросив, щоб усі стиснули йому руку. Перший підійшов генерал Нокс. Вашингтон обняв його мовчки, бо не міг вимовити й слова. А потім підходили всі офіцери і він з кождим попрощав ся. Ніхто не казав ні слова, усім на очах брели сльози. Попрощавши ся з офіцерами, Вашингтон виїшов із хати. Там його дожидало військо. Ва-

Вашінгтон подякував йому за працю і сказав:

— Товариші, я не можу стиснути руку кожному, бо вас дуже багато. Але ви знаєте, які ви всі мені дорогі, і я буду дуже радий кожному з вас, хто завітає до моєї господи.

З капелюхом у руці йшов він посеред війська і кланявся на обидва боки. За ним ішли офіцери. Було тихо, тільки часом вихопить ся чісь ридане.

Вийшовши на корабель, Вашингтон в останнє вклонився своєму військові, і корабель поплив.

23-го грудня Вашингтон прийшов у Конгрес. Там його витали з великою пошаною. Він сказав:

— Велике діло зробило ся. З щирого серця поздоровляю Конгрес, і прошу зняти з мене уряд начального вождя, який я взяв на себе тільки на те, щоб послужити рідному краю; тепер маю щастє бачити, що незалежність Американських Стейтів забезпечено. Повинність моя була велика, і я почував, яку малу маю силу, щоб її виконати. Але я знав, що діло наше праве і се додавало мені снаги. Те, чого ми досягли, перейшло наші найсміливіші надії. Згадуючи, що зробило військо, маю собі за честь засвідчити сьогодні перед вами, що його заслуги перед рідним краєм вельми великі і подаю вам до уваги тих людей, що до кінця боролися. Вони заробили найбільшу надгороду. Я виконав свою повинність перед рідним краєм і тепер прошу Конгрес прийняти моє глибоке поважанє.

Голова Конгресу відмовив йому:

— Рідний край покликав вас оборонити його вольности, і ви його послухали й стали до праці, хоча ми тоді не мали змоги вам допомагати. Вашому розумови та міцній вашій волі мусимо завдячити, що війна скінчила ся щасливо. Ви оборонили волю в Новому Сьвітї; ви і нас, і гнобителів наших навчили, як треба робити. Серед благословенства усього народу покидаєте ви свій шлях, такий багатий великими ділами. І слава про них не вмере, не по-

ляже, але голосно лунатиме на землі, поки на ній живуть люди, і підноситиме пониклий дух людський.

Голова Конгресу правду казав. Вашингтон зробив дуже велике діло. Але на сьому не скінчила ся ще його робота для добра свого народу; він ще багато працював для нього. І тому на закінченє будемо оповідати про його жите.

Вашінгтон.

Тепер уже Вашингтон міг поїхати до своєї родини. Він любив тихе сімейне жите і своє господарство, і тепер вертався до нього по осьми роках тяжкої праці.

До нього приїздило багато людей, не тільки Американців, але й з Європи. Всім хотіло ся побачити, почути великого чоловіка. Але найбільшим сьвятом для Вашингтона було повитати в своїй господі Ляфаета.

І живучи дома він по всяк час дбав про загальне добро, як тільки міг. Але найбільше він дбав про те, щоб люди могли осьвічувати ся і багато грошей видавав на школи та на запомогу тим людям, які не мали за що вчити ся.

Та Вашингтонови недовго довело ся сидіти спокійно дома. Американці, визволивши ся від Англії, мали тепер завести собі державний лад. Тому всі тринадцять стейтів послали своїх послів на раду, що зібрала ся в Філадельфії і звала ся **конституційний конвент**, бо вона мала обрарити і написати **конституцію**, після якої мав упорядкувати ся державний лад у нових американських стейтах. Головою Конвенту вибрано Вашингтона. Чимало довело ся Конвентови працювати, щоб добре своє діло зробити. Кождий стейт хотів жити по своєму, заводити в себе такі порядки, які вважав для себе кращими. Але рівночасно не міг кождий стейт жити цілком незалежно від інших, бо всі вони мали й спільні справи й спільні інтереси. Через те Конвент постановив, що всі 13 стейтів лучать ся в одну федеративну спілку. Се-б то так. Кождий стейт має

свій краєвий сойм з виборних людей і сойм порядкує всіма справами в своїому стейті як хоче. Але всі стейти крім того вибирають і спільний парламент, що зветь ся **Конгрес**. В Конгрес кождий стейт посилає своїх послів, а крім того кождий краєвий сойм посилає туди-ж таки від себе двох сенаторів. Всі ці послі й сенатори зїздять ся і рішають такі справи і встановляють такі закони, які зачіпають усі стейти і яких через те не мають права рішати краєві сойми: не мають права починати війну або підписувати згоду, коли війна вже почала ся; не мають права єднати ся з чужими державами, робити свої гроші і т. и. Усіма такими справами порядкує Конгрес. Спілка американських стейтів мала звати ся „Північно-Американські Сполучені Держави”. Кожда держава мусить мати голову. По деяких державах головою єсть цісар чи король. Але Американці рішили вибрати собі головою не короля, а президента на чотири роки. Президент має пильнувати, щоб виконувано закони й накази, що йдуть від парламенту, має мати зносини з чужими державами, приймати чужоземних послів і т. и.

Постанову Конвенту про державний лад рішили післати в усі 13 стейтів на розгляд. Як що девять на неї пристануть, то значить такий державний лад і мусить бути.

Як послі в Конвенті підписували сю постанову, то старий Франклін, дивлячи ся на сонце, що було намальоване на стїні за Вашингтоновим стільцем, сказав: — „Як бачиш намальоване сонце, то трудно розібрати, чи воно сходить, чи вже заходить. От і тепер, як ми тут радили, я часто дивив ся на се сонце і не міг собі сказати, чи воно сходить, чи вже заходить. Але тепер уже знаю і маю щастє сказати, що сонце сходить”. Він сказав правду. Північно-Американським Сполученим Державам сходило сонце нового вільного жита.

Розіславши свою постанову, послі розїхали ся. І Вашингтон вернув ся до дому в Монт Вернон. Але не на довго.

Девять стейтів пристали на постанову Конвенту. Північно-Американські Сполучені Держави мали вибирати послів до Конгресу та сенаторів, та президента. Про президента не довго думали. Одно імя було у всіх на устах: Джордж Вашингтон. Він здобув усім стейтам волю, він же повинен повести їх новим вільним шляхом, 6-го цвітня 1789 року Вашингтона односторонно вибрано президентом Північно-Американських Сполучених Держав.

Він тієї шаноби не хотів, бо не вірив в свої сили, та й любійше йому було жити на своєму хуторі, серед своєї родини. Але-ж і зрєкти ся не міг, як його кликав голос усього народу. І він згодив ся. Про се він писав тоді так: „У 16-й день цвітня я попрацав ся з житем для себе і з родинним щастєм. Мене обняли такі турботи і такий сум, що й висловити їх не здолію. Мене кличуть, і я їду в Нью Йорк, щоб найцирїйше послужити рідному краю. Але маю малу надію те виконати, чого від мене надіють ся.

Де проїздив Вашингтон всюди стрівали й проводили його з великою пошаною; всі люди з міст виходили йому на зустріч. В Трентоні, де під час війни Вашингтон побив англійське військо, зроблено тріумфальну браму на тій дорозі, де мав йти Вашингтон. Браму пишно вквічано і на ній написано: „Оборонець матерів оберегатиме їх дочок”. Круг брами стали в три лави: в першій малі дівчатка, за ними дорослі дівчата, а за ними жінки. Як під браму вступав Вашингтон, вони обсипали його квітками.

В Нью Джерзі зустріли його послі від Конгресу і з ними він поїхав у Нью Йорк. Як він туди прибув, то на привітанє йому стріляно з гармат і дзвонено в дзвони. Будівлі заквітчано квітками й державними хоругвами; люди радісно витали його. Вашингтон не схотів їхати, а пішки йшов серед народу. 30-го цвітня перед тим будинком, де зібрав ся Конгрес, зійшов ся народ. Вашингтон вийшов на ганок і перед усіма присяг

по правді служити своєму народови. Тоді пішов у конгресову галю говорити свою вступну промову. Був дуже стурбований і тремтячим тихим голосом почав говорити. Наприкінці сказав так: „Люди сподіваються від мене більшого, ніж я можу зробити. Думаю, що мені не стане снаги виконати гарно ту велику повинність, що накладає на мене рідний краю. Єдина моя надія на друзів, що вони мені допоможуть”. Вашингтон по щирости казав, що думав, але він сам про себе помилявся. Не було в Американських стейтах другого, хто-б так, як він, міг зробити важке велике діло. А діло справді було дуже важке. Країна багато напозичалася, а оплатити зараз не мала чим, бо не мала грошей; збирати-ж з людей було важко, бо ще всюди були руїни, ще не піднялися люди після війни. Потім ще таке лихо: на постанову Конвенту про лад державний пристало тільки дев'ять стейтів, а чотири хоча й мусіли скоритися постанові, та їм такий лад не подобався. Через те виходило багато непорозуміння. Вашингтонови важко з усім приходилося, але розум та невсипуща праця дали всьому раду. Знаючи дуже багато людей, Вашингтон вибрав собі гарних міністрів та інших урядовців і з ними дуже добре впорядкував країну: оживало хліборобство й торгівля, будувалися фабрики і незабаром країна забагатіла. Дуже дбано про те, щоб усі могли вчитися.

Плати за свою президентську працю він не схотів брати, а згодився тільки брати на рік 25 тисячів доларів на такі страти, яких вимагало його президентське становище, бо він же мусів приймати послів від чужих держав, то що. Та до тих 25 тисячів чимало ще своїх доводилося йому докладати.

Так Вашингтон робив і під час війни. Тоді він багато своїх грошей потратив і не схотів, щоб йому їх вернено, згодився тільки прийняти такий привілей: посилати листи, не оплачуючи їх; так само й до нього листи йшли не оплачувані. З того часу й досі всі президен-

ти в Злучених Державах, відбувши свій термін, мають такий привілей.

В осени Вашингтон тяжко занедужав, а як став одужувати, вмерла його мати і се було для нього великим горем. Лікарі заборонили йому працювати, вимагали, щоб відпочив. І він наміслив, одпочиваючи, поїхати по країні, роздивитися, як живуть люди, чи вдоволені з порядків, роспитатися, чого бажають. Його серце раділо, бачучи, як зростає людський достаток, чуючи, як дякують йому. Люди здалека сходилися туди, куди він приїхав, щоб подивитися на свого „батька”. Він побачив, що закони заведено добрі, бо їх залюбки додержували.

Поїздивши, він на свої очі впевнився, що все в країні гаразд. Не так добре ладналося з чужими державами. Англія лютувала й підбурювала Індіанців робити Американцям шкоду і не віддавала деяких земель начеб то через те, що Американські Стейти винні їй гроші. Хоча вона й мусіла признати свої колишні кольтонні державою незалежною, але посла свого туди не прислала і ніякого діла з ними не хотіла мати. Американцям же треба було торгувати з Англією, і Вашингтон дбав, щоб якось поладнати сю справу. Треба було й з Іспанією погодитися за торгівлю, а вона не дуже прихильна була для Американців, боялася, щоб і її кольтонні не пішли робом колишніх англійських.

Багато було Вашингтонови з усім тим клопоту; а в осени 1790 року він знову тяжко занедужав і поїхав на якийсь час до себе на хутір.

Одужавши, вернув ся в Нью Йорк, а там уже дожидав його новий клопіт. Англія та Іспанія все підбурювали Індіанців і ті таку шкоду почали робити, що треба було з ними воювати. І ся війна тягла ся аж 5 років.

Року 1793 виходив термін Вашингтоновому президентованню і він дуже хотів поїхати до дому. Але його не пушено і знов односторонньо вибрано по раз другий.

На весні 1793 року Франція почала воювати з Англією і просила Злучені Держави допомогти їй. Чимало Американців казали, щоб допомогти і навіть будували невеликі воєнні кораблі, щоб нападати на англійські кораблі. Вашингтон же думав, що не треба мішати ся в війну, бо країна повинна перше свої справи впорядкувати; та ще й те, що Франція не боронила ся, а сама напала на Англію. І міністри думали так, як він. Тоді Вашингтон оголосив, що Зл. Держави остануть неутральні.

А французький посол нишком таки підмовив деяких Американців збудувати воєнні кораблі і вони попливли і взяли кілька англійських кораблів. Англія почала вимагати, щоб їй заплачено за шкоду. Гроші їй заплачено, та разом з тим заборонено випускати з американських портів ті кораблі, що йшли помагати Франції. Але хоч Англії й заплачено, вона захопила американські торгові кораблі, що везли хліб у Францію і забрала їх собі. За мало, а булоб дійшло до війни з Англією. Та згодом усе владналося і року 1795 підписано з Англією умову про торгівлю. Ся умова не зовсім до вподоби була деяким американським стейтам і через ню негодували на Вашингтона, але потім мусіли таки признати, що він зробив гаразд.

Року 1796 підписано й з Іспанією умову про торгівлю.

Щиро працюючи Вашингтон добував уже і другі чотири роки; за пів року до кінця терміну сказав, що вже більше не дасть ся вибрати і написав до всіх стейтів лист, в яким переглянув усю свою громадську діяльність і поясняв, через що він саме так робив. Наприкінці писав: „Переглядаючи всі свої вчинки, не бачу, щоб я хоч раз помилився навмисне, але добре знаю, що нехотя міг багато помилятися. Як-б не були сі помилки, молю Бога, щоб з них не стало ся лихо моїй країні. Маю надію, що вона не суворим оком на них гляне і за 45 років моєї щирої громадської праці ті невмисні помилки підуть у непамять. Маючи надію, що моя без міри

дорога мені країна буде для мене така добра, я заздалегідь радію з того, як спокійно житиму дома під захистом справедливих законів нашого вільнолюбного краю”.

У відповідь на сей його універсал звідусіль посилено Вашингтонови листи: всі виявляли до нього любов і пошану і дякували за незмірно щирі й користні всьому краю праці і жалкували, що він не хоче бути довше президентом. Але всі вже розуміли, що Вашингтон утомив ся і має право відпочити і вже не насмілювали ся силувати його зіставати ся. І з поваги до нього в Сполучених Державах повів ся такий звичай, що нікого не вибирають президентом більш, як два рази по собі.

Року 1797 президентом вибрано Джана Адамса, Вашингтонового товариша в роботі для добра рідного краю.

Вашингтон був при тім, як присягав новий президент. Перед конгресовим будинком стояв народ і дожидав, тільки не нового президента, а старого. Він вийшов з будинку, вклонив ся народови і пішов до дому. І всі тисячі людей мовчки пішли за ним. Дійшовши до дому він знову вклонив ся мовчки, бо не здолів нічого сказати, тільки сльози брєніли на очах. І всі мовчали.

Увесь шлях до свого хутору Вашингтон їхав серед величезних овацій. І вже аж приїхавши в Монт Вернон міг від усього спочити.

Відбувши 45 років громадської праці, Вашингтон думав уже тихо доживати віку на хуторі. Та мало не довело ся йому знову стати на чолі громадської справи. З того часу, як Франція помагала стейтам воювати з Англією, багато в ній самій відмінило ся; зовсім інші люди кермували справами і стало ся так, що Франція почала загрожувати Американцям війною. Вона ображувала американських послів, французькі кораблі напали на американські і грабували їх і всяким иншим робом Франція чіпала Американців. Хоча Американцям дуже прикро було брати за зброю, та вони мусіли боронити ся. Але

хто-ж стане на чолі війська? І знов залунало те влюблене імя: Джордж Вашингтон.

Хоч як тяжко було Вашингтонови воювати, а надто з Францією, але він ніколи не зрікався громадської праці, не зрікся й цього разу. Попросив тільки дозволу жити на своєму хуторі, поки можна буде йому самому не їхати до війська, і кермувати справами з хутора. Почали готувати ся до війни, і сей старий втомлений чоловік знову працював більше від молодих і дужих. Він розумів, як дуже треба Американцям, щоб їх не подужано, і з усеї сили про те дбав. Але воювати не довело ся.

Як дійшла до Франції чутка, що Американці уже готують ся до війни і на чолі війська стоїть Вашингтон, то там роздумали ся і обличили справу з війною. Американське військо розійшло ся, і Вашингтон міг знову спокійно господарювати. Та вже не довго пожив.

12 грудня 1799 року було тепло і ясно і Вашингтон по обіді, як звичайно, виїхав на поле. Довго там ходив, розмовляв з робітниками, та поїхав до дому. Несподівано повіяв холодний вітер, почав ся сніг з дощем і Вашингтон дуже змок і змерз, поки доїхав до дому; він тяжко застудив ся і з тої застуди вмер, проживши 68 років.

Поховано його в Монт Верноні.

З його наказу більшу частину його рабів випущено на волю.

Як у Філадельфію добігла сумна звістка про Вашингтонову смерть, то в Конгресі в той час були збори. Голова

зараз припинив роботу, сказавши, що підчас такого великого всенароднього нещастя ніхто не могтиме спокійно обмірковувати публичні справи.

Другого дня збори почато промовою про Вашингтона: „Нашого Вашингтона вже немає. Герой, патріот і великий розум, на якого в час небезпечний звертали ся всіх очи, живе тепер тільки в своїх великих ділах і в серцях тяжко засмученого рідного народу”, — так почато промову. Далі багато говорено про заслуги Вашингтона для рідного краю. На спомин про його заслуги Конгрес рішив поставити йому мармуровий монумент.

Звістка про смерть Вашингтонову облетіла всю країну і всі, навіть вороги оплакували „батька рідного краю”.

Навіть в Англії говорено промови про його заслуги.

Вашингтонови поставлено пишний монумент з написом: „Першому на війні, першому під час згоди, першому в серцях свого народу”. І його іменем названо те місто, де й тепер живе президент і де й тепер збираєть ся Конгрес.

В Північно-Американських Сполучених Державах звать Вашингтона „батьком рідного краю”; він справді був йому батьком, бо визволив його з неволі, здобув народови волю.

І за се ще довгі-довгі часи згадуватимуть його люди добрим словом.

А Північно-Американські Злучені Держави, що з початку складали ся всього з тринадцятьох стейтів, тепер складають ся з 49 стейтів і живе у них около 100 мільонів людей.

ОРИГІНАЛ.

В горах північно-західної Америки, в околиці, до якої вибрали ся ми на лови — так розказував мені старий товариш — зовсім нам не вело ся. Один з між наших потовк ся, упавши в вимулений водою яр, і мусів покинути това-

риство, другий прострелив собі руку, а третій не знати яким способом відбив ся від товариства; ще й четверта трапила ся нам халена, а іменно те, що звірини тут було мало.

Шукаючи товариша, ми зайшли в

глибоку долину, якої високі збочи були порослі сосновим пралісом, що недавно значно повигарував. Сподом долини протікав потічок, а дальше, на північ, на кінці долини, виднілось плесо озера; ще дальше нові збочи і ліси. Околиця була маєстатична, а бодай такою мені видавала ся. Я завсїгди смирно клоню ся перед могутними і великими творами рук природи — перед великаном, якого не страхаєш ся, але перед яким чуєш себе таким малим і нікчемним.

Побачивши озеро я з товаришом пустив ся до нього. Перейшовши вигорілу часть ліса, ми пустились вздовж оставшого ще ліса і... на велику втіху стрінули товариша. Він сьміяв ся побачивши нас і на запити, де перебував, відповів:

— В царя гір, свободного і величного сина природи; ось вам уся тайна.

— Досить жартів — говорив я; говори просто, а то ми немало тобою нахлопстались.

— Яж кажу, що в царя гір, чоловіка-оригінала — сказав він і зачав собі з мене жартувати.

Слово оригінал має для мене завсїгди особлиwsze значінє, як імя чогось небуденного, сьвіжого і интересного. І я заставив товариша розказати мені все подрїбно, радий в одній хвили всього дізнати ся. Але він поки що сьміяв ся, і очевидно, знаючи мою палку і пристрасну вдачу, плїв мені самі нісенїтницї.

— Тебе і сон не возьме ся, коли усього не дізнаєш ся — почав він дальше; та коли таким товаришом нагородив мене Господь, так і годї. Слухайтеж! Саме тоді, як ми розійшли ся коло Медвежої скали, я наче забув себе і йшов десь далеко, думаючи, що і ви тудиж пішли поперед мене. Аж отсе озеро, що бачите, заставило мене поважнїйше над собою застановити ся. Мені стало ясно, що я заблудив. Я звернув на право, щоби видїстати ся на висше місце, і переходячи попри скалу, запримітив, що тут є щось похоже на мешканє чоловіка; став я приглядати ся. В тім почув ся від озера трїск і шелест

галузя і я обернувши ся побачив чоловіка, що підходив до мене....

Так розказував товариш ведучи нас за собою; за хвили ми справді побачили щось похоже на будинок, який против великої скелї видав ся мені небільшим величезного улія. Стїни були поліплені землею, дах вкритий дернюками. Від полудня було досить велике вікно; комина не було видно.

— Отсе той оригінал? запитав я.

— Еге!

— А можна мені на него подивитись?

— Чомуб ні. Чоловік він людяний; ну, а до того я тебе ще порекомендую. Ходім.

Ми увійшли і застали, як господар дому забирав ся розкладати огонь в простенько зладженій печи. Товариш сказав хто ми є.

— Дуже рад, що зайшли до мене, але... як бачите — сказав господар дому — від негоди тут сховаєте ся, але вигоди не знайдете.

В мешканю я не побачив нічого особливного. Від східної стїни стояв невеликий столик в родї аналогіона, накритий, як на таку комнату, досить білим настільником. На столї лежала груба книга з грубими, чорними окладинками; в кутї, коло печі стояли два горшки; на стїні висїв довгий, старий плащ. Стїни були сьак так побілені, і взагалї в комнатї було досить ясно.

— Щож, ви отсе самі проживаєте? запитав я господаря.

— Сам... Як за ділом, то і самому вік перейде незамітно — відповів він.

— А чим ви тут займаєте ся? запитав я дивуючи ся, щоби чоловік, літ може пятьдесяти міг тут сам робити.

— Дивуетесь, що я роблю, так мовби не було на сьвітї що робити. Думаю над минувшим моїм житєм, та годї передумати.

Мені майнула гадка, чи не бачу перед собою злочинця, що отямившись, і лякаючись руки справедливости, усунув ся на самоту. Але ані з лиця, ані

з тону бесіди зовсім не можна було таке заключати.

— А позвол'те дізнати ся, що тільки думаєте. Певно важке було житє, повне трудів і пригодів, — сказав я — не знаючи сам, якої сподівати ся відповіді.

— Кажете, повне пригодів? Ні, пригодів не було жадних. Я думаю над таким житєм, як воно виглядає загалом; над таким, яким живуть усі люди. Знаю, вам видасть ся воно дивовижним і непонятним, але се велика задача. Думаю, як я жив з другими і як другі з мною жили. Невжеж так треба жити! Полишивши всі законні власти і інституції — сама суспільність неволить і пригнічує одиниці так, що годі рушити ся. Тебе поневолюють і ти других неволиш. Людий зовсім нема, тільки пани і слуги, шпіони і доносчики. Як вирівнати житєві скривленя і суперечности, без яких щастє людий немислиме — от що я думаю.

Я глянув на книгу. Мені здалось, що старець є певно пустинником, що покутує, та роздумує над житєвими гріхами, приписуючи собі, чого їй небувало.

— Що се у вас за книга? запитав я.

— Се моє євангеліє.

— Еге. А чи довго ви служите ось тут Богу? запитав я впевнившись, що маю до діла з монахом-пустинником.

— Богу служу, кажете — сказав старий усміхнувшись і глянувши пильно на мене. Якому Богу я маю служити? Ні, я не служу ніякому Богу та ще в той спосіб, як ви всі звикли служити.

Мені стало ніяково.

— Простіть — сказав я звиняючи ся — але побачивши євангеліє я думав...

— Знаю, знаю, се нічого. Ви мене не зрозуміли. Я говорив, що се моє євангеліє — не Христове.

— Ваше євангеліє?

— Так. Воно має бути предтечою Христового євангелія, а з приходом його моє євангеліє усуне ся.

Я подумав, чи чоловік той не є ва-ріятом.

— Але-ж Христове євангеліє вже прийшло, хибаж ви сього не знаєте?

— Прийшло, кажете? То хиба вже в отсім місяці, як я на сьвітї не бував. Справді прийшло? — допитував ся він дивлячи ся мені пильно в очи.

— Уже майже дві тисячі літ, як воно істнує, від часів Христа, хибаж ви того не знаєте?

Старий голосно засьміяв ся.

— Себто ви хочете сказати, що воно вже так довго повинно істнувати, та що вже так довго в людий вмовляють, що воно є, хоч його нема. Чиж люби тільки кривд, тільки злодійства, убійства, загарбування чужого майна, неволення одних другими, колиб воно було? Христос говорив прямо до серця, а воно в шафах бібліотек опинило ся. От що!

— Треба його толкувати і розширяти, сказав товариш, що прийшов зо мною.

— Еге, тобто вмовляти, що воно є, хоч його нема.

— Я вас не розумію і не розумію, — сказав знов товариш.

— Дуже легко мене поняти. Зробіть, щоби люди людий не кривдили, щоби любили один одного, бо цілю євангелія не є лишень його проповідуванє, а тоді скажете, що Христове євангеліє є між людьми.

— Так по вашому виходилоб, що треба в инчий спосіб проповідувати євангеліє.

— Крайна хвиля се зділати, еге! І місто товчи людям голови сим тим, требаби вже раз вказати людям на те зло, яке помимо євангелія так свобідно царює, на сьвітї. Час би і то крайний, аби люди перестали думати о сївбі, а подумали і о жнивї. Дві тисячі літ сїяли слова Христа, а де овочі, де плоди? Чому не стати і не запитати, чому не родить ся, чому не росте посіяне? Чому не подивити ся, як вороги йдуть за нами і ще в самім зародї нищать посіяне? А що сьвіт нині не став гірший, то на се є дуже проста причина: сьвіт не може стати гіршим. Кождий нині числить ся

з силою фізичною, а не з якою там наукою.

— А всеж треба нам в щось вірити.

— Я вірю! Вірю що Христос учив і Його наука на марне пійшла; вірю, що люди взявши в руки євангеліє любови, вчать людий ненавидіти, кривдити і мордувати других; вірю, що ми взявши в руки писане євангеліє і вимовивши слово „вірую” уважаємо себе такими, якими після євангелія бути повинні, а якими не єємо; вірю, що люди хочачи увільнити ся від закона житя, який звучить: „Працюй сам на своє удержанє” забирають плоди трудів своїх братів, послугуючи ся часто при тим євангелієм; вірю, що десятки тисяч людий гине на війні, а ще більше мучить ся в дома, а проповідники євангелія ще й благословлять йдучих убивати; вірю, що і нині темноту захвалює ся, як розум божий; ну, і якої ще віри можна від мене жадати? Яка віра моглаб через тьму отсьої віри до мене перебити ся? Чиж можна нараз вірити в одно і в друге? Я вас запевняю, що ніколи.

Чуючи все те, я зобачив, що передомною чоловік якбудь думаючий, а може... Та сьвіт однаковою мірою міряє гірших і ліпших від себе. Одні для него за малі, другі за великі — все одно.

— А щож ви маєте в своїм євангелію? запитав я.

— А що... Списую всі ті перехрестя і суперечности, всі недоладности людських понять і вірувань, рад показати всі хибні твердження і вмовлюваня в себе небувалих річий; хочу доказати, що ми маючи в руках Христову науку не єємо ліпші від тих, які євангелія не бачили. Коли люди зобачать все те лихо, яке роблять закриваючи ся євангелієм, тоді приймуть в серце науку Христа і тоді моє євангеліє буде непотрібне.

— А чомуж ви не живете між людьми — запитав я — там можнаб ще більше думати. Там бачите житє постійно...

— Між людьми жити? — Тут старий голосно, та гірко засьміяв ся. — Таж се зовсім неможливе тоді булоб — думати. Они далиб мені зараз якась занятє, за-

бралиб мені весь час, казалиб платити всякі податки і зробилиб з мене такі-сїнького, як вони всі. Вони потягнулиб мене в той безпам'ятний вир, з якого, завдяки судьбі, я вирвав ся, і в яким інакше від других думати а тим більше робити не можна. Я нині наглядно виджу, чого мені треба, а вони вмовлялиб в мене, що мені треба чого иншого. Я бувби там невірний — служивби одним, а неволивби других. А щастє людий не на нерівности має основувати ся, але противно. Ось чому я між ними жити не можу.

— А яка іменно була причина, що ви покинули людий — запитав я бачучи, що старий любить дуже багато балакати.

— О, дуже простий случай, яких багато на сьвітї. В місци, де я жив і родив ся, жив богатий пан і убогий робітник, якого хата і кусень поля були посеред панського ліса. Та лакоме око пана не стерпіло (а пан був дуже учений) і загарбало отсю дрібку бідака і прилучило до свого великанського майна. Чоловік просив, падав на коліна, плакав (я сам бачив), но дарма. А се той сам пан, що побудував каплицю на роздорожу в Л.... Отжеж чоловік той, вертаючи від пана не упросивши його, чи захорів з журби, чи як там, досить, що знайшли його замерзлого коло панської брами. А лишила ся жінка і пятеро дітий без хліба і даху над головою і без вітця-кормителя. І коли ударив похоронний звін сумно-протяжно — нарід падав на коліна і молив ся, а навіть жінка помершого, хоч омліваючи, хрестилась зворушена побожним звуком. Но мені голос звона видав ся страшним голосом братньої крові, взиваючим до неба о шімсту; — голосом, перед яким не треба ні хрестити ся, ні молити ся. Голос той звучить досі в моїх ухах і будить мене нераз зі сну серед ночі. Ось вам случай і він загнав мене в отсі гори...

Старий ще довго говорив, але мені хотіло ся скорше дізнати ся, що іменно криє ся в его євангелію, та як воно виглядає. Цікавість перейшла в нетерпе-

ливість і я, не слухаючи, на чому старий скінчив, попросив мені його показати.

— Дуже охотно — сказав старий встаючи і подаючи мені книгу. Скажете людям, що бачили, хоч я певний, що в них не буде часу вас послухати. Вони вічно заняті чим другим, тільки не змислом. Читайте, читайте — говорив він видячи, що я тільки переглядаю.

Я зупинився на стороні, де було назначено „Голова Х” і читав:

„До сьвятині прийшло п'ятеро людей: поганин, жид, католик, протестант і безконфесійний, щоби послухати правди тут голошеної. Проповідник був про роком живого слова і річ его цілющим бальсамом поплила в серця слухачів. Він отворив перед ними свою власну душу і вони глянули в ню, наче в зеркало і побачили самих себе такими, якими дійсно були. Вони пізнали правду. І вийшовши з сьвятині сказали: „Отсе чоловік, в якому нема обману. Ми повірилиб йому свої тайни, ми віддалиб на сховок свої скарби, він приймав-би нас, як рівних, як братів, ми пізнали в нім чоловіка праведного, безпартійного, несамолюбного, всіх люблячого, некористолюбного, справедливого. І всі вони дійшли за тим чоловіком. А де нині подібний проповідник, де нині подібна правда?”

Дальше читав Голову XI.

П'ятеро учеників сиділо на шкільній лавці в однім часі і училися одній науці. Учені професори викладали найновіші здобутки знання, хотіли зробити їх спосібними до життя; і зробили. Один став сьвященником, другий фабрикантом алкоголічних нап'яток, два інші купцями, а останній унаслідив по батьковій великій фабриці і рафінерії нафти і провадив дальше батькове діло. Тут кожний розвинув свою діяльність після вказівок учителів. Фабрикант алкоголю друкує довгі оголошення, тисячні захвалювання; понаймає аг'єнтів, щоби розсіячували нарід, заробляє гроші і побільшує з кожним роком свої фабрики і закладає нові аг'єнції. Його товариш.

сьвященик омліває накликаючи людей, щоби не пили алкоголь і викладаючи, кілька лиха наносить п'янство тілу і душі. Два інші побудувавши побіч себе склепи завели ворожнечу на жите і смерть. Кожний рад другого знищити і весь зиск тільки собі забрати. А останній, фабрикант нафти почувши, що якийсь хемік винайшов новий спосіб роблення пального матеріалу, таншого від нафти, купив за великі гроші винахід і занепастив. І великий пожиток, який давби людям винахід, пропав. А найдивніше те, що хоч як суперечні в тих людей ідеї і прямованя, а усіх їх поставлено урядниками, себто проводирами народу. Ось вам учені мужі, сьвітоті нинішньої науки, учителі темного народу! Ось як роблять они, просьвічені, а щож ми, темні маємо робити? Що?!

Перекинувши кілька карток я перечитав Голову XX, що звучала:

Жило раз двох людей прокажених. І прийшов до них чоловік-лікар, дав цілющого лікарства і казав прикладати і вимивати рани. Але люди ті і не думали о проказі, а почали толкувати, та сварити ся про особу лікаря і віруючи в чудотворність ліків, прикладали їх просто де попало, не глядячи зовсім за ранами. Чиж того бажав лікар? І о стільки ті люди були безтямні, що уживане лікарства стали вони уважати не потребою, а законом. Малі рани ще сяк так гоять ся, а великі дальше гниють і родять нові хвороби. А коли хтось чуючи гніль питає їх про здоровле, вони позакривавши струпи лахами, показують сейчас лікарство і імя лікаря і кажуть: „Дивись, чи може бути хорим, хто посідає отсі ліки?” Ми здоровші навіть, як всі інші люди.” От так ми приймаємо Христове євангеліє!

В кінці перечитав я ще одну главу, а іменно XXV.

По 1900 роках повстаня науки Христа, в віку високої культури здивав я чоловіка і запитав: Чував ти коли про історію натуральну, хемію, політику, питав я, но він відповідав: не бачив, не чув, не знаю... Я навіть читати не вмію,

додав він, то деж мені знати. — Щож ти робив в твоім житті? питав я. — А що робив... Служив форналем в дворі, був в війську, був і на війні, а тепер знов працюю де попаде, щоби не вмер. На запит, чого вчили при війську відповів, що крім еґзецирки, стріляня і салютованя не вчили більше нічого. — А чи вони самі учені? питав я. — Я думаю, що вчені, відповів. Коли знають дорогу десь на край сьвіта, знають де який ворог мешкає, знають коли з ним бити ся, то вжеж учені.

— А чи платиш ти податки? — Еге, плачу.

— Кілько? — Та тільки, що з того, що зостане ся, з тяжкою бідною вижити можна. А то гет все...

— Щож ти маєш з тих податків? — Бог їх знає, відповів він; кажуть платити, тож плачу, а дальше що з ними, то не знаю... І не було для чоловіка сего нічого з того, чим так хвалить ся наш вік. Алеж він був овочем культури XIX віку!

Дальше я тільки побіжно переглянув книжку і віддав її старому.

— А як вам подобало ся — запитав він — чи правда, що тут написано?

— Еге правда — відказав я — тільки...

— Тільки шкода бесіди — покінчив старий — шкода пера і паперу. Та нехай! Конець життя для всіх один і я не теряю тут нічого. Але в Бога я вірю, вірю в жите позагробове ідеальне, вірю і в сьвіт надземний, справедливий, який ось тут тепер у мене в серці, а більше де він є, я не знаю. Хиба ось ті могутні верхи гір розуміють його зо мною і говорять про него в своїм шумі, однак ніяке серце його не почує. А подивіть ся ще на науку Христа, на науку всіх релігій. Ні одної другої науки, ні одного філософа люди так не перевертають, так фальшиво не толкують, так відмінно не розуміють, як науку Христа і науку релігії. А все воно тому, що науку Христа не ува-

жають розумною, тай о тім зовсім не думають, яка вона, але всі уважають її сьвятою, себто такою, о якій і подумати по своему не можна.

— А котра релігія по вашому найкраща?

— По мому... Кожда релігія є законом, а кожний закон є мертвою буквою, що не може одушевити, ні піднести до висшого сьвіта нікого наколи за ним нема тепла любови. Закон є се штучна границя між добром і злом, котру так нагинають і пересувають, як кому вигідніше. І таку границю люди посуввши хоч як далеко на чуже поле, оправдують ся тим, що вони прецінь не перейшли границі правди. Закон не є знанєм правди, ніяким ідеалом. А в мене релігія, то релігія знаня і розуміня правди, якої не треба в нікого вговорювати, ні намовляти, ані прихвалювати. Та нікому і не ходить о те, щоби хтось вірив, а о те тільки, щоби казав що вірить. Доказом того хочби те, як нині старають ся о просьвіту народну. Ось таку до тепер я виробив собі релігію.

— Алеж лихо, о яким ви згадуєте, так загальне — сказав товариш — що годі його і поправляти.

— Як годі? Невжеж своєю загальностю воно перемінилось в добро, чи що? Ні, хоч люди і блукають по бездорожжях, то всеж годі казати нехай вони йдуть туди, куда їм не дорога. Годі!

Ми почали пращатись. Старий вивів нас коротшою дорогою і ми змучившись не багато, дістали ся до решти товаришів. В иннім разі я мавби багато що розказувати товаришам, та тут я не сьмів і не знав від чого зачинати.

Другого дня ми вибрали ся в инше місце, де сподівались більше добичі. Тут наші розбіглись радіючи, що звірини було доволі. Алеж згадка про стрічу з старим весь час не покидала мене. Аж, коли укінчивши лови, ми вернули до мів, все наче забуло ся. Тільки оттак, деколи на часочок, згадає ся.

Американський Русин в Галичині.

„Що край — то інший звичай“ — каже пословиця. А що воно дійсно так є, переконав ся хіба найліпше Тарас Хмелик.

Тарас приїхав до Америки малою ще дитиною разом з родичами. Тут, дорісши, ходив до англійської публичної і до парохіяльної школи, та научив ся по англійськи і трохи по руськи. Осягнув таке образование, яке звичайно наші Русини в Америці осягають. Родичам тут байдуже, аби їх дитина придбала висше образование, або бодай виучила ся в відповідних школах якого ремесла. Хорони Боже! — вони тих шкіл боять ся, як чорт сьвяченої води, а чекають лиш на те, аби дитина дійшла до приписаного правом віку — та далій з ньою до шаши або до майнів. От і така то незавидна доля руських дітей в Америці. Майна якого в сїм краю полишити їм родичі не в силі, бо і самі живуть — як то кажуть — з дня на день. Тож коби хоть постарали ся забезпечити своїм дітям красшу будучність.

І наш Тарас бідував тяжко за молоду в майнах. Опісля померли йому родичі, так, що лишив ся сам як палець. В старім краю мав ще якусь дальшу родину і всегда мріяв про те, якби її колись в житю хоть на короткий час відвідати і пізнати свій старий, рідний край; бо ще був дитиною, як опустив його, а знав дещо про сей край хіба лиш з оповіданя других.

Придбавши собі трохи гроша, оженив ся, заложив гросерню, а ставши таким робом бізнесменом, провадив яке-такое жите.

Так минали роки за роками. Тарас Хмелик все мав на думці поїхати до старого краю, відвідати родину і приглянути ся житю своїх родимців, та завжди вийшла якась перешкода: то гроший не ставало, то час не дозволяв і т. и.

Аж раз якось почав Тарас на правду про те думати. Виробив собі потрібні

до подорожи американські папери, бо був, бачте, тутешним горожанином, а навіть шіфкарту уже купив.

— Вел, поки ще живу, поїду раз до старого краю, пригляну ся на руські доробки і гаразди, та на їх біду. Їдуть інші люди, та тратять великі гроші на дурнички та на різні забави, то чому-би мені не поїхати? Та щож з мене за Русин, коли я ще і руської стріхи не видів?... Єсир, най ся діє воля Божа — поїду!

Поїхав.

Через воду їхалось яко тако. Але коли лиш вступив на європейську землю, почали ся клопоти. Що край — то інший звичай... Уже на самій залізници мала з ним залізнична служба немало труду і клопоту, аби його в де-чім переконати. Сідав собі спокійно до першого ліпшого воза, не смотрячи якої класи той віз. Раз якось заліз до воза першої класи, розложив ся, ноги заложив на оксамітом обиті лавки і їде як на землі Вашингтона. Входить кондуктор і жадає показаня білету їзди. Тарас вказує на свій капелюх на полиці, в яким був на американський лад заткнений білет. Став притім толкувати кондукторови, що та картка зве ся тикет, не якийсь там білет. Кондуктор, оглянувши білет, здивував ся і каже Тарасови, що він находит ся у невластивім переділі, бо купив білет на третю класу, а їде першою, котра значно більше коштує.

— Невер майн — каже Тарас — я спати не хочу, а мене жадні класи не обходять. У нас платить ся дорозше лиш за сліп-кару.

Притім нагадемував залізничному слугі, крикнув кілька разів „шарап!“ — але то нічого не помогло і на слідуєчій стації мусів пересісти до воза третьої класи. Добре, що обійшло ся якось без арештованя.

Так доїхав до Львова. Львів, то руський колишній княжий город. В нім

кипить ціле наше жите просьвітне і економічне, в нім цілий доробок галицької Руси-України.

— Давав я часто центи на різні наші народні ціли і інституції на всякий зазив, то нехай тепер побачу хоть на власні очи які вони, та як в них водить ся — думав собі Тарас. — Маю — каже — до того повне право.

І мав слухність. Лише не знаючи місцевих відносин, не знав сердега, як до того забрати ся, бо що край — то інший звичай. От, як так приїде наш чоловік до Америки, або хотьби до іншого якого краю, то все представляє ся йому там якось дивним, прямо чудним. Так само Американцєви представляє ся європейський а передовсім галицький лад чудним. Гей, гей, милий Боже... Галичина! Таж там і корова потребує сьвідоцтва моральности. Не напа в тім вина, бож звісно: там царює ославлене — „polnische Wirtschaft“...

Нашому Тарасови пощастило ся якось побачитись з одним з членів комітету „Руського Народного Театру“, від якого зажадав вьяснень, як властиво стоїть справа одинокого на галицькій Руси нашого театру.

По короткім привитаню і обошльнім представленю, зачала ся між ними розмова.

— Містер! — питає Тарас — а як властиво стоїть бізнес з нашим театром? Чи все уже розбостоване?

Запитаний вьялив в него здивовано очи, бо не знав значіня слів „містер“, „бізнес“ і „розбостоване“, але по короткім вьясненю зі сторони Тараса, каже:

— От ходіть, пане, зі мною, а покажу вам площу, яку ми на будову того театру закупили. Бо то, бачите, польський сойм давав нам вправді субвенцію 150.000 корон, але на таких услівях і з такою строгою цензурою, що наша народня честь не позволяла нам її прийняти. І нарід наш скинув ся самий на ту одиноку руську сьвятиню штуки і задумує сам се діло допровадити до кінця.

Приїшли на площу.

— Та найс пляц — каже Тарас. — А кілька тут може бути лотів?

Запитаний член комітету будови театру мовчить.

— Кілько лотів? — питаюсь.

— Що ви хочете, пане?

Наступає знов коротке вьясненє зі сторони американського гостя.

— Та чому ж ті лоти стоять дармо? — каже Тарас. — Треба наняти і згодити контрактора, нехай він поставить білдінг, дац ол. А деж хто видів, аби такий пляц стояв даром. Таж то корнер... У нас мувінг-пікчер робить ліпший бізнес. Ай бец юр ляйф!

Комітетовий нащурих уха, слухаючи гостя, але ледви чи що зрозумів, бо по пару ще словах розпрацали ся.

Так пішла справа з театром.

Дальше допитав ся якось Тарас до бурси Руського Товариства Педагогічного. Оглянув будівлю і вона подобалась йому дуже. Бай гали, то найс гавз!...

— Чи то справді Русини будовали? — питаєсь самий себе.

Увійшов до середини. В сїнех наткнув ся на якогось служачого тої бурси тож став його про-де-що розвідуватись. Довгий час не могли оба порозумітись.

— Містер, а де ваш бос? — питає Тарас.

— Хто, хто? Який бос?

— Таже бос... ну... найстарший, менаджер.

— О, ви певно думаєте про пана директора. Він мешкає на тій а тій улиці — відповідає слуга.

— Заплачу вам доброго дрінка, але вкажіть мені його мешканє.

За хвилию були вже на місци. Директор видивив ся зразу на незнакогого, але що був чоловіком вельми вирозумілим і людяним, то попросив гостя до кімнати.

— А з ким маю честь говорити? — питає директор.

— Як то з ким? Чи ж ви мене не знаєте? Нераз та не два давав я з Америки на вашу буреу. Погляньте лиш в пале-

ри, то там на шур мене подиблете. Єсир, я дав...

— А, то ви, пане, з Америки?

— Та шур, що з Америки. Називаюся Тарас Хмелик, та проваджу там бізнес... Маю гросерню.

— І в якій цілі ви до нас завітали? — питає дальше директор. — Я зі збиранням жертв на бурсу не маю нічого спільного і не знаю, хто і кілька дав, бо до того є особний комітет.

— Вел, видите, містер, то таке: Маю ще в сім краю якусь родину, тож хотіли би я її відвідати та по дорозі оглянути наші інституції і сосайди.

— Дуже гарно... Сідайте, та дещо поговоримо.

За хвилино увійшла до кімнати жена директора, котру він зараз представив.

Тарас глянув на ню милим оком, подав руку і мало що не щипнув за груди.

— Вапа місес — каже Тарас — нівроку собі виглядає, не так як наші американські баби, що то лиш шкіра та кости. Не знати чи то вода, чи повітре тому винні. Крім сего у нас палять лиш вуглем, а з того всюди чорно і брудно, так, що наші баби мусять цілий день стояти при вапгобі і прати лахи. А ще як має багато дітний і бордингерів, то — гуд бай!

Засоромлена жена директора відійшла.

По хвили витягає Тарас 10 центів, а даючи їх директорови, каже:

— Можебисьте, містер, післали по пайнту пива, бо якось не годить ся так на сухо говорити.

— Що? — питає здивований директор.

— От, пішліть, кажу, по пиво, тай буде ол райт.

— Що до того, то належить, думаю, до господаря дому — каже директор.

Служниця внесла кілька фляшок пива і поставила на столі. Розмова потягнулась дальше. Хмелик оповідав про руські відносини в Америці, директор же розказував йому про галицькі. Вкінці Тарас попрощав ся і пішов дальше.

Ідучи так став на розі улиці і чекає на електричний віз (штріткару). Побачивши, що віз минув, не задержуючи ся, пустив ся за ним наздогін, хочачи всісти. Уже ось-ось доганяв, аж тут поліцай шарпнув його здорово за рамя і вздержав.

— „В іменю права” — промовив гнівно сторож безпеченьства — арештую вас „за шпекрочене устави о безпеченьстве жиця” і прощу іти зі мною.

— Шарап, я вас не знаю! Ви не маєте права мене арештувати, бо я не бом. Наперед мусите мати варант. Єсир... Чому кара не штапує на корнері?...

— Прошу за мною — повторив гнівно поліцай.

— Носир, не думайте, що я бортак, я чекаю на патрульку*) — і пішки не думаю йти.

— А я вам покажу — гукнув ображений поліцай — що дам собі раду з вами і без патрульки.

При тих словах взяв Тараса за ковнір і попровадив на перед себе.

В поліційнім уряді зажадали від него виясненя. Коли сказав, що він чекав на трех рогах улиц, а віз не ставав, хотів його дігнати і сісти, що в Америці практикує ся, — урядник увільнив його як чужоземця від кари. Тарас від сеї хвили постановив не уганяти більше за електричними возами.

По сій халепі зайшов Тарас до „Народної Гостинниці.” Тут на самім вступі висварив ся порядно за польський язик. При замовленю нічлігу тамже, не хотів ніяк подати готелевій службі свого імени до вписаня в книжку, чого вимагає місцевий закон.

— Як я плачу — каже Тарас — то на що кому знати як я називаю ся. Дац по юр бізнес!...

Опісля зайшов до реставрації в Народній Гостинниці, сів за стіл і чекає. Приходить служачий (кельнер) і питає, чого гість бажає.

*) В старім краю патрулькою називають маленький зложений з кількох людей відділ поліції.

— Сей, бартендер, дай мені віски — гукнув Тарас.

Служачий стоїть. По хвилі питає, що то такого, та віска, бо він про таке з роду не чував.

— Фор Джізус Крайс! — І що з тебе за бартендер, коли ти не знаєш що то є віска?

З великим трудом дістав він врешті віски. Але ще тяжша справа була, коли по вісці зажадав води на закуску. Всі мали його за божевільного, бо і хтож коли в краю закусує по горівці водою. Таж там мають шинкаря за найбільшого ошуста, еслиб він важив ся розпустити горівку хотьби краплею води, а тут гість добровільно сам того робить. Служачі один по другім приносили йому повні тарелі сухих обарінків, хліба і колачів, але він всіх відселяв з тим набором до пекла.

— Го де гел з тим! — кричав заєдно. — Води!

Мусіли вчинити йому волю.

Вишивши тоту воду, прикликав доперва служачого:

— Сей, вейтер! — тепер дай мені який лонч.

Знов непорозуміне. Прикликаний не знав, чого властиво гість хоче. Аж коли Тарас сердега вказав пальцем на рот, зрозумів тойже, що він хоче їсти.

Прийшло ся платити.

— Кілько малисьте кавалків хліба? — питає послугуючий.

— Та я плачу разом цілий бізнес і мені ані в голові рахувати, кілько було кавалків хліба.

— Отже було 8 кавалків — то 32 сотики, один хліб з маслом — 20 сотиків, горівка 10 сотиків, обід 2 корони 80 сотиків, 3 великі пива 84 сотики, цигаро 18 сотиків. Разом все 4 корони 44 сотики.

— Чому такий високий прайс? — питає Тарас. — Таж у нас в найбільшій місті можна дістати добрий лонч за 15 центів, а уже за кводра то є що їсти, притім за хліб не питають кілько кавалків з'їш.

— У нас страшна дорожня — відказано йому коротко.

— А чи Народна Гостинниця заряджує сама реставрацією і готелем? — питає Тарас.

— Ні, она все винаймає другому.

О, то Нар. Гостинниця о стілько руська, о скілько на ній видніє руська напсь, розумував собі Тарас.

Серед страшного паріканя на галицьку дорожню заплатив і вийшов.

Пустив ся дальше і так йдучи зайшов аж до „Народної Торговлі.” Зажадав скляночку вина, яке собі дуже хвалив.

— Великий у вас штот — каже до субекта. — І я маю штот, але не рівня вашому. Носир... А кілько платите ренту від того гавзу?

— Того я не знаю добродію — відповів чемно запитаний.

— То можебисьте мені показали свої пивниці.

— А чи ви, добродію, належите до інконтруючої комісії, яка власне недавно у нас була? Бо вона лиш має до того право.

— Ні, я з Америки і називаю ся Тарас Хмелик. Хочу, баchte, знати, чи варт стати членом вашої гросерні і купити шер (уділ).

— На то, добродію суть звіти, так, що оглядане пивниця являє ся цілком злишнім. Якби так кожний з членів хотів оглянути пивницю, то до тої ціли треба би тримати особну службу, аби ті процесії опроваджувала.

Вийшов Тарас невдоволений та попрямував дальше.

Зайшов так до реставрації Нафтули (одна з найбільших львівських реставрацій, яку тепер Русини бойкотують по причині арогантногo поведеня її властителя супроти нашого народа).

Усівши, скинув з себе сурдут, бо було горячо, так, що лишив ся лиш в сорочці. Крім сего став холодити ся капелюхом.

В реставрації було багато гостей мужчин і женщин і всі вони сьміючись, дивили ся на Тараса, як на якого дива-

ка. Але він нічого собі з того не робив, а махав кашелюхом, що мало світла не погасив.

Тепер зажадав пива і цигара. Кельнер приніс жадане пиво і цигара та поставив перед гостя.

Тарас вхопив цигаро в зуби, та став кусати і гризти, так, що вміть лишилася з него лише половина, яку він сховав до кишені.

Гості в сьміх, а кельнер з дива мало не онімів. Що цигара курять, то знає він добре, але аби хто цигара їв, того він з роду не чував і не видав.

— А в котрім то краю їдять цигара? — питає гостя.

— Носир, я не їм — відповідає Тарас — а лиш жую. Нема у вас цю-табаку, то треба заступити його цигаром.

При сусіднім столі сиділо кілька гостей, що говорили між собою по руськи. До них приступив Тарас і питає:

— Може виєте що на мене, я трітую...

— А хто ви, пане, та як називаєтеся? — питають.

— Якто, то ви мене не знаєте... Таж я тримаю руські нюспейперс (газети) з краю, то якже мене не малибисьте знати, таж я Русин...

То за мало, пане, аби ми вас мусіли знати. Ваше імя знає хіба лиш експедиції дотичної газети, та і там годі, аби вас по самім імени могли пізнати.

Тарас таки не вірив, як мають свої люди його не знати, помимо, що він передплачує руські газети з краю і дасть часом на народні ціли яку жертву.

Переночувавши від'їхав до місцевости, в якій переживала його родина. Та ледви чи і там не стрінули його такі самі клопоти і непорозуміння, бо що край — то инший звичай.

Ант. Кічан.

Чому я оженив ся!

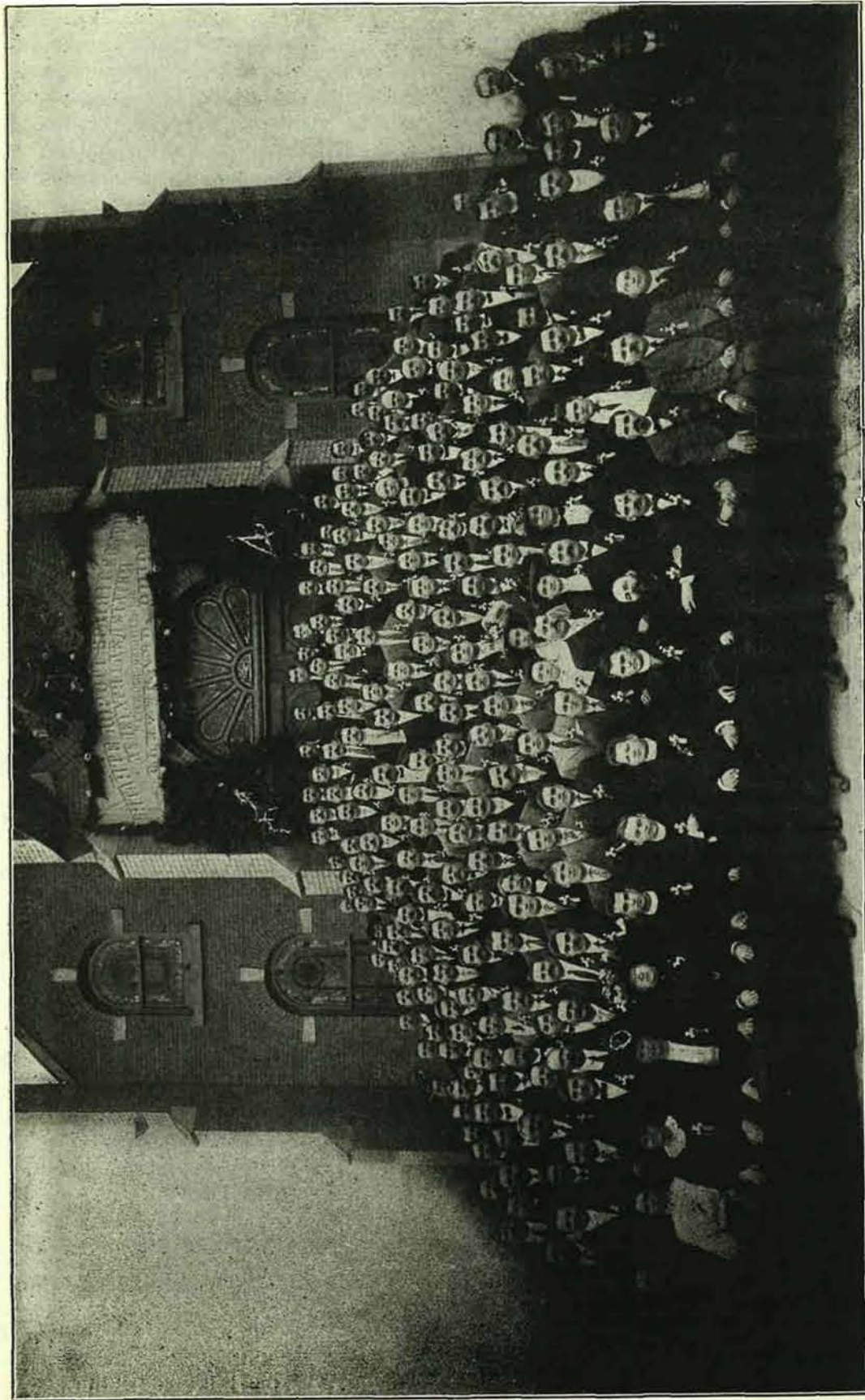
Монольоґ.

(Сцена представляє малий покій, прилично умебльований. Мужчина, середних літ, недбало одітий, кавалок одержі верхньої одертий, ковнірик незащяний, в руці краватка, на голові з розбуренем волосем обірваний з одної сторони кашелюх, черевик незашнуровані, впадає переляканий на сцену):

Перепрашаю, не маєте чого лякатись. Нема тут моєї жінки? Така худа, висска, але (показує рукою, мовби хотів ударити) дуже відважна; а остра — кажу вам... Ірод баба. (До одної жінки). Може є її сестра? 36 літ, подібна до моєї жінки, а все з песиком водить ся. (Розглядаєсь) Нема! Слава Богу! (переляканий). А може є моя теща? (До одної жінки). Питаєте, як виглядає? Бачили ви коли великий вітрак мохом порослий? Сьмієте ся, що? Ні, ні, справ-

ді, така моя теща. (Мацає по кишенях, мовби шукав). Шкода, що не маю тут її фотографії. Як недобра, меле язиком так голосно, як би з десять жидів на торзі сварило ся.

Нема? Но, слава Богу! (Сідає, знов до одної з жінок). Хочете знати, чому в мене кавалок поли одертої? То знак що я жонатий, знак моєї супружї долі. Бачите, хлопці, (до хлопців) і з вами таке буде. (Встає ходить, розкидуючи руками). Ах, чому я оженив ся. О нехай се чорт возьме... Що кажете? (до одної жінки). Не красно так говорити? Алеж мої дорогенькі! Кождий чоловік, кожда жінка мусить клясти і то ще гірше, бодай раз на тиждень. Як чоловік заклене, то йому здаєсь легше. Пани кленуть по панськи а ми собі от так просто з моста. Як крикну: нехай се чорт

ДЕЛЕГАТИ І ДЕЛЕГАТКИ XI. ГОЛ. КОНВЕНЦІ Р. Н. С. В CLEVELAND. OHIO, В Р. 1910.

возьме, то все стає якось мені відраднійше на душі.

Бо я, хочете знати, як що зроблю, то хіба в ночі, в день ніколи. Чи се що злого.

От послушайте: Раз я оженив ся. Два дні по весілю прийшло до мене двох моїх товаришів, Клим і Стефан. Ви їх певно будете знати. Го, го! хто би не знав Стефана або Кліма. Тож моя потіха, розрада; але вони далеко щасливійші від мене, бо не мають жінок-ворогів (ніби затикає собі уста). Але що я говорю; най би так моя жінка почувла, вона-б мені дала.

От і я, бачите, пішов з ними. Попрацав ся з жіночкою, поцілував ся, як Бог приказав, ну і пішов. Шож то злого? Скажіть так по правді, чи то що злого, що я пішов? Казали піти, я і пішов.

Пішли ми так по місті, поговорили тай Клим каже: Та може-б ми дещо так... на прохолоду. Ну чи то що злого? Чи ви не любите ся прохолодити, коли вам горячо. Зараз так мені се за зле брати!

І ми вступили. Прийшли ми в ресторан та замовили собі... шож-би?... на таку спеку найліпше шкляночка пива, чи не так? (голоснійше до одної жінки). А вам бачу вже се не подобалось? Ви жалуете нам і шкляночки пива; ой знаю я вас, знаю, як свої старі... але що там?

Потім довго ми собі говорили то про політику, то про вибори, про партії то про інші різні справи, тай чимало вже тих шкляночок висупили. Знаєте, як то в кумпанії а я для кумпанії і душу дам. Така вже щира натура в мене. По хвили кажу я своїм товаришам: Підемо вже домів, вже десь пізна година! Ми попращались, вишили на останку ще по одній чарці і розійшлись.

Вертаю я домів. Щасливий, веселий сніщу до свого ангелика, до жіночки. Ось вже й моя хата. Іду по сходах тай думаю собі: Жінка, сестра, її песик, теща десь сплять собі смачненько. Отвирату двері...

Розступи ся земле! Що я бачу! Моя жіночка стоїть з лампою у руці, в білень-

кім мов сніг строю, голова обв'язана хустинкою, стає передімною (робить відповідні рухи) а очі мов блискавки скачуть то в ліво, то в право.

... Я станув мов вкопаний. Не трачу однак відваги і питаю солоденько, як то ви певно знаєте:

— Шож рибонько, ти ще не спиш?

Нема відповіди...

— Ти певно чекала.

— Пів до другої! Вже свитає!

— Алеж пташечко... се що йно дванайцята минула...

На сі слова влітає мов бомба стара теща зі свічкою в руках і кричить:

Що? — дванайцята? — Пів до третьої; так, так, подиви ся — і показує на годинник, що мов мені на глум показував справді пів до третьої.

— Алеж по дванайцятій, що хочете.

— Неправда! — відзиває ся ще і жінчина сестра, що мов русалка з розпущеним волосем всунулась в кімнату.

Поволи приходить до затятої сварки. Розумієть ся, сварить теща на жінку, жінка вмлїває, сестра її тішить а я стою мов...

Вкінці користаю з замішання та втікаю до своєї кімнати.

Єще хвиля крику, плачу, гуку-стuku, аж вкінці тихо... (Встає, ходить).

Ой на що то мені було женитись? (стає) що? і вам не жаль? сьмієтесь з мене? О, ви всі жінки однакі! (по хвилі). Так перейшов тиждень. Ми з жінкою перепросились і все почало йти знов, як належить.

За тиждень знов мені випало якесь діло та я вийшов під вечір з дому. Лихо наднесло знов Кліма і Стефана. Розказав я їм свою пригоду а вони, щоб потішити мене, знов запросили на шкляночку. При веселій гутірці просиділи ми до третьої над раном.

— Ось тобі й маєш — сказав я до своїх другів, гарно ви мені допомогли, нема що й казати. І стрілою я погнавсь домів.

— Прийшовши під хату вступив я тихесенько на сходи та одним скоком станув на горі. Вбігаю в кімнату, а тут

годинник з зазулею бе четверту годину: куку, куку! (наслідуює голос). Не надумуючись довго, скачу на ліжку, щоб затримати годинник, аж тут, як не зірветь ся моя теща та в ноги, в крик:

— Злодій, злодій! Ловіть, тримайте! А я бачите і не зглянув ся, як заліз у кімнату тещі.

На її крик збігають ся всі домашні а я мов навіжений стою над усіма, на ліжку, та махаю руками мов... Е, що там дальше було, се вам мої дорогенькі і не снилось. На останку ще і песик

скочив за мною на ліжку та обірвав кусень — ось тут, бачите? (показує). Яж як не зірву ся з хати та в ноги і аж сюди забіг (удає заспаного).

Мої дорогенькі! (жалібно). Шож мені тепер робити? Хіба розводити ся? (до одної жінки). Що ви кажете? Щоби я поправив ся, устаткував ся! Ага, або се думаєте поможе? Але, що я бачу... моя жінка іде... о, нещасте тай ще і теща (з криком). Ратуйте, бійте ся Бога! (вискакує).

Страшна пригода.

Був я тоді студентом медицини, коли лучила ся та страшна пригода. Змучившись цілоденними студіями, вийшов я вечером на прохід, аби відітхнути свіжим воздухом. Вечер був зимовий, а холодний вітер ділав на моє розпалене чоло так, як в горячий день зимна купіль.

Увійшовши в незалюднену улицю, немало я здивував ся, побачивши перед собою молоду, дуже гарну дівчину, яка держала в руках три або чотири гарні китиці цвєтів, котрі, здавало ся, були призначені на продаж.

„Пане, може купите одну китицю?“ — запитала звінким наче струна голосом, показуючи притім всі китиці.

„Прекрасні“, — сказав я, беручи їх в руку, а потім не могучи якось здержати ся, докінчив: „але не менше також і їх властителька“.

„Чи купите, пане? От хотьби для поратованя мене“... — сказала.

„То ти дійсно потребуєш поратованя?“

„А пощож-би я стояла о так пізній годині в ночі?“

„Але чомуж власне тут? Улиця та є мало залюднена і рідко можна подибати купця на такий товар“.

Дівчина зітхнула глибоко і витягну-

ла руку по цвєти, котрі тримав я в руках.

„Якаж ціна?“

„Пять долярів“.

„То велика сума.“

„Незабувайте, пане, що то зима, а цвєти суть гарні, і їх не легко мож дістати.“

Подав я жадану суму і сказав:

„Для поратованя тебе, куплю, инакше хотай дуже люблю цвєти, не позволивби я собі на такі забаганки, що коштують таку суму“.

Вона подякувала чемно, і зробила рух, якби хотїла відійти, але ще задержала ся і запитала:

„Чи не моглибсьте, пане, сказати, де мешкає добрий лікар, котрий схотїв би вийти в ночі за малою надгородою?“

„Може хто з твоїх крєвних є слабий?“

„Матір моя“, сказала зі слезами в очах.

„Я є студентом медицини, та маю дещо практики в шпиталях. Если знайду довіре в тебе, то я можу піти з тобою цілком даром“.

„О, якже до добре!“ — крикнула з радістю; „будьте ласкаві, ходіть за мною.“

Вона звернула ся і ми пішли скоро в сторону ріки Гудзону.

По кількох хвилях вийшли ми в темну дільницю міста між вузкі уличі, старі камениці і їх брудних мешканців, котрі виглядали більше на розбишаків, ніж на порядних горожан міста Нью Йорку. Так дійшли ми перед невеликий, брудний, двоповерховий дімок. Моя провідничка пхнула двері в малій, темно освіченій кімнаті, а я поступаючи за нею, йшов просто в сторону ліжка, на котрім — так мені видавалось — лежала тихо людська постать.

„Мамо, я припровадила лікаря” — сказала дівчина, замикаючи двері.

Не було жадної відповіді. Дівчина обернула ся до мене і сказала:

„Прошу сідати, пане доктор, мені видить ся, що матір спить”.

„Маю тільки кілька хвиль часу”, відповів я їй.

„Не задержу я вас довго” сказала на то дівчина, і вийшла іншими дверми з кімнати.

Не сідаючи навіть, підійшов я з заінтересованем до ліжка, на котрім лежала так спокійно пацієнтка. Кавалок платка закривав її твар. Осторожно підніс я накрите і побачив... беззубу і без очий людську чашку.

Зі страхом скочив я в зад, а в тім самім часі двері, котрими вийшла дівчина, скоро отворили ся і до кімнати вийшло чотирох сильних розбишаків, з масками на лицах. Зараз пізнав я, що маю бути обробований а може й забитий через тих драбів. На лівій руці носив я дорогий перстїнь, мав я золотий годинник а крім того мав ще в кишені кількасот долярів, але зате не мав я жадної зброї.

Отжеж іншої ради не було, як тільки здатись на їх ласку і неласку. І прийшло мені на думку, чи не можнаб якось погодити ся з ними.

„Я то все розумію, панове, і через те знайшлисьте в мені чоловіка, котрий згодить ся на все, тільки даруйте мені то, що більше мені вернутись не може

— то є моє жите. Все, що тільки маю коло себе, віддам вам сейчас”.

І я зняв з пальця перстїнь, виняв з кишені годинник і гроші і подав то все найблизшому драбови.

„Чи ти мені робиш з того всего дарунок” — запитав він.

„Так, але під тим услівем, що зараз випровадите мене на вулицю” відповів я.

По короткій мовчанці, перший драб звернув ся до мене і сказав холодно-кровно:

„Ти є правдивий джентельмен, більше, як кожний инший, з яким будьголи малисьмо до діла; і єслиби на тім не залежав наш „бізнес” і наша дискретність перед світом, то я перший пустив-б тебе на волю; але то неможливо; в нас є таке правило, що „умерлі мовчать”, і уважасмо за найлучше, справитись з тобою так само, як і з много иншими. Однакож зі згляду на твое джентельменське обходжене ся з нами будемо старатись бути для тебе гречними і можемо дати тобі п'ять хвиль часу на молитву”.

Тоді підніс він мій годинник до світла і почав мені рахувати дорогий для мене час до житя. Хвилі мого житя були почислені.

Грובה тишина панувала в тій темній кімнаті через якийсь час; потім один з драбів схилив ся і підніс опущені в долівці двері і з темного отвору ударив стухлий воздух. Я глянув на гріб призначений для мене і затряс ся мов осиковий листок.

Але чомуж маю так стояти і вмирати, коли, с'як чи так, то смерть моя вже тут певна. Глянув я на двері і одним скоком був вже коло них. Але обманув ся. Двері були зачинені на сильну засуву, тож трудно було мені утечи, а до того ще всі чотири розбишаки були вже коло мене і ладились мене звязати і кинути до темного отвору, де мав я знайти неминучу смерть. Зі страху перед такою смертю зачав я кричати. В тій-же хвилі, головні двері тріснули під напором сильних рамен і до

хати вийшло кількох полісменів і детективів. Я побачив, що я уратований.

Тої ночі зловлено всіх чотирох злодіїв і гарну дівчину, котра манила до хати подібних як я людей. Їх відвезено до в'язниці, де укарано після горожанського права.

Як показало ся пізнійше, то шайку ту підозрівано вже від давна, але власти не мали певних доказів. Аж тої ночі один детектив, побачивши мене з тою дівчиною, йшов за нами неспостережений, а коли побачив де вона мене за-

провадила, дав сейчас знати на поліцію.

Моє отверте поступоване з тими драбами уратувало мене від смерти, по-заяк вони, зволікаючи зі смертю, дали час, що саме в пору насіла поліція.

Від часу тої страшної пригоди, не важив ся я ніколи вже товаришити жадній дівчині, потребуючій помочи, по темних небезпечних ньюйорських вулицях.

Антін В. С-ний.

За хлібом.

Він вже так з годину, немов скаменілий стоїть. Очи влївшив у счорнілий старий образ Вашингтона, котрий видав ся йому якимсь св'ятим і так стоїть, що ані не ворухаєть ся. Його маленька, чотиролітна донечка Доцька стоїть на лавці і судорожно тримає його за конець звисалочого порожного рукава. Місіс Мері Добруцька поставила на стіл каву і сказала:

— Годі вам попадати в роспуку. Так видко було вам суджено, щоби сте терпіли, та бідували. Сідайте, та перекусіть вже, бо незабаром прийде клерк, тай забере вас до порту. Корабель либонь о 12. годині виїзджає до старого краю.

Кирилюк автоматично звернув ся до мовлячої і отяжіло сів на крісло.

Два роки тому взад приїхав до Америки з жінкою і маленькою, дволітною донечкою. Злидні пригнали його за море. Він походив з Покутя, де служив в якимсь дворі за форналя. Мимо страшних злиднів ані мріяв шукати щастя за морем. Думаєв однак о тім його брат Роман, котрий вже від кількох літ був в Злучених Державах. Він прислав піфкарти для него і жінки і заплатив цілу дорогу. Кирилюк ненадумуючись, продав хатчину з кусничком города за

400 К. і приїхав до Нью Йорку, де став на роботу разом з братом, при верченню тунелю Пенсильвенійської желізничі, поїд ріку Гудзон.

Здавало ся, що все піде гаразд і Кирилюки аж тут почнуть жити як люди. Вони зацепкали спершу в Нью Йорку на сквері Медізон, а відтак перенесли ся до Джерзи Сіті на вулицю Мільтон. Він заробляв денно 5 долярів, а вона займала ся кухнею, бо прийняли навіть трох столівників на харч. Не зле почалося їм жити, хоч робота під землею була дуже тяжка. Але що то для него тяжка робота! Хиба він коли робив легку роботу? Маючи заледво 9 літ, вже мусів тяжке ярмо сам підносити тай впрягати в него панські воли. Тут хоч за чоловіка мають його, а там, в старім краю двірські посіпаки ставили його рівно з робучою худобиною.

Але кого доля не любить, того й тверезого кине об землю. Пів року тому жінка вмерла йому при полозі, а в тиждень по тім нещастю дістали ся оба з братом під візок з землею. Брат помер на другий день, а він аж вчора вернув зі шпиталю. Дячиною заопікувала ся місіс Добруцька з милосердя, бо вона була також з тих сторін, що Кирилюк.

В шпитали втяли йому руку, а від-

так призначили на депортацію. Хто в Америці стратить здоровля, а не є американським горожанином, того бідний і милосерний „вуйко Сем” наганяє назад до старого краю. Така сама судьба спіткала його. Вчора привели його до дому місіс Добруцької забрати собі дитину і дозволили йому в її домі переночувати, але мусів присягнути, що нігде не втече. Нині, може й за годину прийде урядник з Еліс Айленд і забере його з дитиною на корабель Фадерленд, котрий завезе їх аж до Антверпії.

— Алеж бо снідайте вже — силувала місіс Добруцька, коли побачила, що він знов почав думати над своїм гірким положенем. Дорога далека, а вам треба не мало здоровля. Думаєте, що такий туск як припустите до серця то вам не вкоротить віку?

Кирилюк підніс пару разів горнятко до уст, а потім вдивившись в дитину, промовив глухим голосом:

— Доцько! чуєш дитинко?

— Пьо, татку? запитала дитина.

— Та ми, дитино, їдемо до дому. Чуєш? їдемо до дому, а маму лишимо тут? Тут лишимо в чужій чужиниці?

Доцька заплакала.

Місіс Добруцька почала його розважати, але він не слухав, лише говорив своє дальше.

— Ади, кобис ми так вмерла зараз, тобим ті шпурнув в воду, тай за тобов пішов би. Бо будеш бідити небого, ой будеш. Вжес си в таку нещесливу планету вродила, шо бідити будеш. Мама ті відумерла малов, а я шо тим штурпаком зароблю? як ті вігудую?

Показав на втягу руку.

Хиба торбу на плечі тай підем обоє по людях.

Склонив голову на груди і вже говорив тихше, сам до себе.

— Від маленькогом бідив. Таким так бідив шо ну. Один Бог знає. Але тепер хоч у воду скачи. Гей, мой! до Гамерики захотіло си нам! А тепер жінку лишей і руку лишей тай цурук до дому. Бо Бог кає: дес си вродив, там своєю биду тігни, а на чуже не пхай си, бо ті

буду карати, тай ті буду карати і плює! Не, не з гаразду сми йшли, не з гаразду. Але як було, так було, але було не за морями, але дома. Ая, хоч здикуник не раз остатний курман тігнув, за податки, але й на него найшла си не раз ключка. Бувало як вже має прийти грабити, то небіжка повикидає все шма-те з скрині тай кає: Бери Якове на себе всі штани тай сорочки; тай я також на себе заберу своє — з хребта не зідре — а кального шма-те не заграбить. Гей! тай сердачинка була, тай кожущинка була! А тепер що? Ота цайгова кацабайка, шо си вже розлітає, тай ті пантальони, шо вже буде далі через них голе тіло дивити си...

Зігнув ся в двоє як прибережна лоза, а дві сльози грубі як горох скотили ся на необриту бороду.

— А цитьтеж бо Якове, не завдавайте собі тай дитині туску — вговорювала його місіс Добруцька. Одежинка набута річ; будете здорові то й одежинка найде ся.

— А якже, найде си. Отим киктем зароблю, тай повбираєм си обоє. Гей, жінко божа, не такий би жель й вертати, як би й газдине моя зомнов вертала си. А так шо? покидати і мушу тут за сьвітами, тай телембати си самому безрукому дядови, з отов нещесливов сиротов. Ой Маріко, моя Маріко! тос си нагараздувала зо мнов. За хлібом сми йшли; тай наїлисьмо си, нема шо казати...

В тім двері отворили ся і до хати увійшов урядник з Еліс Айленд і сказав, шо час йти на корабель.

Кирилюк встав, тай почав одною рукою поправляти хусточку на голові дитини.

— Йди небого, подекуй нанашці, шо ті тільки годувала, тай пантрувала.

Доцька припала до рук своєї опікунки.

— А тепер перехрести ся тай проси Бога, шобисмо щесливо дістали ся за воду.

Мнеоцйй Сена, сьвітого духоцька аміні, Мнеоцйй Сена, сьвітого духоцька аміні.

Мнеоцйй Сена, сьвітого духоцька аміні. Бозецьку помозьи, Бо-о-озецьку помо- [зби...

говорила Доцька кризь плач.

А Кирилюк тимчасом також молив ся по тихо, вліпивши очи в образ Вашингтона. В подертій цайговій маринарці, з обвислим порожним рукавом, з вимарнілим та бороздами поораним обличчєм виглядав як живий символ нужди і роспуки.

Вкінци обгорнув дитину обвислим своїм рукавом, підніс на руку і вийшов з хати.

— Ой якаж бо ти нівроку тежка зробила си. А дорога не близька, ой не... шептав до Доцьки тай моцно притискав її до своїх грудий.

І з таким доробком пішли мовчки у далеку путь.

Василь Михайленко.

Про утечу трьох братів з турецької неволі.

(Народна дума).

То не сині тумани вставали,
Не дрібні дощі накрапали
І не чорні хмари наступали,
Як три брати рідненькі, голубоньки

[сизенькі]

З города Азова, з тяжкої неволі,
Каторги турецької, віри бусурменської,
У землю християнську, до батька,
До матери, до роду втікали.

Два кінних, третій піший пішениця,
Як би той чужий чужениця
За кіньми біжить, підбігає,
На біле каміня, на сире коріня

Ніжки свої посікає, кровю заливає,
До кінних братів добігає, межи коні

[вбігає]

За стремена хватає, слезами заливає,
Словами промовляє: „Брате миле, брате

[любе.

Хоть одно ви милосерде майте,
Опрани кульбаки, добич з коней

[скидайте,

Мене, брата піхотинця, на коні возьміте;
Хох милю верет увезіте і доріжку

[покажіте,

Щоб я знав, куди в городи християнські,
До отця, до матери, до роду свого

[доходжати!“

То старший брат згорда словами

[промовляє:

„Чи подобно то мій брате,
Щоб я своє добро турецьке на пляху

[покидав,

Щоб я тебе, ваготу, на коня брав,
Свого коня томив?
Та ми самі не втечемо і тебе не увеземо.
Буде нас азовська орда наганяти,

Буде в пень сікти, рубати,
Або в живих у каторгу турецьку
У віру бусурменську завертати
І буде нам великі муки завдавати”.

І теє промовляли, відтіль побігали,
А менший брат, піший пішениця,
За кінними братами вганяє,
Коні за стремена хватає, слізми обливає

І словами промовляє: „Братіки мої

[рідненькі]

Голубоньки сивенькі! Ой єсть у вас

[ясний меч...

Та здійміть мені голову з пліч,
Не хочете мене між коні узяти,
Возьміть мене постріляйте, порубайте,
Та тіло моє козацьке молодецьке

Та в чистому полі поховайте
І звівру-птиці на поталу не дайте!”
Тоді середний брат промовить словами,
Обиллять ся гірко слезами:

„Ой братіку милий, голубоньку сивий!
Що ти кажеш, мов наше серце пожем

[пробивася?

Булатна наша шабля не йме
Шіи найменшого брата рубати.
Рука наша не оздойметь ся,
Серце не зосьмілить ся

І душа наша гріхів до віку не відкупить

[ся”.

То брат найменший, піший піхотинець,
За кіньми підбігає словами промовляє:
„Ой брати-ж мої, старший милі,
Як голубоньки сиві! Ідьтеж ви

[пляхами,

Та рубайте тернове віття шаблями
Та зелені байраки істинайте
Та розкидайте меншому брату,
Пішому пішениці шляхами,
Для козацької признаки, щоб я міг

[знати,

Куди у городи християнські
До батька, до матери в гості прибувати?'.
Як стали брати рідненькі,
Як голубоньки сизенькі

У терни, у зелені байраки уїзжати,
То став брат середульший до тернів,
До байраків прибігати, у боки забігати,
Віти тернові зелені рубати, брату

[меншому,

Пішому-піхотницю, признаку давати.
А як стали з тернів, з байраків вибігати,
І того й сього найменшому брату
На признаки покидати, то середульший

[брат

Старшому брату словами промовляє:
„Брате мій старший рідненький, прошу
Тут трави зелені, води здорові, очерети

[удобні.

Ой станемо ми, коні свої попасімо.
Свого пішого брата хоч трохи
Або назад завернімо ся, та на коні

[возьмімо,

В городи християнські хоч мало
То старший брат до середульшого брата
Словами промовляє:

„Брате мій середульший, рідненький!
Чи ще-ж тобі каторга турецька не
Сириця у білі руки не відала ся,

[ввірила ся,

Щоб ти назад завертав ся, та дні
Та на коні ваготу набирив?
Як будемо свого брата пішого

[надждати,

То буде за нами з города Азова
Велка погоня уганяти,
Буде нас кінних братів доганяти,

Буде нас на три штуки рубати;
Або буде нас в гіршу неволю живцем
А нашого найменшого пішого брата

[завертати,

Буде в тернах, в байраках на спочивках
То ми свого брата не зведемо,
А сами з азовської, турецької неволі не

[минати;

Та він сам жив-здоров буде,
В городи християнські,
До отця, до матери у гості
Він пішком прибуде!

А як будеш ти, середульший брате,
За найменшим жалкувати,
Буду я шаблю булатну із ножна виймати,
Та твою голову із плечей здіймати;
І твоє тіло козацьке молодецьке
На три часті рубати.

А в городи християнські,
До отця до матери сам буду доїзжати,
То ти брате середульший не знаєш,
Що як буде найменший брат
Між нами пробувати,
То буде отець і мати батьківщину

На три часті паювати,
То будемо в трьох межі собою
Велику суперечку мати.
Лучче ми, каже, до дому будемо доїздити,
На двоє поля, ґрунта ділити —
Менше межі собою суперечки будемо

[мати”
Дай з байраків і з мелосів вибігали
На степи високі, на дороги розхідні.
І не стало ні байраків, ні мелосів

[ставати;
І тільки поле леліє,
На ньому трава зелена зеленіє.
На шлях Муравський вибігали,
І один до одного словами промовляли:

Промовляє середульший до старшого:
„Нум брати ми з себе
Зелені жупани скидати,
Червону та жовту китайку видирати,
Пішому брату меншому,
На признаку покидати,
Нехай він знає, куди за нами,
Кінними тікати.”

То став же брат старший
Згорда словами промовляти:
„Чи подобенство, брате,

Щоб я своє добро турецьке на шматки
Своє добро дороге марне
По шляхах розкидав,
Брату меншому на признаки давав?
Як він жив здоров буде,
Так сам у землі християнській,
Без наших признаків усяких прибуде”.

Та брат середульший милосерде має,
Із свого жупана червону та жовту
По пляху стеле, покладає,
Меншому брату признаки дає,
А старший брат тоє зобачає,
Середульшого брата на сьміх підіймає:
„Братіку рідний, голубоньку сизий;
Либонь ти собі жіноцький розум маєш,
Що ти на собі прекрасну одежу тераєш.
Як дасть нам Господь до отця,
До матери, до роду прибувати,
Нівчим буде між білу челядь піти

[драв,

[китайку видирає,

[погуляти”.

Тее промовляли, відтіля побігали.
І бігли не день, не два,
Не три й не чотири;
І до Савур-могили добігали,
На Савур-могілі три дні,
Три ночі спочивали,
Свого найменшого брата,
Пішу пішаницю піджидали.

Да став же брат найменший
Піший-піхотинець
До тернів, до байраків прибігати,
Став віти тернові знаходити...
У руки бере, к серцю кладе,
Словами промовляє і слезами ридає:
„Боже милий, Сотворителю небесний!
Сюди мої два брати кінні пробігали,
Об мені велике старане мали.
Тернові віття верхи стинали
І мені, найменшому брату,
Піший пішаниці, на признаку покидали,
Щоб знав я з тяжкої неволі
В землю християнську,
До батька, до матери, до роду утікати.

Коли-б мені Господь поміг
З сеї тяжкої азівської втікати,
Міг би я своїх братиків
При старості літ шанувати й

[поважати”.

Тее промовляє, відтіля побігає.

Тоді біг той найменший брат
Не день, не два, не три й не чотири.
Став з тернів, з байраків вибігати
На степи високі, на великі дороги

[розхідні:.

Нема ні тернів, ні байраків,
Ніяких признаків.
Став червону китайку та жовту

[знаходити.

У руки бере, к серцю кладе,
Слезами обливає і гірко словами

[промовляє:

„Ой не дурно-ж ся червона та жовта
Китайка по пляху валяє ся:
Певно моїх братів обоїх на сьвітї не має!
Сюди мої два брати кінні пробігали,
І видно їх Азовська орда доганяла,
Або їх порубала, або їх постріляла,
Або ще в гіршу неволю живцем

[завертала;

Або у орду тяжку позаймала,
Козацькую добич до города Азова назад

[завертала,

А мене найменшого брата, пішу
У тернах, у мелюсах на спочинку

[пішаницю,

Коли-б я міг добре знати,
Що їх порубано або постріляно,
Міг би я в чистому полі тіла шукати,
В чистому полі поховати,
Звіру-птиці на поталу не дати.”
І тее промовляє, відтіля побігає,
До Савур-могили добігає,
І тільки своїх братів рідних трошки

[минала.

[сліди забачає.

І на Савур-могілу збігає,
Словами промовляє, слезами обливає:
Ой годі-ж мині за кінними братами

[уганяти;

Час мені козацьким ногам пільгу дати.
Побило мене в полі три недолі:
Перва доля безхлібна, друга безвідна,
Третя доля що своїх братів рідних не

[догнав.”

І буйний вітер повіває,
Бідного козака безщасного з ніг вже

[звалляє!

От менший брат на Савур-могілу лягає,
Головку склоняє,

[звалляє!

Там собі безпечно девятого дня
[спочинок має.
Девятого дня із неба води-погоди
[вижидає...

Мало-не-много спочивав,
К нему вовці сіроманці нахождали,
Орли сизокриліці налітали.
В головах сідали, на кудрі наступали,
Пильно козакови в очи заглядали...
Вони смерті дожидали; хотіли
[заздалегоді

Живота темний похорон одправляти.
Менший брат піша пішаниця тее
[зачуває.

Тоді він словами промовляє:
„Вовці сіроманці, орли сизокриліці,
Ой, гостіж мої не милі, не любі!
Хоть мало, немного обождіте,
Поки козацька душа з тілом розлучить
[ся,

Тоді будете міні з лоба чорні очи
[видирати,

Як не буду я сьвіта Божого видати...
Біле тіло коло жовтої кости оббирати,
І комишами вкривати“.
Мало-немножко спочивав...
От, руками не візьме, ногами не піjde,
І ясно на небо не згляне...
Головки козацької не зведе:
Куди вітер повине, повинеть ся,
Куди трава поклонить туди й поклонить
[ся...

На небо взирає, тяжко воздыхає:
„Головко моя козацькая!
Бувала ти у землях турецьких,
У вірах бусурменських;
А тепер припало на безвідді,
На безхлібі погибати.

Девятий день хліба в устах не маю,
На безвідді, на безхлібі погибаю!”
Батькову, матчину молитву споминає,
Голову схиляє і Богу душу віддає.
Тут той промовляв... не чорна хмара
[палітала,

Не буйні вітри вінули,
Як душа козацька-молодецька
З тілом розлучалась.
Тоді сиві зазулі налітали, у головках
[сідали

І як рідні сестри кували,
І орли чорнокриліці налітали, .

На кудрі наступали,
З лоба чорні очи видирали.
І вовки сіроманці набігали,
Біле тіло коло жовтої кости оббирали,
Кости по байраках, по мелюсах
[рознопали;

І комишами вкривали;
Жалібненько квилили, проквляли...
То-ж вони усі козацький похорон
[одправляли.

Тільки козацькая голова
На Саурі-могилі пробуває,
Ніхто тої голови не дбає...
Ей то того козака ні отець ні мати
[оплакала,

Як сива зазуля прилітала,
Та у головах сідала, та жалібно
[закувала:
„Ой голово, голово козацькая-
[молодецькая!

Се-ж ти ні допила, ні доїла,
Ані хороше не сходила;
Ай довело ся валяти ся,
Звіру-птиці на поталу подати ся!“
А ще став брат старший та середульший
До річки Самарки прибігати,
Стала їх темна нічка обіймати,
Став брат старший
До середульшого промовляти:
„Станьмо, братіку, тут, коні попасімо!
Тут могили великі, трава хороша
І вода погожа... Станьмо тутечка, по-
[дождімо,

Поки сонце обігріє,
Чи не прибуде ік нам наш піший-пі-
[хотинець.

Тоді на него велике усерде маю,
Усю добич скидаю.
Його пішого, міждо коні хватаю.“
— „Було тоді, брате, як я казав хватати!
Тепер девятий день минув,
Як хліб, сіль ів, воду пив,
Досі й на сьвітї не має.“
Тоді вони коні пустишани попускали,
Кульбаки під себе послали,
Ружя по комишах поховали,
Безпечно спать полягали,
Сьвітової зорі дожидали.
Став Божий день свитати,
Стали вони на коні сідати,
Через річку Самарку

У християнські землі утікати.
Став середульший брат
До старшого брата словами промовляти:
„Братіку мій старший, рідненький!
Не дурно к нашим серцям
Велика туга налягає,
Певно нашого брата на сьвітї немає.
Ми-ж будем в городи християнські,
До отця, до матери,
До свого роду доїзжати,
Буде нас отець і мати на здорове стрі-
[чати,
Буде об своєму сину і об нашому брату
[питати.

Як будуть вони нас питати,
То що, брате рідний, станемо казати?
Будем ми брате по правді казати, —
Буде нас отець і мати проклинати;
Як не будем отцю й матери правди
[казати,

Так буде нас Господь милосерний
І видимо й невидимо карати“.
То старший брат до середульшого
[промовляє:

„Лиш ти будеш середульший брате,
Перед батьком-маткою попередю одвіт
[оддавати,

І буде твоя голова
Від мого меча із пліч віднадати...
Я могу одвіт і сам розказати...
А хіба, брате, так і скажемо:

Що не в одного пана пробували,
Не одну неволю мали,
І ночної доби з тяжкої неволі втікали,
Так ми й до него забігали:
„Устань брате, з нами козаками,
З тяжкої неволі втікати!“
Либонь то він так і сказав:
„Тікайте-ж ви братці,
А я буду тут оставать ся,
Чи не буду собі луччого долі-щастя
[мати“.

А буде отець-мати помирати,
Буде худоба оставати...
І будем ґрунта-худобу на дві часті
[паювати,

І третє не буде між нами мішати“.
Тут тее промовляли
І не сизі орли заклєкотали,
Як їх Турки-янчари ізза могили напали,
Постріляли, порубали,
В чистім полі розкидали,
Голови на шаблі vzdоймили, довго
[глумували

Коні з добичею назад у Туреччину
[завертали.

Полягла двох братів голова
Вище річки Самарки,
Трета у Савур-могили,
А слава не вмере, не поляже.
Од нині до віка!
А вам на многая літа!

Технічні можливості.

Нинішня модерна техніка гордо впе-
вняє, що для нбої зовсім не існує сло-
во „неможливо“. Теперішні техніки і
інженери говорять самосьвідомо: „Зро-
бимо **усе**, лиш дайте нам відповідні
грошеві средства. Для нашої науки
днесь не існує нічого неможливого. Се
инша вже річ, що виложений капітал
на деякі підприємства ніколи не опла-
тив-би ся; але неможливого для нас не-
ма нічого“.

Коли однак хочемо говорити про
технічні можливості, то зн. про се, чи

взагалі нашими теперішними средства-
ми ми **усе** можемо зробити то за-
здалегідь мусимо лишити на боці вся-
ке грошеве питанє. Ми не можемо пита-
ти, чи ся або ся робота оплатить ся,
але чи вона є можлива до виконаня.

Уже якось сто літ тому назад, у го-
лові французьких учених зродила ся
гадка прокопаня величезної керниці аж
до самого нутра землі. Сей проект дов-
ший час займав фантазію всіляких у-
чених а Вольтер не раз і не два го-
ворив про нього зі своїм питомим, з'ід-

ливим дотепом. Практичне жите показало, що такий проєкт не є дуже такий фантастичний, та що він подекуди і о-платив-би ся. Так довго, як добуте май-нерами під землею вуглє, з трудом му-сіли їх жінки і діти в кошах, на бар-ках виносити на верх землі, так довго копанє шахти глибоше як на 100 або найбільше 120 метрів глибоко не опла-чувало ся. За наших часів, коли маємо до розпорядимости величезні електрич-ні підойми, могутні двигачі тягарів і ин-ші модерні средства, являє ся дрібнич-кою і вповні оплачує ся добуванє вугля з глибини 800 або і 1000 метрів. Чо-муж отже, за яких пів сотні літ, не ма-лоб оплачувати ся поглибити шахту на кілька або і кільканайцять тисяч метрів у глибину, наколи лиш у такій глибині є щось такого, що варталоб добути на верх.

Наша теперішна спромога, практи-ка та наука, вертіти глибокі шахти у землі стоїть на незвичайно високім сте-пени розвитку. Припустім отже, що ко-трийсь з американських мільярдерів, я-кі, як відомо мають гроші на всякі екс-центричні ціли, жертвував кількасот мі-лїонів на се, аби за сї гроші виконати керницю до нутра землі. А така кер-ниця малаб бути велика: не якихсь 15 або 20 метрів в проміри, але принаймен-че яких 100 метрів.

Техніки, маючи гроші, забирають ся сейчас до праці. Вибирають відповідне місце, зачеркують на землі колесо, ма-юче яких 120 метрів в проміри і почи-нають на обводі колеса, густо одна ко-ло другої вбивати у землю звичайні же-лїзні, керничні рури. День за днем ру-ри вглублюють ся в землю о кілька ме-трів і по яких двох трьох міся-цях вони вже перебили усю ту полосу землі, у якій звичайно збирає ся під-земна вода. В глибині 100 або 150 ме-трів подибано непромакальну верству підземної глини. Тепер заперестали вер-тіти далше рури. У кожду желїзну ру-ру всувають тепер тонесенькі рурки, всї-ляко їх лучать і зводять разом та спо-лучують з великими машинами до роб-

леня леду. Машины втлочують безу-станку розчин соли, маючи 30 степе-нів зимна у тоненькі рурки; він висту-пає на верх опять сими вбитими, груби-ми рурами. Така праця треває день і ніч через вісім діб. По осьми добах втво-рив ся в землі могучий, ледяний паң-цир. Уся підземна вода в колесї, обня-тім рурами замерзла наче кість; повстав ледяний цилїндер, якого стїна має яких 2 метри грубости.

Доперва тепер починає ся властива робота коло копаня шахти. Сотки людей день і ніч копають землю у нутрі се-го ледяного цилїндра а могутні підойми же-лїзними скринками черпають розкопану землю і добувають на верх. По яких трьох місяцях вибрано усю землю аж до сеї непромакальної верстви. Вибрано і сю непромакальну верству глини та на-дибано тепер скелю. Робота коло зем-лі на тїм скінчила ся, а починають пра-цювати мулярї. Вони споруджують з це-менту і бльоків гранїту, починаючи від долу, від скелї як підстави, величезний мур; сей мур підносить ся висше і вис-ше, до виходу шахти і знова по кількох місяцях ся шахта є обнята товстим, кріп-ким муром, наче перстеном. У нутрі ле-дяного повстав новий, цементово-гранїт-ний перстень. Тепер доперва ледяні ма-шини можуть заперестати свою працю. Земля довкруги муру може тепер від-мерзнути; мур тримає тепер кріпко зем-лю і воду, щоб сї не дістали ся до ну-тра і не засипали та не залили шахти.

Тепер при помочи динаміту і могу-чих сверлів починають йти далше у глибину землі. Сотня за сотнею кубїч-них метрів скелї мандрує на гору. Од-нак до сеї пори ми все ще находимо ся в знаній нам добре полосї. Ось, се все є камїнь, що завдячує своє повстане не огневи, але водї. У нїм, то тут то там, надбуємо жилу камінного вугля, жили желїзної або мідяної руди і т. п.

Чим однак вбиваємо ся глибоше у нутро землі, тим камїнь стає більше кристалїчний. Се знак, що по його пов-станю з води він мав ще до діла і з під-земними огнями. А потім доходимо і пе-

реходимо глибину тисяч метрів і тепер стрїчаємо уже гранїт, вульканїчний пра-камїнь нашої землі.

Гляньмо на нашу довершену працю. Найліпше зможемо її оцінити на примі-ри. Припустім, що звичайна хатна му-ха сіла на грубїм медівнику і порїшила проїсти через нього дїру. В порівнаню з нашою довершеною до сеї пори пра-цею, ся муха пролизала дотепер ледви тонесеньку, бо ледви 1 міліметр вино-сячу поволоку цукрової маси, якою є об-литий медівник. В тїй самїй стадїї нахо-диться ся також і наша керниця до нутра землі, коли то ми в глибині одного кільо-метра (1000 метрів) надибали першу поволоку гранїту. Ми провертіли один кільометер, а до нутра землі лишає ся нам до проверченя ще близько 6.700 кільометрів. Муха, що пролизала цукро-ву поволоку грубости один міліметр му-сить ще проїсти ся через сїм метрів гру-бий медівник, щоб доконати подібної праці. І коли наш мільярдер видав на перший кільометер у нутро землі около 100 мільонів долярів, то тепер прихо-дить ся йому поважно призадумати над тим, що далше робити. При тих самих коштах праці будова шахти до нутра землі винеслаб що найменче 600 міль-ярдів долярів (600.000.000.000 дол.); се лиш на случай, коли не натрафить ся на ніякі непередвиджені перепони. Але коли кошта будови відповідно до глиби-ни стануть збільшати ся подвійно, по-трібно, почвїрно, то тоді на їх покритє не сталоб усього гроша, який лиш є на сьвітї.

Бо надибавши першу верству гранї-ту, ми станули доперва в брамі незна-ного сьвіта. Ми знаємо, що сей гранїт, то лиш тоненька поволока, яка колись плавала на верху плинно-огнистої зем-ської кулі, коли вона стала остигати. Ми знаємо, що під тою тонесенькою поволо-кою гранїту находять ся грубезні вер-стви тяжких металів, як желїзо, олове, золото і т. п. Але ми зовсім не знаємо, як груба є ся поволока гранїту, що нас ділить від тих скарбів. Ся поволока мо-же бути груба всего лиш кількасот ме-

трів, але так само може бути груба і кількасот кільометрів.

Однак наш мільярдер має відвагу, та рїшив ся далше будувати дорогу до нутра землі. Уже тепер тепло у нутрі землі стає дошкулювати робїтникам. Але машини, що вироблюють лїд, кида-ють на дно стїльки зимного розчину со-ли, що температура на дні ніколи не перевиснає 30 степенів тепла. У глиби-ні 2000 метрів, то є двох кільометрів уже само камїне виказує горячо 60 степенів. Се горячо в глибині трьох кільометрів доходить уже 90, а при чотирох кільо-метрах 120 степенів. Вода, яка капне на камїнь, в сю мить з шипїнем замїнює ся в пару. А однак ми все ще находимо ся посеред гранїту. І нараз трапляє ся малий випадок. Підчас одного розсаджу-ваня скали динамітом, відчинено під-земний збірник пари і газів. Маси розї-грітої водної пари і газів бухають з от-вору шахти. Положенє стає розпучливе. Але наука поборювала уже не раз подіб-ні случаяї. Приміром підчас верченя ту-нелю крізь Альпи, де на стелю тунелю давить рівнож около три кільометри груба маса камїня, подібні вибухи газів і водної пари приходило ся не раз побо-рювати.

Отже пару тижнів спокійно пригля-дано ся вибухови. А потім мільярдер і його інжїнери придумали плян. Опять пущено в рух машини до робленя леду. Необчислимї скількості зимна кинено у нутро шахти і на конєць на долині опять усе заморожено. Люди в одягах нурців спускають ся на дно і телефонують, що з шпари, маючої около метра обводу, бе газ зі страшною силою. Але і на се є рада... Та-ж і на верхні землі знаємо про численні такі місця, з яких добуває ся з великою силою природний газ; сей газ люди навчили ся з'ужитковувати.

Місяцями працюють робїтники у шахтї, наповненїй у щерть труючими газами. Вислїдом праці є впровадженє сильнсї, желїзної рури у се місце, звід-ки добуває ся газ. Його поведено рура-ми на гору і ужито до всїляких цілий. І він вповні звернув виложенї до сеї по-

ри кошти. Хемічний дослід показав, що се є мішанина ацетилену з етиленом. Геологи догадують ся, що у внутрі землі мусять знаходити ся величезні поклади карбїду, який повстав у жарі творення ся землі в наслідок стоплення вугля і всіляких металів. А се є відомою річю, що коли карбід зіткне ся з водою, тоді повстає запальний газ. В нашім випадку мусїла певно якась підземна жила води наткнути ся на верстви карбїду. Сейчас повстав газ, який в наслідок експльоїзїї динаміту дістав ся на верхню землі.

Робота почала ся дальше. Ще один кілометр сірого, одноманїтного гранїту. А потім надїбано карбід. Великанські, невичерпані поклади карбїду. Сї поклади сторицею виплатили усї кошти, позаяк тона карбїду коштує найменше яких 500 дол.

Коли повернемо до нашого старого порівняння про медівник і муху, то можемо сказати, що ся муха прогризла уже пару міліметрів медівника і наткнула ся на перший роджинок. Колиб так мож знати з цілковитою певністю, що в глибині яких 5 кілометрів дійсно можна надїбати на поклади карбїду, то навіть вже серед нинїшних обставин вповні виплатило-б ся копання такої глибокої шахти.

Аж до сеї глибини ми находимо ся все ще в сфері технічних можливостей та можемо навіть числити, що робота копання такої глибокої керниці оплатить ся. Ми можемо навіть припускати, що колись, коли то за сотки-тисячі літ теперішні засоби вугля та металів, находячі ся сейчас під верхнею землі, вичерпають ся, то людскість буде мусїла сягнути глибоше у нутро землі, і добути відтам засоби карбїду і металів.

Але що значать пять кілометрів в порівнянню з шістьма тисячами? Се щось такого, як приміром віддаль між Нью Йорком а Джерзі Сїті в порівнянню з віддаленем поміж Нью Йорком а Сан Франціско. Крім сего ми приходимо в таку полосу, де навіть усї, хоть як велитенські, дотеперішні добутки техніка

показують ся безуспішними, невиварчачючими. Се не тільки невиносиме горячо, яке панує у такій глибині, як більше страшне тисненє, яке дає ся відчувати у такій глибині. Керницю копано все у рівних розмірах, то є на 100 метрів в проміри. Однак вже по кількох годинах стїни почали ся опять сходити, а всі проби, при помочи грубих сталевих перстенїв задержати стїну у первіснім віддаленю, не вдавали ся. Людська техніка не є в силі сотворити таку сильну запору, аби могла успішно противділати сїй велитенській силі тисненя, яка є вже слїдна у такій глибині.

І наука зовсім не дивує ся. Силу тисненя уже не раз випробовувано у могутних гидравлічних прасах. Під тисненем міліонів кілограмів кусник олова, без ужитя іскорки огня, топив ся і рідкою течєю виливав ся з поміж двох сталевих плит, поміж якими його стиснено. У сталеву форму накидано кусники звичайного шкла і почато се шкло стискати. З початку воно розсипало ся на дрібнєсенький білий пил, опісля, коли збільшено тисненє, сеї пил замінив ся у еластичну масу, наче м'ягка глина або розігріта смола. А опісля, без ужитя огня, шкло розтопило ся зовсім, і коли опісля відчинено форму, то добуто з ньої місто кусників потовченого шкла одну шкляну плиту без одної скази або зарисованя. Бачено рівнож, як в наслідок сильного тисненя, желїзний або мідяний порох топив ся. Се нагляднійше доказує, що усї металі у нутрі землі, наслідком великанського тисненя, без найменшого співділаня огня, мусять знаходити ся у плиннім стані. І наконєць треба було заперестати усїх дальших дослідів, позаяк навіть найтвердші сталеві бльоки, між якими стискано інші металі, в наслідок сильного тисненя розгрівали ся до такої міри, що або самі починали топити ся або лучили ся у одну, нерозривну цілість.

Отже се тисненє, виносяче не міліони, але міліярди атмосфер, є одинокою причиною, що всяке змаганє, прокопати ся аж до нутра землі, уже в самих

починах зведе на нінащо. Найдальше в глибині 10 кілометрів ведене дальшого перекопу є вирост неможливе з технічних зглядів. І тому проєкт старого французького ученого є не до виконання, хочайби навіть жертвовано на його виконанє міліярди доларів.

І коли людськими силами ми не єсьмо в можности вдерти ся у глибоку землі, то за се на її верхні можемо переводити усякі зміни.

Рік річно над берегами Нілю будуть нові, велитенські помпи. Сї помпи кожної години черпають з ріки і кидають на піски пустині міліони галлонів солодкої води. Їх зробленю не на се, аби переломити якийсь рекорд, але попросту лиш тому, що кошти їх побудованя оплачують ся сторицею. Сими помпами видерто пустини кругло тисяч квадратних миль піску і перемінено його у найурожайнішу землю. Плоди добути з сих штучно наводнєних піль сторицею виплатили уже увесь кошт виложеної на будову отсих помп. І коли на планеті Марс дійсно єть якісь розумні єства, як сего догадують ся деякі учені, то вони безусловно мусїли доглянути сю перемену, доконану на верхні нашої землі: недавно ще жовті площі пустині переїняли ся у темно зелені в наслідок буйної ростиности.

Усе сказанє до сеї пори є в повній можливє, бо або цілковито, або хоть в частини уже є виконанє. А кілько ще є річий невиконаних, хоть цілком можливих до виконання. Населенє землі росте безустанно. Приїде час, коли теперішня ріля не буде вже в силі виживити усєї людскости. Треба буде оглянути ся за новими шіхлірами. І се є вже лиш питанєм часу, коли приміром величезну пустиню Сагару, а принайменше якусь її частину, зроблять доступною культурі. Се є праця великанських розмірів. Бо колиб ходило лиш о се, щоб сю пустиню залити водою, то се булоб ще дуже простою роботою. Перед кількома місяцями навіть виринув у Франції проєкт прокопати канал і затопити водою Середземного моря сю частину Сагарі.

яка є положена низше морського уровєни. Щоб сеї проєкт виконати, требаб лиш прокопати канал довжини не цілих 200 кілометрів. Але чи тим осягнено би замірену ціль? Морська вода є солона і зовсім не пригожа до наводнєня поля, призначеного під управу. Що більше. Напливаюча вода, природно, безустанку парувала-б, але находяча ся у нїй сіль, лишалаб ся. І по кількох десятиках літ довкола штучного моря повстала-б груба і широка верства гіркої соли, і опять не могло-б ся нічо родити. Країна прибрала-б зовсім такий сам вигляд, як околиця над Мертвим морем в Палестині. В сеї спосіб отже не мож замінити пустині у урожайну країну. До сего треба солодкої води. І техніка мусить се взяти під увагу. Крім сего незвичайно помічною для шої окаже ся та євїдомість, що тим більше дощу падає в якійсь околиці, чім вона має більше лісів. За солодкою водою будуть мусїли глядати глибоко, під верствами піску. Артезійські керниці дадуть доволі солодкої води, яка збільшить природні атмосферичні опади. В сеї спосіб систематично приїде на пустиню вода; над просторонєю, де від тисячів літ не впала ні краплина дощу, пічнуть громадити ся хмари і попливе вода по поверхні землі, яка від десятків віків стояла сухою пустинєю.

Половина нинїшного Египту, се просторонь видерта піскам Сагарі. Заводненє цілої пустині Сагарі, се питанє найблизшої будучности. Рівнож подають під пору численні проєкти, щоб колїшню колїску людської культури, Мезопотамію, опять зробити приступною культурі.

Також і в Європі прозябають під пору велитенські проєкти. Говорять про замкненє і висушенє Цуїдерського озера; хочуть цілий ряд західно і східно фрїзійських островів при помочи величезних валів і насипів повязати в одну цілість а замкненє ними море поводи висушити і замінити в управні поля. В сеї спосіб Европа відзискалаб ті самі береги, які мала за часів фараонів.

Можливо, що днесь на здійснене такого проєкту нема ще відповідних грошевих средств, але технічно днесь вже є він зовсім можливий до виконання.

Наконець, коли уже техніка вичерпає усі можливості на нашій землі, тоді для ньої лишиться ся отвором ще уся вселенна. Приміром при помочи знаків або електричних філь порозумівати ся з нашими сусідами, мешканцями других планет. Перед пятьдесяти літами ще подібна гадка находила ся в країні фантастичних мрій, днесь сей проблем в виду бездротного телеграфу

війшов в стадію технічних можливостей. А наконець послідне питанє: комунікація поміж планетами. На розв'язанє сего питаня нинішня техніка не посідає навіть найменчих слідів. За тисяч однак літ і се питанє, правдоподібно буде зовсім інакше представляти ся, як ниньки. Можливо, що колишні наші потомки будуть могли за дешевші гроші та з більшими вигодами поїхати на Марса, як ми днесь до Європи; а тодішні люди з милосерною усмішкою будуть згадувати наші дотеперішні технічні дотутки.

Мягке серце.

— А най там нечистий служить при тім клятій війську, якого задачу є вбивати других, а не я грішний...

Так говорив 19-літний молодець, Гриць Коновка, видячи, що зближає ся той час, коли треба і йому зложити податок крови, то є піти в рекрути.

— Вони навіджені називають ту песью службу „горожанським” обовязком супроти вітчизни — говорить Гриць. Та яка то нам вітчизна?... Як чоловік смотрить на тоту „любу” Австрію, то мимохіть стає йому перед очі полатаний чобіт, на яким не видно вже й пришиви, лиш накопичені латка на латці. От таке то і у нас. Живуть тут різні народи і Німці і Поляки і Жиди і Таліяне і Чехи і Бог зна, якої ще ьіри, а всі вони жруть ся на купу, як голодні собаки над кісткою. Всі кричать та горлають, що то їх вітчизна, що лиш вони мають право в ній панувати та слабшого брата дусити і неволити. А ти, Русине, бори ся хіба, аби всім було ліпше, лише не тобі. Тебе всюди кривдять та ошукують і здаєсь, якби могли, то навіть сьвітло і воздух тобі відобрали би. Таких то маємо ми приятелів та опікунів. Каже ся — військо є на то, аби боронити край перед неприятелями, але як нема

ворога, то самі між собою мордують ся взаємно. Кількож то наших людей покололи та постріляли і то в часі супокою. З простріленими грудьми та з проколеними легкими пішли сердеги передчасно в могилу. І по щож властиво чванить ся мир християнський пятою заповідю Божою — „Не убий!?”... Коли вже так конечно хочуть царі бити ся, то нехай собі і лоби порозбивають та чуприну вимикають. Котрий з них сильнійший і другого переможе, той і виграє. Але пощож тягнути людей на заріз?...

Коби то так довело ся ще послужити любій Україні, то не жаль би було і погуляти з ворогом, як в давнину наші батьки; але наставляти груди за мацоху, то якесь ніяково...

Набравши такої відрази до військового життя, виїхав Гриць коротко перед військовою бранкою, ніби то на роботу, до Німеччини. Тут без найменшої перешкоди дістав ся на корабель і причалив щасливо до Америки, де про військо не потребував уже й думати.

Як молодий і здоровий хлопець дістав без труду роботу. При чеснім і ошаднім житю зложив собі троха грошів, от як мовляв, нехай буде на чорну го-

дину. І так серед праці плило йому житє. З молодого Грицька, котрий назвав ся уже тепер Гері, виріс поважний муштина.

Та надоїлось Герому таке самотне житє, тому постановив оженити ся. Прецінь уже перед віками сам Господь сказав в раю до Адама, що зле чоловікови жити самому і тому сотворив йому до помочи товаришку — жену. Так само і Герому стало скучно жити без товаришки. Та не штука оженити ся, але штука відповідно оженити ся. Завяжи собі лихою долею сьвіт, а опісля хоть пропадай. Тому Гері брав ся до так важного діла дуже обережно.

Раз якось уряджувало Товариство, до якого Гері належав, баль. Всі члени мусіли брати в нім участь, а тим більше Гері, який був навіть комітетовим.

Того вечера убрав ся наш Гері як змога найліпше, вичесав ся, встромив шовкову хусточку від носа а радше від паради в кипеню і попрямував на баль.

На бали, от як на бали. Дівчат було досить, молодіж гуторить весело, бавить ся, гуляє. Загуляв ся і наш Гері і то найбільше з Мерою, яка з між всіх дівчат найліпше припала йому до вподоби. І дійсно Мері була гарною дівчиною. Хороший усміх, кілька милих слів і уже Гері з Мерою запізнали ся. Опісля цоговорив з присутною на бали матерею Мері, а та попросила, аби коли до них зайшов і пізнав ся ближше з дівчиною.

Гері мало не опалів з радости. Здалось йому, якби на ново на сьвіт народив ся. Мері так запрятала його ум, що поза нею нічогосько не бачив на Божому сьвіті.

Прийде Гері з роботи, обміє ся, перебере ся, перекусить що або і ні та далі до любки. І так було що вечера. Цілком сердега перемінив ся. Кинув в кут політику, лишив працю на народній ниві, не ходив на м'їтинги — словом, нічим не займав ся. Товариші його, з якими був на борті, оповідали, що навіть в сні споминав свою Мєру.

Заздрісні люди стали оповідати йому негідхлібні для Мері річи. Не буде Гері мати з неї доброї жінки — казали. — Та вона така а така...

Гері однак не слухав людей і не остигав в любові до Мері, а навіть на перекір їм, заручив ся з Мєрою.

Поспитаю хіба ще коли її мати, а вона певно скаже мені правду, яка її дочка, бо і хтож може найліпше знати свою дитину як не мати. Але забув проте, що жадна матір не скаже на свою дитину нічого злого, а ще тоді як тій дитині трапляють ся люди. Герому серед любовного засліплення і до голови то не прийшло.

Раз якось, користаючи з неприсутности Мері, став несміло просити її маму, аби розказала йому про добрі і злі сторони своєї Мері.

— Чому ні, скажу вам всю правду як на сповіди, бож я вас навиджу як свою власну дитину — відказала мати.

— Ходить мені головню о то — каже Гері — яке вона має серце, бо то найважнійша річ, але і найтяжше її розслідити. А ви, як мати, найскорше...

— О, ви питаєте про серце? — підхопила мати. — Серце у неї, кажу вам, любко, добре і мягоньке, нічим повк. Що до того, то будьте певні. Какроча не убила би вам, ані мухи, не то що. Оноді купилисьмо папір, на який лапаяють ся мухи. І що думаєте? Спрятала його. Гріх — каже — нищити бідні мушки, бо й вони хочуть жити. Є у нас і миши, бо і деж того сотворіне не влізе. Наставилам лапку, ну і одна з миший злапала ся жива. Мері, побачивши, зайшла і випустила ю на волю. Годі вам, каже до мене, таке маленьке сотворіне мучити. Мусілам її зато насварити. Таке то, бачте уже у неї серце.

По таким запевненю зі сторони матери, не надумував ся уже Гері довго, але зробив то, що роблять засліплені любовію і залюблені по самі уха молодці. Дав на сповіди і вкоротці відбуло ся їхне весіле.

Гері діпняв свого — оженив ся. Наняв „руми”, купив „форнічер” і інші

домові знаряди та сотворив тим робом своє власне домове огнище. Приняв зараз двох бордингерів, бо і деж у нас без них обійде ся, та стали вкущі а радше на кущі жити.

Зразу, як то між молодим супружеством буває, жили примірно і згідно, але згодом почало ся негодованє, яке підтримували потайки бордингери і мати та сестра Мері; а борба з тайними ворогами вельми тяжка. Та ще до того мягоньке як шовк серденько Мері почало чомусь тверднути.

Гері вийде лише з дому до роботи, ого, Мері сейчас зайде до сусідів або до матери та давай „учити ся” супружеских обовязків. Так обучена вертала на парв хвиль перед його поверотом з роботи домів.

А Гері Коновка в нічим не змінив ся. Робив як давнійше, приносив до дому гроші та щадив як змога. Часом поскаржив ся на децо товаришеви, та на тім і кінчилося.

Раз якось в неділю каже Мері до свого мужа:

— Сей Гері, та підім де на якийсь „мувінг-пікчер” як другі роблять. Мені нудить ся дома сидіти. Або то другі ліпші від мене?... І так сьміють ся уже з мене.

— Бій ся Бога, шкода гроший, таж видиш, що часи тяжкі і о роботу чимраз труднійше — відповідає її Гері. — Та коби то лиш на „мувінг-пікчер” обійшло ся, то було би пів біди, а то найде ся ще і що иншого.

Та вкінці згодив ся. Пішли. По дорозі треба було кушити для Мері баксу кендів та чоколяди. По „мувінг-пікчері” захотіло ся знов Мері айс-кріму і т. и. А гріш округлий, тож і не спостережеш ся як з кипені покотить ся. Пішов Герому цілоденний заробок з суботи. Але що то шкодить, аби лиш Мері була вдоволена.

Дальше прийшла на порядок денний справа „дресу” і „калапа”.

— Мусиш мені конечно купити модний „дрес”, аби з мене другі не сьміяли ся. І то що порядного, бо німати і не думаю на себе вдягати — каже майже через плач Мері. — А як ні, то буду так плакати і сварити ся, що й хати не удержити ся.

Сповнило ся бажанє Мері. Гері Коновка купив її „модний дрес” за 35 доларів. А о дешевінім від 15 доларів „калап” і чути не хотіла. І той мусів її нещасний Гері купити. Коли возьме ся на увагу інші видатки на „модний” її убор, то з сотки ледви чи і що лишити ся.

Озлобило то вже Герого і каже раз до жени:

— Бій ся Бога, якби так Ева стала була зміняти для моди що хвиля фіговий листок, то і слід був би загинув по тім шляхотнім деревци. А деж таке хто видів? Чи нам доконче бути марнотравними?

Та Мері тоді счинила таку сварку, що дальшу розмову на ту тему мусів Гері залишити.

Згодом мягоньке як шовк серденько Мері так ствердло, що почала навіть кидати системою бездротного телеграфу тарелі та иншу кухонну посудину в напрямі голови Герого.

Не минув і рік від часу їх вінчання, а Мері полипила Герого та втікла з бордингером.

Гері зачав з журби заглядати до сальонів. Нераз бувало каже: „Сотворив Бог сьвіт — і відпочав; сотворив Бог чоловіка — і відпочав; сотворив Бог женщину — і від тої хвилі ані Бог, ані чоловік не мають спокою.”

Тож осторожно, хлопці, з такими як шовк мягкими серцями!

Ант. Нічак.

Катехизм для родичів.

Любі родичі!

Для Вас написав я отсі рядки так, як веліла мені любов дітий, дбалість про нашу будуччею і трийцятьлітній учительський досвід.

Благаю Вас, щоби Ви поняли, що найлюбішим і найсвятійшим обовязком Вашим є виховувати діти так, щоби Ви мали з них потіху, о вони, щоби признавали Ваш батьківський труд з похвальною любовю. Ч. Толдер.

I. Ваша дитина доростає до школи.

1. Ваша дитина доростає і незабарки піде до школи. Настає для неї нова доба в житю і вона рада би про ню щось знати.

2. Коли оповідаєте їй о школі і учителях, не представляйте її школи як щось такого, чого мала-б боятися.

3. Не говоріть до неї: пожди, скоро ти лише підеши до школи! там всьо буде інакше, вже учитель навчить тебе сидіти!

Таким чинєм викликаєте у дитині страх перед школою і учителем, заки вона їх ще пізнала.

4. Навпаки кажіть дитині: До школи ходять діти, там чують і бачать вони, що гарне і миле. Пан учитель оповідає ученикам, показує образки, учить ся з ними, бавить ся з ними. Впрочім кождий батько і кожда мати знайде досить подібних слів.

Тим осягнете те, що Ваша дитина тішити ся-ме близькою школою і учителем і в її душі станеть ся школа і учитель предметом любови.

5) Тому: не лякайте своїх дітий школою, ані учителем, але плекайте у них охоту і любов до школи.

II. Впис дитини до школи.

1. Скоро ваша дитина скінчила шестий рік перед початком шкільного року, ви повинні її записати до школи.

2. Будьте сьвідомі тої правди, яку проповідували і проповідують най-

чільнійші вихователі і учителі в сїх народів, що свою ціль педагогічну і просьвітну сповнить лише та школа, котра промовляє до дитини її рідною, матерною мовою. Отже: **руські діти до руської школи!**

3. Не приневолюйте дитини, аби цілувала руку учителя чи учительки при вписі.

4. Коли ваша дитина не має ще повних 6 літ, може але не мусить ходити до школи.

5. Залежить се від:

а) тілесного і духового розвою дитини,

б) подостатку місця в I. класі.

6. Скоро така дитина є слаба, а школа далеко, заходить обава, що її тілесне здоровле було би наражене на поважну небезпеку, бо лише в здоровому тілі здорова душа.

7. Золота осторога: Не примушуйте своїх дітий перед кінцем шестого року до школи.

III. Ваша дитина є учеником.

1. Золота вільність дитини, вкорочена шкільними годинами, свобода обмежувана поволи правилами, яких школа жадає і жадати мусить. Що правда то педагогічний досвід і шкільна практика старають ся се діло так виконати, аби воно представляло ся радше забавою як працею.

Ваш найсвятійший обовязок як родичів: **Посилайте дитину до школи правильно.** Найтяж-

ший Ваш гріх: Здержуване дитини від школи.

2. Подумайте:

Школа удержувана за ваші гроші, для добра ваших дітей. А кожда година науки коштує багато грошей, ваших грошей! Скоро дитина опустить лиш одну годину науки, понесе шкоду з вашої вини, терпите і ви матеріальну шкоду, а сего хіба не хочете! Поміркуйте, що кожної слідуєчої години буде ся дальше на тій підставі, яку заложено в попередних годинах. Скоро дитина опустить годину дві, стає для неї пізнійша наука незрозумілою, дитина лишаєть ся позаду, тратить охоту і замилюване до науки.

О скількож більша втрата для душі, розуму і поступу вашої дитини!

Тим всім поступаєте супротивашої дитини не як родичі, ба — як неприятели.

Розважте добре!

3. Висилайте діти до школи в пору! Нехай не спізняють ся. Через то терпить наперед ваша дитина а відтак прочі ученики, терпить через то і цілий учительський труд!

4. Посилайте до школи діти чисті, вичесані, вмиті! Тямте: Чистість, то половина здоровля! Хлопці нехай будуть коротко (до шкіри) острижені. Не намащуйте їх голов товщом ані помадами.

Щоденне чесане хоронить дітей перед розмножуванем звісної нечистоти в волосою.

5. Одіж — навіть найубожша — нехай примінюєть ся до пори. В зимі глядіть, аби передовсім ноги були в теплі і сухі.

Хусток ані шалів не вяжіть їм коло шиї (під камізелькою або сурдутом), але окружіть легко ними шию, аби діти могли їх без труду зняти в школі.

6. Самі перегляньте, чи не забули дома чого з шкільних приборів, рівночасно однак глядіть, аби не брали з собою до школи чого непотрібного.

7. Зшитки на задачі, олівці, пера і інші прибори повинні родичі купити дітям.

8. Скоро ваша дитина не може — але причина сего мусить бути важна — іти до школи, донесіть об тим найліпше лично учителеви, котрий учить ваші діти. Можете се зробити також листовно, але ліпше, скоро в тім случаю напишете коротке повідомленя.

9. Причини, оправдуючі неприсутність шкільну, є:

а) недуга дитини,

б) заразлива недуга осіб які мешкають з шкільною дитиною в тій самій кімнаті або домі,

в) недуга родичів або інших членів родини, потребуєчих конечно помочи дитини,

г) смерть або незвичайний інший случай в родині,

д) непогода або мороз, загрожуючі здоровлю дитини,

е) поспована дорога.

10. Не оправдує однак несприятности дитини в школі уживане її до домових робіт, рілничих або промислових.

11. В кожній громаді могла би і повинна би бути захоронка для найменших дітей, аби родичі могли опустити дім без страху, жури і відвічальности.

IV. На случай переселеня повідомити школу.

1. Коли маєте намір переселити ся до иншої громади, донесіть о тім шкільній управі,

2. Як лише прибудете на нове місце, зголосіть ся сейчас у управителя школи, до котрої ваша дитина буде ходити.

V. Школа і дім.

Прошу вас, щоби ви могли прочитати слова отсега розділу, розважили їх і після них поступати.

Не що иншого нам їх на перо зіслало, як лише любов до родимої дитини, до ваших дітей, любов чесна і чиста.

1. Чому посилаєте свою дитину до школи?

Щоби научила ся лиш того, що їй житю буде найпотрібнійше.

Школа вам відповідає: Приймаю вашу дитину, котру мені повірюете і хочу вам її звернути в ваші руки. Моєю задачію є виховувати її, себто зробити з неї людину, свідому своїх обовязків; передовсім обовязків зглядом вас, родичів, потім супроти народу, вітчизни і людскости. Ви повірили мені дитя, а я віддаю вам чоловіка; ваша дитина знає не лиш свої обовязки, але розуміє також своє значіне і свою вартість. Уміє уживати своїх пятьох змислів, як розумне ество: знає, що її місце є в рядах суспільности і то місце уміє заповнити так на свою користь як і тих, між котрими живе.

Того однак хоч тяжкого, а преці милого труду, не повинні ви, родичі, самі нівечити. Навпаки, з любови до своїх дітей, з яких чей хочете мати порядних людей, мусите подати свої руки школі.

3. Чого дітям забороняє школа, того і ви їм не позволяйте; що їм поручає, то само і ви їм поручайте!

Будьте переконані, що рідна школа поручає лиш те, що добре і чесне, а закаує, що лихе і гидке!

Що поручить виконати дітям учитель, то нехай сповняють! Не противте ся тому, що прикаже школа. В справах, що дотикають поведеня (н. пр. поздоровлене, поведене дітей на дорозі, взаїмна стріча поза школою і т. д.) підпомагайте, родичі, школу згідно словом і ділом.

4. О школі і учителях виражайте ся все поважно, як сего вимагає значіне і ціль школи.

5. Коли чуєте личну нехить а навіть оправданий жаль до учителя, не оказуйте того перед вашими дітьми. Не

розходить ся тут о учителя, як особу, але о педагогічну працю і її наслідки.

6. Коли вважаєте якийсь розпорядок учителя або школи невідповідним, повідоміть проте учителя.

7. Заміток тих однак не робіть ніколи підчас случайної стрічи н. пр. в гостинниці, але все в школі.

8. Ще досі є учитель в очах деяких родичів ворогом і строгим гнобителем дітей. В наслідок того не одна мати виступає проти шкільної праці і на перекир з немудрої любови будить в дітях нехить і відразу до школи. Шкода з сего величезна!

9. Одним словом: все і у всім поступайте згідно із школою в суспільній праці, найбільшій, найсвятійшій і найважнійшій, в праці над збудованем характеру і розвиненем розуму ваших діточок!

Не забувайте ніколи о тій великій відвічальности за будуче добро своїх синів і дочок, сеї вашої найціннійшої надії і скарбу.

10. Памятайте, що ви і школа є найбільшими приятелями ваших дітей, а заразом одиноко відвічальні за їх будучність.

З тої то причини родина і школа, родичі і учителі є силою конечности і природою призначені до спільного і згідного співділання.

VI. Найбільший ворог.

1. Є великий, завзятий ворог, ба убийник ваших діточок, а його імя глупота родичів.

2. Той нерозум вбиває тілесне здоровле ваших дітей:

а) коли їм — а оправдане все знайде ся — дає ся алькоголічні напитки,

б) коли не збуджує ся відразу до куреня тютюну,

в) коли приневолює ся їх до неприродних відносин як до передвчасної фабричної праці, нездорового занятя, одним словом: коли нищить ся їх дитячий вік,

г) коли вчить ся їх легковажити і насмівати ся з приписів здоровля (заборона пльовання, щеплене вісти і т. п.).

3. Той нерозум забє здоровий розум, здорову душу ваших дітїй:

а) коли в їх присутнсссти говорить ся неприличні річи,

б) коли вживає ся учеників до читаня шкідливих книжок, як кримінальних повістїй і т. п.,

в) коли приневолює ся їх вчити ся цілими вечерами, або в часї призначенім на відпочинок,

г) коли їх мисли насичує ся оповіданями о всяких страхах, чарах і т. п.,

д) коли їм лишає ся цілковиту свободу в виборі книжок до читаня.

4. Той нерозум вбиває мораль в характері ваших дітїй:

а) коли їм найвиспі ціли житя представляє ся в уживаню і старає ся, аби діти лише „добре ужили”,

б) коли їх призвичаює ся до ошукства, обмови, підхлїбства.

VII. Ваша дитина дозріла.

При виборі званя лишїть дитині цілковиту свободу: Силою не приневолюйте її до званя, до якого не чує покликаня.

В кождім случаю зробите добре, як о тім поговорите з учителями, які вам радо і охотно дадуть вказівки.

Закінченє.

1. Ваша дитина готовить ся увійти в дійсне житє. Много родичів лишає журбу і дбанє про вихованє дозрілої дитини кому иншому: майстрам, хлїбодавцям, службодавцям, учителям і т. д.

А прецінь є то найнебезпечнїйші літа, в яких одна хвиля може знївечити все те, що ви і школа збудували.

Між пятнайцятим і шіснайцятим роком житя дитина дозріває полово. Се

последне діло природи, яке кінчить доконале людське єство.

Коли полишите дитину в тїй добі самїй собі, возьме верх над добрим розумом половий гїн. А коли дасть ся йому свобідну дорогу, ніким не промоцнену, ваша дитина йдучи за тим сильним гоним забє себе тілесно і духово. Передчасне заспокоюване того гону вбиває дозріваючих людей потайки, але з зелїзною конечностю, так само як горівка, чохотка (сухоти) або війна.

2. Ви-ж не хочете, аби дитина кинулась в обійми розпусти. Що ж то ді в а м р о б и т и ?

А) Моральне чесне житє вас самих нехай буде дитині живим приміром.

Б) Глядїть, аби половий гїн не збуджував ся передчасно (дітьє ся се часом вже у дітїй 8—9-літних!) аби їх не дразнив. Тому:

а) Не ведїть їх на забави, вистави і тим подібні річи, де можуть бачити і чути неприличні річи,

б) самі стережїть ся двозначних бесїд, дотепів і т. п.,

в) уважайте, що читає ваша дитина, яке любить товариство і книжки,

г) розбуджуйте обридженє до образів (карток з видами), книжок і инших предметів, що побуджують змисли.

3. Рух на вільнім воздуху, тілесна праця помагають успішно.

4. Впокойте в дитину пошану для самої себе.

5. Мати для доньки, а батько для сина в тих літах нехай буде радше приятелем, як родичем.

6. На принагідні питаня розяснїть їм поважними словами полово житє.

7. Не відмовляйте їх — коли мають запевненє істнованє — від вчасного подружя.

(В скороченю в Кал. „Просвіти“).

Шануймо рідну мову.

Сказав один мудрець: Народ поневолений, що береже свою мову, держить ключ від своєї вязниці у своїх руках.

Гарно сказано! Бо народ може втратити усе: давні звичаї і обичаї з часом переживуть ся і культура зітре усякий слід по них; землю-матїнку може загарбати лютий ворог; волю кайданами здавить цар-деспот; але як довго рідне слово несе ся над колискою немовляти, як довго лунає рідна пісня, як довго у рідній мові пливе перед престїл Всевишнього дороге, рідне слово — так довго живе парїд, а з ним надїї на волю, на ясну будучність.

Мова, се найбільший, неоцінений народний скарб — се признака живучости народа, найдорожше твориво його душі, се жива народна душа, котру народ загубивши, закопав і себе самого у могилу.

Народи, що стратили свою мову, перестали як такі жити; а раз запропачена рідна мова не оживає вже ніколи.

Мова, се наче той зовніпний стрїй народа, в якого красї, богатві та складности пробиває ся і натура народа і його могучість та сила.

Народ є тим культурнїйший, тим свідомїйший, тим сильнїйший та могутнїйший, чим більше одиниць говорить його мовою, пише та читає його словом. А що кождому чоловікови найдорожшою є його рідна мова, тому булоби непростимим грїхом, еслиби комусь розвиток його рідної мови був рівнодумний. А вже прямо треба назвати такого злочинцем, та убійником свого народа, хто спинав-би розвиток рідної мови, помагав ворогам знуцати ся над своєю матерною мовою, зневажати її та занепащувати. Бо коли хочемо, щоб чужинці панували нашу мову, то передовсім ми її мусимо панувати.

І з жалем мусимо признати, що такий самовбїйчий злочин на своїм наро-

ді довершуємо лише ми, Русини, і то сїмдесять сїм разів на день.

Ми забуваємо, що наша дорога, рідна руська мова має тисяч лїт культури за собою; що нею говорили святї, як Антїн та Теодозїй; що вона процвітала на князївських дворах могучих Володимїрів, Ярославів, короля Данила; що у тїй мові писали ся чудовї поеми та права, коли пр. у Поляків навіть ще королї підписували ся хрестиками; що наша мова уважала ся розговірною мовою на чужих дворах, бо на дворах литовських князїв та панів; що навіть польські королї говорили ньюю; ми забуваємо, що нашою рідною мовою писали ся перші славянські літописи, що в нїй першїй між славянськими мовами списано право: „Правду Руську”; що в тїй мові написано майже тисяч лїт тому найкрасшу славянську поезїю, „Слово о полку Ігоревім”; що днесь ще наша пісня чарує усїх чужинців. А прецінь нема дня, щоби тої старої, прегарної, культурної, руської мови не вирик ся якийсь Русин; нема дня, щоби своєю рівнодушностю для ньюї не здержував її розвитку, а навіть явно перейшовши до ворогів не вбивав її.

В Галичині вистарчає, щоб до нашого чоловіка першїй-лїпшїй голодранець заговорив чужою мовою, а вже Русин став перевертнем; вже забув на народну честь, наказуючу все і всюди говорити по свому, вже забув, що він є газдою на своїй землі а всї инші зайдами, що він має нашою мовою говорити, а не ми його. А тут, на чужинї? Ледви Русин налалає пару десятків чужих слів, ледви знає їх вимовити і то зле, фальшиво, неможливо перекручуючи, а вже зїйшовши ся з таким самим Русиним, встидає ся своєї мови і говорить по англїйськи, немилосердно ріжучи і калїчачи уха тим, що слухають його з боку. А навіть буває і таке, що наш „патріот”, маючи часом нагоду поінформувати чужинців про наш народ,

встидає ся назвати себе і свій народ Русинами, але надає йому назву Поляків, думаючи по глупому, що в сей спосіб піднесе себе на виспий щепель „паньскости”. І чи чужинці можуть пошанувати нашу рідну мову, коли ми самі її встидаємо ся? Чи ж мають напихати ся Русини з його мовою, як Русин сам про ню не дбає?

І так ми остали сею птицею, що поганить своє рідне гніздо. Ми самі — а не хто инший, винні, що за свій кєрвавий грїш позваляємо між собою насаджувати чужину. Возьмім наші кольонї в Канаді або в Бразилїї. Русини розсіли ся там збитою масою, становлять три четвертини усього населеня цілих провінцій. Посіли обширні землі, мають цілі отари худоби, тисячі покладного гроша, хибує їм лиш птасячого молока і — народної чести. Бо так в однім як і у другім краю, розказують їм — Поляки. Поляки суть інспекторами руських шкіл, чужинців шлють послами у парламент, чужинці доходять до сили і почестий по карках Русинів. А Русин потім плаче і нарікає, що він бідний, нещасливий, що його визискують на кождім кроці та залюбки читає по часописах, або слухає по вічах всяких падькань і нарікань на свою недолю. І чим більше яка часопись або бесїдник уживає чорних красок до змалюваня недолі Русина, тим певнійше така часопись, або такий патріот може числити на популярність. А тимчасом усїй недоли Русина ніхто більше не винен, лиш він сам. Колиб Русин мав трохи лиш народної чести, колиб все і всюди, на кождім кроці і при всякій спосібности попував себе гордо Русиним — тоді відразу не стало-б і всїх нарікань на недолю: чужинці з пошаною відслонили-б свої голови перед народом, що знає і хоче пошанувати своє народне достоїнство.

Наш брат, Чех, питаний на вулиці чи де инде у своїм краю, чужою, не чеською мовою, робить ся глухонїмим на так довго, аж поки його не спитають по чеськи, хоч він добре розуміє і знає та-

кож і чужу мову. Що більше, він розводить контролю над своїм сусїдом, та остро пильнує, чи і сусїд так поступає, як він. І так контролює один другого.

От і дороговказ для нас! Глухими повинні ми стати на чужу бесїду, ні пари з уст, поки не заговорять до нас по нашому. Природно, що коли до нас говорить Англієць, то нам, живучим у його краю, годї від нього вимагати, аби він вивчив ся нашої мови. Але безуслївно мусимо стати глухонїмими для всякого Русина, говорячого до нас всякою, лиш не руською мовою.

Ми не повинні залишити ні одної нагоди в церкві, чи в школі, чи на вічу, чи в приватнім житю, щоби не пригадати, що нашим народним обовязком є передовсїм пошанувати і оберїгати нашу рідну мову, а доперва опїсля вчити ся чужої.

А коли ми не позволимо легковажити нашої мови чужинцям і своїм перевертням, коли наші діти будуть глухі та німі на всї слова ровесників-вїдступників, тоді і чужинці з пошаною будуть говорити про наш народ. Тодї і вони не пощадять гроша на руські ціли, тоді скінчать ся жалї і плачі на руську „недолю”.

Не забувайте і того, що про руський народ що раз частїйше починають говорити по цілому сьвітї, — починають вказувати, що руський народ не вмер, не загинув, як се голосили колись Поляки, а тепер ще голосить царський уряд, бо руський народ є сьвідомий своєї славної минувшини. Покажїм отже, що ми справді потрафимо гордити ся нашою славною бувальщиною, що не хочемо далше помагати доптати нашу мову другим, що ми дійсно гордимо ся нашою славною назвою.

Памятаймо також і се, що лиш тоді народи Європи возьмуть наш народ в політичну рахубу, що лиш тоді дадуть нам належне місце у сїмі вольних народів, коли наш народ потрафить не лиш постояти за свої права, але коли потрафить сьміло, відважно і з самопожертвоуванєм досягнути по здобуте по-

вих, повних прав, належних йому як культурній нації.

А на остаток виписім собі у кождїй нашїй хатї, у кождім руськїм серці отсі слова:

Руський Народе! Як хочеш бути

вольним, сильним, могучим, як бажаєш стати паном на своїй землі, то додай до десяти заповідий Божих тай учи свої діти ще отсеї одинайцятї заповідї: **памятай рідну мову все і всюди шанувати!**

3 псалмів Русланових.

Вїра серця мого як Бєскід твердо постановилась на любови. — Смуток твій знидіє, а радість слїди єго позмітає, а сумна північ буде ниним полуднем, і звеселиш ся, а око твоє заблїщить зїрничкою в бурній шїтїмї жїтї твоего, і огорнеш ся зоревою свитою тихомиря, і лїняєть над тобою милость божая, бо надїя із серця твоего не втекла, — бо хто яко Бог?

Сполошиш ми долю і проженеш ща-

стє, день ми споморочїш і сьвіт ми западе, нуждов мя вдариш і наплеш ми злидні, сьвіт ми спустїє і йме ворогувати, знидіє радість і плач мя огорне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч ми не сонна і горюване з сонцем, вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і вїри не возьмеш, а не видреш любови і вїри не видреш, бо руське ми серце тай вїра руська.

ДОЛЯ.

(Назка).

По безкраїх просторах всесьвіта летїв ангел. Уже богато, богато лїт тому, як вилетїв він у незнану путь. І де лиш зустрїв він яке сонце, яку зорю, яку блукаючу комету, задержував ся в летї, а чистий, наче хрусталь його голос звенїв у безконечній пустцї:

„Скажїть, будьласко, не знаєте ви, кудою летїти на землю?”

І ледви вчує „Нї”, як летить далше, все далше. Кожда мїнута, кожда секунда є для нього дорога.

Давно вже тому, дуже давно, як він зачув про людське горе на землі; що люди двигають ярмо житя без іскорки щастя, не знаючи долї. І його ангельське серце візбрало милосердем. І тоді він кинув ся на колїна перед престолом

Всевишнього і молив дозволу, понести долю для людий на землю.

Господь вислухав молитви ангела і дав йому долю.

За зить ангел полетїв і від того часу блукає по етері, поміж сонцями, зорями і кометами, та глядить за землею.

У правїй рупцї держить людську долю. Срібноперї крила блискавкою несуть його по етері.

Мільони сонць уже минув. А ніхто не знав йому показати землі з нещасними людьми.

Часами жемчугом зависне на його вїї сльоза: невже він летить не до землі, але від ньої! Однак він є ангел! І сльози блестять у його очах не тому, начеб він втомив ся довгою блуканиною: йому жалко людий, що мруть даром

протягаючи руки до долі — а вона тут, у нього.

„Повіджте, де ся нещасна земля?”

„Ні!” І ангел летить дальше.

А світ тимчасом то старів то молодшав. Приходили покоління за поколіннями, змінювали ся кличі і царства, а не доля все ще панувала всевладно.

„Доле де ти, доле де ти?” — стогнали нещасні люди.

*

*

*

Одного дня ангел стрів ся з кометою, яка люто розглядала ся довкруги. „Не знаєте, добродійко, де є земля з нещасними людьми?”

Власне в тій хвили люди зі всіх боків оглядали комету своїми шклями і се їй крайно лютило.

„Люди на землі?” — відповіла люта, „там суть лиш голодні чорти, та старі, навісні влізливці. Не йди поміж них, вони не вартають того!”

„О, ні”, сказав ангел, „недоля лиш зробила людей такими. Ми не повинні на них гнівати ся, а ненавидіти їх є великим гріхом.”

Так говорив дріжучий ангельський голос. А він дзвенів так ніжно, так любячно, що навіть люта комета перестала гнівати ся. У її твердм, ненавидячим людскість серци, заворушило ся почуте любови і милосердя до людей. А як її ангел у друге запитав: „Де є земля?” вона вказала йому на темну, дрібну точку у далекій віддалі і пожелала ангелови щастя і далеку путь.

„Лети і понеси їм долю — тим людям, що суть нещасні, ріжуть і мордують ся, пожирають себе взаімно.”

А ангел розіпняв крила, ясне сяйво облило його, а його очи зазоріли щастєм. Близше і близше до землі...

А на землі, тимчасом, всяко бувало. Учені астрономи якось доглянули крізь свої шкла, що ангел летить на

землю, а позаяк пророки давно вже проголосили, що колись прилине на землю ангел і принесе долю, тому і скоро люди догадали ся усього: Се той, що несе щасте! І вмить рознесли по цілому світу отсю вість. Серед мас закіпіло, зашуміло, загуділо: „Отсе летить ангел і несе долю!” З уст до уст подавано радісну вістку. Всіх очи звернули ся у гору, наставлявано телескопи, обчислювано, що о тій а о тій годині, в тій мінуті і секундї, на тім а на тім місци, злине на землю ангел з долею у руці.

В назначене місце з усіх усюдів широкої землі товпами кинули ся люди. Вмить усе місце залила повнень людських голів. Стали попихати ся, тручати, товпити. Глота з кожною хвилиною ставала більша. А нові маси все ще пливли, пливли. З затисненими зубами, палаючими очима та дріжучими руками кинули ся добивати до середини ті, що стояли подальше. Лікті і п'ясточки змагали ся зі собою. Серед крику, вереску, реву, сильнійші били довкруги; слабші репетували і з зойком падали до долу. Блиснули добуті ножі.

І се місце, на якому мали люди у перше побачити долю, покрило ся трупами. Поплила кров річкою, а зойк і храпане мордованих полетіли аж до неба.

Ангел бачив се з далеку і як лиш міг голосно кликав: Стійте. Не ріжте себе! Несу долю для всіх!... Для всіх! Люди не чули!

І коли ангел станув на землю і глянув на помордованих, трунів, струї крови, почув зойки, плачі, стогнання слабих, у його оці заблїсла сльоза і тихо скотила ся на долю.

*

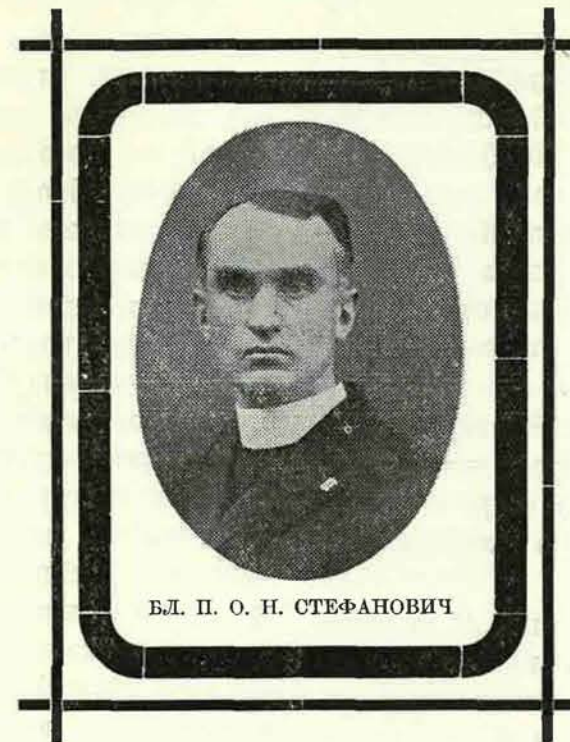
*

Від тої пори, так кінчить ся казка, людська доля погасла, а скрізь по землі чуєш один розпучливий плач:

Доле, доле!

Памяти незабутнього народного діяча.

ВЛ. П. О. Н. СТЕФАНОВИЧ

Дня 11. січня 1911-го р. покрила сира земля найбільшого і найсильнішого робітника, найкращого Сина Заморської України, о. Николая Стефановича. Страшна смерть вирвала його з поміж нас майже нагло, бо лиш один тиждень — на запалене легких — перележав покійний і дня 8. січня, в неділю по Рождестві о год. 8.30 рано розпрощав ся з житєм, повним труду, праці, журби, сліз і горя.

Покійний, ніколи незабутий о. Н. Стефанович, уродив ся в Галичині, в селі Кізлів, пов. Камінка Струмлова, дня 21. мая 1870 р. Родичі його були селянськє укінчив на університеті у Львові, будучи вихован-

цем бурси Народного Дому. Студії богословські укінчив на університеті у Львові, будучи питомцем львівської грекокат. семинарії за ректоратів крил. Бачинського і Туркевича.

В році 1894. 1. цвітня висвятив покійного кард. С. Сембратович. Від вересня 1894 до червня 1895 р. був покійний сотрудником в Бережанах, обнявши те місце по о. Осташі Нижанковським. В тім короткім часі він з'єднав собі серця усьої інтелігенції в Бережанах. Знаменитий співак, вишколений дрігєнт, педант в сповнюваню своїх священничих обовязків, дуже симпатичний чоловік в товаристві, характерна людина — полишив найкращу згад-

ву про себе. Не забував покійний ніколи за Бережани, як доказують посвідки висиланих грошей на народні інституції: „Народний Дім” і Бурса.

До Америки приїхав в червни 1895 р. і обняв організацію тогди дуже маленької громадки Русинів в Буфало, Н. Й. Колиж о. Амброзій Полянський, теперішній декан Стрийський полишив несподівано громаду Пітсбургську, полишивши ново-побудовану церкву з 18 тисячками довгів а найважніше: не поладнавши конечних формальностей з контракторами то не було гіднішого і спосібнішого кандидата на Пітсбургі, як пок. о. Стефанович.

Дня 22. септембра 1895 обняв парохію сьв. Івана Хрестителя в Пітсбургі і там трудив ся вельми щиро і там серед тяжкої праці, журби і лихоліть положив свою голову.

В р. 1896 на конвенції „Р. Н. Союза” в Мт. Кармел, Па. вибрано його секретарем, а кілька літ опісля председателем сеї організації. На конвенції „Союза” в Джерзи Сіті і Скрентон на тих тяжких конвенціях, де рішалось, кому бути газдами в нашій одинокій організації, чи ренеґатам, чи нам — покій-

ний Стефанович був председателем і своєю рішучістю, тактом, личною симпатією навіть для противника, рішав справи в той бік, де була правда і справедливість.

Заслуги його для Америк. Русинів неоцінені; праця його в парохії пітсбургській нині не дасть ся ще оцінити. Добро, яким він обділяв свою родину близну і дальшу — превелике. Чоловік філантроп, незвичайно чуткий на нужду і горе свого меншого брата, нуждаря-робітника, оставив в його памяти вічну згадку. Ніколи бідак, безробітний нуждар, не забуде тих порогів, що провадили до хати Стефановича. Він лівою рукою брав милостиню, а правою роздавав. Шпиталі пітсбургські дуже добре памятають і ніколи не забудуть того високого, дуже симпатичного „пріста”, котрий ночами відвідував, потішав і опікував ся хворими, покаліченими, нещасними фабричними робітниками та їх родинами. Великий Пітсбург і ціла околиця знали і високо поважали покійника, а доказом сего — ті вельми симпатичні некрольоґи які поміщено у всіх часописах пітсбургських на вість про смерть покійника.

Дорогі Братя і Сестри! Славні Союзовці!

Головний Виділ Р. Н. Союза, щоби віддати честь свому найбільше заслуженому членови, неструдимому патріотови і діячеви на народній ниві ухвалив на річнім засіданю в Джерзи Сіті, Н. Дж. віднести ся до всіх відділів Р. Н. Союза як рівнож до всіх членів тоїж організації з отсею просьбою:

Як відомо, в Пітсбургі і його околиці гурток наших родимців заснував

шкільний фонд імени бл. п. о. Николая Стефановича, бувшого пітсбургського пароха і вельми діяльного та заслуженого члена нашої організації. Сей фонд призначений в цілости на підмогу руській незасібній молодіжи в старім краю і на наші рідні школи в Америці. На сию благородну й гуманну ціль склали доси свої лепти головно одиниці з так званого „Пітсбургського кута”. Загал

нашої суспільности не звернув чомусь уваги на ті численні поклики і просьби, що виходили від оснувателів згаданого фонду.

Сю справу порушено і обговорено докладно на річнім засіданю Гол. Виділових Р. Н. Союза. Гол. Виділ одобрив засноване фонду ім. п. Стефановича і порішив віднести ся до всіх відділів Р. Н. Союза з отсею відозвою. З уваги, що бл. п. о. Стефанович був одним з перших піонерів нашої організації і у великій мірі для неї заслужив ся, було би дуже на місци, щоби члени Р. Н. Союза почитили небіщика за його щирю і вірну працю відповідним памятником. Таким власне памятником, тривкішим від мертвої криці, являеть ся шкільний фонд його імени, заснований почитателями покійника.

Братя і Сестри! В імя народної карности й солідарности взиваємо Вас і просимо: Причиніть ся відповідною жертвою до укінчення будови сего памятника, що носить назву: **Шкільний Фонд ім. бл. п. о. Стефановича**. Зробіть сим дуже хороше і богоугодне діло: дайте змогу незасібній руській дїтворі

покінчити потрібні школи, а враз з тим віддайте заслужену память одному з найліпших синів нашої суспільности. Жертвуйте на сию ціль який-такий даток із своїх братських кас, або скиньте ся добровільно по пару центів, і відішліть жертвовану квоту на адресу: **Mr. A. Buczak, 1401 Carson St., S. S. Pittsburg, Pa.** (Чеки або моні ордери виписуйте на імя: M. Porada).

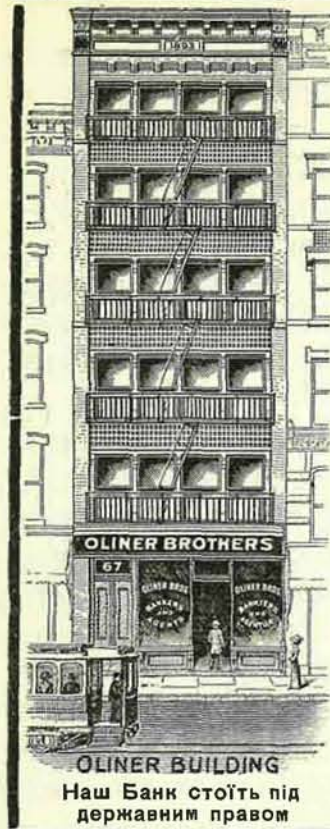
Маємо повну надію, що до кінця сего року не буде ані одного відділу Р. Н. Союза, який не вислухав би отсего нашого голосу-просьби. Віримо твердо, що наші славні Союзовці порозуміють і відчують враз з нами горячі слова сеї відозви та сповнять свою народну повинність. В надії, що наша апеляція до щирих сердець наших Братів і Сестер не стрітить ся з ніяким негодованем, а тільки з симпатією та прихильністю —

Остаємо з правдивим поважанем і з дружним братським поздоровленем:

ВИДІЛОВІ Р. Н. СОЮЗА.

Дано в Jersey City, N. J., в місяцю вересни, 1911 року.

Агенція корабельна і Банк Братів Олінер

67 CLINTON STR., NEW YORK, N. Y. (У ВЛАСНІМ ДОМІ).

Українці! Наша діяльність в Америці, наше чесне обходжене з людьми доказує найліпше, що фірма

Братів Олінер

є чесною, сталою і гідною довіря братів Українців.

Посилаємо гроші до всіх частий світа скоро і безпечно.

Продаємо шифкарти до краю і з краю по найдешевших цінах і на найлучші експресові і особові пароходи. Ідучим до краю даємо свою поміч.

Купуємо і вимінюємо заграничні гроші.

Приймаємо гроші на вкладкові книжочки і платимо добрий процент.

Вкладаємо гроші на Ваше імя до старокраєвих банків.

Пишіть до нас, або зголосіть ся до нас особисто, а ми всякі справи сейчас залагодимо скоро і ретельно.

OLINER BROTHERS

67 Clinton Street,

New York, N. Y.

В ПРОСЬВІТІ — СИЛА НАРОДУ!

850 Main Street **Руська Книгарня у Вінніпегу** Winnipeg, Man., Can.

одинокий на цілу Канаду склад руських книжок, має усі книжки, які лише друковані в нашій мові, а іменно:

Книжки історичні, політичні, оповідання, повісти, новелі, байки, казки, співанники, поезії. Книжки господарські, докторські, шкільні, театральні. Книжки церковні, молитвенники, проповіді і другі.

Крім сего Руська Книгарня у Вінніпегу видає періодично книжки своїм коштом, з котрих доси появили ся слідуєчі:

1. Фармазоні.....	ціна 25 ц.	15. Історія про гарну Магелону.....	25 ц.
2. Слово правди.....	15 ц.	16. Нові Пісні.....	25 ц.
3. Лист шинкара до чорта.....	15 ц.	17. Робітничі Пісні.....	25 ц.
4. Дивний сон.....	10 ц.	18. Оборона віри.....	25 ц.
5. Розмова Поляка в Русьном.....	15 ц.	19. Підстава християнської віри.....	25 ц.
6. Домашній писар.....	35 ц.	20. Щастя, Здоровля і Мисток.....	10 ц.
7. Закон про відшкодоване робітників.....	10 ц.	21. Пророческі слова І. Христа.....	25 ц.
8. Оповідання в образках.....	30 ц.	22. Християнські духовні пісні.....	15 ц.
9. Христос охотно приймає грішника.....	10 ц.	23. Канадійські Оповідання.....	15 ц.
10. Правовірний католик.....	10 ц.	24. Найновіше чудо в Ченетохові.....	15 ц.
11. Історія церкви.....	25 ц.	25. Казки за Жидів.....	10 ц.
12. Гостинець в Канаді.....	5 ц.	26. Рицар і смерть.....	5 ц.
13. Важливі права Канаді.....	35 ц.	27. Без Бога на світі.....	20 ц.
14. Пісні про Канаду і Австрію.....	40 ц.		

Руська Книгарня у Вінніпегу висилає на жадає свої цінники даром, а замовлені книжки висилає сейчас відвратною поштою, в добрім упакованю. Руська Книгарня у Вінніпегу має великі склади грамофонів, руських рекордів-плит і всяких інших музичних інструментів з перворядних краєвих фірм.

Пишіть сейчас (таким чином) за нашими катальогами книжок і музичних інструментів на виразану адресу:

RUSKA KNYHARNIA 850 Main Street, Winnipeg, Man., Can.

Є Одинокий руський банк, стоячий під державним надвором.

Агенція
Корабельна

**БАНК
БРАТІВ ДАЙЧ**

319 E. Houston Str., NEW YORK, N. Y.

Українці!

Наша діяльність в Америці, наше чесне і ретельне обходжене ся з людьми, свідчить найлучше, що фірма

DEUTSCH BROS.

(БРАТА ДАЙЧ)

є чесною, сталою і гідною довіря братів Українців.

ПОСИЛАЄМО ГРОШІ до всіх частий світа скоро і безпечно.

ПРОДАЄМО ШИФКАРТИ до краю і з краю по найдешевших цінах і на найлучші **ЕКСПРЕСОВІ** і особові пароходи (шифи).

ІДУЧИМ до краю даємо свою **ПОМІЧ.**

КУПУЄМО і перемінюємо заграничні гроші.

ПРИЙМАЄМО гроші на вкладк. книжочки і платимо добрий процент.

ВКЛАДАЄМО гроші на Ваше імя до старокраєвих банків і Вам доручуємо книжочку банкову.

КАНЦЕЛЯРІЯ адвокатсько-нотаріяльна полагоджує всякі справи через здібних краєвих урядників, а то виставляє всякі документи, перепроваджує процеси карні і цивільні, продає маетки, і т. д. а всі документи легалізує **ц. н. конзулят.**

КОЛЕКТУЄМО пейду і довги в цілій Америці, як також в старім краю, стягаємо векслі, перепроваджуємо справи спадкові і т. д.

НОВІСТЬ: В нашім банку урядилисьмо департамент поштовий, так що кождий може адресувати як також від других діставати листи на нашу адресу.

Пишіть по цінник висилки гроший і розклад руху пароходів (шифів) або зголосіть ся до нас особисто, а ми залагодимо Вам справу чесно і ретельно.

DEUTSCH BROS.

319 E. Houston Str.,

New York, N. Y.

Dime Trust & Safe Deposit Co. SHAMOKIN, PA.

OFFICERS

F. P. Llewellyn, President
W. C. Hack, 1st Vice President
A. P. Reitz, 2nd Vice President
John L. Sheef, Treasurer

Платить 3 процент від часу
вложеня владки.

Капітал	\$125.000.00
Надвижна і нерозділений зиск	132.095.64
Депозити	285.481.16

John H. Rhoads

Найдешевший папір на стіни у ці-
лім місті. Товар першорядної якості.
Виконане робіт гарантує ся.

523 North Market Str.,
Shamokin, Pa.

T. H. Lippiatt & Sons SHAMOKIN, PA.

Власне найвідповіднійше місце, де мож
нупити добрі меблі і дивани. Вимінює-
мо старі, коли купите у нас нові.

W. H. Unger, Pres.
M. G. Stief, Vice Pres.
W. M. Tier, Cashier.

The Market Street NATIONAL BANK

Depository of Public Moneys for
the State of Pennsylvania and
the United States of America.

Capital, Surplus and Profits
\$220.000.00

Deposits, **\$500.000.00.**

Pay Interest at the Rate of 3%
per annum on Time Deposits.

Петро Кузьмич

Руський кравець в Шамокін, Па.
Робить новомодні убраня не
тільки в околиці, але по цілих
Злуч. Державах і для Канади.
Інформації подає ся листовно
рівнож і взори сукна. Ціна при-
ступна а за товар і роботу га-
рантую. Убраня висилаю експе-
сом і оплачую. Роблю танож і
дамські убраня.

Ануж Русини всі до свого!

425 N. Shamokin Street.